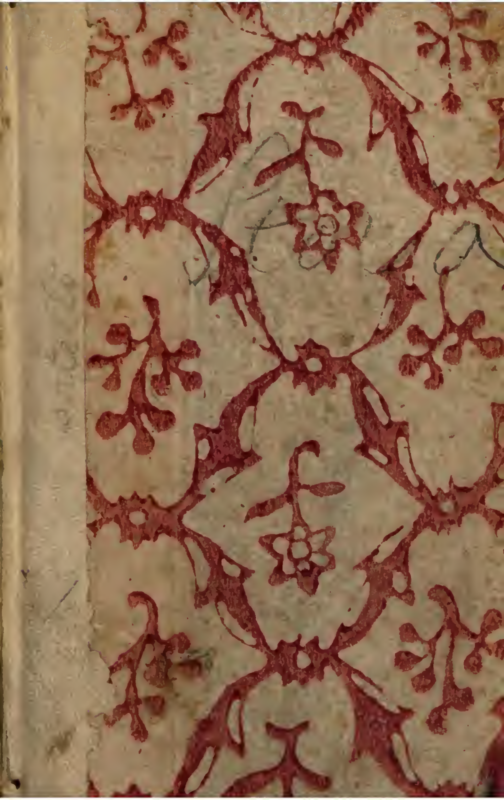

HISTORIA DE VITA ET MORIBVS IMPERATORUM ROMANORUM, excerpta ex libris Sexti Aurelij Victoris, a Cæsare Augusto vsq; ad Theodosium Imperatorem.

PARISIIS
APVD SIMONEM COLINAEVM
M.D.XXXI.

HISTORIA DE VITA ET MORIBVS IMPERATORVM ROMAnorũ, excerpta ex libris Sexti Aurelij Victoris, à Cæsare Augusto vsque ad Theodosium imperatorem.

ANNO vrbis conditæ DCCXXII, ab exactis vero Regibus CCCCLXXXꝗ mos Romæ repetitus vni prorsus parendi pro Rege Imperatori, vel sanctiori nomine Augusto appellato. Octauianus igitur patre Octauio Senatore genitus, maternum genus ab Aenea per Iuliam familiam sortitus, adoptione vero C.Cæsaris maioris auunculi C.Cæsar dictus, deinde ob victoriam Augustus cognominatus est. Iste in imperio positus Tribunitiam potestatem per se exercuit. Regionem Aegypti inundatione Nili accessu difficilem, inuiamque paludibus, in prouinciæ formam redegit. Quam vt annonæ vrbis copiosam efficeret, fossas incuria vetustatis limo clausas, labore militum patefecit. Huius tempore ex Aegypto vrbi annua ducẽties centena millia frumenti inferebantur. Iste Cantabros, & Aquitanos, Rethos, Vindelicos, Dalmatas numero prouinciarum populi Romani coniunxit. Sueuos Cattosque deleuit. Sicambros in Galliam transtulit, Pannonios stipendarijs adiecit. Getarum populos, Basternasq; laces-

ſitos bellis ad concordiam cõpulit. Huic Perſæ obſides obtulerunt, creandique regis arbitrium permiſerũt. Ad hæc Indi, Scythæ, Garamantes, Aethiopes legatos cum donis miſerunt. Adeo denique turbas, bella, ſimultates execratus eſt, vt niſi iuſtis de cauſis, nunquam genti cuiquam bellum indixerit. Iactãtiſque eſſe ingenij, & leuiſſimi dicebat, ardore triumphandi, & ob lauream coronam, id eſt folia infructuoſa, in diſcrimen per incertos euentus certaminũ ſecuritatem ciuium præcipitare. Neque imperatori bono quicquam minus quàm temeritatem congruere. Satis celeriter fieri quicquid commode gereretur. Armáq; niſi maioris emolumenti cauſa, nequaquam mouenda eſſe, ne compendio tenui, iactura graui petita victoria, ſimilis ſit hamo aureo piſcantibus, cuius abrupti, amiſſique detrimentum nullo capturæ lucro penſari poteſt. Huius tempore trans Rhenum vaſtatus eſt Romanus exercitus, atque Tribuni & Proprętor cæſus. Quod in tantum accidiſſe perdoluit, vt cerebri valido incurſu parietem pulſaret, veſte, capillóque, ac reliquis lugentium indicijs deformis. Auunculi quoque inuentum vehementer arguebat, qui milites commilitones nouo blandóque more appellans, dum affectat charior fieri, authoritatem principis emolliuerat. Deniq; erga ciues clemẽtiſſime verſatus eſt. In amicos fidus extitit. Quorum præcipui erant ob taciturnita-

tem Mecœnas, ob patientiam laboris mode-
ſtiamq; Agrippa. Diligebat præterea Virgi-
lium. Rarus quidem ad recipiēdas amicitias,
ad retinendas conſtantiſſimus. liberalibus ſtu-
dijs, præſertim eloquētiæ in tantum incūbēs,
vt nullus ne in procinctu quidē laberetur dies,
quin legeret, ſcriberet, declamaret. Leges alias
nouas, alias correctas protulit ſuo nomine. Au
xit, ornauitque Romam ædificijs multis, iſto
glorians dicto. Vrbem lateritiam reperi, re-
linquo marmoream. Fuit mitis, gratus, ciui-
lis animi & lepidi, corpore toto pulcher, ſed
oculis magis. Quorum aciem clariſſimorum
ſyderum modo vibrans, libenter accipiebat
cedi ab intendentibus tanquam ſolis radijs a-
ſpectu ſuo. A cuius facie dum quidam miles
auerteret, & interrogaretur ab eo, cur ita face-
ret, reſpōdit. Quia fulmen oculorum tuorum
ferre non poſſum. Nec tamen vir tantus vitijs
caruit. fuit enim paululum impatiens, leniter
iracundus, occulte inuidus, palàm factioſus:
porrò autem dominandi ſupra quàm æſtima-
ri poteſt, cupidiſſimus: ſtudioſus aleæ luſor.
Cumque eſſet cibi & vini multi, aliquatenus
vero ſomni abſtinens, ſeruiebat tamen libidi-
ni vſque ad probrum vulgaris famæ. Nam in-
ter duodecim catamitos, totidēq; puellas ac-
cubare ſolitus erat. Abiecta quoque vxore
Scribonia, amore alienę cōiugis poſſeſſus, Li-
uiam quaſi marito concedente ſibi coniun-
xit. Cuius Liuiæ iam erant filij Tiberius &

Drusus. Cumq; esset luxuriæ seruiens, erat tamẽ eiusdem vitij seuerissimus vltor, more hominum, qui in vlciscẽdis vitijs quibus ipsi vehementer indulgẽt, acres sunt. Nã & poëtam Ouidium, qui & Naso, pro eo quòd tres libellos amatoriæ artis cõscripsit, exilio damnauit. Quodq; est læti animi, vel amœni, oblectabatur omni genere spectaculorum, præcipue ferarum incognita specie, & infinito numero. Annos septem & septuaginta ingressus Nolę morbo interijt. Quanquam alij scribant dolo Liuiæ extinctum, metuentis ne quia priuignę filium Agrippam, quem odio nouercali in insulam relegauerat, reduci compererat, eo summam rerum adepto pœnas daret. Igitur mortuum, seu necatum, multis nouisq; honoribus senatus censuit decorandum. Nam præter id quod antea Patrem patriæ dixerat, tẽpla tam Romæ quàm per vrbes celeberrimas ei cõsecrauit, cunctis vulgo iactantibus, Vtinam aut non nasceretur, aut non moreretur. Alterũ pessimi incœpti, exitus præclari alterum. Nam & in adipiscendo principatu oppressor libertatis est habitus, & in gerendo ciues sic amauit, vt tridui frumento in horreis quõdam viso, statuisset veneno mori, si è prouincijs classes interea non venirẽt. Quibus aduectis, fœlicitati eius salus patriæ est attributa. Imperauit annis quinquaginta & sex, duodecim cum Antonio, quadraginta vero & quatuor solus. Qui certe nunq̃ aut Reipu. ad se potentiã

traxisset, aut tandiu ea potiretur, nisi magnis naturæ & studiorum bonis abundasset.

CLAVDIVS TIBERIVS.

CLaudius Tiberius Liuiæ filius Cæsaris Octauiani priuignus imperauit annis vigintiquatuor. Iste, qui Claudius Nero dicebatur, eleganter à iocularibus Caldius Biberius Mero ob vinolētiā nominatus est. Satis prudens in armis, satisq; fortunatus ante sūptū imperium sub Augusto fuit, vt nō immerito Reipub. dominatus ei cōmitteretur. Inerat ei sciētia literarum, eloquio clarior, sed ingenio pessimo, truci, auaro, insidioso, simulās ea se velle, quæ nollet. His quasi infensus, quibus consultum cupiebat. His vero quos oderat, quasi beneuolus apparēs. Repentinis respōsionibus aut consilijs melior, q̄ meditatis. Deniq; delatum à patribus principatum, quod quidē astu perfecerat, ficte abnuere. Quid singuli dicerent, vel sentirent, atrociter explorās, quæ res bonos quosq; pessum dedit. Aestimantes enim ex animo eum longa oratione imperialis molestiæ magnitudinem declinare, cum sententias ad eius voluntatem promunt, incessere exitia postrema. Iste Cappadocas in prouinciam, remoto Archelao rege eorum, redegit. Getulorum latrocinia repressit. Maraboduum Sueuorum regem callide circumuenit. Cum immani furore insontes, noxios, suos pariter, externosque puni-

ret. Resolutis militiæ artibus, Armenia per Parthos, Mæsia à Dacis, Pannonia à Sarmatis, Gallia à finitimis gentibus direptæ sunt. Iste post septuagesimumoctauum annum & mensem quartum insidijs Caligulæ extinctus est.

C. CAESAR CALIGVLA.

C Aligula imperauit annos quatuor. Iste filius fuit Germanici: & quia natus in exercitu fuerat, cognomētum calceamēti militaris, id est Caligulæ sortitus est. Ante principatū omnibus charus, acceptusq; fuit. In principatu vero talis, vt non immerito vulgaretur atrociorē illo dominum nō fuisse. Deniq; tres sorores suas stupro maculauit. Incedebat habitu deorū suorum. Iouem ob incestum, è choro autē bacchanali Liberum se asserebat. De quo nescio an decuerit memoriæ prodi, nisi forte quia iuuat de principibus nosse omnia, vt improbi saltem famæ metu talia declinent. In palatio matronas nobiles publicæ libidini subiecit. Primus diademate imposito dominum se iussit appellari. In spatio trium millium, quod in sinu Puteolano inter moles iacet, duplici ordine naues contexens, arenæ adgestu ad terræ speciem viam solidatam phalerato equo, insignisque ærea corona, quasi triumphans, indutus aureo paludamēto curru biiugi decucurrit. Dehinc à militibus confossus interijt.

C Laudius Tiberius Drusi Tiberij fratris filius Caligulæ patruus imperauit annos. XIIII. Iste cum senatus censuisset gentem Cęsarum exterminari, deformi latebra latēs repertus à militibus, quia vęcors erat, mitissim⁹ videbatur imprudētib⁹. Imperator effect⁹ est. Hic ventri, vino, libidini fœdę obediēs, vęcors, & propè hebes, ignauus, ac pauidus, libertorum & cōiugis imperijs subiect⁹ fuit. Huius tēpore Scribonianus Camill⁹ intra Dalmatias imperator creatus cōtinuo occiditur. Mauri prouincijs à Cæsare pulsi, cęsa Musulamiorum man⁹ est, aqua Claudia Romę introducta. Hui⁹ vxor Messalina primo clàm, mox passim quasi iure adulterijs vtebatur. Ex quo facto plures metu abstinētes extincti sunt. Dehinc atrocius accensa nobiliores quasq; nuptas & virgines scortorū modo secū proposuerat: coactiq; mares vt adessēt. Quod si quis talia horruerat, adficto crimine in ipsum omnemq; familiā sæuiebatur, vt magis videretur sub imperatore viro, quàm imperatori nupta esse. Ita liberti eius potestatem summā adepti, stupris, exilio, cæde, proscriptionibus omnia fœdabant. Ex quibus Felicē legionibus Iudęæ pręfecit. Possidio eunucho post triumphum Britanicum inter militarium fortissimos arma insignia taquā participi victoriæ dono dedit. Polybū inter COSS.

medium incedere fecit. Hos omnes anteibat Narcissus ab epistolis, dominũ se gerẽs ipsius domini. Pallasq́ prætorijs ornamentis sublimat9, adeo diues, vt causante eo inopiam fisci, lepidissime famoso elogio vulgatum sit, Abũde ei pecuniam fore, si à duobus libertis in societatem reciperetur. Huius temporibus visus est apud Aegyptum Phœnix, quam ferũt volucrem anno ccccc ex Arabis memoratos locos aduolare. atque in Aegæo mari repente insula emersit. Hic Agrippinam Germanici fratris sui filiam vxorem duxit, quæ filio imperium procurans, primo priuignos insidijs multiformibus, dehinc ipsum coniugem veneno interemit. Vixit annos sexagintaquatuor: cuius funus, vt quondam in Tarquinio Prisco, diu occultatũ. Dum arte muliebri corrupti custodes ægrum simulant, Nero priuignus eius imperij iura suscepit.

DOMITIVS NERO.

d Omitius Nero patre Domitio Aenobarbo genit9, matre Agrippina, imperauit annis tredecim. Iste quĩquennio tolerabilis visus. inde quidam prodidere Traianum solitum dicere procul distare cũctos principes à Neronis quinquennio. Hic in vrbe Amphitheatrum & lauacra cõstruxit. Pontum in ius prouinciæ, Polemonis Reguli permissu redegit: a quo Polemoniacus Põtus

appellatus eſt. Idemque Cottias alpes Cottio rege mortuo. Eo nãq; dedecore reliquum vitæ egit, vt pudeat memorare huiuſcemodi quenquam. Eò progreſſus eſt, vt neque ſuæ, neque aliorum pudicitiæ parcẽs, ad extremum amictus nubentium virginum ſpecie, palàm conuocato ſenatu, dote dicta, cunctis feſta de more frequentantibus nuberet. Pelle tectus feræ, vtriq; ſexui genitalia vultu contrectabat. Matrem etiam ſtupro contaminauit, quanquam poſtmodum interemit. Octauiam, & Sabinã cognomento Poppeam in matrimonium duxit, viris earum trucidatis. Tunc Galba in Hiſpania procul & C. Iulius imperium corripuere. Vbi aduentare Nero Galbam didicit, ſenatuſque ſententia conſtitutum, vt more maiorum collo in furcam coniecto, virgis ad necem cæderetur, deſertus vndique, noctis medio egreſſus vrbem, ſequentibus Phaone, Epaphrodito, Neophytoque, & Spadone Sporo, quem quondam Nero exectum formare in mulierem tentauerat, ſemet ictu gladij tranſegit, adiuuante trepidantem manũ impuro de quo diximus eunucho Sporo, cũ ſanè prius nullo reperto à quo feriretur, exclamaret, Itá ne nec amicum habeo, nec inimicũ? Dedecoroſe vixi, turpius pereã. Perijt anno ętatis XXXII. Hunc Perſæ in tantum dilexerunt, vt legatos mitterent orantes copiã cõſtruendi monumenti. Cæterum adeo cunctæ prouincię, omniſq; Roma interitu ei⁹ exulta-

uit,vt plebs induta pileis manumiſſionum tã‑
quam ſæuo exempta domino triumpharet.

SERGIVS GALBA.

G Alba nobili Sulpitiorum genere progenitus imperauit menſes ſeptem, dieſq; totidem. Iſte in adoleſcentes infamis, ad veſcendum intemperans fuit. Trium amicorum conſilio, id eſt Iunij, Cornelij, & Cœlij, cuncta diſpon͠es, adeo vt inter palatinas ædes pariter & vulgo pędagogi dicerentur. Hic ante ſumptam dominationem multas prouincias egregie adminiſtrauit, militem ſeueriſſime tractans, ita vt ingreſſo eo caſtra, vulgaretur ſtatim. Diſce militare miles, Galba eſt, nõ Getulic⁹. Cum LXXIII ætatis annum ageret, dum factione Othonis acc͠eſas legiones lorica tectus lenire contenderet, ad lacum Curtium cæſus eſt.

OTHO SALVIVS.

S Aluius Otho ſplendidis ortus maioribus ex oppido Ferentino, imperauit menſes quatuor. Vita omni turpis, maxime adoleſcentia. Hic à Vitellio primum apud Placentiam, dehinc apud Bebriacũ victus ſemet gladio tranſfixit anno ætatis trigeſimoſeptimo, adeo amabilis militib⁹ ꝓprijs, vt pleriq; corpore eius viſo, ſuis manibus interierint.

VITELLIVS.

V Itellius ortus familia nobili, patre Lucio Vitellio tert. Consule, imperauit menses VIII. Iste mente crudelis, auarusque cum profusione fuit. Huius tempore Vespasianus in Oriente principatum abripuit, à cuius militibus certamine sub muris vrbis habito superatus, & palatio, quò se abdiderat, Vitellius vinctis à tergo manibus productus, circunducitur ad spectaculum vulgi. Ac ne homo impudens in extremis saltem malorum quæ gesserat rubore faciem demitteret, subiecto in mentum gladio, seminudus, multis cœno, fimo, & cæteris turpioribus dictu purgamentis vultum eius incessentibus, per scalas Gemonias trahitur, vbi Sabinum Vespasiani fratrem necari permiserat, numerosis ictibus confossus interijt. Vixit annis quinquagintaseptē. Hi omnes, quos paucis attigi, pręcipue Cæsarum gens, adeo literis culti, atq; eloquentia fuere, vt ni cunctis vitijs, absq; Augusto, nimij forent, profecto texissent immodica flagitia.

VESPASIANVS.

V Espasianus imperauit annis decē. Huius inter cætera bona illud singulare fuit, inimicitias obliuisci, adeo vt Vitellij hostis sui filiā locupletissime dotatam, splendidissimo coniungeret viro se-

rebat patienter amicorum motus, contumelijs eorum, vt erat facetissimus, dictis iocularibus respondens. Nanque Licinium Mutianum, quo adiutore ad imperium peruenerat, fiducia meritorũ insolentem flectebat adhibito aliquo vtriq; familiari, id vnũ dicẽs, Nosti me virũ esse. Sed quid mirũ in amicis, cũ etiã causidicorum obliqua dicta, & philosophorũ contumaciã cõtemneret? Iste exanguem diu, fessumq; terrarum orbem breui refecit. Nãq; primũ satellites tyrãnidis, nisi qui forte atrocius lõge processerant, flectere potius maluit, quàm excruciatos delere: prudentissime ratus nefaria ministeria à pluribus metu curari. Prẽterea legibus æquissimis monendo, quę quoq; vehemẽti9 est vitæ specie vitiorũ plura aboleuerat. Infirmus tamen, vti quidam praue putant, aduersus pecuniã, cum satis constet ærarij inopia, & clade vrbium nouas eum neque postea habitas vectigalium pensiones exquisiuisse. Hic Romam deformem incendijs veteribus, ac ruinis, permissa, si domini deessent, volentibus ædificãdi copia, Capitoliũ, ædem Pacis, Claudijque monumẽta reparauit, multaq; noua instituit. Per omnes terras qua ius Romanum est, renouatæ vrbes cultu egregio. Viæ operibus maximis munitæ sunt. Tũc cauati montes per Flaminiã sunt prono trãsgressu, quæ vulgariter Pertusa petra vocitať. Mille gentes cõpositæ, cũ ducẽtas ægerrime repeꝛissent, extinctis sęuitia tyrãnorũ plerisq;. Rex

Parthorum Vologeſes metu ſolo in pace coactus eſt. Syria, ſeu Paleſtina, necnõ Cilicia, Tracheta, & Comagene, quã hodie Auguſtophratenſem nominamus, prouincijs acceſſere. Iudæi quoq; additi ſunt. Hic monentibus amicis vt caueret à Metio Põpoſiano, de quo ſermo percrebuerat regnaturũ, Conſulem fecit, alludens tali cauillo: Quãdoq; memor erit tanti beneficij. Inſtitutũ vero vniforme omni imperio tenuit, Vigilare de nocte, publiciſq; actib9 abſolutis charos admittere: dum ſalutatur, calceamenta ſumens, & regiũ veſtitũ. Poſt autem negotijs, quæcunq; adueniſſent, auditis, exerceri vectatione, deinde requieſcere. poſtremo vbi lauiſſet, remiſſiore animo conuiuium curabat. Plura dicere ſtudiũ coegit imperatoris boni, quẽ ab Auguſti morte poſt annos ſex & quinquaginta Romana Reſpu. exãguis ſæuitia tyrannorum, quaſi fato quodam, ne penitus rueret, adſecuta eſt. Itaque annum agens vitę abſq; vno ſeptuageſimũ, ſerijs ioca, quibus delectabat, admiſcens interijt. Quippe primo cũ crinitum ſydus apparuiſſet, iſtud, inquit, ad regem Perſarum pertinet, cui capillus effuſior. Deinde vẽtris ingluuie feſſus, & adſurgẽs, ſtantẽ, ait, imperatorem excedere terris decet.

TITVS.

Itus vocabulo patris etiã Veſpaſianus dictus, matre liberta Domicilla nomine genit9 imperauit an-

nos II. & menses II. diesq; xx. Iste a puero præclaris studijs probitatis, militiæ, literarum instantissime deditus, quo cōtēderet, animi & corporis muneribus ostēdit. Hic vbi patriȩ curā suscepit, incredibile est quātum quos imitabatur anteierit, præcipue clementia, liberalitate, honorificentia, ac pecuniȩ contemptu: quæ eo amplius grata fuere, quòd ex nonnullis à priuato adhuc priuatis asperior, luxuriȩq; & auaritiȩ amās credebatur fore. Nanq; præfecturam prætorianam patre imperante adeptus, suspectum quenque & oppositum sibi, immissis qui per theatra & castra inuidiosa iactantes ad pœnam poscerent, quasi criminis conuictos oppressit. In queis Cecinnam cōsularē adhibitū cœnæ vixdum triclinio egressum ob suspicionem stupratæ Berenicis vxoris suæ iugulari iussit: iurgia autem sub patre venundata, rapinarum cupidum: vnde Neronem cuncti vocantes, opinantesque summam rerum nactum, grauiter acceperant. Sed hęc in melius conuersa adeo ei immortalem gloriam cōtulere, vt deliciæ, atque amor humani generis appellaretur. Denique vt subijt pondus regium, Berenicem nuptias suas sperantē regredi domum, & eneruatorum greges abire præcepit. Quo facto, quasi signum protulit mutatę intemperantiæ. Dehinc cum donata concessá ve à prioribus principibus firmare insequentes solerent, simul vt imperium cœpit, talia possidentibus edicto sponte cauit vel con-

cessit. Quadam etiã die recordans vesperi, nihil se cuiquam præstitisse, venerando, cælestiq; dicto, Amici, ait, perdidimus diẽ. quia erat magnificæ liberalitatis. Clemẽtiam vero vsq; eo perduxit, vt amplissimi ordines duo cum aduersus eum coniurassent, neq; abnuere cogitatum scelus quirẽt, monuerit primo, post deductos in spectaculum se vtrinq; assidere iusserit, petitóq; ex industria Mirmilonum, quorum pugnæ visebãtur, gladio, quasi ad explorandam aciem vni atque alteri commiserit. Quibus perculsis, & constantiam mirantibus diceret. Videtisne potestates facto dari, frustraq; tentari facinus potiundi spe, vel amittẽdi metu? Fratrem quoq; Domitianum parantem insidias, militumq; animos solicitantem flens sæpius obtestatus est ne parricidio adsequi cuperet, quod & se volente esset obuenturum ei, & iam haberet, cũ sit particeps potestatis. Huius tempore mõs Vesuuius in Campania ardere cœpit, incẽdiũq; Romæ sine nocturna requie per triduũ fuit. Lues quoq; q̃ta vix vnq̃ antea fuit. Quibus tamen malis nõnullis vexatis, pecunia propria subuenit cunctis remediorũ generibus, nũc ægrotãtes per semet ipsum reficiens, nunc consolans suorũ mortib⁹ afflictos. Vixit annis XLI. & in eodẽ quo pater apud Sabinos agro febre interijt. Huius mõrs credi vix potest q̃tũ luctus vrbi prouincijsq; intulerit, adeo vt eũ delicias publicas, sicut diximus, appellãtes, quasi perpetuo custode orbatum terrarũ orbem defleret.

dOmitianus & Domicillæ libertæ filius, germanus Titi, imperauit annis xv. Iſte primo clementiā ſimulās, neq; adeo iners, domi belliq; tolerantior videbatur. Idcircoq; Cattos Germanoſq; deuicit. Ius æquiſſime dixit. Romæ multa ædificia vel cœpta, vel à fundamentis conſtruxit. Bibliothecas incendio conſumptas, petitis vndique, præſertim Alexandria, exemplis reparauit. Sagittarum tam doctus fuit, vt inter patentes digitos extentæ manus viri procul poſiti ſpicula tranſuolarent. Dehinc atrox cædibus bonorum ſupplicia agere cœpit, ac more Caligulæ dominum ſeſe deumque dici coëgit. Signiſque ridicule remotis omnibus, muſcarum agmina perſequebatur. furens libidine: cuius fœdum exercitium Græcorum lingua κλινοπάλην vocabat. Hinc percontanti cuidam, quiſquam ne in Palatio eſſet, reſponſum eſt, Ne muſca quidem. His eius ſæuitijs, ac maxime iniuria verborum, qua ſe ſcortum vocari dolebat, accenſus Antonius curans Germaniam ſuperiorem, imperium corripuit. Quo per Normanium Appium acie ſtrato, Domitianus lōge deterior in omne hominū genus, etiam in ſuos ferarū more graſſabatur. Igitur metu crudelitatis, & conſcientiæ ſuæ, coniurauere pleriq; impulſoribus Parthenio procurāte cubiculum, & Stephano, & tum ob fraudē interceptæ pecuniæ ſupplicium ſuſpectante Clodiano, adſcita etiā in cōſilio tyranni vxore Domitia ob amorē Paridis hiſtrionis à prin-

cipe cruciatus formidãte. Domitianũ multis vulneribus confodiunt post annũ quintum & quadragesimum vitæ. At Senatus gladiatoris more funus efferri, radendumq́ nomen decreuit. Huius tẽpore seculares ludi celebrati sunt.

COCCEIVS NERVA.

hActenus Romæ seu per Italiã orti imperiũ rexere hinc aduenæ. Vnde cõpertum est vrbẽ Romã externorum virtute creuisse. Quid enim Nerua prudẽtius, aut moderatius? Quid Traiano diuinius? Quid prestantius Adriano? Cocceius Nerua oppido Narniẽsi genitus imperauit mẽses XIII. dies. x. Iste cũ imperiũ suscepisset, mox rumore orto viuere atq́ affore Domitianum, perinde trepidauit, vt colore mutato, verbis amissis, vix consisteret. Sed a Parthenio confirmatus, recepta fiducia, ad solẽne delenimentũ cõuersus est. Qui cũ in curia à Senatu gratãter exceptus esset, solus ex omnib9 Arrius Antoninus vir acer, eiq́ amicissimus, cõditionẽ imperãtiũ prudẽter exprimẽs, amplexus eũ, gratulari se ait Senatui & populo prouincijsq́, ipsi autẽ nequaq̃, cui satius fuerat malos semp principes eludere, q̃ tãti oneris vim sustinentẽ haud molestijs modo & periculis subijci, sed famæ etiã inimicorũ, pariter & amicorũ: qui cũ se mereri omnia presumunt, si quicq̃ nõ extorserunt, atrociores sunt ipsis quoq́ hostibus. Iste quicqd antea pœnæ nomine tributis accesserat, indulsit; afflictas ciuitates releuauit:

puellas, puerosq; natos parentibus egestosis, sumptu publico p Italiæ oppida ali iussit. Hic ne accessu maleuolorũ terreretur, Iunij Mauritij cõstantis viri dicto ita admonetur. Qui cõuiuio familiari adhibitus, cum Veientonẽ cõsulari honore functum quidem, apud Domitianum tamen multos occultis criminationibus persecutũ, adesse vidisset, inter colloquia mentione Catuli facta calumniatoris præcipui, dicente Nerua: Quid nunc faceret, si Domitiano superuixisset? Nobiscum, inquit Mauritius, cœnaret. Hic iurgiorum disceptator & sciẽtissimus & frequens fuit. Calpurniũ Crassum promissis ingentibus animos militũ pertentantem, detectũ, confessumq;, Tarentum cum vxore remouit, Patribus lenitatem eius increpãtibus. Cumq; interfectores Domitiani ad exitium poscerentur, tantum est cõsternatus, vt neq; vomitum, neq; impetum vẽtris valuerit differre. Et tamen vehementer obstitit, dictitans æquius esse mori, quàm authoritatem imperij fœdare proditis potentiæ sumendæ authoribus. Sed milites neglecto principe, requisitos Petronium vno ictu, Parthenium vero demptis prius genitalibus, & in os cõiectis, iugulauere: redempto magnis sumptibus Casperio, qui scelere tam truci insolẽtior Neruam compulit referre apud populum gratias militibus, quia pessimos nefandosque omniũ mortalium peremissent. Hic Traianũ in liberi locum, inque partẽ imperij adoptauit. Cũ quo tribus vixit mẽsibus. Qui dũ fuga-

gerente ira, nocte q̄maxima contra quendā Regulū nomine inclamaret, ſudore correptus eſt. Eo die quo interijt, Solis defectio facta eſt.

VLPIVS TRAIANVS.

VLpius Traianus ex vrbe Tudertina, Vlpius ab auo dictus, Traianus à Troio paterni generis autore, vel de nomine Traiani patris ſic appellatus, imperauit annis x x. Iſte talē ſe reipublicæ præbuit, qualem vix ægréq; exprimere valuerunt ſummorū ſcriptorum miranda ingenia. Hic imperiū apud Agrippinā nobilem Galliæ coloniā ſuſcepit, habens diligentiam in re militari, in ciuilibus lenitatem, in ſubleuandis ciuitatibus largitionem. Cumq; duo ſint quæ ab egregijs principibus expectētur, ſanctitas domi, in armis fortitudo, vtrobiq; prudētia: tātus erat in eo maximarum rerū modus, vt quaſi tēperamento quodā virtutis micuiſſe videretur: niſi quia cibo vinóq; paululū deditus erat: liberalis in amicos, & tanq̄ vitæ cōditione par ſocietatibus perfrui. Hic ob honorē Suræ, ſtudio cuius imperiū abripuerat, lauacra cōdidit. De quo ſuperuacaneū videtur cuncta velle nominatim ꝓmere, cū ſatis ſit excultū atq; emēdatū dixiſſe. Fuit enim patiēs laboris, ſtudioſus optimi cuiuſq;, ac bellicoſi, magiſq; ſimpliciora ingenia, aut erudítiſſimos, q̄uis ipſe parcæ eſſet ſcientiæ, moderateq; eloquēs, diligebat. Iuſtitiæ vero, ac iuris humani, diuiniq;, tā repertor noui, q̄ inueterati cuſtos. Quæ omnia

eo maiora videbãtur, quoniã per multos atq; atroces tyrannos perdito atq; proſtrato ſtatu Romano, in remediũ tantorũ malorũ diuinitus credebatur opportune datus, vſq; eo vt aduenies imperiũ eius pleraq; mirifica denũciauerint: in queis p̃cipuũ cornicẽ è faſtigio capitolij atticis ſermonibus effata καλῶς ἐστι. Hui⁹ exuſti corporis cineres relati Romã, humatiq; in Traiani foro ſub ei⁹ colũna, & imago ſuperpoſita, ſicuti triũphantes ſolẽt in vrbẽ inuecta, ſenatu præeunte, & exercitu. Eo tẽpore multo perniciosius, q̃ ſub Nerua Tiberis inundauit magna clade ædium: & terręmotus grauis p prouincias multas, atróxq; peſtilẽtia, fameſq;, & incendia facta ſunt. Quibus omnibus Traianus per exquiſita remedia plurimũ opitulatus eſt, ſtatuẽs ne domorũ altitudo LX ſuperaret pedes, ob ruinas faciles, & ſumptus, ſiquãdo talia contingerẽt, exitioſos. Vnde merito pater patrię dictus eſt. vixit annis LXIIII.

AELIVS ADRIANVS.

Elius Adrianus ſtirpis Italicæ, Aelio Adriano Traiani principis cõſobrino Adriæ orto genitus, quia id oppidũ agri Piceni etiam mari Adriatico nomẽ dedit. Imperauit annis XII. Hic gręcis literis impẽſius erudit⁹, à pleriſq; græculus appellatus eſt. Atheniẽſiũ ſtudia, moréſq; auxit poëtico nõ ſermone tantũ, ſed & cæteris diſciplinis, canẽdi, pſallẽdi, medẽdiq; ſciẽtia, Muſicis, Geometria, pictor, fictor, ambulator, quæ ex ære vel

marmore ꝓxime Polycletos,& Euphranoras. Proinde omnino ad iſta effectus,vt elegantius nunq̃ raro quicq̃ humanæ res expertæ videã-tur. Memor ſupra q̃ cuiquam credibile eſt. Lo cos,negotia,milites abſentes quoq; nominib⁹ recenſere,rẽ immẽſi laboris. Quippe qui pro-uincias omnes pedibus circũierit,agmẽ comi-tantiũ præuertẽs,cũ oppida vniuerſa reſtitue-ret, augeret ordinibus. Nãq; ad ſpecimẽ legio nũ militariũ fabros,perpendiculatores,archi-tectos,genuſq; cũctũ extruẽdorũ mœniũ,ſeu decorandorũ in cohortes cẽturiauerat. Varius, multiplex, multiformis, ad vitia atq; virtutes quaſi arbiter genitus,impetũ mentis quodã ar tificio regens. ingeniũ inuidũ,triſte,laſciuũ,& ad oſtentationẽ ſui inſolẽs callide tegebat,con tinentiã & facilitatẽ,clementiã ſimulans,con-tráq; diſſimulãs ardorẽ gloriæ,quo flagrabat. acerrimus ad laceſſendũ pariter,& reſpõdẽdũ, ſerijs,ioco,maledictis. referre carmẽ carmini, dictũ dicto, prorſus vt meditatũ crederes ad-uerſus omnia. Hui⁹ vxor Sabina dũ propè ſer uilibus iniurijs adficitur, ad mortẽ voluntariã cõpulſa:quæ palã iactabat q̃ immane ingeniũ pertuliſſet,& elaboraſſe ne ex eo humani gene ris pernicies grauidaretur. Hic morbo ſubter-cutaneo,quẽ diu placide pertulerat,victus,do-lore ardẽs impatiẽſq; plures è ſenatu extinxit. A regibus multis pace occultis muneribus im petrata iactabat palã plus ſe otio adeptũ,q̃ ar-mis cæteros. Officia ſane publica,& palatinæ, necnõ militię in eã formã ſtatuit,q̃ paucis per

Cõſtantinũ immutatis hodie perſeuerãt. vixit annos L X I I. dehinc miſerabili exitu conſumptus eſt, cruciatu mẽbrorũ ferè omnium cõfectus, in tantũ, vt ſeſe interficiẽdũ miniſtroũ fidiſſimis precãs offerret: ac ne in ſemetipſum ſæuiret, cuſtodia chariſſimorum ſeruaretur.

ANTONINVS PIVS.

Ntoninus Fuluius, ſeu Boionius di-
a ctus, poſtea etiã Pius cognominatus eſt. Imperauit annis X X I I I. Iſte ab Adriano in filiũ adoptatus, cui⁹ gener fuerat, tantæ bonitatis in principatu fuit, vt haud dubie ſine exẽplo vixerit, quanuis eũ Numæ cõtulerit ætas ſua, cum orbem terræ nullo bello per annos X X I I I authoritate ſola rexerit, adeo trementibus eum, atq; amãtibus cunctis regibus, nationibuſq; & populis, vt parẽtẽ ſeu patronum magis q̃ dominũ Imperatorem ve putarent, omneſq; vno ore in cæleſtium morẽ propitium optantes, de controuerſijs inter ſe iudicem poſcerent. Quin etiam Indi, Bactri, Hircani legatos miſere iuſtitia tãti imperatoris cõperta, quam ornabat vultu ſereno, & pulchro, procerus mẽbra, decenter validus. Prius q̃ ſalutãdus prodiret, deguſtans panis aliquãtulum, ne frigeſcente circũ præcordia per ieiunium ſanguine, viribus exeſis interciperetur, eoq; actuum publicorũ laboribus minime ſufficeret. quæ incredibili diligentia ad ſpeciem optimi patrisfamilias exequebatur, appetẽtia gloriæ carẽs, & oſtentatione, adeo mã-

ſuetus,vt inſtantibus Patribus ad eos qui contra eum cōiurauerant,perſequendos,compreſſerit quæſtionem, præfatus neceſſe nō eſſe ſceleris in ſemetipſum cupidos pertinacius indagari:ne ſi plures reperirētur,q̄tis odio eſſet intelligeretur. Igitur apud Lorios villa propria millibus paſſuum XII. ab vrbe, febri paucorum dierum poſt tres atq; XX annos imperij conſumptus eſt.Ob cuius honorem templa, ſacerdotes,atque infinita alia decreta ſunt. Vſq; eo autem mitis fuit,vt cum ob inopiæ frumētarię ſuſpicionem lapidibus à plebe Romana perſtringeretur,maluerit ratione expoſita placare q̄ vlciſci ſeditionem.

MARCVS ANTONIVS.

MArcus autē Antonius imperauit annis XVIII. Iſte virtutum omniū cœleſtiſque ingenij extitit,erumniſque publicis quaſi defenſor obiect⁹ eſt. Etenī niſi ad illa tempora natus eſſet,profecto quaſi vno lapſu ruiſſent omnia ſtat⁹ Romani. Quippe ab armis quies nunq̄ erat, perque omnem orientem,Illyricum,Italiam,Galliamque bella feruebant, terræmotus non ſine interitu ciuitatum,inundationes fluminum,lues,crebræ locuſtarū ſpecies agris infeſtę prorſus,vt propè nihil quo ſummis angoribus atteri mortales ſolent,dici ſeu cogitari queat, quod non illo imperāte ſæuierit. Credo diuinitus attributū,vt dum mundi lex ſeu natura aliunde quid hominibus incognitum gignit,rectorum con-

filijs tanq̃ medicinæ remedijs leniātur. Is pro-
pinquũ suum Lucium Annium Verum ad im
perij partem nouo beneuolentiæ genere adsci
uit. Qui Verus inter Altinum atq; Concordiã
iter faciens, ictu sanguinis, quem morbũ Græ
ci ἀποπληξι p vocãt, vndecimo imperij an
no extinctus est, carminum maxime tragico-
rum studiosus, ingenij asperi, atq; lasciui.

M. ANTONINVS.

Post cuius obitum M. Antoninus rem-
publicam solus tenuit, à principio vi-
tæ tranquillissimus, adeo vt ab in-
fantia vultum nec ex gaudio nec ex mœrore
mutauerit, philosophiæ studens, literarumq;
græcarum peritissimus. Hic permisit viris cla
rioribus, vt conuiuia eodem cultu, quo ipse, &
ministris similibus exhiberẽt. Hic cum ærario
exhausto largitiones quas militibus impende-
ret nõ haberet, neque indicere prouincialibus
aut senatui aliquid vellet, instrumentum regij
cultus facta in foro Traiani sectione distra-
xit, vasa aurea, pocula crystallina, & murrhi-
na, vxoriam, ac suam sericam & aureã vestẽ,
multa ornamenta gemmarum: ac per duos cõ
tinuos menses venditio habita est, multumq;
auri redactum. Post victoriam tamen empto-
ribus precia restituit, qui reddere comparata
voluerũt. Molestus nulli fuit qui maluit semel
empta retinere. Huius tempore Cassius tyran
nidem arripiens extinctus est. Ipse vitæ anno

quinquageſimonono apud Bendobonam morbo conſumptus eſt. De eius nuncio Romam peruecto confuſa luctu publico vrbe, Senatus in curia veſte tetra indutus lachrymans conuenit. Et, quod de Romulo ægre creditum eſt, omnes pari ſenſu præſumpſerunt, Marcum cœlo receptum eſſe: ob cuius honorẽ tẽpla, columnæ, multaq; alia decreta ſunt.

COMMODVS.

Vrelius Commodus M. Antonini filius, Antoninus & ipſe dictus, imperauit annis XIII. Hic qualis futurus eſſet, in ipſo primordio oſtẽdit. Nam cum in ſupremis moneretur a parente, attritos iam Barbaros ne permitteret vires recipere, ne ſpondeat ab incolumi quamuis paulatim negocia perfici poſſe, à mortuo nihil: ſæuior omnibus libidine, atque auaritia, crudelitate, nulli fidus, magiſque in eos atrox, quos ampliſſimis honoribus, doniſque ingentibus extulerat. In tantum deprauatus, vt gladiatorijs armis ſæpiſſime in Amphitheatro dimicauerit. Huic Martia generis libertini, forma tamen, meretricijſque artibus pollens, cum animum eius penitus deuinxiſſet, egreſſo è balneo veneni populum obtulit. Ad extremum ab immiſſo validiſſimo palæſtrita compreſſis faucibus expirauit, anno vitæ triceſimo ſecundoque.

Eli⁹ Pertinax imperauit dies LXXXV.
a Iste coactus imperauit, repugnãsq; suſcipiẽs tale cognomẽtũ sortit⁹ eſt. Origine gentis sordida, præfecturam vrbi agens imperator effectus, scelere Iuliani multis vulneribus obtruncatur, annos natus VII atque LX. Huius caput tota vrbe circumuectum eſt. Hoc exitu obijt vir ad humanæ conuerſationis exemplum per laboris genera vniuerſa adſumptus, prouectuſque eo, vt fortunæ vocaretur pila. Nã libertino genitus patre apud Ligures in agro ſqualido Lollij Gentiani, cuius in præfectura quoque clientem ſe eſſe libentiſſime fatebatur, fuit doctor literarum quæ à grammaticis traduntur: blandus magis q̃ beneficus: vnde eũ græco nomine χρηςώλογομ appellauere. Nunquam iniuria accepta ad vlciſcendum ductus. amabat ſimplicitatem. cõmunem ſe affatu, conuiuio, inceſſu præbebat. Huic mortuo diui nomen decretum eſt: ob cuius laudem ingeminatis aduſq; defectum plauſibus adclamatum eſt. Pertinace imperãte ſecuri viximus, neminem timuimus. Patri pio, patri Senatus, patri omnium bonorum.

DIDIVS IVLIANVS.

Idius Iulianus ortu Mediolanẽſis im-
d perauit mẽſibus VII. vir nobilis, iure peritiſſimus, factioſus, pręceps, regni auidus. hoc tempore Niger Paſcenninus

apud Antiociam, in Pannonia Sabaria Septimius Seuerus creantur Augusti. Ab hoc Seuero Iulianus in abditas palatij balneas ductus extenta dãnatorum modo ceruice decollatur, caputque eius in Rostris ponitur.

SEPTIMIVS SEVERVS.

Septimius Seuerus imperauit annis XVIII. Hic Priscennium interemit hominẽ omnium turpitudinum. Sub eo etiam Albinus, qui in Gallia se Cæsarẽ fecerat, apud Lugdunum occiditur. Hic Seuerus filios suos successores suos reliquit, Bassianum & Getam. Hic in Britania vallũ per XXXII passuum millia à mari ad mare deduxit. fuit bellicosissimus omniũ qui ante eum fuerunt, acer ingenio ad omnia quæ intendisset, in finem perseuerans. Beneuolẽtia quo inclinasset mirabili, ac perpetua. Ad quęrẽdum diligens, ad largiendum liberalis, in amicos, in inimicosq; pariter vehemens, quippe qui Lateranũ, Chilonẽ, Amilinum, Bassum, cæterosq; alios ditaret ędibus quoque memoratu dignis, quarum præcipuas videmus Parthorum quæ dicũtur, ac Laterani. Hic nulli in dominatu suo pmisit honores venundari. latinis literis sufficiẽter instructus, punica eloquentia promptior, quippe genit⁹ apud Leptim prouinciæ Africę. Is dum membrorum omnium, maxime pedum, dolorem pati nequiret, veneni vice, quod ei negabatur, cibum grauis ac plurimæ carnis auidius inuasit: quẽ cum cõficere non posset,

cruditatē passus expirauit. vixit annos L X X.

ANTONINVS CARACALLA.

a Vrelius Antoninus Bassianus Caracalla Seueri filius Lugduni genit⁹ imperauit solus annis V I. Hic Bassianus ex aui materni nomine dictus est. At cum è Gallia vestem plurimam deuexisset, talaresque caracallas fecisset, coegissetq; plebem ad se salutandum indutam talibus introire, de nomine huiusce vestis Caracalla cognominatus est. Hic fratrē suū Getā peremit. Ob quā causā furore pœnas dedit dirarū insectatiōe, quę nō immerito vltrices vocātur: à quo post furore conualuit. Hic corpore Alexandri Macedonis cōspecto, magnū atq; Alexādrū se iussit appellari, adsentantiū fallacijs eo perductus, vti truci fronte, & ad lęuū humerū conuersa ceruice, quod in ore Alexādri notauerat, incedēs, fidē vultus simillimi persuaderet sibi. Fuit impatiēs libidinis, quippe qui nouercam suā duxit vxorē. Cū carris iter faceret, apud Edessam secedēs ad officia naturalia, à milite, qui quasi ad custodiā sequebat̃, interfectus est. Vixit annis ferè X X X. Corpus eius Romā relatū est.

MACRINVS, ET DIADVMENVS.

m Acrinus cū Diadumeno filio ab exercitu imperatores creati imperauerunt mēses X I I I I. ab eodē exercitu obtruncantur, pro eo quia Macrinus militarē luxuriā, stipendiaq; profusiora comprimeret.

A Vrelius Antoninus Varius, idem Heliogabalus dictus, Caracallę ex Semea consobrina occulte stuprata filius, imperauit biennio, & mēsibns IIII. Huius matris Semeæ auus Bassianus nomine fuerat Solis Sacerdos. Is cum Romam ingēti militum & senatus expectatiōe venisset, probris se omnibus contaminauit. Cupiditatem stupri, quā adsequi naturæ defectu nondum poterat, in se cōuertēs, muliebri nomine Bassianam se pro Bassiano iusserat appellari. Vestalem virginē quasi matrimonio iungens suo, abscissisq; genitalibus matri se magnæ sacrauit. Hic Marcellum, qui post Alexander dictus est, consobrinum suum Cæsarem fecit. ipse tumultu militari interfectus est. Huius corpus per vrbis vias more canini cadaueris à milite tractum est, militari cauillo appellantium indomitę & rabidæ libidinis catulam. Nouissime cum angustū foramen cloacæ corpus minime reciperet, vsq; ad Tyberim deductum, adiecto pondere, ne vnquā emergeret, in fluuiū proiectū est. Vixit annis XVI. atq; ex rebus quæ acciderēt, Tyberinus Tractitiusq; appellatus est.

SEVERVS ALEXANDER

S Euerus Alexander imperauit annis XIII. Hic bonis reipublicę fuit erūnosus. Sub hoc imperāte Taurin⁹ augustus effect⁹ est. Ob timorē ipse se Euphrate

fluuio abiecit. Tūc etiā Maximin⁹ regnū arripuit pluribus de exercitu corruptis. Alexāder vero cum deseri semet à stipatoribus vidisset, matrem sibi causam fuisse mortis exclamans, accurrenti percussori obuoluto capite ceruices suas valide compressas præbuit, anno vitæ XXVI. Huius mater Mammæa eò filium coegerat, vt illa ipsa permodica si mensæ prādiaque superessent, quāuis cōuiuio reponerentur.

IVLIVS MAXIMINVS.

IVlius Maximinus Thrax è militaribus imperauit annis III. Is dum persequitur pecuniosos insontes pariter noxiosque, apud Aquileiam seditione militū discerptus est vnà cum filio, conclamantibus cunctis militari ioco, Ex pessimo genere ne catulum habēdum. Huius imperio duo Gordiani pater & fili⁹ principatū arripiētes vn⁹ post vnum interiere. Pari etiam tenore Pupian⁹ & Balbinus regnum inuadentes perempti sunt.

GORDIANVS.

GOrdianus nepos Gordiani ex filia, ortus Romæ clarissimo patre, imperauit annis VI. apud Ctesiphontem à Philippo præfecto prætorio accensis in seditionem militibus occiditur, anno vitæ vicesimo. Corpus eius prope fines Romani Persicique imperij positum, nomē loco dedit Sepulchrum Gordiani.

PHILIPPVS.

m Arcus Iulius Philipp⁹ imperauit annis v. Veronę ab exercitu interfectus est, medio capite supra ordines dentium præciso. Filius autem eius Gallus Iulius Saturninus, quem potētiæ sociauerat, Romæ occiditur agens vitæ annos xII. adeo seueri & tristis animi, vt iam tum à quinquenni ætate nullo prorsus cuiusquam commento ad ridendum solui potuerit: patremque ludis secularibus petulantius cachinnantem, quanq̃ adhuc tener, vultu notauerit auersato. Is Philippus humillimo ortus loco fuit, patre nobilissimo latronum ductore.

DECIVS.

d Ecius è Pannonia Bubalia natus imperauit menses xxx. Hic Decium filium suum Cæsarem fecit. Vir artibus cunctis, virtutibusque instructus, placidus & communis domi, in armis promptissimus, in solo Barbarico inter confusas turbas gurgite paludis summersus est, ita vt nec cadauer eius potuerit inueniri. filius vero eius bello extinctus est. vixit annis L. Huius temporibus Valens Lucinianus imperator effectus.

VIRIVS GALLVS

v Irius Gallus cum Volesiano filio imperauerunt annis II. Horum temporibus Hostilianus Perpenna à Sena-

tu imperator creatus,nec multo post pestilentia cōsumptus est. Sub his etiā Aemilianus in Mœsia imperator effectus est: cōtra quē ambo profecti apud Interamnē ab exercitu suo cæduntur, anno ætatis pater septimo circiter & quadragesimo, creati in insula Menynge, quæ nunc Girba dicitur. Aemilianus vero mēse quarto dominatus apud Spoletum,siue pontem, quem ab eius cæde Sanguinarium accepisse nomen ferunt,inter Ocriculum, Namiāque,& Spoletū, & vrbē Romā regione media positū. Fuit autē genere Maurus, pugnax, nec tamen præceps. Vixit annis IIII. minus L.

LICINIVS VALERIANVS

Licinius Valerianus cognomento Colobius, imperauit annis XV. parētibus ortus splendidissimis, stolidus tamē,& multum iners,neq; ad vsum aliquē publicū officio,cōsilio, seu gestis accōmodatus. Hic filiū suum Galienum Augustū fecit, Galieniq; filium Corneliū Valerianū Cęsarē. His imperantibus Regilianus in Mœsia, Cassius Labienus posthumus in Gallia, Galieni filio interfecto,imperatores effecti sunt. Pari modo Aelian⁹ apud Mogūtiā,cū in Aegypto Aemilianus,apud Macedones Valēs, Mediolani Aureol⁹ dominatū inuasere. Valerian⁹ vero in Mesopotamia bellū gerēs à Sapore Persarū rege superatus,mox etiā captus, apud Parthos ignobili seruitute cōsenuit. Nam quādiu vixit, Rex eiusdē ꝓuincię incuruato eo pede ceruí

cibus eius imponẽs, equũ aſcẽdere ſolitus erat.

GALIENVS.

g Alienus quidem in locum Cornelij filij ſui Salonianũ alterum filiũ ſubrogauit, amori diuerſo pellicũ deditus, Saloninæ coniugis & cõcubinæ, quam per pactionem conceſſa parte ſuperioris Pannoniæ, à patre Marcomannorũ rege matrimonij ſpecie ſuſceperat, Pipam nomine. Nouiſſime aduerſus Aureolũ profectus eſt. Quẽ cum apud pontem qui ex eius nomine Aureolus appellatur, obtentum, detruſumq; Mediolanum obſedit, eiuſdem Aureoli commẽto à ſuis interijt. Regnauit annis XV, cum patre VII, & ſolus VIII. Vixit annis L.

CLAVDIVS.

c Laudius imperauit annis II. Hũc pleriq; putãt Gordiano ſatum, dũ ab Liſcẽſa muliere matura inſtitueretur ad vxorẽ. Hinc Claudius Galieni moriẽtis ſentẽtia imperator deſignatus, ad quẽ Ticini poſitũ per Gallonium Baſiliũ indumenta regia direxerat, extinctoq; à ſuis Aureolo receptis regionibus, aduerſum aciem Alemannorum haud procul à lacu Benaci dimicans, tantã multitudinẽ fudit, vt ægre pars dimidia ſuperfuerit. His diebus Victorinus regnũ cepit. Claudius vero cũ ex fatalibus libris, quos inſpici præceperat, cognouiſſet ſentẽtiæ in ſenatu dicendæ primi morte remediũ deſiderari, Pomponio

Basso, qui tũc erat, se offerente, ipse vitã suam, haud passus responsa frustrari, dono reipu. dedit, præfatus neminem tanti ordinis, primas habere ipsum imperatorem. Ea res sic erat cunctis grata, vt non diui vocabulũ modo, sed ex auro statuam prope ipsum Iouis simulacrum, atque in curia imaginem auream proceres sacrauerint.

QVINTILIVS

h Hvic successit frater eius Quintilius. Is paucis diebus imperium tenens, interemptus est.

AVRELIANVS

a Avrelianus genitus patre mediocri, & vt quidam ferunt, Aurelij clarissimi Senatoris colono inter Daciã & Macedoniam, imperauit annis v. Iste haud dissimilis fuit Magno Alexãdro, seu Cæsari dictatori. Nam Romanam vrbem triẽnio ab inuasoribus receptauit, cũ Alexãder annis XIII per victorias ingentes ad Indiã peruenerit, & C. Cæsar decẽnio subiecerit Gallos, aduersum ciues quadriennio congressus. Iste in Italia tribus prælijs victor fuit, apud Placentiam, iuxta amnem Metaurũ, ac fanum Fortunæ, postremo Ticinẽsibus in campis. Huius tẽpore apud Dalmatas Septimi⁹ imperator effectus mox à suis obtruncatur. Hoc tempore in vrbe Roma monetarij rebellarũt, quos Aurelianus victor vltima crudelitate compescuit. Iste pri-

mus apud Romanos diadema capiti innexuit: gemmiſque, & aurata omni veſte, quod adhuc ferè incognitũ Romanis moribus videbatur, vſus eſt. Hic muris validioribus & laxioribus vrbem ſepſit. Porcinæ carnis vſum populo inſtituit. Hic Tetricũ, qui imperator ab exercitu in Gallijs effect⁹ fuerat, correctorem Lucaniæ prouexit, aſpergens hominem elegãti ioco, Sublimius habendum, regere aliquam Italiæ partẽ, q̃ trans Alpes regnare. Nouiſſime fraude ſerui ſui, qui ad quoſdam militares viros amicos ipſius, nomina pertulit adnotata, falſò manum eius imitat⁹, tanq̃ Aurelianus ipſos pararet occidere, ab ijſdem interfectus eſt in itineris medio quod inter Conſtãtinopolim & Heracliam eſt. Fuit ſæuus, & ſanguinarius, & trux omni tempore, etiam filij ſororis interfector. Hoc tẽpore ſeptem mẽſibus interregni ſpecies euenit.

TACITVS.

t Acitus poſt hũc ſuſcepit imperiũ, vir egregie morat⁹, q ducẽteſimo imperij die apud Tarſum febri moritur.

FLORIANVS.

h Vic ſucceſſit Florianus. Sed cum magna pars exercitus equitantium Probum militiæ peritum legiſſet, Florianus dierum LX. quaſi per ludum imperio vſus, inciſis à ſemetipſo venis effuſo ſanguine conſumptus eſt.

PROBVS.

P Robus genitus patre agresti hortorũ studioso Dalmatio sanguine, imperauit annis V I. Iste Saturninum in oriẽte, Proculũ & Bonosum Agrippinę imperatores effectos oppressit. Vineas Gallos & Pãnonios habere permisit. Opere militari Almum mõtem apud Syrmiũ, & Aureum apud Mœsiam superiorem vineis cõseruit. Hic Syrmio in turri ferrata occiditur.

CARVS.

C Arus Narbonæ natus, imperauit annis I I. Iste cõfestim Carinum & Numerianũ Cæsares fecit. Hic apud Ctesiphonta ictu fulminis interijt. Numerianus quoq; filius eius cũ oculorũ dolore correptus in lecticula veheretur, impulsore Apro, qui socer eius erat, per insidias occisus est. Cum dolo occultaretur ipsius mors, quousq; Aper inuadere posset imperium, fœtore cadaueris scelus est proditum. Hinc Sabinus Iulianũ inuadẽs imperium, à Carino in campis Veronensibus occiditur. Hic Carinus omnibus se scelcribus inquinauit. Plurimos innoxios fictis criminibus occidit. Matrimonia nobilium corrupit: condiscipulis quoque, qui taxauerunt eum in auditorio verbi fatigatione, perniciosus fuit. Ad extremũ trucidatur eius præcipue tribuni dextera, cuius dicebatur coniugem polluisse.

DIOCLETIANVS.

Iocletian⁹ Dalmata Amilini senato-
d ris libertinus, matre pariter atq; oppi
do nomine Dioclea, quorũ vocabulis,
donec imperiũ sumeret, Diocles appellat⁹, vbi
orbis Romani potentiã cepit, Graiũ nomẽ in
Romanum morem cõuertit. Imperauit annis
x x v. Is Maximianũ Augustũ effecit. Cõstan-
tiũ & Galeriũ Maximianũ cognomẽto Armẽ
tariũ Cæsares creauit, tradẽs Cõstantio Theo
doram Herculij Maximiani priuignam, abie-
cta vxore priori. Hoc tẽpore Carausio in Gal
lijs, Achilleus apud Aegyptũ, Iulianus in Ita-
lia imperatores effecti, diuerso exitu periere. E
quibus Iulianus acto per costas pugione, in
ignẽ abiecit se. Diocletianus vero apud Nico-
mediam sponte imperiales fasces relinquẽs, in
proprijs agris consenuit. Qui dũ ab Herculio
atq; Galerio ad recipiendum imperiũ rogare-
tur, tanq̃ pestem aliquã detestans, in hunc mo-
dum respõdit: Vtinam Salonæ possetis visere
olera nostris manibus instituta: profecto nũq̃
istud tẽtandũ iudicaretis. Vixit annis LXVIII.
ex queis communi habitu propè nouẽ egit.
Morte cõsumptus est, vt satis patuit, per for-
midinem voluntariam. Quippe cum à Con-
stantino atq; Licinio vocatus ad festa nuptia-
rum, per senectam, quo minus interesse va-
leret, excusauisset, rescriptis minacibus ac-
ceptis, quibus increpabatur Maxentio fa-
uisse, ac Maximino fauere, suspectans necem

dedecorosam, venenum dicitur hausisse. His diebus Constantius Constantini pater, atque Armentarius, Cæsares Augusti appellantur, creatis Cæsaribus, Seuero per Italiam, Maximini Galerij sororis filio per orientē: eodemq; tempore Constātinus Cæsar efficitur. Maxētius imperator in villa sex millib⁹ ab vrbe discreta itinere Lauicano: dehinc Licinius Augustus efficitur. Pariq; modo Alexander apud Carthaginē imperator fit. Similiq; modo Valens imperator creatur. quorū exitus iste fuit. Seuerus ab Herculio Maximiano Romæ intra tabernas extinguitur, funusq; eius Galieni sepulchro infertur, quod ab vrbe abest per Appiam millibus nouem.

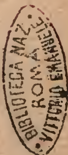
GALERIVS MAXIMIANVS.

g Alerius Maximianus consumptis genitalibus defecit. Maximian⁹ Herculius à Constātino apud Massiliā obsessus, deinde captus pœnas mortis genere postremo fractis laqueo ceruicibus. Alexander à Constantini exercitu iugulatur. Maxētius dū aduersus Cōstantinū cōgredit̄ paulo superius à ponte Miluio, in pontē nauigijs cōpositū ab latere ingredi festinās, lapsu equi in profundū demersus est, voratumq; limo pondere thoracis corpus vix repertū. Maximian⁹ apud Tarsum morte simplici perijt. Valens à Licinio morte mulctatur. Fuerūt aūt morū huiusmodi. Aurelius Maximianus cognomēto Herculius, ferus natura, ardēs libidine, consilijs sto-

lidus,ortu agresti, Pannonióque. Nam etiam nunc haud longe Syrmio eminet locus,palatio ibidē constructo, vbi parentes exercebant opera mercenaria. Aetate interijt sexagenarius,annorū xx imperator. Genuit ex Eutropia Syra muliere Maxentiū, & Faustam coniugē Constantini, cuius patri Constantio tradiderat Theodoram priuignam. Sed Maxentium suppositum ferūt arte muliebri, tenere mariti animum laborātis auspicio prauissimi cœpti à puero. Is Maximianus charus nulli vnquam fuit,nec patri, aut socero quidem Galerio.

GALERIVS ARMENTARIVS.

g Alerius autē fuit,licet inculta, agrestiq; iustitia,satis laudabilis,pulcher corpore, eximius, & fœlix bellator, ortus parentibus agrarijs, pastor armētorum, vnde ei cognomen Armentarius fuit. Ortus Dacia Ripēsi,ibiq; sepultus est: quē locū Romulianū etiam vocabulo Romulæ matris appellarat. Is insolenter affirmare ausus est, matrē more Olympiadis Alexandri Magni creatricis compressam dracone semet concepisse.

GALERIVS MAXIMINVS.

g Alerius Maximinus Sorore Armentarij progenitus, veroq; nomine ante imperiū Daza dictus, Cæsar quadriennio, dehinc per Orientē Augustus triennio fuit,ortu quidem atq; instituto pastorali, verum sapientissimi cuiusq; ac literarū cultor,

ingenio quieto, vini auidior, quo ebrius quædam corrupta mente aspera iubebat: qui, cum pigeret factum, differri quæ præcepisset, in tēpus sobrium ac matutinum, statuit.

ALEXANDER.

A Lexander fuit Phrix origine, ingenio timidus, inferior aduersus laborē vitio senectæ ætatis. His omnibus absumptis, imperij iura penes Constantinum & Licinium deuenere.

CONSTANTINVS.

C Onstantinus Constantij imperatoris & Helenæ filius imperauit annis xxx. Hic dum iuuēculus à Galerio in vrbe Roma religionis specie obses teneretur, fugam arripiens, ad frustrandos insequentes, publica iumenta quacunq; iter ageret, interfecit, & ad patrē in Britanniam peruenit: & forte iisdem diebus ibidem Constantium parētem fata vltima perurgebant. Quo mortuo, cunctis qui aderāt, adnitentibus, sed præcipue Eroco Alemannorum Rege auxilij gratia Constantiū comitato, imperium capit. Hic sororem suam Constātiam Licinio Mediolanum accito coniungit, filiūq; suū Crispum nomine ex Mineruina concubina susceptum, idē Constantinum iisdem diebus natum oppido Arelatensi, Licinianumq; Licinij filiū mensiū ferè x x. Cæsares effecit. Verum enimuero vt imperia difficile concordiam custodiunt, dis-

ſidium inter Licinium Conſtatinumq́ exori-
tur: primumq́ apud Cibalas iuxta paludē Hi-
ulcam nomine, Cōſtātino nocte caſtra Licinij
irrumpēte Licinius fugā petijt, Byzantiumq́
fuga volucri peruenit. ibi Martinianum offi-
ciorum magiſtrū Cæſarem creat. Dehinc Cō-
ſtātinus acie potior apud Bithyniā adegit Li-
cinium pacta ſalute indumentū regium offer-
re per vxorem: inde Theſſalonicam miſſum,
paulo poſt eū, Martinianumq́ iugulari iubet.
Hic Licinius annum dominationis ferè poſt
quartūdecimum, vitæ proxime ſexageſimum
occiditur, auaritiæ cupidine omniū peſſimus,
neq́ alienus à luxu venereo, aſper admodum,
haud mediocriter impatiens, infeſtus literis,
quas per inſcitiā immodicam virus ac peſtem
publicā nominabat, præcipue forenſem indu-
ſtriam. Agraribus planè, ac ruſticātibus, quia
ab eo genere ortus altuſque erat, ſatis vtilis, ac
militię cuſtos ad veterū inſtituta ſeueriſſimus.
ſpadonum & aulicorū omnium vehemens do-
mitor, tineas ſoriceſq́ palatij eos appellās. At
Conſtātinus obtento totius Romani imperij
mira bellorū fœlicitate regimine, Fauſta con-
iuge, vt putant, ſuggerente, Criſpū filium ne-
cari iubet. Dehinc vxorē ſuam Fauſtā in bal-
neas ardentes coniectā interemit, cum eū ma-
ter Helena ardore nimio nepotis increparet.
Fuit vero vltra quàm æſtimari poteſt, laudis
auidus. Hic Traianum, herbam parietariam,
ob titulos multos ædibus inſcriptos appellare
ſolitus erat. Hic pontem in Danubio conſtru

xit. Habitum regium gemmis, & caput exornans perpetuo diademate. Commodissimus tamen rebus multis fuit, calumnias sedare, legibus seuerissimis nutrire artes bonas, præcipue studia literarũ, legere ipse, scribere, meditari, audire legationes, & querimonias prouinciarum. Cumq; liberis, filioq; fratris Dalmatio Cæsaribus confirmatis, tres & L X. annis vixisset, ex quibus dimidios ita, vt tredecim solus imperaret, morbo consumptus est, irrisor potius quàm blandus. Vnde prouerbio vulgari Trachala. x annos præstantissimus, x I I sequentibus latro, decem nouissimis pupillus ob profusiones immodicas nominatus. Corpus sepultum in Byzantio Constantinopoli dicta: quo mortuo Dalmatius militũ vi necatur. Ita ad tres orbis Romani dominatio redacta est, Cõstãtino & Cõstantio ac Constante filijs Constantini. hi singuli has partes regendas habuerunt. Constantinus iunior cũcta trãs Alpes. Constantius à freto Propontidis, Asiã atq; Orientem. Constans Illyricum, Italiãq;, & Africam, Dalmatiam, Thraciam, Macedoniamque, & Achaiam.

ANNIBALIANVS, CONSTANS, ET CONSTANTIVS.

a Nnibalianus Dalmatij Cæsaris cõsanguineus Armeniam, nationesq; circum socias, interim ob Italiæ Africæque ius dissentire statim Constantius & Constans cœperunt. Constãtius latrocinij spe

cie dum incautus,fœdéq; temulentus in alie-na irruit,obtrūcatus eſt,proiectuſq; in fluuiū, cui nomen Alſa eſt,nō longe ab Aquileia.Cō-ſtans vero venandi cupidine dum per ſyluas ſaltuſq; erraret,conſpirauere aliquanti milita-res in eius necē, authoribus Chreſtio & Mar-cellino,ſimulq; Magnentio: qui vbi patrandi negotij dies placuit,Marcellinus natalem filij ſimulans,pleroſque ad cœnam rogat. Itaq; in multam noctem conuiuio celebrato, Magnē-tius quaſi ad ventris ſecreta ſecedēs, habitum venerabilem capit.Ea re cognita, Conſtās fu-gere conatus, apud Helenā oppidum Peire-næo proximum à Gaiſone cū lectiſſimis miſ-ſo interficitur, anno tertiodecimo Auguſtæ dominationis:nam Cæſar triēnio fuerat: æui ſeptimo viceſimoq;.Hic fuit debilis pedibus, manibuſque, articulorum dolore:fortunatus cœli temperie,fructuū prouentu,nulla à Bar-baris formidine. quæ profecto maiora fue-rint,ſi prouinciarum rectores non precio, ſed iudicio prouexiſſet.Huius morte cognita,Ve tranio magiſter militum imperium in Pan-nonia apud Murſiam corripuit. Quem Con-ſtantius nō poſt multos dies regno exuit,grā-dæuo ætate non vitam modo,ſed etiam volu-ptarium otium concedens. fuit autem propè ad ſtultitiam ſimpliciſſimus.

CONSTANTIVS.

C Onſtantius Gallum fratrem patrue-lem Cæſarem pronunciat, ſororem

Conſtantinã illi coniungens. Magnẽtius quoq; Decentium cõſanguineum ſuum trans Alpes Cæſarẽ creauit. His diebus Romæ Nepotianus Eutrophiæ Cõſtãtini ſororis filius hortantibus perditis Auguſti nomen rapit: quem octauo die viceſimoq; Magnentius oppreſſit. Hoc tẽpore Conſtantius cũ Magnentio apud Murſiã dimicãs vicit: in quo bello penè nunq̃ amplius Romanæ conſumptæ ſunt vires, totiuſq; imperij fortunę peſſundatæ. Dehinc cũ ſe Magnentius in Italiã recepiſſet, apud Thicanum plures fudit, incautius, &, vt in victoria ſolet, audacius perſequentes. Nec multo poſt apud Lugdunũ coanguſtatus, gladio occulte prouiſo, ictũ pulſi parietis iuuãs, trãſfoſſo latere, vt erat vaſti corporis, vulnere, naribuſq;, & ore cruorẽ effundẽs, menſe imperij quadrageſimoſecũdo, ætatis vero quinquageſimo expirauit, ortus parentibus qui Galliã inhabitant. legẽdi ſtudio prõptus, ſermonis acer, animi tumidi, & immodice timidus, artifex tamen ad occultandã audaciæ ſpecie formidinem. Eius morte audita, Decẽtius laqueo faſciæ ad collũ poſito vitã finiuit. Hoc tẽpore Gallus Cæſar à Conſtãtio occiditur. Imperauit annis quatuor.

SYLVANVS.

ſYluanus Imperator effectus, die imperij vigeſimooctauo perimitur. fuit ingenio blandiſſimus, quanquã barbaro patre genitus, tamen inſtitutione Romana ſatis cultus, & patiens,

CONSTANTIVS.

C Onstantius Claudium Iulianum fratrem Galli honore Cæsaris adsumit annis natum ferè III atque XX. Iste in campis Argentoracēsibus apud Gallias cū paucis militibus infinitas hostium copias deleuit. stabant acerui montium similes. fluebat cruor fluminum modo. captus rex nobilis Nodomarius. fusi omnes optimates. redditus limes Romanæ possessionis. ac postmodum cū Alemannis dimicans, potentissimum eorum regem Badomarium cepit. Hic à militibus Gallicanis Augustus pronunciatur. Hic Constantius vrgere legationibus in statū nomenque pristinum reuerti.

IVLIANVS.

I Vlianus mandatis mollioribus refert se sub nomine celsi imperij multo officiosius pariturum. Hinc Cōstātius magis magisque a dens dolore, atque, vt erat talium impatiens, in radicibus Tauri montis apud Mopsocrenem febri acerrima, quam indignatio nimia vigilijs augebat, interijt anno æui IIII & XL, imperij IX atque XXX, verum Augustus quarto vigesimóque, octo solus, cum fratribus atque Magnentio sedecim, quindecim Cæsar, fœlix bellis ciuilibus, externis lachrymabilis, mirus artifex in sagittis, à cibo vinóque & somno multum intemperans, patiens laboris, facundię cupidus:

quam cum adsequi tarditate ingenij non pos-
set, alijs inuidebat. Spadonũ, aulicorũq; amo-
ri deditus, & vxorũ, quibus contentus, nulla li-
bidine transuersa aut iniusta polluebatur. Sed
ex cõiugibus, quas plurimas sortitus est, præ-
cipue Eusebiam dilexit, decoram quidem, ve-
rũ per Amãtias, & Gorgonias, & alia impor-
tuna ministeria vexantẽ famam viri, contra q̃
fœminis modestioribus mos est, quarum sæ-
pe præcepta maritos iuuãt. Nanq;, vt cæteras
omittam, Pompeia Plotina incredibile dictu
est quãto auxerit gloriam Traiani: cuius pro-
curatores cum prouincias calumnijs agitarẽt,
adeo vt vnus ex ijs diceretur locupletiũ quẽq;
ita conuenire, Quæ habes ad mẽsam, vnde ha-
bes? tertium, Pone quæ habes: illa cõiugẽ cor-
ripuit, atque increpans, quòd laudis suæ esset
incuriosus, talem reddidit, vt postea exactio-
nes improbans, & detestãs, fiscum lienem vo-
caret, quòd eo crescente artus reliqui tabescãt.
Igitur Iulianus redacta ad vnum se orbis Ro-
mani curatione, gloriæ nimis cupidus, in Per-
sas proficiscitur. Illic à transfuga quodã in in-
sidias deductus, cum eum hincinde Parthi vr-
gerent, è castris iam positis arrepto tantum
clypeo procurrit. Cumque inconsulto ardore
nititur ordines ad prælium cõponere, ab vno
ex hostibus, & quidem fugiente, conto per-
cutitur. Relatusque in tabernaculum, rursusq;
ad hortãdos suos egressus, paulatim sanguine
vacuatus, circa noctis ferè mediũ defecit, præ-
fatus consultò sese de imperio nihil mandare,

ne, vti ſolet in multitudine, diſcrepãtibus ſtudijs amicorũ, ex inuidia rei præ diſcordia exercitus periculum pareret. Fuerat in eo literarum ac negociorum ingens ſcientia: ea iuuauerat philoſophos, & græcorum ſapientiſſimos. vſu prõptior corporis, quàm validus quidem, ſed breuis fuit. Hæc minuebat quarundam rerum neglectus modus. Cupido laudis immodica, cultus Numinum ſuperſtitioſus. audax plus q̃ imperatorem decet. Cui ſalus propria, cum ſemper ad ſecuritatem omniũ, maxime in bello conſeruanda eſt. Ita illum cupido gloriȩ flagrantior peruicerat, vt neque terræmotu neque pleriſque prȩſagijs, quibus vetabatur petere Perſidẽ, adductus ſit finem ponere ardori: ac ne noctu quidem viſus ingẽs globus cœlo labante diem belli cautum præſtiterit.

IOVINIANVS.

IOuinianus genitus patre Varroniano, inſula agri Singidonenſis prouinciæ Pãnoniæ, imperauit mẽſes VIII. cuius patri cũ liberos crebros amitteret, præceptum ſomnio eſt, eum qui iam inſtante vxoris partu edendus foret, diceret Iouinianum. Hic fuit inſignis corpore, lætus ingenio, literarum ſtudioſus. Hic dum à Perſide hyeme aſpera mediaq; Conſtãtinopolim accelerans, cruditate ſtomachi, tectorio noui operis grauatus eſſet, repente interijt, annos gerens proxime XL.

Valentinianus imperauit annis XII, minus diebus centum. Huius pater Gratian⁹ mediocri stirpe ortus apud Cibalas, funarius appellatus est, eo ꝙ venalitium funem portanti quinque milites nequirent extorquere. eo merito adscitus in militiã vsque ad præfecturæ prætorianæ potentiã cõscendit: ob cuius apud milites commendationem Valentiniano imperium resistenti aggeritur. Hic Valentem consanguineum suum sibi socium in imperio adsciuit, ac demum Gratianum filium necdum plene puberem hortatu socrus & vxoris Augustum creauit. Hic Valentinianus fuit vultu decẽs, solers ingenio, animo grauis, sermone cultissimus. Quanquã enim ad loquẽdum parcus, seuerus, vehemẽs, infestus tamẽ vitijs, maximeque auaritiæ, cuius punitor ipse fuit acer, & in ijs quæ memoraturus sum, Adriano proximus, genera vetustissimorum meminisse, noua arma meditari, fingere terra seu limo simulacra, prudenter vti locis, temporibus, sermonibus: atq;, vt breuiter concludã, semper * criminibus, queis sese quasi fidissimis prudẽtissimisq; dederat, careret, aut probatis eruditisq; monitorib⁹ vti licuisset, perfectus haud dubie princeps enituisset. Huius tẽpore Firmus apud Mauritaniam regnum inuadens extinguitur. Valentinianus apud Bergentionem legationi Quadorum respondens anno æui quinto & quinquagesimo

* Hic locus non vacat mẽdo. forsan sic legendũ, si imperitis hominibus queis sese qua. fidiss. & cet.

impetu sanguinis voce amissa, sensu integer expirauit. Quod quidem intemperãtia cibi, ac saturitate, qua artus diffuderat, accidisse plures detulere. Itaque eo mortuo Valentinianus adhuc quadriennis authore Equitio, ac Merobaude propinquo, vbi cũ matre fuerat adulatus, creatus est imperator.

VALENS.

VAlens vnà cum Valentiniano germano suo, de quo diximus, regnauit annos x, menses v. Hic Valẽs cũ Gothis lachrymabili bello commisso sagittis saucius in casam deportatur vilissimam: vbi superuenientibus Gotthis, igniq; supposito, incendio concrematus est. in quo probanda hæc fuere. fuit possessoribus consultor bonus, mutare iudicia, verus, in amicos fidus, irasci sine noxia ac periculo cuiusq̃, sanè valde timidus. Huius tẽporibus Procopius tyrannus cadens extinguitur.

GRATIANVS.

GRatianus genitus Syrmij, imperauit cum patre Valentiniano annis VIII, diebus LXXXV, cũ patruo & fratre tribus, cũ eodem fratre ac Theodosio quatuor, & cũ his omnibus accedẽte Arcadio mẽses VI. Hic apud Argẽtariũ oppidũ Galliæ XXX Alemannorum millia in bello extinxit. Hic cum animaduertisset Thraciam Daciamq; tanq̃ genitales terras possidentibus Gotthis, Triballisq;, atq; omni pernicie atrocioribus Hunnis, & Alanis, extremum peri-

culum instare nomini Romano, accitum ab Hispania Theodosium, cunctis fauẽtibus, agenti annum à tricesimo tertium, imperium committit. Fuit autem Gratianus literis haud mediocriter institutus, carmen facere, ornate loqui, explicare controuersias rhetorum more. Nihil aliud die noctuq; agere, quàm spiculis meditari, summæq; voluptatis, diuinæq; artis credere, ferire perite sibi destinata: cibi, viniq;, ac libidinis victor: cũctisq; qui esset plenus bonis, si ad cognoscendam Reipub. gerẽdæ scientiam animum intẽdisset, à qua propè alienus non modo voluntate, sed etiam exercitio fuit. Nam dum exercitum negligeret, & paucos ex Alanis, quos ingenti auro ad se trãstulerat, anteferret veteri ac Romano militi, adeoq; Barbarorũ comitatu, & propè amicitia capitur, vt nonnunq̃ eodem habitu iter faceret, odia contra se militum excitauit. Hoc tẽpore cum Maxim9 apud Britãniã tyrãnidẽ arripuisset, & in Galliã trãsmisisset, ab infensis Gratiano legionibus exceptus, Gratianum fugauit, nec mora extinxit, qui vixit annis XXXVIII.

THEODOSIVS.

t Heodosius genitus patre Honorio, matre Thermãtia, genere Hispan9, originẽ à Traiano principe trahẽs, à Gratiano Augusto apud Syrmium imperator effectus, regnauit annis XXVII. Huic ferunt nomen somnio parentes monitos sacrauisse, vt latine intelligimus, à deo datum. De

hoc etiam oraculo in Asia diuulgatũ est, eum Valẽti successurũ, cuius nomen theta,& e,o, atq; à græcis literis initiaretur. Qua cognitione principij deceptus Theodosius, cũ sibi imperium præsumeret, scelestæ cupidinis supplicia percepit. Fuit autem Theodosius propagator reip. atq; defensor eximius. Nam Hunnos & Gotthos, qui eam sub Valente defatigassent, diuersis prælijs vicit. Cum Persis quoque petitus pacem pepigit. Maximum autem tyrannũ, qui Gratianũ interfecerat, & sibi Gallias vindicabat, apud Aquileiam extinxit. Victorem quoq; eius filium intra infantiæ annos à Maximo patre Augustum factum, necauit. Eugenium quoq; tyrannum, atque Arbogastẽ superauit, deletis eorũ decem millibus pugnatorum. Hic etenim Eugenius confisus viribus Arbogastis, postquam apud Viennam Valentinianum extinxerat, regnũ inuasit: sed mox simul cum vita imperiũ perdidit. Fuit autem Theodosius moribus & corpore Traiano similis, quãtum scripta veterũ & pictura edocent. Sic eminens status, membra eadem, par cæsaries, os, absq; eo quòd illi aliquantum vellendo steriles genæ, neque tam ingentes oculi erant, nescio an & tanta gratia, tantusq; flos in facie, seu tanta dignitas in incessu. Mens vero prorsus similis, adeo vt nihil dici queat quod non ex libris in istum videatur transferri. Clemens animus, misericors, communis, solo habitu differre se cęteris putans, in omnes homines honorificus, verum effusius in bonos, sim-

plicia ingenia æque diligere, erudita mirari, sed innoxia, largiri magno animo magna, amare ciues, vel priuato contubernio cognitos, eosq; honoribus, pecunia, beneficijs cæteris munerari, presertim quorũ erga se velut patrũ aspero casu officia probauerat. Illa tamen quibus Traianus aspersus est, vinolẽtiam scilicet, & cupidinẽ triumphandi, vsque eo detestatus est, vt bella non mouerit, sed inuenerit, prohibueritque lege ministeria lasciua, psaltriasq; comesationibus adhiberi. Tantum pudori tribuens & continentiæ, vt cõsobrinarum nuptias vetuerit tanquam reorum. Literis, si nimium perfectos contemplemur, mediocriter doctus, sagax planè, multumq; diligẽs ad noscenda morum gesta: è quibus non desinebat execrari veterũ facta superba, crudelia, libertatiq; infesta, quæ legerat, ac Cinnã, Marium, Syllãq;, atq; vniuersos dominantium, præcipue tamẽ perfidos, & ingratos. Irasci sanè rebus indignis, sed flecti cito: vnde modica dilatione emolliebatur. Aliquãdo seuera præcepta habuit de Liuio, vel quod Augustus à philosophię doctore didicerat: qui cum vidisset eũ facile cõmoueri, ne asperum aliquid statueret, monuit, vt vbi irasci cœpisset, quatuor atque x x græcas literas memoria recenseret, vt illa concitatio, quæ momenti est, mente aliò traducta, parui temporis interiectu langueceret. Me..or haud dubie, quod est claræ virtutis, post auctam annis potentiam regalem, multoque maxime post ciuilem victoriam.

Nam & annonæ curam ſolicitus attendere, & auri argentique graue pondus ſublati atque expẽſi à tyranno, multis è ſuo reſtituere, cum benigni principes & quidem vix fundos ſolerent nudos, ac deformata prædia concedere. Iam illa minutiora, &, vt dicitur, intra aulã, quæ quidẽ quia occulta ſunt, magis naturæ hominũ curioſæ oculos aureſque ad ſe trahunt. Patruum colere tanquam genitorem: fratris mortui, ſororiſque liberos habere pro ſuis: cognatos, affineſq; parentis animo complecti: elegans, lætumque conuiuium dare, non tantum ſumptuoſum: miſcere colloquia perſonis, ſtudia dignitatibus, ſermone cum grauitate iucundo. Blandus pater, cõcors maritus. Exercebatur neque ad illecebras, neque ad laſſitudinem: ambulationibus magis, cum eſſet otium, reficiebat animum: ad veſcendi continentiam valetudinẽ regebat. Sicq; in pace rebus humanis annum agẽs quinquageſimũ apud Mediolanum exceſſit, vtranque Rempublicam vtrique, id eſt Arcadio & Honorio quietam relinquens. Corpus eius eodem anno Conſtantinopolim trãſlatum, atque ſepultum eſt.

Sexti Aurelij Victoris de Cæſaribus compendij finis.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBRI DECEM.

PARISIIS
APVD SIMONEM COLINAEVM
M.D.XXXI.

EVTROPIVS VALENTI MAXI-MO PERPETVO AVGVSTO.

Res Romanas ex volũtate mansuetudinis tuæ ab vrbe condita ad nostram memoriam, quæ in negotijs vel bellicis, vel ciuilibus eminebant, per ordinem temporũ breui narratione collegi strictim, additis etiam ijs quæ in principum vita egregia extiterũt, vt tranquillitatis tuæ possit mẽs diuina lætari, prius se illustrium virorum facta in administrando imperio secutam, quàm cognosceret lectionem.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER PRIMVS.

PRimus in Italia, vt quibuſdam placet, regnauit Ianus. Deinde Saturnus Iouem filium è Græcia fugiens, in ciuitate quæ ex eius nomine Saturnia dicta eſt habitauit: cuius ruinæ hactenus cernuntur in finibus Thuſcię haud procul ab vrbe. Hic Saturnus quia in Italia latuit, ab eius latebra Latium appellata eſt. Ipſe enim adhuc rudes populos, domos ædificare, terras incolere, plãtare vineas docuit, atq; humanis moribus viuere, cum antea ſemiferi glandium tantummodo alimentis vitam ſuſtentarent, qui aut in ſpeluncis, aut frondibus virgultiſq; contextis caſulis habitarent. Ipſe etiam eis numos æreos primus inſtituit: pro quibus meritis ab indocili & ruſtica multitudine deus eſt appellatus. Poſt hunc Picus eius filius, de quo fabuloſe dicitur quod à quadam famoſiſſima maga Circe nomine ob contemptum eius amorem in auem ſui nominis ſit mutatus. Poſt hũc filius eius Faunus, qui fuit pater Latini, cuius mater creditur latinas literas reperiſſe. Quibus regnãtibus C L. anni feruntur reuoluti. Regnante tamen Latino, qui latinam linguam correxit, & latinos de ſuo nomine appellauit, Troia à Græcis capta eſt, cum apud Hebræos Labdon tertium ſui principatus annũ ageret, & apud Aſſyrios Tauta-

nes, apud Aegyptios Thous regnaret, expletis à mundi principio annis IIII M. XVIII. A diluuio annis mille CCCCLXXVII. A natiuitate Abraæ DCCCXXV. A natiuitate regis Aſſyriorum Nini, annis DCCCXXXV. A natiuitate Moſi annis CCC & quinq;. Ante vrbem autẽ conditam annis CCC & IIII. Ante primã quoq; Olympiadem annis CCCC & VI. Capta igitur Troia, Aeneas Veneris & Anchiſæ filius ad Italiam venit. Anno tertio poſt Troiæ excidium, cũ Turno Dauni Thuſcorum regis filio dimicans eũ interemit, eiuſq; ſponſam Lauiniam Latini filiam in coniugem accepit, de cuius etiam nomine Lauinium oppidum quod conſtruxerat, appellauit.

ASCANIVS REX.

Regnauit igitur Aeneas Latinis annis tribus: quo vita decedente regnũ ſuſcepit Aſcanius, qui & Iulius eiuſdem Aeneæ filius dictus eſt, quem apud Troiam ex Creuſa coniuge genuerat, & ſecum in Italiam veniens adduxerat. Qui Aſcanius derelicto nouercæ ſuæ Lauiniæ regno, Albam longam condidit, & Syluium Poſthumum fratrem ſuum Aeneæ ex Lauinia filium ſumma pietate educauit. Deinde Aſcanius Iulium filium procreauit, à quo familia Iuliorum exorta eſt, paruulus, quia necdum regendis ciuibus idoneus erat. Aſcanius cum VIII & XX annis regnaſſet, Syluium Poſthumum fratrem, regni reliquit hæredem.

SYLVIVS.

Syluius igitur Posthumus regnauit annis x x i x. qui Posthumus ideo est appellatus, quia post patris mortem est editus. Syluius, quia ruri fuerat educatus. à quo omnes Albanorū reges Syluij sunt vocati. Post quem regnauit Aeneas Syluius annis x x x i. Deinde Latinus Syluius regnauit annis L. quo etiam tempore apud Hebræos Dauid regnauit. Post cuius obitū regnauit in Alba Syluius annis x x x i x. Deinde Epitus eius filius annis x x i i i. Deinde Capys Syluius superioris regis filius annis v i i i & x x. qui Capuā in Campania condidit. Item Capetus Syluius Capys frater annis x i i i. Post quem Tyberinus Capeti filius annis i x. Ab huius nomine Tyberinus fluuius dictus est, quòd in eū decidens extinctus est, qui prius Albula dicebatur. Successit huic Agrippa Syluius regnans annis x L. cuius temporibus Homerus fuisse in Græcia perhibetur. Deinde Remus Syluius Agrippæ superioris filius regnauit annis decem & nouem. Iste præsidium Albanorum inter mōtes vbi nunc Roma est, posuit: qui ob impietatē fulmine ictus interijt. Post hunc regnauit Auentinus Syluius annis viginti & septē, qui fuit Remi superioris regis filius, quiq; in eo mōte qui nunc pars vrbis est, mortuus ac sepultus, æternum loco vocabulum dedit. Successor extitit Procas Syluius, eiusdem Auentini filius, qui regnauit an-

nis triginta & tribus. Eo tēpore Sidonius mēſuras & pondera reperit, cum apud Hebræos Aza in Iudæa, & Hieroboam in Hieruſalē regnarent. Iſti quoq; Amulius ſuccedens eius iunior filius regnauit annis quadraginta & tribus. Numitor Procæ regis maior filius à fratre Amulio regno pulſus, in agro ſuo vixit. Filia eius adimendi partus gratia virgo Veſtalis electa eſt. Quæ cum ſeptimo patrui anno geminos edidiſſet infantes, iuxta legem in terra viua defoſſa eſt. Verum paruulos prope ripā Tyberis expoſitos, Fauſtulus regij paſtor armenti ad Accam Larētiam vxorem ſuam detulit. Quę ob pulchritudinem, & rapacitatem corporis quæſtuoſi, Lupa à vicinis appellabatur. Vnde & ad noſtram vſque memoriam meretricum cellulæ lupanaria dicuntur. Pueri cum adoleuiſſent, collecta paſtorū & latronum manu, interfectoq; apud Albā Amulio, auum Numitorem in regnum reſtituunt.

ROMA CONDITA A ROMVLO.

1 Omanorum igitur imperiū, quo neq; ab exordio vllum ferè minus, neq; incrementis toto orbe amplius humana poteſt memoria recordari, à Romulo exordium habet. Qui Rheæ Iliæ Veſtalis virginis, vt pręmiſſum eſt, filius, &, quantum putatus eſt, Martis, cum Remo fratre vno partu editus eſt. Is cum inter paſtores latrocinaretur XVIII annos natus, vrbem exiguam in Palatino monte conſtituit, x, Calen. Martias,

Olympiadis ſextæ anno CCCCXIX. poſt Troiæ excidiũ,ſiue,vt placet Oroſio, CCCCXVII. ante ſex annos quàm decem tribus Iſrael à Sennacherib rege Chaldæorum trãſferrentur in montes Medorum. Condita ergo ciuitate, quam ex nomine ſuo Romam vocauit, à qua & Romanis nomen inditum eſt, hæc ferè egit. Condito templo, quod Aſylum appellauit, pollicitus eſt ad eum confugientibus impunitatem. Quam ob cauſam multitudinem finitimorum, qui aliquam apud ſuos ciues offenſam cõtraxerãt,ad ſe confugientem in ciuitatem accepit. Latini denique, Thuſcique paſtores, etiam tranſmarini Phryges, qui ſub Aenea, Arcades, qui ſub Euandro duce, influxerant. Ita è varijs quaſi elementis congregauit corpus vnum, populumque Romanum effecit. Centum ex Senatoribus legit,quorum cõſilio omnia egit:quos Senatores propter ſenectutem, patres ob ſimilitudinem curæ nominauit.Mille etiam pugnatores delegit, quos à numero milites appellauit. Tum cum vxores ipſe & populus nõ haberent, inuitauit ad ſpectaculum ludorum vicinas vrbis Romæ nationes, atque earum virgines rapuit anno ab vrbe condita quarto. Tunc vna virginum pulcherrima cunctarum acclamatione rapientium Talaſſo duci Romuli decernitur. Vnde in nuptiarum ſolennitatibus Talaſſio vulgo clamitant, quòd ſcilicet talis nupta ſit,quæ Talaſſum habere mereatur.Cõmotis itaq; bellis propter raptarum

iniuriã, Ceninenses videlicet, Antẽnates, Crustumij, Sabini, Fidenates, Veientes. Hæc omnia oppida vrbem cingunt. Tunc etiam Tarpeia virgo Sabinorum clypeis in monte obruta est, qui ab eius nomine Tarpeius est appellatus: in quo Capitolium est constructum. Pepigere tamen Romani cum Sabinis, quorum filias rapuerant, amicitias, adeo vt Sabinorum rex Tatius regnaret cum Romulo, Sabinique & Romani vnus populus efficerentur. Quo tempore Romani ad confirmãdam coniunctionem nomina illorum suis præponebant nominibus, & adinuicem Sabini Romanorum. Et ex illo tempore consuetudo tenuit, vt nemo Romanus sit absque prænomine. Propter hanc etiam societatem cum Sabinorum more Romulus hastam ferret, quæ eorum lingua quiris appellabatur, Quirinus est dictus. Romani vero, siue à quiribus, id est hastis, siue à Quirino Quirites nominari cœperunt. Remus denique à Fabio duce Romuli, non dubium quod ex fratris voluntate rastro pastorali extinctus est. Causa autem eius interitus hæc fuit, quòd ad tutelam nouæ vrbis vallum non posse sufficere increpauerit, eiusque angustias saltu transilierit. Romulus vero cum apud paludem Capream nusquam comparuisset, anno regni XXXIX ad deos transisse creditus est, & Quirini nomine consecratus. Deinde Romæ per continuos dies Senatores imperauerunt, & his regnantibus vnus annus completus est.

NVMA POMPILIVS.

p Ostea Numa Pompilius rex creatus est, cum apud Hebræos Ezechias regnaret. Qui bellum nullum quidem gessit, sed nõ minus ciuitati q̃ Romulus profuit. Nam leges Romanis moresq; constituit, qui consuetudine præliorum iam latrones, ac semibarbari videbantur: & annum descripsit in decem menses, qui prius sine aliqua supputatione confusus erat: & infinita Romæ sacella ac templa constituit. Morbo decessit XLI imperij anno. Regnante Numa Glaucus primus ferri inter se glutinum cogitauit.

TVLLVS HOSTILIVS.

h Vic successit Tullus Hostilius. hic primus Romanorum purpura & fascibus est vsus, Manasse in Iudæa regnante. Hic bella parauit, Albanos vicit, qui ab vrbe Roma duodecimo milliario sunt. Veientes & Fidenates, quorum alij septimo milliario absunt ab vrbe Romana, alij decimooctauo, bello superauit. Vrbem ampliauit adiecto Cœlio monte. Cum XXXII annis regnasset, fulmine ictus cum domo sua arsit. His temporibus Byzantiũ ciuitas est cõdita, quæ postea Constantinopolis est appellata.

ANCVS MARTIVS.

p Ost hunc Ancus Martius Numæ ex filia nepos suscepit imperium. Quo

etiam tēpore Iosias regnauit apud Hebræos. Contra Latinos dimicauit. Auentinum montem ciuitati adiecit,& Ianiculum.Hostiam ciuitatem supra mare decimosexto milliario ab vrbe Roma condidit:vigesimotertio anno imperij morbo perijt.Hoc tamen regnante Epidamnus est cōdita, quæ postea Dyrrhachium nominata est.

TARQVINIVS PRISCVS.

Deinde regnum Priscus Tarquinius accepit. hic numerum Senatorū duplicauit. Circum Romæ ædificauit. Ludos Romanos constituit, qui ad nostram memoriam permanent.Vicit etiam Sabinos, & non parum agrorum sublatum ijsdem,Romæ vrbis territorio iunxit. Primusque triumphans Romam intrauit.Muros fecit, & cloacas.Capitolium inchoauit. XXXVII imperij anno per Anci Martij filios occisus est,cui regi ipse successerat.Regnāte Tarquinio Ariō Methymnæus à delphino mari Tænarum dicitur transportatus. Tunc est etiam Massilia condita.Eodemq; tempore Hierusalē à Nabuchodonosor rege Chaldæorum subuersa est.

SERVIVS TVLLIVS.

Post hunc Seruius Tullius suscepit imperium,genitus ex nobili fœmina,captiua tamen & ancilla.Regnauitque annis XXXIII. Quo regnante Balthasar imperabat Chaldæis, sub quo Daniel

scripturam mysticā in pariete legit, & interpretatus est. Hic quoque Sabinos subegit. Mōtes tres, Quirinalem, Viminalem, Aesquilinū vrbi adiunxit. Fossas circa murum duxit. Primus omnium cēsum ordinauit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. Sub quo Roma omnibus in censum delatis habuit capita LXXXIIII millia ciuium Romanorū cum ijs qui in agris erant. Occisus est scelere generi sui Tarquinij filij eius regis cui ipse successerat, & filiæ suæ, quam Tarquinius habebat vxorem.

TARQVINIVS SVPERBVS.

Vcius deinde Tarquinius Superbus
1 septimus atque vltimus inuasit imperium. Quo tempore ad relationē Cyri regis Persarum reuersi sunt Hierosolymam Iudæi LXXII millia CCCC. Iste primus excogitauit vincula, taureas, fustes, latumias, carceres, compedes, catenas, exilia, metalla. Volscos, quæ gēs ad Campaniam euntibus non lōge ab vrbe est, vicit. Gabios ciuitatem, Suessam, & Pometiam subegit. Cū Thuscis pacē fecit, & tēplum Ioui in capitolio ędificauit. Postea Ardeam oppugnās in XVIII milliario ab vrbe Roma positā ciuitatem, imperiū perdidit. Nā cum filius eius & ipse Tarquinius iunior nobilissimā fœminā Lucretiā Collatini vxorē stuprasset, eaq; de iniuria marito & patri & amicis questa fuisset, in omniū conspectu se occidit. propter quā causam Bru

tus parẽs, & ipſe Tarquinus, Collatinuſq; populum concitauit, & Tarquinio ademit imperium. Mox exercitus quoq; eum, qui ciuitatẽ Ardeam cum ipſo rege oppugnabat, reliquit, ueniensq; ad vrbem Rex portis clauſis excluſus eſt. Cumq; imperaſſet annos trigintaquinq;, cum vxore & liberis ſuis fugit. Ita Romæ regnatum eſt per ſeptem reges.

CONSVLES PRIMI.

Anno CCXLIII, cũ adhuc Roma
a vbi plurimum, vix vſq; ad XV millia poſſideret, Tarquinij ſanè temporibus, caſtiſſima Iudith Olofernẽ peremit: iiſdẽq; tẽporibus Pythagoras philoſophus claruit: qui Samo oriundus, Crotone docuit, nouiſſime Metapõtum adijt, ibique ſepultus eſt. Hinc COSS. cœpere pro vno rege duo. Duo hac cauſa creati ſunt, vt ſi vnus malus eſſe maluiſſet, alter eum, habẽs poteſtatem ſimilem, coerceret. Et placuit ne imperium longius q̃ annuum haberent, ne propter inſolentiam poteſtatis inſolentiores redderentur, ſed ciuiles ſemper eſſent, qui ſe poſt annum ſcirent eſſe priuandos. Fuerũt igitur anno primo expulſis regibus COSS. Lucius Iunius Brutus, qui maxime egerat vt Tarquinius pelleretur, & Tarquinus Collatinus maritus Lucretię. Sed Tarquino Collatino ſtatim ſublata eſt dignitas. Placuerat enim, ne quiſq̃ in vrbe remaneret qui Tarquinus vocaretur. Ergo accepto omni patrimonio ſuo, ex vrbe migrauit, & loco

ipsius factus est Lucius Valerius Publicola cos. Commouit tamē bellū vrbi Romæ rex Tarquinius qui fuerat expulsus, & collectis multis gentibus, vt in regnum posset restitui, dimicauit. In prima pugna Brutus cos. & Aruns regis Romani Tarquini filius inuicem se occiderunt. Romani tamen ex ea pugna victores recesserunt. Brutū Romanæ matronæ defensorem pudicitiæ suæ, quasi communem patrem per annum luxerunt. Valerius Publicola Spurium Lucretium, & Tricipitinū collegam sibi fecit Lucretiæ patrem. Quo morbo mortuo, iterum Horatium Puluillum collegam sibi sumpsit. Ita primus annus quinq; Consules habuit, cum Tarquinus Collatinus propter nomen vrbe cessisset, Brutus in prelio perisset, Spurius Lucretius morbo mortuus esset. Secundo quoq; anno iterum Tarquinius, vt reciperetur in regnū, bellum Romanis intulit: auxilium ferente Porsena Thusciæ rege: & Romam penè cepit: veruntamen à Romanis quoque victus est. Tertio anno post reges exactos Tarquinius cum suscipi non posset in regnum, neq; ei Porsena, qui pacem cum Romanis fecerat, præstaret auxilium, Thusculū se contulit, quæ ciuitas non longe ab vrbe est, atq; per quatuordecim annos priuatus regno cum vxore consenuit. Quarto anno post reges exactos, cum Sabini Romanis bellum intulissent, victi sunt, & de his triūphatū est. Quinto anno Lucius Valerius ille Bruti collega, & IIII cos. fataliter mortuus est, adeo pau-

per, vt collatis à populo numis sumptũ habuerit sepulturæ. Quem matronæ, sicuti Brutũ, per annum luxerũt. Nono anno post reges exactos, cum gener Tarquinij ad iniuriam soceri vindicãdam ingentẽ collegisset exercitum, noua dignitas Romæ est creata, quæ dictatura appellatur, maior q̃ cõsularis. Eodem anno etiam magister equitũ factus est, qui dictatori obsequeretur: neq; quicq̃ simili⁹ potest dici, q̃ dictatura antiqua huic imperij potestati, quã nunc trãquillitas nostra habet, maxime cũ Augustus quoq; Octauianus, de quo postea dicemus, & ante eũ Caius Cæsar dictaturæ nomine atq; honore regnauerint. Dictator aũt Romæ primus fuit Largius, Magister equitũ primus Spurius Cassius. Sextodecimo anno post reges exactos seditionẽ populus Romæ fecit, tanq̃ à Senatu atq; COSS. premeretur. Tũ & ipse sibi tribunos plebis quasi proprios iudices & defensores creauit, per quos cõtra senatũ & consules tutus esse posset. Eodem tẽpore Neemias concedente Xerxe Persarum rege Iudæã venit, muros, vrbemq; restituit. Sequenti anno Volsci contra Romanos bellum parauerunt, & victi acie, etiam Coriolos ciuitatem, quam habebant optimã, perdiderunt. Decimooctauo anno postq̃ reges eiecti sunt, expulsus ab vrbe Quintus Martius dux Romanus, qui Coriolos ceperat Volscorum ciuitatem, ad ipsos Volscos contendit iratus, & auxilia cõtra Romanos accepit. Romanos sæpe vicit, vsque ad quintum milliarium accessit, oppugnatu-

tus etiam patriam suam, legatis qui pacẽ petebant, repudiatis, nisi ad eum mater Veturia, & vxor Volumnia ex vrbe venissent, quarum fletu & precatione superatus remouit exercitum. Atque hic secundus post Tarquiniũ fuit qui dux contra patriam suam esset. Caio Flauio, & Lucio Virginio COSS. trecenti nobiles homines, qui ex Fabia familia erant, cõtra Veientes bellum soli susceperunt, promittentes senatui & populo per se omne certamẽ implendum. Itaque profecti omnes nobiles, & qui singuli magnorum exercituum duces esse deberent, in prælio conciderunt. Vnus omnino superfuit ex tanta familia, qui propter ætatem puerilem duci non potuerat ad pugnam. Post hæc census in vrbe habitus est, & inuenta sunt ciuiũ capita CXIX. M. Sequenti tamen anno cum in Algido monte ab vrbe duodecimo fermè milliario Romanus obsideretur exercitus, Lucius Quintius Cincinnatus dictator est factus. Qui agrum quatuor iugerum possidens manibus suis colebat. Is cum in opere & arans esset inuentus, sudore deterso togam prætextatam accepit, & cæsis hostibus liberauit exercitum, iugumque boum equis imposuit, victoriamq; quasi stiuam tenens, subiugatos hostes præ se primus egit.

DECEMVIRATVS.

Anno CCC & altero ab vrbe condita imperiũ cõsulare cessauit, & pro duo-

bus COSS. decem facti sunt, qui summã potestatem haberẽt: ac decemuiri nominati sunt. Sed cum primo anno bene egissent, secũdo ex ijs Appius Claudius, Virginij cuiusdam, qui honestis iam stipẽdijs contra Latinos in monte Algido militabat, filiam virginem corrumpere voluit: quam pater occidit, ne stuprum à decemuiris sustineret: & egressus ad milites mouit tumultum. Sublata est decemuiris potestas, ipsiq; damnati sunt.

CAPTIVITAS VRBIS ROMAE.

Anno trecentesimo decimoquinto ab vrbe condita Fidenates contra Romanos rebellauerunt. auxilium præstabant his Veientes, & rex Veientium Tolumnius. quę ambę ciuitates tã vicinæ vrbi sunt, vt Fidenæ VII, Veientiũ decimooctauo milliario absint. Coniunxerunt se ijs Volsci. Sed Marco Aemilio dictatore, & Lucio Quintio Cincinnato magistro equitum victi, etiam regẽ perdiderũt. Fidenæ captæ, & excisæ. Post viginti inde annos Veientani rebellauerũt. Dictator cõtra ipsos missus est Furius Camillus, qui primum eos vicit acie, mox etiam ciuitatẽ diu obsidens cepit, antiquissimam Italiæ, atq; ditissimam. Postea cepit & Faliscos, non minus nobilem ciuitatem. Sed cõmota est ei inuidia, quia prædã male diuisisset: damnatusq; ob eam causam, & expulsus est è ciuitate. Statim Galli Senones ad vrbem venerunt, & victos Romanos vndecimo milliario à Roma

apud flumẽ Alliam ſecuti, etiam dimiſſa Cluſij Thuſciæ ciuitate, quam obſidebãt, cũ Brẽno rege ſuo Romam venerunt, & ferè Romanum nomen deleuerunt, vrbẽ occupauerũt, neque defendi quicquã niſi Capitolium potuit. Quod, cũ diu etiã Romani fame laborarẽt, à Camillo qui invicina ciuitate exulabat, Gallis ſuperuẽtũ eſt, grauiſſimeq; victi ſunt. Poſtea tamen accepto etiam auro mille librarum, ne Capitolium obſiderent, receſſerũt. Sed ſecutus eos Camillus ita cecidit, vt & aurum quod his datum fuerat, & omnia quæ acceperant militaria ſigna reuocaret. Ita tertio triumphãs vrbem ingreſſus eſt, & appellatus ſecũdus Romulus, quaſi & ipſe patriæ cõditor. Circa hæc tempora ab Eſdra putatur hiſtoria veteris teſtamẽti cõſcripta. Plato quoq; philoſophus his fuiſſe temporibus perhibetur.

EVTROPII DE GESTIS ROmanorum Liber ſecundus.

TRIBVNI MILITVM CONSVlari poteſtate.

Anno CCCLXV ab vrbe cõdita, poſt captam autem primo, dignitates mutatę ſunt, & pro duobus COSS. facti tribuni militares conſulari poteſtate. Hic iam cœpit Romana res creſcere. Nam Camillus eo anno Volſcorum ciuitatem, quæ per LXX annos bellum cum Romanis geſſerat, vicit, & Equorũ vrbem, & Sutrinorum, atque omnes

deletis earũdem exercitibus occupauit, & tres ſimul triumphos egit. Titus etiam Quintus Cincinnatus Preneſtinos vſque ad vrbis Romæ portas cum bello venerunt, proſecutus ad flumen Alliam vicit: octo ciuitates, quæ ſub ipſis agebant, Romanis adiunxit. Ipſam Preneſtem aggreſſus in deditionem accepit: quæ ab eo omnia geſta ſunt xx diebus: triũphuſque ipſi decretus. Verum dignitas Tribunorũ militarium non diu perſeuerauit. Nam poſt aliquantum nullos placuit fieri: & quadriẽniũ ita in vrbe fluxit, vt poteſtates ſibi maiores non eſſent: præſumpſerunt tamen tribuni militares conſulari poteſtate iterum dignitatẽ, & triennio perſeuerarunt. rurſus coss. facti. Lucio Genutio, & Quinto Seruilio coss. mortuus eſt Camillus. honor ei poſt Romulum ſecundus delatus eſt. His temporibus immenſa per continuum biennium Romanos peſtis afflixit. Sequentique anno ſecutum eſt ſatis triſte prodigium. ſiquidem in medio vrbis terra diſſoluitur, vaſto, præruptoq; hiatu ſubito inferna patuerũt. Quod cũ diutius ibi maneret, cunctiſq; terrorem inferret, tandem interpretãtibus aruſpicibus quod viui hominis ſepulturã expeteret, M. Curtius eques Romanus ſe in id barathrum armatus iniecit, ſicq; clauſum eſt. Interea Titus Quintius dictator aduerſus Gallos, qui in Italiam venerant, miſſus eſt. Hi ab vrbe quarto milliario trans Anienem fluuium cõſederant. Ibi nobiliſſimus de Senatoribus iuuenis Lucius Mã-

lius prouocantem Gallũ ad singulare certamẽ cõgressus occidit, & sublato torque aureo, colloq; suo imposito, in perpetuũ Torquati sibi & posteris cognomen accepit. Galli fugati sunt. Mox per Caium Sulpitium dictatorem etiam victi. Non multo post a Caio Martio Thusci victi sunt, & nouem millia captiuorũ ex his in triumphum deducta. Census iterum habitus est. Et cũ Latini qui à Romanis subacti erãt, milites præstare nollent, ex Romanis tantum tirones lecti sunt, factæque legiones decem: qui modus sexaginta vel amplius armatorum millia efficiebat. Paruis adhuc Romanis rebus, tanta tamen in re militari virtus erat. Quæ cum profecta esset aduersus Gallos duce Lucio Fusco, quidam ex Gallis vnum ex romanis, qui esset optimus, prouocauit: tum illi se Marcus Valerius tribunus militum obtulit: & cum processisset armatus, coruus ei supra dextrum brachium sedit. Mox cõmissa aduersus Gallum pugna, idẽ coruus alis & vnguibus Galli oculos verberauit, ne rectũ posset aspicere: ita vt à tribuno Valerio interfectus, non solum victoriã ei, sed etiã nomen dederit. Nam postea idẽ Coruinus est dictus. Ac propter hoc meritum annorum III & XX COS. est factus. Tunc siquidẽ dilatata nox vsq; ad plurimã diei partẽ tendi visa est. tunc etiã saxa de nubibus cecidere. Eodemque tempore magnus Alexander nat⁹ est. Latini, qui noluerũt milites dare, hoc quoque à Romanis exigere cœperunt, vt

vnus COS. ex eorum, alter ex Romano popu lo crearetur. Quod cum esset negatum, bellũ contra eos susceptum est, & ingenti pugna superati sunt, ac de his perdomitis triumphatũ est. Statuæ COSS. ob meritũ victoriæ in Rostris positæ sunt. Eodem anno etiam Alexandria ab Alexãdro Macedonię condita est. Iam Romani potentes esse cœperunt. Bellum etiã in centesimo & tricesimo ferè milliario ab vrbe apud Samnites gerebatur, qui medij sunt inter Picenum, & Campaniam, & Apuliam, gentem, si opulentiam quæras, aureis & argenteis armis, & discolori veste vsq; ad ambitum ornatam. Si insidiarum fallaciam, saltibus ferè, & montium fraude grassantem. Si rabiem, & furorẽ, sacris legibus, humanisq; hostijs in exitium orbis agitãtem. Si pertinaciam, sexagies rupto fœdere, ipsis hostibus animosiores sunt. Deniq;, prius q̃ cum Romanis confligerẽt, Alexandrum regem Epirotarũ germanũ Olympiæ matris Alexandri magni adierunt, qui traiectis in Italiam copijs, bellum aduersus Romanos parabat. Lucanis suffragium ferẽtes, maximo bello in Lucania vicere, in quo & ipse Alexander Epirota extinctus est. Romani igitur aduersus Samnites pro Campanis & Sidicinis bellum suscepere. Omnium si quidem, non modo Italiæ tãtum, sed penè toto orbe terrarum pulcherrima Campaniæ plaga est. Nihil hospitalius mari. Hic illi nobiles portus, Caieta, Misenus, tepentes fontibus Baiæ, Lucrinus, & Auernus, quædam maris

hostia. Hic amici vitibus montes, Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcherrimus cunctorum Vesuuius. Vrbes ad mare Formiæ, Cumę, Puteoli, Herculanium, Pompeij, & ipsa caput vrbium Capua, quæ quondam inter tres maximas Romam Carthaginemq; nominata. pro hac vrbe & his regionibus Po. Ro. Samnites inuadit. Lucius Papirius cursor cũ honore dictatoris ad bellũ profectus est. Qui cum Romam redijsset, Q. Fabio Maximo magistro equitum, quem apud exercitum reliquit, præcepit ne se absente pugnaret. Ille occasione reperta felicissime dimicauit, & Sãnites deleuit: ob quam rem à dictatore capite damnatus est, quòd se vetante pugnasset. Sed ingenti fauore militum & populi liberatus est: tantaq; Lucio Papirio seditio est commota, vt pene ipse interficeretur. Postea Samnites Romanos Tito Veturio, & Spurio Posthumio COSS. apud Caudinas furculas angustijs locorum cõclusos, ingenti dedecore vicerunt: Quorũ dux Pontius in tantum vsus est victoriæ securitate, vt Herẽnium patrẽ consulendum putaret vtrum clausos occideret, an parceret subiugatis. Vt viuos tamen dedecori seruaret, elegit. Nam vniuersum Romanũ exercitum turpiter captum, armis etiam vestimentisq; nudatum, tantum singulis vilioribus operimentis ob verecundiam corporum tegendam concessis, sub iugo missum, seruitioq; subiectum, longum agere pompæ ordinẽ præceperunt. Sexcẽtis autem equitibus Romanis in obsidatum

receptis, oneratos ignominia, cęteris rebus vacuos coss. remiserũt, sub tali tamẽ cõditione pacis, qualis facienda Samnitibus placuit. Sed si fidẽ fœderis, quã sibi Romani seruari à subiectis volũt, ipsi subiecti Sãnitibꝰ seruauissent, hodie aut omnino nõ essent, aut Samnio dominatui seruirẽt. Post, interiecto siquidẽ anno, iubẽte Senatu cũ Samnitibus firmata pax soluta est, Luciusq; Papirius cos. aduersus eos directus est, qui adeo tũc apud Romanos bellicosissimus habebatur, vt cũ diceretur Alexandrũ in Italiã transuehi, Romani inter cęteros duces hũc præcipue eligerẽt, qui Alexandri impetũ sustineret. Congressi itaq; Samnites cum Papirio, superati sunt. Quorũ septem millibus sub iugum missis, Papirius de Samnitibus triũphauit. Eo tẽpore Appius Claudius censor aquã Claudiam induxit, & viam Appiã strauit. Circa hæc tempora Laddus apud Hierosolymã põtifex extitit, cuius frater Manasses templũ in mõte Garizim cõstruxit. Sãnites reparato bello Quintũ Fabiũ Maximũ vicerũt, tribus millibus hominũ occisis. Postea cũ pater ei Fabius Maximus legatus datus fuisset, & Samnites vicit, & plurima ipsorũ oppida cepit. Deinde Publiꝰ Cornelius Rufinus, Marcus Curius Dentatus ambo coss. contra Samnites missi, ingẽtibus prælijs confecerũt, ita ruinas ipsas vrbium diruentes, vt hodie Sãniũ in ipso Sãnio requiratur, nec inueniri facile possit. Tũc bellũ cũ Sãnitibus per annos IX & XL. actũ, sublatum

est, neq; vllus hostis fuit intra Italiã, qui Romanã virtutẽ magis fatigauerit. Interiectis aliquot annis iterum se Gallorum copiæ contra Romanos Thuscis Samnitibusq; iunxerunt. Sed cũ Romam tẽderent, à Cneo Cornelio Dolabella COS. deletæ sunt.

BELLVM TARENTINVM CVM PYRRHO GESTVM.

Edem tempore Tarentinis, qui iam in vltima Italia sunt, bellũ indictum est, quia legatis Romanorũ iniuriã fecissent. Hi Pyrrhum Epiri regem cõtra Romanos in auxilium poposcerũt, qui ex genere Achillis originẽ trahebat. Is mox ad Italiã venit. Tumq; primum Romani contra transmarinos hostes dimicauerunt. Missus est contra eos COS. P. Valerius Lucius. qui cũ exploratores Pyrrhi cepisset, iussit eos per castra duci, & ostendi omnem exercitum, tumque dimitti, vt renunciarent Pyrrho quæcunq; à Romanis agerentur. Commissa mox pugna, cum iam illico Pyrrhus fugeret, Elephantorum auxilio vicit, quos incognitos Romani expauerunt, sed nox prælio finem dedit. Leuinus tamen per noctem fugit. Pyrrhus ex Romanis mille octingentos cepit, & eos summo honore tractauit, & occisos sepeliuit. Quos cũ aduerso vulnere, & truci vultu etiam mortuos iacere videret, tulisse ad cœlũ manus dicitur, cũ hac voce: Se totius or

bis dominũ esse potuisse, si tales sibi milites cõtigissent. Post id Pyrrhus iunctis sibi Samnitibus, Lucanis, Brutijsq́, Romã perrexit, omnia ferro, igneq́ vastauit. Campaniam populatus est, atq́ ad Preneste venit milliario ab vrbe XVIII. Mox terrore perculsus exercitus, quia eum tum consul sequebatur, in Campaniã se recepit. legati ad Pyrrhum de redimẽdis captiuis missi, ab eo honorifice suscepti sunt. captiuos sine precio Romam misit. vnũ ex legatis Romanorũ Fabriciũ sic admiratus est, vt cum eũ pauperẽ esse cognouisset, quarta parte regni promissa solicitare voluerit, vt ad se transiret: contemptusq́ à Fabricio est: ob quod cum Pyrrhus ingenti Romanorum admiratione teneretur, legatum misit, qui pacẽ cum eis æquis cõditionibus peteret, præcipuũ virũ Cineam nomine, ita vt Pyrrhus partem Italiæ quam iam armis occupauerat, obtineret. Cineas legatus postera die q̃ ingressus Romam fuerat, & equestrem ordinem, & senatũ proprijs nominibus salutauit. Pax tamen, quã offerebat, displicuit. Remãdatum est Pyrrho à senatu, eum cum Romanis, nisi ex Italia recessisset, pacem habere non posse. Tunc Romani iusserunt captiuos omnes quos Pyrrhus reddiderat, infames haberi, quòd armati capi potuissent, nec ante eos ad veterẽ statũ reuerti, q̃ sibi notorum hostiũ occisorum spolia retulissent. Ita legat⁹ Pyrrhi reuersus est: à quo cum quæreret Pyrrhus qualẽ Romã cõperisset, Cineas dixit, Regũ se patriã vidisse, sci-

licet illic fore tales omnes, qualis vnus Pyrrhus apud Epirum & reliquam Gręciam putaretur. Missi sunt contra Pyrrhum ducem P. Sulpitius & Decius COSS. Certamine commisso Pyrrhus vulneratus est, Elephāti interfecti, xx millia cæsa hostium, & ex Romanis tantum quinq; millia. Pyrrhus Tarentum fugatus. Interiecto anno contra Pyrrhum Fabricius est missus, qui prius inter legatos solicitari nō poterat quarta parte regni promissa. Tunc cū vicina castra ipse & rex haberēt, medicus Pyrrhi nocte ad eum venit promittens veneno se Pyrrhum occisurum, si sibi aliquid polliceretur. quem Fabricius vinctum reduci iussit ad dominum, Pyrrhoq; dici quæ contra caput eius medicus spopōdisset. Tunc rex admiratus eum dixisse fertur, Ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate, quàm Sol à cursu suo auerti posset. Tunc rex in Siciliam profectus est. Fabricius autem victis Samnitibus & Lucanis triumphauit. COSS. deinde Curius Dentatus, & Cornelius Lentulus aduersum Pyrrhum missi sunt. Curius contra eū pugnauit, exercitum eius cecidit, ipsum Tarēto fugauit, castra cepit. Ea die cæsa sunt hostium XXIII millia. Curius in cōsulatu triumphauit. Primus Romam elephantes quatuor duxit. Pyrrhus etiā a Tarento mox recessit, & apud Argos Græciæ ciuitatem occisus est. Apud Iudæos hoc tempore pontifex maximus Simon Oniæ filius, cui cognomentum Iusto fuit. Dehinc Tarętini Pyrrhi morte comper-

ta, iterum noua arma aduerſus Romanos ſolli citant. Carthaginienſium auxilia per legatos poſcunt, atque accipiunt. Carthaginienſes à Romanis vincuntur. quanuis nondum hoſtes iudicati, ſenſerunt tamen ſe poſſe a Romanis ſuperari. Caio Fabricio Lucino, Caio Claudio Cannio COSS. anno vrbis conditæ CCCC LXI legati Alexandrini a Ptolemæo miſſi, Romam venere, & amicitiam, quam a Romanis petierant, obtinuerunt. Quinto Gulone, Fabio pictore COSS. bellum Picentes cõmouere, & ab inſequentibus COSS. Publio Sempronio, Appio Claudio victi ſunt, & de his triumphatum eſt. Conditæ ſunt a Romanis ciuitates Ariminum in Gallia, & Beneuẽtum in Samnio. Tunc etiam à Romanis Crotõ inuaditur. Eo tempore pluribus locis è fontibus cruor fluxit. De nubibus in ſpecie pluuiæ lac deſcendit, M. Attilio Regulo, Lucio Iunio Libone COSS. Salẽtinis bellum indictum eſt, captique ſunt cum ciuitate ſimul Brundu ſini, & de his triumphatum eſt.

BELLVM PVNICVM.

ANno CCCCLXXVII. cum iam clarum vrbis Romæ nomen eſſet, arma tamen extra Italiam mota non fuerant. Vt igitur cognoſceretur quæ copiæ Romanorum eſſent, cenſus eſt habitus. tum inuenta ſunt ciuium capita CCXCII millia CCCXXXIIII, quanquam à condita vrbe nunquam bella ceſſaſſent: & contra Afros bellum

ſuſceptum eſt. Primũ Appio Claudio, Quinto Fabio coss. in Sicilia contra eos pugnatum eſt. Et Appius Claudius de Afris, & rege Siciliæ Hierone triumphauit. Inſequenti anno Valerio Marco & Octacilio coss. in Sicilia a Romanis res magnæ geſtæ ſunt. Taurominitani, Catanenſes, & præterea quinquaginta ciuitates in fidem acceptæ. Tertio anno in Sicilia contra Hieronẽ regẽ Siculorum bellũ præparatum eſt, cum omni nobilitate Syracuſanorum pacem à Romanis impetrauit, deditque argenti ducenta talenta. Afri in Sicilia victi ſunt, & de his ſecundo Romæ triumphatum eſt. Quinto anno Punici belli, quod contra Afros gerebatur, primum Romani Caio Duellio & Cneo Cornelio Aſina coss. in mari dimicauerunt paratis nauibus roſtratis, quas Liburnas vocant. cos. Cornelius fraude deceptus eſt. Duellius commiſſo prælio Carthaginiẽſium ducem Hannonem vicit: xxx & vnam naues cepit. xiiii merſit. vii millia hoſtium cepit. tria millia occidit. neque vlla victoria Romanis gratior fuit, quòd inuicti terra, iam etiam mari plurimum poſſent. Caio Aquilio Floro, Lucio Scipione coss. Scipio Corſicam & Sardiniam vaſtauit, multa millia inde captiuorum abduxit, triumphum egit. Lucio Mallio Volſone, M. Attilio Regulo coss. bellum in Africã tranſlatum eſt. contra Amilcarẽ Carthaginienſium ducem in mari pugnatum, victuſq; eſt. Nam perditis lxiiii nauibus retro

se cepit. Romani XXII amiserunt. Sed cum in Africam transissent, primam Clypeam Africæ ciuitatem in deditionem acceperunt. cõsules vsq; ad Carthaginem processerunt, multisq; vastatis oppidis Mãlius victor Romam redijt, & XXVII millia captiuorum cum ingentibus spolijs reduxit. Attilius Regulus in Africa remansit. Is contra Afros aciẽ instruxit: cõtra tres Carthaginiensiũ duces, Hasdrubales duos, & Amilcarem dimicãs, victor fuit. XVIII millia hostium cecidit, quinque millia cum XVIII elephantis cepit. Inter hæc apud fluuium Bagradam Regulus serpentem miræ magnitudinis, qui milites multos qui ad aquã descenderãt, deuorauerat, occidit, cuius corium centum viginti pedum longitudinem habuit, Romamq; delatum, aliquãdiu cunctis miraculo fuit. Tunc victi Carthaginienses pacem à Romanis petierunt: quam cum Regulus nollet nisi durissimis conditionibus dare, Afri auxilium a Lacedæmonijs petierunt, & dux ad hoc & rex Xanthippus a Lacedæmonijs missus, illi præfuit bello, cui9 & victor fuit. Romanorum dux Regulus victus est vltima pernicie. nam duo millia tãtum ex omni Romano exercitu refugerũt, quindecim millia cum imperatore Regulo capta sunt, XXX millia occisa. Xanthippus illico ex Africa migrauit in Græciam, Regulus ipse in catenas coniectus. Hac tempestate Ptolemæus Philadelphus Iudæos qui in Aegypto erant, liberos esse permisit, & vasa Eleazaro pontifici Hie-

rosolymorum votiua trāsmittens, diuinas scripturas in græcam vocē ex hebræa lingua per LXX interpretes transferri curauit, quam in Alexandrina Bibliotheca habuit, quam sibi ex omni genere literaturæ comparauerat.

M. Aemilio Paulo, Seruio Fuluio nobiliore COSS. ambo Romani COSS. ad Africā profecti sunt: cum trecētarū nauiū classe Clypeā petunt, & contra Carthaginiēses venerūt. primum Afros nauali certamine superāt. Aemilius consul centum & quatuor naues hostium demersit, triginta cum pugnatoribus cepit. XV millia hostium aut occidit, aut cepit. Militem suum ingenti præda ditauit. Et subacta Africa tunc fuisset, nisi quòd tanta fames erat, vt diutius exercitus expectare non posset. COSS. cum victrici classe redeuntes circa Siciliam naufragium passi sunt: & tanta tēpestas fuit, vt ex quadringentis sexaginta nauibus octoginta seruari vix potuerint. Neq; vllo tempore tāta maritima tempestas audita est. Romani statim ducentas naues reparauerunt, neq; in aliquo animus his infractus fuit. Hoc tēpore argēteus numus primum in vrbe figuratus est. Cneus Seruius Cepio, Cneus Sempronius Blæsus COSS. cum ducentis sexaginta nauibus ad Africam profecti sunt, aliquas ciuitates ceperunt: prædam ingentem reducentes: naufragium passi sunt circa Palinurum promontorium. Itaq; cum cōtinuæ calamitates Romanis displicerent, decreuit Senatus, vt à maritimis prælijs recederetur, & tantum

ſexaginta naues ad præſidium Italiæ ſaluæ eſ-ſent. Lucio Cæcilio Metello, Caio Furio Pla-cido coss, Metellus in Sicilia Afrorum du-cem Haſdrubalem cum cxxx. Elephantis, & magnis copijs venientem ſuperauit. Apud Panhormum xx millia hoſtium occidit, ſex & xx Elephantes cepit, reliquos erran-tes, per Numidas, quos in auxilium habebat, collegit,& Romam deduxit ingenti pompa, cum cxxx Elephantorum numero omnia i-tinera cōpleret. Poſt hæc mala Carthaginien-ſes Regulum ducē, quē ceperant, petierūt vt Romam proficiſceretur, & pacem a Roma-nis obtineret, & permutationem captiuorum faceret. Ille Romam cum veniſſet, inductus in Senatum nihil quaſi Romanus egit, dixitq; ex illa die qua in poteſtatem Afrorum veniſ-ſet, Romanum eſſe deſiuiſſe: itaq; & vxorem à complexu remouit, & ſenatui ſuaſit ne pax cum Pœnis fieret. Illos enim fractos tot ca-ſibus, ſpem nullam habere. Tanti non eſſe, vt tot millia captiuorum propter ſe vnum & ſenem, & paucos qui ex Romanis capti fue-rant, redderent. Itaque obtinuit. Nam Afros pacem petentes nullus admiſit. Ipſe Cartha-ginem redijt, offerentibuſque Romanis vt eū Romæ tenerent, negauit ſe in ea vrbe man-ſurum, in qua poſtquam Afris ſeruierat, di-gnitatem honeſti ciuis habere non poſſet. E-greſſus igitur ad Africam, circunciſis palpe-bris, vt vſque ad mortem cruciatu intolera-bili ac dolore vigilaret, demū omnibus ſup-

plicijs extinctus est. Pòst Claudio Pulchro, & C. Iunio COSS. Claudius contra auspicia pugnauit, & à Carthaginiensibus victus est. nam ex ducētis viginti nauibus quas in Drepanitano adduxit portu, cum XXX fugit. XX cum pugnatoribus captæ sunt, demersæ cæteræ, octo millia hominum cæsa, viginti millia capta. Alius quoque COS. naufragio classem amisit, exercitum tamen saluum habuit, quia vicina littora erant. Anno etiam sequenti classis Punica in Italiam transiuit, eiusque plurimas partes longe latéque vastauit. Dum hæc agerentur, apud Iudæam post Eleazarum suscepit Manasses auunculus eius pontificatum. Caio Luctatio Catulo, Aulo Posthumio Allicano consulibus, anno belli Punici XXIII, à Catulo bellum contra Afros commissum est. Profectus est cum trecentis nauibus in Siciliam. Afri contra ipsum quadringentas parauerunt. Nunquam in maritimis copijs sic pugnatum est. Luctatius Catulus nauem æger ascendit. vulneratus enim in pugna superiore fuerat. Contra Lilybæum ciuitatem Siciliæ pugnatum est ingenti virtute Romanorum. nam LXXIII Carthaginiensium naues captæ sunt, XXX demersæ, XXXII millia hostium capta, XIII occisa. Infinitum auri & argenti pondus in potestatē Romanorum redactum est. Ex classe Romana duodecim naues demersæ. Pugnatum est sexto Idus Martias. Statim Carthaginienses pacem petiuerūt, vt redimi eos captiuos

liceret,quos ex Afris Romani tenebāt. Senatus iussit sine precio eos dari, qui in publica custodia essent. Qui autē à priuatis tenerētur, vt precio dominis reddito, Carthaginē redirent, atq; id preciū ex fisco magis q̄ a Carthaginiēsibus solueretur. Carthaginiēses sanè sub hac conditione cum Romanis pacē fecerunt, vt eis per cōtinuos XX annos persoluerent argenti puri tria millia talentorū. His diebus Iudæorum pontifex Onias Simonis Iusti filius clarus habebatur. Tunc etiam Quintus Ennius poëta Tarenti nascitur, qui Romæ docuit contētus vnius ancillæ ministerio. Quintus Luctatius, Aulus Manlius COSS. creati, bellum Faliscis intulerunt, (quæ ciuitas Italiæ opulenta quondam fuit) quod ambo COSS. intra sex dies quàm venerant, transegerunt, XV M hostium cæsis, cæteris pace concessa, agro tamen ex medietate sublato.

EVTROPII DE GESTIS ROmanorum Liber Tertius.

Inito igitur Punico bello, quod per XXII annos cōtractū est, Romani iā clarissima fama noti, legatos ad Ptolemæum Aegypti regem miserunt, auxilia promittentes, quia rex Syriæ Antiochus bellum ei intulerat. Ille gratias egit, auxilia non accepit. iam enim fuerat pugna transacta. Eodem tempore potentissimus rex Siciliæ Hieron Romam venerat ad

ludos,& ducenta millia modiorum tritici populo dono dedit. Lucio Cornelio Lentulo, Fuluio Flacco coss. cum quibus Hieron Romã venerat, etiã contra Ligures intra Italiã bellum geſtum eſt. Nam idem coss. primi trans Padum Romanas duxere legiones. pugnatũ eſt ibi cũ Inſubribus & Liguribus: quorum interfecta ſunt XXIII millia. V millia capta ſunt, & de his triumphatum eſt. Sequenti anno in Piceno flumen ſanguine effluxit, & apud Thuſcos cœlũ ardere viſum eſt, & Arimini nocte multa luce fulgentes tres ſimul lunæ apparuere. Carthaginienſes tamen bella reparare tentabant, Sardinienſes, qui ex conditione pacis Romanis parêre debebant, ad rebellandum impellentes. Venit tamen legatio Carthaginiẽſiũ, & pacem impetrauit. Tito Manlio Torquato, Caio Attilio coss. de Sardis triumphatum eſt: & pace omnibus locis facta, Romani bellũ nullũ habuerũt: quod his poſt Romam conditã ſemel tantũ Numa Pompilio regnante cõtigerat. Lucius Poſthumus Albinus, Cn. Fuluius Cẽtimalus coss. bellum contra Illyricos geſſerũt, & multis ciuitatibus captis, etiam reges in deditionẽ acceperunt: ac tum primum de Illyricis triumphatum eſt. Aemilio conſule ingentes Gallorum copiæ Alpes tranſierunt: ſed pro Romanis tota Italia conſenſit, traditumq; Fabio hiſtorico, qui ei bello interfuit, ſeptingenta millia hominum parata ad id bellum fuiſſe. ſed res per conſulem tam proſpere geſta eſt. x I.

tres lune

millia hostium capta sunt, & interfecta septem millia, & triumphus Aemilio decretus. Gallorum siquidem animi feroces sunt: corpora plus quàm humana erant: sed experimẽto deprehensum est, quod virtus eorum sicut primo impetu maior quàm virorũ est, ita sequens minor q̃ fœminarum. Alpina corpora humẽti cœlo educata, habent quiddam simile niuibus suis, cum mox calore pugnæ statim sudorem emittunt, & leui motu quasi calefaciente sole laxantur. Hi Britomaro duce, nõ prius posituros se balthea iurauerũt, quàm Capitolium incẽdissent: factumque est. Nam victos eos Aemilius in Capitolio discinxit. Et quia dux eorum de Romano milite Marti suo torquem aureum deuotasset, de ipsis Ariobistonis, reliquorumque Gallorum torquibus aureum trophæum Ioui erexit. Aliquot deinde annis euolutis post contra Gallos intra Italiam pugnatum est, finitumque est bellum Marco Claudio Marcello, Cnco Cornelio Scipione COS. Marcellus deinde cum imprudens in manus Gallorum incidisset, omniaque infesta vidisset, neque quò euadere posset haberet, in medium hostium irrupit: quibus inopinata audacia perculsis, regem quoque ipsorum Virodomarũ occidit: atque vbi spes salutis vix fuerat, inde opima retulit spolia. Postea idẽ Marcellus cum collega suo Cornelio ingentes copias Gallorum peremit, Mediolanum expugnauit, grãdem prædam Romam pertulit, ac trium-

phans Marcellus spolia Gallorum stipiti imposita humeris suis vexit. Minutio Rufo, Publio Cornelio COSS. Histris bellũ illatum est, quia latrocinati naues Romanorũ fuerãt, quæ frumenta exhibebant: ac multo Romanorum sanguine fuso perdomiti sunt. Hac tempestate Iudæorum pontifex Simon Oniæ filius extitit.

BELLVM PVNICVM SECVNDVM.

e Odem anno bellum Punicum secundum Romanis illatum est per Hannibalem Carthaginiensium ducem filium Amilcaris, qui iãdudum Amilcari patri ad aras iurauerat, cum adhuc nouem esset annorum, se, vt primum posset, aduersus Romanos pugnaturum. Hannibal ergo Saguntum Hispaniæ ciuitatem Romanis amicam oppugnare aggressus est, annum agens vicesimum suæ ætatis, copijs congregatis CL. millibus peditum, & XX millibus equitum. Huic Romani per legatos denunciauere, vt bello abstineret. Is legatos admittere noluit. Romani etiam Carthaginem miserunt, vt mandaretur Hannibali, ne bellum contra socios populi Romani gereret. dura responsa a Carthaginiẽsibus data sunt. Saguntini interea fame victi sunt. Capti ab Hannibale, vltimis pœnis afficiũtur: quibus hoc ante portẽderat triste prodigiũ. Nam cũ penè enixa mulier esset, infans in vterũ regressus, ciuitatis excidiũ prodigiũ.

ſignificauit.Huius tãtę cladis author Hãnibal poſcitur. tergiuerſantibus Pœnis, dux legationis Romanorũ, Quæ inquit mora eſt Fabius? In hoc ego ſinu bellum pacemq; porto, vtrum eligitis? ſucclamantibus, bellum: igitur inquit accipite. & excuſſo in media curia togæ gremio, non ſine horrore quaſi pleno ſinu bellũ ferret, effudit. Tũ P. Cornelius Scipio cũ exercitu in Hiſpaniam profectus eſt, Tiberius Sempronius in Siciliã. bellum Carthaginienſibus indictum eſt. Hannibal relicto in Hiſpania fratre Haſdrubale, igne ferroq; rupes reſcindit, Pyrenęũ tranſiuit, Alpes adhuc in ea parte inuias ſibi patefecit. Traditur ad Italiam L x x x millia peditũ, & x x millia equitum, ſeptẽ & x x x Elephantes adduxiſſe. Interea multi Ligures & Galli Hannibali ſe iunxerunt. Sẽpronius Gracchus cognito ad Italiã Hãnibalis aduẽtu, è Sicilia exercitũ Ariminũ traiecit. P. Cornelius Scipio Hannibali apud Ticinũ primus occurrit. Cõmiſſo prælio fugatis ſuis, & omnibus extinctis, ipſe ab alio Scipione filio admodũ iuuene liberatus, ſaucius tamẽ in caſtra redijt. Pugnatũ deinde eodẽ c o s. ad Trebiam fluuium, iterũq; Romani ſuperati ſunt. Sempronius Gracchus & ipſe conflixit apud eundem amnem, amiſſoque exercitu penè ſolus euáſit. In eo tamẽ bello etiam Hannibal ſauciatus eſt. Tunc ſe Hãnibali multi Itali dedidere: qui prius q̃ in Hetruriam primo vere tranſiret, in ſummo Apẽnino tẽpeſtate correptus, biduo continuo im-

mobiliter ſtetit,niuibus cum exercitu concluſus: vbi magnus hominum numerus, iumenta quamplurima,Elephāti penè omnes frigore perierunt. Diris etiam tunc prodigijs Romani territi ſunt. Nam & ſolis orbis imminui viſus eſt,& apud Afros palmę in cœlo viſæ,Sol quoq; cum Luna pugnaſſe. Apud Capenas duę Lunæ ortæ ſunt.In Sardinia ſanguinem duo ſcuta fuderunt.Faliſcis cœlum ſcindi viſum eſt.Apud Antium cruentæ ſpicæ in corbem cecidere. Igitur Hānibal ad Thuſciā veniens,Flaminio conſuli occurrit: ipſum Flaminiū interemit. Romanorū quindecim millia cæſa ſunt. VII millia capta.Cætera diffugerūt.Miſſus aduerſus Hannibalem poſtea a Romanis Quintus Fabius Maximus.Is eū, differendo pugnam,ab impetu fregit.Nā per ſumma montium iuga, & abditos nemorum ſaltus caſtra ponens, Hānibalis feruorem eluſit,moxq; inuēta occaſione vicit.Victoq; Hānibale fertur de Fabio ſuis ita dixiſſe·Nūquid non dixi vobis,quod mōtana hæc nubes maxima nos in campo vi tempeſtatis obrueret? Quingenteſimo & quadrageſimo anno à condita vrbe Lucius Aemilius Paulus, Publius Terentius Varro contra Hannibalem mittuntur, Fabioque ſuccedunt. Qui Fabius ambos COSS. monuit, vt Hannibalem callidum & impatiētem ducem non aliter vincerēt,quàm prælium differendo.Verum cum impatientia Varronis COS. contradicente COS. altero,id eſt Aemilio Paulo,apud vicum qui Cā-

næ appellatur, in Apulia pugnatum esset, ambo COSS. ab Hannibale vincuntur. Nam cum comperisset Hānibal Aufidum amnem ingentes auras mane perflare, quæ arenarum & pulueris agerent vertices, sic direxit aciem vt tota vis à tergo suis, Romanis in ora & oculos incederet, eaque de causa Romanorum exercitum strauit. In ea pugna tria millia Afrorum perierunt: magna pars de exercitu Hannibalis sauciatur: nullo tamen Punico bello Romani grauius accepti sunt. Perijt autem in eo COS. Aemilius Paulus. saucius cum in quodam saxo resedisset, offerente ei Lentulo equum quo fugeret, vt cladi superesset, noluit, atque ibi persedit, donec ab hostibus peremptus est. Perierunt autem ibi consulares aut prætorij XX. Senatores capti aut occisi sunt XXX. nobiliores viri CCC. milites XL millia, equites tria millia & quingenti. Varro COS. cum quingentis equitibus Venusiam fugit. Nec dubium est vltimum diem illum Romani status futurum fuisse, si Hannibal mox post victoriam ad peruadendam vrbem contendisset. Varro Romam redijt, gratiæque ei à senatu & populo actæ sunt, quòd rempub. non desperasset. Non autem vitæ cupiditate, sed reipubli. amore se superfuisse, reliquo ætatis suæ tempore approbauit. Nam barbam, capillumque submisit, & postea nunquam recubans cibum cepit: honoribus quoque, cum ei deferrētur à populo, renunciauit, dicens, Fœlicioribus ma

gistratibus reipub. opus esse. In omnibus tamen his malis nemo Romanorum pacis mētionem habere dignatus est. Serui, quod nunquam ante, manumissi, & milites facti sunt, & omnes quicunq; sceleribus & alieno fœnore obligati essent, liberantur, & milites facti sunt: qui numerus peruenit vsque ad VI millia. Post eam pūgnā multæ Italiæ ciuitates, quæ Romanis paruerunt, se ad Hannibalem transtulerunt. Hannibal Romanis obtulit, vt captiuos redimerent, responsumque est à senatu, Eos ciues non esse necessarios, qui cū armati essent, capi potuissent. Ille omnes postea varijs supplicijs interfecit, & tres modios annulorum aureorū Carthaginem misit, quos è manibus equitum Romanorum, Senatorum, & militum detraxerat. Deinde Sempronio Graccho, Quinto Fabio Maximo coss. Claudius Marcellus ex Prætore Proconsul designatus, Hānibalis exercitū prælio fudit, primusq; post tantas reipu. ruinas spē fecit Hānibalē posse superari. Interea in Hispania, vbi frater Hannibalis Hasdrubal remāserat cum magno exercitu, vt eam totā Afris subigeret, à duobus Scipionib9 Romanis ducibus vincitur, perditq; in pugna XXV millia hominū. Mittunt ei à Carthaginiēsib9 ad reparandas vires XII millia peditū, IIII millia equitū, XX elephāti. Cētenius Penula cēturio decerni sibi vltro bellū aduersū Hānibalē petijt: à quo cū octo millib9 militū, quos in acie eduxerat, occisus est. Post hūc Cneus

Fuluius Prętor ab Hānibale victus amisso exercitu, vix euasit. Anno ab vrbe cōdita DIII Marcellus Claudius & Syracusas opulentissimam vrbem Siciliæ secūda expugnatione cepit: pro quo dicitur idē cōsul satis fleuisse pridie q̄ eam caperet, pietate motus. Anno quarto postq̄ ad Italiā Hannibal venit, Cneū Fuluiū procōsulē, vndecim præterea tribunos, & XVII millia militum interfecit. Marcellus cos. cū Hannibale apud Nolam triduū continuum dimicauit. Primo die pari pugna discessum est, sequenti victus, tertio victor octo millia hostium interfecit, ipsum Hānibalem cum reliquis fugere in castra compulit. Hannibal multas ciuitates Romanorum per Apuliā, Calabriam, & Brutios occupauit. Quo tēpore rex Macedoniæ Philippus ad eum legatos misit promittens auxilia cōtra Romanos sub hac cōditione, vt deletis Romanis, ipse cōtra Græcos ab Hannibale auxilia acciperet. Captis igitur legatis Philippi, & re cognita, Romani in Macedoniā Marcū Valerium & Leuinum ire iusserunt, in Sardiniam Titum Manlium Torquatum, proconsules. nā etiam ea solicitata ab Hānibale Romanos deseruerat. Ita vno tēpore quatuor locis pugnabatur. In Italia cōtra Hannibalē. In Hispania cōtra fratrē eius Hasdrubalē. In Macedonia contra Philippū. In Sardinia contra Sardos, & alterū Hasdrubalē Carthaginiēsem. Is à Tito Mālio procōsule, q ad Sardiniā missus fuerat, viuus est captus. occisa cū eo XII millia. capti mil-

le quingenti: & a Romanis Sardinia subacta. Mãlius victor captiuos & Hasdrubalẽ Romã reportauit. Interea etiã Philippus à Leuino in Macedonia vincitur,& in Hispania a Scipionibus Hasdrubal, & Mago tertius frater Hannibalis. Decimo anno postquam Hannibal in Italiam venerat, P. Sulpitio, Cneo Fuluio coss. Hannibal de Cãpania mouit exercitum,& cum ingenti clade omnium per Sidicinum Suessanumq; agrum via Latina vsq; ad quartum milliarium vrbis accessit,equites eius vsq; ad portas. Mox consulum metu cum exercitu venientium Hannibal ad Campaniam se recepit. In Hispania à fratre Hasdrubale ambo Scipiones, qui per multos annos victores fuerant,interficiuntur,exercitus tamen integer mansit. Casu enim magis erant,quàm virtute decepti. Quo tempore etiam a consule Marcello Siciliæ magna pars capta est, quã tenere Afri cœperãt: ex nobilissima vrbe Syracusana præda ingens Romam perlata est. Leuinus in Macedonia cum Philippo, & multis Græciæ populis,& rege Asiæ Attalo amicitiam fecit,& ad Siciliam profectus est. Annonem quẽdam Afrorum ducem apud Agrigentum ciuitatem cum ipso oppido cepit,eũq; Romam cum captiuis nobilissimis misit. XL ciuitates in deditionẽ accepit. XXVI expugnauit. Ita omnis Sicilia recepta est. Macedonia fracta, ingẽti gloria Romam regressus est. Hannibal in Italia Cneum Fuluium cos. subito aggressus, cũ octo millibus hominum

interfecit. Interea ad Hiſpanias, vbi occiſis duobus Scipionibus nullus Romanus dux erat, Publius Cornelius Scipio mittitur, filius Publij Scipionis, qui ibi bellũ geſſerat annos natus quatuor & viginti, vir Romanorum omnium & ſua ætate, & poſteriori tempore ferè primus. Is etenim dum ſenatores ob metũ Hannibalis Italiam relinquere deliberarent, cum tribunus militum eſſet, diſtricto gladio id fieri vetuit: primuſq; iurans, vt patriæ defenſor exiſteret, vniuerſos ſimiliter iurare coegit. Romanos ad ſpem vitæ quaſi ab inferis reduxit. Is Carthaginē Hiſpaniæ cepit, in qua omne aurum & argētum & belli apparatum Afri habebāt, nobiliſſimoſq; obſides, quos ab Hiſpanis acceperant. Magonē etiam fratrem Hãnibalis ibi capit, quem Romam cum alijs mittit. Romæ ingens lætitia poſt hunc nuncium fuit. Scipio Hiſpanorum obſides parentibus reddidit. Deniq; dum quædam adulto flore virgo pulcherrima ab eo comprehenſa fuiſſet, eam paterna pietate ſeruauit, concedēs parentibus, vt eam redimerent: ad ſe etiã puellæ ſponſum nobiliſſimi generis virum venire perſuadens, ei ipſam quaſi pius in matrimonium genitor tradidit, dotiſq; nomine puellæ precium quod à parentibus eius acceperat, condonauit. pro quibus factis maxime adnitente puellæ ſponſo, eiuſq; parentibus, omnes ferè Hiſpani ad eum tranſierunt. Poſt quæ Haſdrubalem Hãnibalis fratrem victum fugat, & prædam maximã capit. Interea in Ita-

lia cos. Publius Fabius Maximus Tarẽtum capit,in qua ingentes copiæ Hannibalis erãt, & ibi etiam ducem Hannibalis Cartalonem occidit. xxv millia captiuorum vendidit, prædam militibus diſpartiuit, pecuniam hominum venditorum ad fiſcum retulit. Tum multæ ciuitates Romanorum, quæ ad Hannibalem tranſierant, rurſus ſe Fabio Maximo dediderũt. In ſequẽti anno Scipio in Hiſpania egregias res egit, & per ſe & per fratrẽ ſuum Lucium Scipionem lxx ciuitates recepit. In Italia tamen male pugnauerunt. Nam Claudius Marcellus cos. ab Hãnibale occiſus eſt. Tertio anno poſtquam Scipio ad Hiſpaniam profectus fuerat, rurſus res inclytas geſſit. Regem Hiſpanorum magno prælio victum, in amicitiam accepit, & primus omnium à victo obſides non popoſcit. Deſperans Hannibal Hiſpanias contra Scipionem ducem poſſe retineri, fratrem ſuum Haſdrubalem in Italiam cum omnibus copijs euocauit. Is veniens à coss. Appio Claudio Nerone, & Liuio Salinatore, apud Metaurum fluuium in inſidias compoſitas incidit: ſtrenue tamen pugnans occiſus eſt. lviii millia de eius exercitu perempta ſunt. v millia capta. cccccxliiii ciuium Romanorum inter eos reperta, & reuocata ſunt. Magnũ pondus auri atq; argenti Romã delatum eſt. Hannibali caput ſui fratris Haſdrubalis ante caſtra proiectũ eſt. Quo viſo, ſimul & clade Pœnorũ cognita, anno xiii poſtq̃ in Italiã venerat, refu

git in Brutios. Post hæc Hannibal diffidere iã de belli cepit euẽtu, & Romanis ingẽs anim⁹ accessit. Itaq; ipsi euocauerũt ex Hispania P. Cornelium Scipionem. Is Romam cum ingenti gloria venit. Per idem tempus Hierosolymis Pontifex Maximus Onias Simonis filius claruit quinto Cecilio & Lucio Valerio COSS. Omnes ciuitates quę in Brutijs ab Hãnibale tenebantur, Romanis se tradiderunt. Anno XIIII postquam in Italiam Hãnibal venerat, Scipio, qui multa bene in Hispania egerat, COS. est factus, & in Africam missus. Cui viro diuinum quiddam inesse existimabatur, adeo vt putaretur etiam cum numinibus habere sermonem. In Africa cõtra Annonem ducem Afrorum pugnauit, & exercitum eius interfecit. Secundo prælio castra cepit cum quatuor millibus & quingentis militibus, vndecim millibus occisis. Syphacem Numidiæ regem, qui se Afris coniunxerat, cepit, & castra eius inuadit. Syphax cum nobilissimis Numidis & infinitis spolijs Romam à Scipione mittitur. Qua re audita, omnis ferè Italia Hannibalem deserit, ipse a Carthaginiensibus redire in Africã iubetur, quã Scipio vastabat. Ita anno XVII ab Hannibale Italia liberata est, quã flens dicitur reliquisse. Legati Carthaginiensium pacem à Scipione petierunt, & ab eo ad Senatum Romam missi sunt. XLV diebus his induciæ datæ sunt, quousq; Romam ire, & regredi possent: & XXX millia pondo argenti ab his accepta sunt. Se-

natus ex arbitrio Scipionis pacem iussit cum Carthaginiensibus fieri. Scipio his conditionibus dedit, ne amplius quàm x x x naues haberēt, & quingenta millia pondo argenti darent, captiuos & perfugas redderent. Interim Hannibale veniente ad Africam pax turbata est. multa hostilia ab Afris facta sunt. Legati tamen eorum ex vrbe venientes à Romanis capti sunt, & iubēte Scipione dimissi. Hannibal quoque frequentibus prælijs victus a Scipione petere etiā ipse cœpit pacē. Cum itaq; ventum esset ad colloquium, ijsdem conditionibus data est, quibus prius, additis quingentis millibus pondo argenti, C millibus librarum propter nouam perfidiam. Carthaginiēsibus cōditiones displicuerunt, iusserunt Hānibalē pugnare. Infertur à Scipione & Masinissa rege Numidarum, qui amicitiam cum Scipione fecerat, Carthagini bellum. Hannibal tres exploratores ad Scipionis castra misit: quos captos Scipio circunduci per castra iussit, ostendique etiam his totum exercitum, mox prandium dari, & dimitti, vt renunciarent Hannibali quæ apud Romanos vidissent. Interea prælium ab vtroque duce instructum est, quale vix vlla memoria fuit, cum peritissimi viri copias suas ad bellum educerēt. Scipio victor recedit, penè ipso Hānibale capto, qui primum cum multis equitibus, deinde cum viginti, postremo cum quatuor euasit. Inuenta in castris Hannibalis argenti pōdo x x millia, auri octingenta, cætera supel-

lectilia copiosa. Post id certamen pax cum Carthaginiensibus facta est. Scipio Romam redijt,& ingenti gloria triumphauit,atque Africanus ex eo appellari cœptus est.Finem accepit secũdum Punicum bellum post annum septimumdecimum quàm cœperat.

EVTROPII DE GESTIS ROMAnorum Liber Quartus.

Bellũ Macedonicum.

Ransacto Punico bello secutum est Macedonicum contra Philippum regem L. & quingentesimoprimo anno ab vrbe condita. Titus Quintius Flaminius aduersus Philippũ regem mittitur, & prospere gessit, & pax ei data est his legibus, ne Græcis ciuitatibus quas Romani contra eum defenderãt, bellum inferret, vt captiuos & transfugas redderet, quinquaginta solas naues haberet, reliquas Romanis daret, & per annos decem quaterna millia pondo argenti pręstaret, & obsidem daret filium suum Demetrium. Titus Quintius Flaminius etiam Lacedæmonijs intulit bellum,& ducem eorũ Nabidem vicit,& quibus voluit cõditionibus in fidem accepit: ingenti gloria triumphauit: duxit ante currum nobilissimos obsides Demetrium Philippi filium,& Armenem Nabidis. Romani captiui, qui sub Hannibale per Græciam venditi fuerant, vniuersi recepti, capitibus rasi ob de-

tersam seruitutem, currum triumphātis secuti sunt. Eodē tēpore Insubres Boij, à quibus Ticinum ciuitas condita est, atq; Cenomanni cō tractis in vnum viribus, cū Amilcare Pœnorum duce, qui in Italia remanserat, Cremonā Placentiāq; vastātes, difficillimo bello, à Lucio Furio prætore sunt superati. COS. Marcellus in Hetruria à Boijs oppressus, magnam partem exercitus perdidit: cui postea Furius alter COS. auxilio accessit: atq; ita vniuersam Boiorum gentem igni ferróq; vastantes, propemodum vsq; ad nihilum deleuerunt. Transacto bello Macedonico, secutū est Syriacum cōtra Antiochū regem, P. Cornelio Scipione, Attilio Glabrione COSS. Huic Antiocho Hānibal se iūxerat, Carthaginem patriam suam metu ne Romanis traderetur, relinquēs. Attilius Glabrio in Achaia bene pugnauit. castra regis Antiochi nocturna pugna capta sunt. Ipse fugatur. Philippo qui cōtra Antiochum Romanis auxilio fuit, filius Demetrius redditus est. Publio Scipione Africano iterum, Tito Sempronio Longo COSS. apud Mediolanum decē millia Gallorum cæsa, Romanorū vero quinq; millia occisa sunt. Minutius à Liguribus in extremū periculi adductus, & insidijs hostiū circunuentus, vix Numidarū equitū industria liberatus est. L. Cornelio Scipione, C. Lælio COSS. Scipio Africanus fratri suo Cornelio Scipioni Consuli legatus contra Antiochū profectus est. Hannibal qui cū Antiocho erat, nauali prælio victus est. Ipse postea

Antiochus circa Sipilũ Magnesiam Asię ciuitatẽ à cos. Cornelio Scipione ingenti prælio fusus est. Auxilio fuit in ea pugna Romanis Eumenes Attali regis frater, qui Eumeniam in Phrygia condidit. Quinq; millia equitum eo certamine ex parte regis occisa sunt. Tunc rex Antiochus pacem petijt. ijsdem conditionibus data est à senatu, quanquam victo, quibus ante offerebatur, vt ex Europa & Asia recederet, atq; intra Taurum se contineret, decem millia talẽtorum, & xx obsides præberet, Hannibalem cõcitatorem prælij dederet. Eumeni regi donatæ sunt a Senatu omnes Asiæ ciuitates, quas Antiochus bello perdiderat: & Rhodijs, qui auxilium Romanis contra regem Antiochum tulerunt, multæ vrbes concessæ sunt. Scipio Romam redijt, & ingẽti gloria triumphauit. Nomen & ipse ad imitationem fratris Asiatici accepit, quia Asiam vicerat, sicuti frater ipsius propter Africam domitam Africanus appellabatur. L. Bebius in Hispaniam proficiscens, à Liguribus circũuẽtus cum vniuerso exercitu occisus est, adeo vt ne nuncium quidem superfuisse constet, vt internicionem ipsam Romæ Massilienses nũciari curauerint. Marcus cos. aduersus Ligures profectus, superatusq;, quatuor millia militum amisit. Spurio Posthumio Albino, Marco Philippo coss. Marcus Fuluius de Aetolis triumphauit. Hannibal qui victo Antiocho ne Romanis traderetur, ad Prusiam Bithynię regem fugerat, repetitus etiam ab eo est per

Titum Quintium Flaminium:& cum tradē-
dus esset Romanis, venenū bibit, & apud Li-
byssam in finibus Nicomedensium sepultus
est. Eodem anno Scipio Africanus ab ingrata
sibi vrbe diu exulans, apud Linternum mor-
bo perijt. Tūc Vulcani insula, quę ante nō fue
rat, repēte in mari est edita. His quoq; diebus
actū est quod de Heliodoro Machabęorū nar
rat historia. Philippo rege Macedoniæ mor-
tuo, qui & aduersum Romanos bellum gesse-
rat, & postea Romanis contra Antiochū au-
xilium tulerat, filius eius Perseus in Mace-
donia rebellauit, ingentibus copijs ad bel-
lum paratis. Nam adiutores habebat Cotym
Thraciæ regē, Illyrici regē Gētium nomine.
Romanis autem in auxilium erant Eumenes
Asiæ rex, Ariarates Cappadociæ, Antiochus
Syriæ, Ptolemæus Aegypti, Masinissa Numi
diæ. Prusias autem rex Bithyniæ, quanq̄ soro-
rem Persei vxorem haberet, vtrisq; se æquum
præbuit. Dux Romanorū P. Licinius COS.
contra eum missus est, & à rege graui prælio
victus: neq; tamen Romani, quanq̄ superati,
regi petēti pacem præstare voluerunt, nisi his
conditionibus, vt se & suos Senatui & populo
Romano dederet. Mox missus cōtra eum Lu
cius Aemilius Paulus COS. & in Illyricum
C. Anitius prætor contra Gentiū: sed Gētius
facile vno prælio victus, mox se dedit. Mater
eius, & vxor, & duo filij, frater quoq; eius si-
mul in potestatem Romanorum venerūt, bel
lo intra XXX dies perfecto. Ante cognitum

eſt Gentium victum, quàm cœptum bellum nunciaretur. Cum Perſeo autē Aemilius Paulus COS. tertio nonas Septembris dimicauit, victuſque eſt rex cum XX millibus peditum eius occiſis. Equitatus cum rege interfugit. Milites quos amiſerat, Romanis ſe dediderunt. Rex cum deſereretur ab amicis, venit in Pauli poteſtatem: ſed honorem ei Aemilius Paulus non quaſi victo adhibuit. Nam & volentem ad pedes ſibi cadere, non permiſit, & iuxta ſe i ſella collocauit. Macedonijs & Illyrijs hæ leges à Romanis datæ ſunt, vt liberi eſſent, & dimidium eis tributorum præſtarent, quæ regibus præſtitiſſent. Vt appareret populum Ro. pro æquitate magis quàm auaritia dimicare. Itaque in conuentu infinitorum populorum Paulus hæc pronunciauit, & legationes multarum gentium quæ ad eum venerant, magnificentiſſimo pauit conuiuio, dicens eiuſdem eſſe hominis debere, & bello vincere, & conuiuij apparatu elegātem eſſe. Mox ſeptuaginta ciuitates Epeiri, quæ rebellarant, cepit, prædam militibus diſtribuit, Romam ingenti pompa redijt in naue Perſei, quæ inuſitatæ magnitudinis fuiſſe traditur, adeo vt XVI ordines dicatur habuiſſe remorū. Triūphauit etiam magnificentiſſime in curru aureo, cum duobus filijs ſuis vtroque latere aſtātibus. Ducti ſunt ante currum regis filij, & ipſe Perſeus quadragintaquinq; annos natus. Poſt eum etiam C. Anitius de Illyricis triūphauit. Gentius cum fratre & filijs ante cur

rum ductus est. Ad hoc spectaculum reges multarum gentium Romam venerant. Inter alios etiam & Attalus atque Euménes Asiæ reges, & Prusias Bithyniæ magno honore excepti sunt, & permittente Senatu dona attulerunt, & in Capitolio posuerunt. Prusias etiam filium suum Nicomedem Senatui commendauit. Anno ab vrbe condita DC. Lucio Licinio Lucullo, A. Posthumio Albino COSS. cũ omnes Romanos ingens Celtiberorũ metus inuasisset, & ex omnibus non esset qui ire in Hispaniam vel miles vel legatus auderet, P. Scipio, qui post Africanus erat, vltro sese militaturũ in Hispaniam obtulit, cum tamen in Macedoniam sorte iam deputatus esset. Itaq; profectus in Hispaniam, magnas strages gentium dedit, sępius etiam militis q̃ ducis vsus officio. Nam & Barbarum prouocantem singulariter congressus occidit. Sergius autem Galba Prætor à Lusitanis magno pręlio victus est, vniuersoq; exercitu amisso, ipse cum paucis vix elapsus euasit. In sequenti anno Lucius Minutius in Hispania bene pugnauit. Marcellus postea COS. res ibidem prospere gessit.

TERTIVM PVNICVM BELLVM

Tertium deinde bellum contra Carthaginem suscipitur sexcentesimo & altero anno ab vrbe condita, Lucio Manlio Censorino, & Marco Manlio consulibus, anno LI. postquam secũdũ Punicũ bel

lum transactum est. Hi profecti Carthaginem, Carthaginiēsibus euocatis, iussisq; vt arma & naues traderent: tanta vis armorum repente tradita est, vt facile ex eis tota Africa potuisset armari. Qui postquā arma Romanis tradiderunt, relicta vrbe recedere procul à mari, & decem millibus passuum habitare iussi sunt. Carthaginienses dolorem ac desperationem contulerūt, aut defensuri ciuitatem, aut cum ipsa sepeliēdi. Moxq; sibi duos Hasdrubales duces creauerunt: armaq; facere aggressi, postquam æs ferrūq; defecit, aurea argenteaq; facere cœperunt. COSS. cū aliquātam muri partem machinis diruissent, à Carthaginiensibus victi sunt, atq; repulsi. Quos fugiētes Scipio tunc tribunus militum, repulso intra muros hoste, defendit. Phaneas dux alius equitatui Carthaginiensiū præerat. Igitur Scipio tunc Scipionis Africani nepos, tribunus, vt dictum est, militum, ibi militabat. huius apud omnes ingens metus & reuerentia erat. Nam & paratissimus ad dimicandum, & consultissimus habebatur. Itaque per eum multa à COSS. prospere gesta sunt. Neque quicquam magis Hasdrubal vel Pháneas vitabāt, quàm contra eam Romanorum partem committere, vbi Scipio dimicabat. Per idem tempus Masinissa rex Numidarum, per annos sexaginta ferè amicus populi Roma. anno vitæ suæ XCVII mortuus est, XLIIII filijs relictis. Scipionem diuisorem inter filios suos esse iussit. Cum igitur clarū

Scipionis nomen esset, iuuenis adhuc cos. est factus, & contra Carthaginem est missus: contra quam dum sex continuis diebus noctibusq; pugnasset, vltima Carthaginienses desperatio ad deditionem traxit, petentes, vt quos belli clades reliquos fecisset, saltē seruire liceret. ac primū agmen mulierum satis miserabile, post virorum descendit. Nam fuisse mulierum xxv millia, virorū xxx. M. traditum est. Rex Hasdrubal se vltro dedidit. Transfugæ, qui Aesculapij templum occupauerant, voluntario præcipitio dati, igne consumpti sunt. Vxor Hasdrubalis se, suosq; filios cum fœmineo furore in mediū iecit incendium. Ipsa autem ciuitas xvi diebus cōtinuis arsit, miserūq; spectaculum suis victoribus præbuit. Omnis multitudo captiuorū, exceptis paucis principibus, venundata est. Diruta est autē Carthago, omni murali lapide in puluerem comminuto. cuius fuisse situs huiusmodi dicitur. Vigintiduo millia passuū muro amplexa, tota penè mari cingebatur, absq; faucibus, quà tribus millibus passuum aperiebatur. Is locus murū triginta pedes latū habuit, saxo quadrato in altitudine cubitorū quadraginta: a saxo cui Byrse nomen erat, paulo amplius quàm duo millia passuum tenebat: ex vna parte murus communis vrbis & Byrse, imminens mari, quod mare stagnū dicitur, quoniam obiectu protentæ linguæ strangulatur. Spolia ibi inuenta, quæ de variarum ciuitatum excidijs Carthago college-

rat:& ornamenta vrbium ciuitatibus Siciliæ, Italiæ,& Africæ reddidit, quæ sua recognoscebant. Ita Carthago septingentesimo anno postq̃ condita erat,deleta est. Ita quarto anno postq̃ cœptum fuit bellum tertium,terminatum est.Scipio nomen quod auus eius acceperat, meruit, scilicet vt propter virtutem eius etiam ipse Africanus iunior vocaretur.

BELLVM ACHAICVM.

EOdem tempore Corinthum tunc toto orbe vrbium longe omnium opulentissimam imperāte Mumio COS. Metellus prætor deuicit: in qua infinitum aurum,argentum,æs,& ferrum in conflagratione incendij commistum est, vnde nouum fluxit metalli genus:ad similitudinem cuius misturæ vsq; hodię æs Corinthium,vel vasa Corinthia dicuntur. Interim in Macedonia quidam Pseudophilippus arma mouit, & Romanum prætorem Publium Iuuentium contra se missum ad internicionē vicit.Post eum Quintus Cecilius Metellus dux a Romanis contra Pseudophilippum missus est,& XXV millibus ex militibus eius occisis, Macedoniā recepit. Ipsum etiam Pseudophilippū in potestatem suā redegit.Corinthijs etiam bellum indictū est,nobilissimæ ciuitati Græciæ,propter iniuriam legatorū Romanorū.hanc Mumius cepit,& diruit.Tres igitur Romę simul celeberrimi triūphi fuerūt: Africani ex Africa, ante cuius currum ductus est Hasdrubal;

Metelli ex Macedonia, cuius currum præceſſit Andriſcus, qui & Pſeudophilippus dicitur: Mumij ex Corintho: ante quē ſigna ęnea, & pictæ tabulæ, & alia vrbis clariſſimæ ornamēta prȩlata ſunt. Iterū in Macedonia Pſeudo perſeus, qui ſe Perſei filiū eſſe dicebat, collectis ſeruis rebellauit: & cum iam ſedecim millia haberet armatorum, a Tremellio quæſtore ſuperatus eſt. His diebus Androgynus Romæ viſus, iuſſu aruſpicū in mare merſus eſt. Eodem tempore Metellus in Celtiberia apud Hiſpanos res egregias geſſit. Succeſſit ei Quītus Pompeius: nec multo poſt Quintus quoque Cepio ad idem bellum miſſus eſt, in quo quidem Viriatus contra Romanos in Luſitania gerebat. Quo metu Viriatus a ſuis interfectus eſt, cum quatuordecim annos Hiſpanias aduerſum Romanos mouiſſet. Paſtor primo fuit, mox latronum dux. Poſtremo tantos ad bellū populos concitauit, vt aſſertor cōtra Romanos Hiſpaniæ putaretur. Huic nāque primus Sextus Vetilius prætor occurrit, qui toto exercitu cæſo, vix fuga lapſus euaſit. Deinde Caium Plautium prætorem idē Viriatus multis prælijs fractū fugauit. Poſt hęc Claudiū Vnimanū cū omni exercitu ſuperauit. Deinde cum interfectores eius præmiū a Scipione cos. peterent, reſponſum eſt, nunq̄ Romanis placuiſſe imperatores a ſuis militibus interfici. Eo tēpore Romæ puer ex ancilla natus eſt quadrupes, quadrimanus, oculis quatuor, auribus totidem, naturam virilē du-

plicem habens. In Bononiẽsi agro fruges in arboribus natæ sunt mense Ianuario.

BELLVM NVMANTINVM.

q Vintus Põpeius deinde cos. à Numantinis, quæ Hispaniæ ciuitas opulentissima fuit, superatus, pacẽ ignobilem fecit. Post eum Caius Hostilius Mancinus cos. iterum cum Numantinis pacem fecit infamem, quam populus & senatus iussit infringi, atque ipsum Mancinum hostibus tradi, vt in illo quasi authore fœderis vindicarent: cum per continuos annos quatuordecim cũ solis quatuor millibus XL millia Romanorum protriuissent. Post tãtam igitur ignominiam, qua à Numantinis bis Romani exercitus fuerãt subiugati, Publius Scipio Africanus secundo factus cos. & ad Numantiam missus est. Is primúm militẽ vitiosum & ignauũ exercendo magis quàm puniẽdo sine aliqua acerbitate correxit. Mox pugna cũ Numantinis commissa, exercitus Romanus oppressus Numantinorum impetu terga conuertit. Sed increpatione & minis obiectantis sese cos. tandem indignatus in hostem rediit, & quem fugiebat, fugere compulit. Vnde quamuis Scipio lætatus sit, tamen vltrà bellũ aduersus eos audendũ non esse professus est. Itaque vrbem obsidione conclusit, vallo circundedit. Cũq; diu cõclusi fame laborarent, pugnæq; facultatem exposcerẽt, vt mo

ri eis quasi viris liceret,nouissime larga prius potione calefacti, quæ madefactis frugibus confici solet,subito super Romanos irrupere. Atrox diu certamē,& vsqȝ ad periculum Romanorum fuit.Iterumqȝ Romani pugnare se aduersus Numantinos fugiendo probassent, nisi sub Scipione pugnassent . Numantini interfectis suis fortissimis, bello cedūt,compositis tamen ordinibus, nec sicut fugientes in vrbem reuertuntur. Corpora interfectorum ad sepulturā oblata accipere noluerunt: clausaqȝ vrbe,cūcti pariter ferro,veneno,atqȝ igne consumpti sunt.Romani nihil aliud quàm securitatem ex his adepti sunt,seqȝ magis euasisse Numātinos,quàm vicisse dixerunt. Vnum Numantinū victoris catena non tenuit: quicquid supellectilis fuit,ignis absumpsit. Tunc Scipio Tiresium quendam Celticum principem consuluit, qua de causa Numantia aut prius inuicta,aut post euersa fuisset. Tiresius respondit, Concordia victoriā, discordia exitium præbuit. Hac tempestate apud Iudæos occiso Iuda Machabæo, frater eius Ionathas pontifex habebatur.Tunc etiam claruit apud Brūdusiū Pacuuius tragœdiarū scriptor. Igitur Scipio multas Hispaniæ ciuitates partim cepit,& partim in deditionē accepit. Numantiā à solo euertit, reliquā prouinciam in fidē accepit.Eodem tēpore Attalus rex Asiæ frater Eumenis mortuus est, hæredemqȝ populū Romanū reliquit. Ita imperio Romano per testamentū Asia accessit.Mox etiā Decimus

Iunius Brutus de Gallecis & Lusitanis triũphauit magna gloria. Et post Scipio Africanus de Numantinis secundum triumphũ egit XIIII anno postquam priorẽ de Africa egerat. Interea in Sicilia bellum est seruile exortum, ac per Fuluium & Rutilium amplius q̃ XX millia tunc seruorum trucidata sunt. Minturnis CCCCL. serui in crucem suspensi sunt. apud Suessam vero IIII millia seruorum à Quinto Metello & Cn. Seruilio oppressa narrantur. Motum interim in Asia bellum est ab Aristonico Eumenis filio, qui ex cõcubina cõceptus fuerat. Is Eumenis frater Attali fuerat. Aduersus eum missus est L. Crassus habẽs infinita regum auxilia. Nam & Bithyniæ rex Nicomedes Romanos iuuit, & Mithridates Ponticus, cum quo bellum postea grauissimũ fuit, & Ariarates Cappadox, & Pylemenes Paphlagon. victus est tamẽ Crassus, & ab hostibus captus est: qui magis mori eligẽs, quàm à barbaro abduci, virgam qua equum agebat, in oculum se tenentis iniecit, mox ab eo cõfossus est. caput Aristonico oblatum est. corpus Smyrnæ sepultum est. Postea Perpenna COS. Romanus, qui successor Crasso veniebat, audita belli fortuna ad Asiam celerauit, & acie victum Aristonicũ apud Stratonicensium ciuitatẽ, quò cõfugerat, fame ad deditionem cõpulit. Aristonicus iussu senatus Romę in carcere strangulatus. Triũphari enim de eo non poterat, quia Perpenna apud Pergamum Romã rediens diem obierat. His diebus tan-

ta per totã Africam locustarũ multitudo con-ualuit, vt simul fruges & herbas, arborũ folia, corticesq́ corroderent: quæ repentino vento sublatę, in Africano sunt pelago demersæ. Sed cum earũ acerbos fluctus per extenta littora pertulissent, pestiferum odorẽ putrefacta congeries exhalauit. Vnde omniũ animantiũ, auium, pecudumq́, ac bestiarũ pestis existens vitium corruptionis ampliauit. Qua pestilentia in Numidia D C C C C millia hominum, circa Carthaginem vero plus q̃ C C M, Romanorũ vero militum qui ibi ad præsidiũ erant, X X X M. extincta sunt. Lucio Cecilio Metello, & Tito Quintio Flaminio C O S S. Carthago in Africa iussu Senatus reparata est, quæ nunc manet, annis duobus & viginti euolutis postquã à Scipione fuerat euersa. deducti sunt ciues Romani. Anno sexcentesimo vigesimoseptimo ab vrbe condita Caius Cassius Longinus, & Sextus Domitius Caluinus C O S S. Gallis Transalpinis bellum intulerunt, & Aruernorum tunc nobilissimæ ciuitati, atq́ eorum regi Bituito: infinitamque multitudinem iuxta Rhodanum fluuium interfecerũt. Deniq́ cum Bituitus paucitatem Romanorũ vix ad escam canibus quos in agmine habebat, sufficere posse iactaret, & ipse C L X X X millia armatorum haberet, cõserta pugna à Romanis superatus est. Ex cuius exercitu partim in bello cæsi, partim submersi cũ ponte quẽ sibi iunctis nauibus supra Rhodanũ extruxerãt, C L M. periertũt: pręda ex torquibus Gallorũ ingẽs

ſublata eſt. Bituitus ſe Domitio dedidit, atq; ab eo Romam deductus eſt, magnaq; gloria c o s s. ambo triũpharunt. Marco Porcio Catone,& Quinto Martio rege c o s s. ſexcẽteſimo trigeſimo anno & tertio ab vrbe condita, Narbona in Gallia colonia deducta eſt:annoq; eodẽ a L.Metello & Quinto Lucio Scęuola c o s s. de Dalmatis triumphatum eſt. Ab vrbe condita anno ſexcenteſimo trigeſimo-quinto Caius Cato conſul Scordiſcis intulit bellum,ignominioſeq; pugnauit. Caio Cecilio Metello,& Cneo Carbone c o s s.duo Metelli fratres eodem die alterum ex Thracia,ex Sardinia alterum triumphum egerũt: nunciatumq; Romæ eſt Cimbros è Gallia in Italiã tranſiſſe.Poſt Scipione Naſica & Calphurnio Beſtia c o s s.Iugurthæ Numidarum regi bellum illatũ eſt, quòd Adherbalem & Hiẽpſalẽ Micipſæ filios, fratres ſuos, reges,& populi Romani amicos interemiſſet.Miſſus aduerſus eum c o s. Calphurnius Beſtia:qui corruptus regis pecunia,pacem cum eo flagitioſam fecit:& a ſenatu improbata eſt.Poſtea contra eundẽ inſequenti anno Spurius Albinus Poſthumius profectus eſt. Is quoq; per fratrem ignominioſe contra Numidas pugnauit. Tertio miſſus Quintus Cecilius Metellus c o s. Is exercitum ingẽti ſeueritate & moderatione correctũ,cum nihil in quẽq; corruptũ faceret, ad diſciplinam Romanã reduxit: Iugurtham varijs prælijs vicit, elephãtes eius occidit,vel cepit:multas ciuitates ipſius cepit. Et cũ iam

fine bello positurus esset, successum est ei a Caio Mario. Is Iugurtham & Bocchũ Mauritaniæ regem, qui auxilium Iugurthæ ferre cœperat, pariter superauit. xx millia armatorum ad internicionem cecidit, aliquanta oppida Numidiæ cepit, belloque terminum posuit, capto Iugurtha per quæstorẽ suum Cornelium Syllam ingẽtem virum, tradente Boccho Iugurtham, qui pro eo ante pugnauerat. A Marco Iunio Syllano collega Quinti Metelli Cimbri in Gallia victi sunt, & à Minutio Rufo in Macedonia Scordisci & Triballi, & a Seruilio Scipione in Hispania Lusitani victi sunt. Et duo triumphi de Iugurtha, primus per Metellum, secundus per Marium acti sunt. Ante currum tamen Marij Iugurtha cum duobus filijs ductus est catenatus, & mox iussu cos. in carcere strangulatus est. His diebus apud Hierosolymam Ioãnes dux Iudæorum & pontifex extitit, qui ab eo quòd Hircanos bello vicerat, Hircani nomen acceperat. Per id etiam tẽpus Cicero Arpini nascitur, matre Eluia nomine, patre equestris ordinis, ex regio Volscorum genere. Eodemque tempore quædam virgo Romana in Apuliam pergens, ictu fulminis exanimata est: omnibus sine scissura aliqua vestimentis ademptis, ac pectoris & pedum vinculis dissolutis, monilibus, etiam annulis discussis, illæso corpore nuda iacuit: equus quoque eius pari modo frenis & cingulis peremptus iacuit dissolutis.

norum Liber Quintus.

Bellum Cimbricum.

Vm bellũ in Numidia contra Iugurtham geritur, Romani consules Marcus Manlius, & Quintus Cepio à Cimbris & Theutonis, & Tigurinis, & Ambronibus, quę erant Germanorum & Gallorũ gentes, victi sunt iuxta flumen Rhodanũ, & ingenti internicione attriti, etiam castra sua, & magnã partem exercitus perdiderunt. Timor Romæ grandis fuit, quãtum vix Hannibalis tempore Punicis bellis, ne iterũ Galli Romam venirent. Ergo Marius post victoriam Iugurthinam secundo COS. est factus, bellumq; ei contra Cimbros & Theutonas decretũ est. Tertio quoque ei & quarto delatus est consulatus, quia bellum Cimbricum protrahebatur. Sed in quarto consulatu collegã habuit Quintum Luctatium Catulum. Cum Cimbris itaq; cõflixit. Ex duobus prælijs CC millia hostium cecidit, XXX millia cepit, & ducẽ eorũ Theutoniodum: propter quod meritum absens COS. est factus. Interea Cimbri & Theutones, quorũ copia adhuc infinita erat, ad Italiã transierunt. Iterum à Caio Mario, & Quinto Catulo contra eos dimicatum est, sed à Catuli parte felicius. Nam eo prælio quod simul ambo gesserunt, CXL M. aut in pugna aut fuga cæsa sunt, XL millia capta, Romani mi-

lites ex vtroq; exercitu c c c perierunt. Tria & triginta Cimbris signa sublata sunt. ex his exercitus Marij duo reportauit, Catuli exercitus x x x i. Sed ab eorũ mulieribus grauiorem penè quàm ab ipsis viris pugnã Romani experti sunt. hæ etenim plaustris in modũ castrorũ dispositis, ipsæ desuper propugnantes diu obstitere Romanis. Sed cum ab eis ipsæ nouo cędis genere terrerentur, (abscissis enim cũ crine ceruicibus, inhonesto satis vulnere turpes relinquebãtur) ferrum quod in hostes sumpserant, in se, suosq; verterunt. Nanq; aliæ concursu mutuo iugulatæ, aliæ apprehẽsis inuicem faucibus strangulatæ, aliæ funibus ad sua colla ligatis equorũ cruribus protractæ interierunt, aliæ laqueo de subiectis plaustrorum temonibus pependerunt: quædã dum se suspenderet, duos filios tractis per colla eorum laqueis ad suos pedes vinxit. Ita his duobus prælijs c c c x l m. Gallorũ occisa, c x l millia capta sunt, absq; innumera multitudine mulierũ, quæ furore fœmineo se suosque paruulos necauerunt. Is belli finis fuit, Triumphus vtriq; decretus est.

BELLVM SOCIALE.

Sexto Iulio Cæsare, & Lucio Martio Philippo c o s s. sexcentesimo quinquagesimo anno ab vrbe condita, cũ propè omnia alia bella cessarent, in Italia grauissimum bellum Picentes, Marci, Pelignique mouerũt. Qui cũ ąnnis numerosis populo Ro

mano obedirent, tum libertatem sibi æquam asserere cœperunt. Perniciosum admodũ hoc bellum fuit. Rutilius cos. in eo occisus est, Cepio nobilis iuuenis, & Porcius Cato alius cos. Duces autem aduersus Romanos Picentibus & Marsis fuerũt Titus Vietius, Hierus Asianus, Titus Legennius, Aulus Cluentius. à Romanis contra eos bene pugnatũ est. A Caio Mario, qui sexies cos. fuerat, & à Cn. Pompeio, maxime tamen a Lucio Cornelio Sylla, qui inter alia egregia facta ita Cluentiũ hostium ducem cum magnis copijs fudit, vt ex suis nec vnum amitteret, quadriennio, cum graui tamen calamitate, hoc bellum tractum est. Quinto demum anno finem accepit per Lucium Cornelium Syllam consulem, cũ antea in eodem bello ipse multa strenue prætor gessisset. In tempore ipso dira prodigia visa sunt. Nam sub ortu Solis globus igneus a regione septentrionis cum maximo cæli fragore emicuit. Apud Aretinos in conuiuio cruor è panibus quasi à vulneribus corporũ fluxit. Per septem continuos dies grando lapidũ mistis etiam testarum fragmentis terram latissime verberauit. In Samnitibus è vastissimo terræ hiatu flamma prorupit, & vsq; in cęlum extendi visa est. Tum etiam omniũ generum animalia, quæ inter homines viuere solitae erant, relictis stabulis pascuisque, cum balatu, hinnitu, mugituq; miserabili ad syluas montesq; fugerunt. canes quoq;, quorum natura est extra homines esse nõ posse, lachrymosis vlu-

latibus vagi luporum ritu oberrauerunt. Nec mora, post grauia hæc prodigia, ciuilia bella secuta sunt. Apud Iudæos ea tempestate primus Aristobulus rex pariter & pontifex diadematis sumpsit insigne.

BELLVM CIVILE, MARIANVM, ET MITHRIDATICVM.

a Nno vrbis cōditæ sexcētesimo sexagesimosecundo primum Romę bellum ciuile cōmotum est. Eodem anno etiam Mithridaticum. Causam bello ciuili Caius Marius sexies COS. dedit. Nam cū Sylla COS. contra Mithridatem gesturus bellum, qui Asiam & Achaiam occupauerat, mitteretur, isq; exercitum in Cāpania paulisper teneret, vt belli socialis, de quo diximus, quod intra Italiam gestum fuerat, reliquiæ tollerentur: Marius affectauit vt ipse ad bellum Mithridaticum mitteretur. Qua re Sylla commotus, cum exercitu ad vrbem venit. Illic contra Marium & Sulpitium dimicauit. Primus vrbem armatus ingressus est. Sulpitium interfecit, Marium fugauit: atq; ita COSS. ordinatis in futurum annum Cn. Octauio, & Cornelio Cinna, ad Asiam profectus est. Mithridates, qui Ponti Rex erat, atq; Armeniam minorem, & totum ponticum mare in circuitu in Bosphoro tenebat, primo Nicomedē amicum populi Romani Bithynia voluit expellere, Senatuiq; mandauit, bellum se ei propter iniurias quas passus fuerat, illaturum. A Se-

natu responsum est Mithridati, si id faceret, quod bellum a Romanis & ipse pateretur. Quare iratus Cappadociam statim occupauit, & ex ea Ariobarzanem regem & amicum populi Romani fugauit. Mox etiam Bithyniam inuasit, & Paphlagoniam, pulsis ex ea regibus amicis populi Romani Pylemene & Nicomede: inde ad Ephesum contendit, & per omnem Asiam literas misit, vt vbicunque inuenti essent ciues Romani, vno die occiderentur. Interea etiam Methone ciuitas Achaię ab Aristone Atheniēsi Mithridati tradita est. Miserat enim iam ad Achaiā Mithridates Archelaum ducem suum cum c x x millibus equitum ac peditum, per quem etiam reliqua Græcia occupata est. Sylla Archelaum apud Pyreum non longe ab Athenis obsedit, ipsamque vrbem cepit. Postea commisso prælio contra Archelaum, ita eum cecídit, vt ex x x millibus vix decem Archelao superessent, ex Syllæ exercitu quatuordecim tantum homines interficerentur. Hac pugna cognita Mithridates L x x M electissima ex Asia Archelao misit: contra quem Sylla iterum commisit. Primo prælio x x millia hostium interfecta sunt, & filius Archelai Diogenes. Secundo omnes Mithridatis copiæ extinctę sunt. Archelaus ipse triduo nudus in paludibus latuit. Hac re audita, Mithridates cū Sylla de pace agere cœpit. Interim Sylla etiā Dardanos, Scordiscos, Dalmatas & Mœsos partim vicit, alios in fidem accepit. Sed cum

legati à rege Mithridate, qui pacem petebāt, venissent, non aliter se daturum esse Sylla respondit, nisi rex relictis his quæ occupauerat, ad regnum suum redijsset. Postmodum ad colloquium ambo venerunt. Pax inter eos ordinata est, vt Sylla ad bellum ciuile festinans, à tergo periculū non haberet. Nam dum Sylla in Achaia & Asia Mithridatē vicit, Marius, qui fugatus erat, & Cornelius Cinna vnus ex COSS. bellum in Italia repararunt. Et ingressi vrbem Romam, nobilissimos ex Senatu, & consulares viros interfecerunt, multos proscripserunt: & ipsius Syllæ domo euersa, filios & vxorem ad fugam compulerunt. Vniuersus reliquus Senatus ex vrbe fugiēs, ad Syllā in Græciam venit, orans vt patriæ subueniret. Ille in Italiam tunc traiecit, bellum ciuile gesturus aduersus Norbanum & Scipionem COSS. Et primo prælio contra Norbanum dimicauit non longe à Capua: tū VI. M cecidit, VI M cepit, viginti & quatuor suorū amisit. Inde etiam ad Scipionem se conuertit, & ante prælium totum eius exercitū sine sanguine in deditionē accepit. Sed cū Romæ mutati COSS. essent, & Marius Marij filius ac Papirius Carbo cōsulatū accepissent, Sylla cōtra Mariū iuniorem dimicauit, & XV millibus eius occisis, CCCC de suis perdidit. Sylla deinde cū Campanio Samnitū duce ex reliquis copijs ad portā Collinā signa cōtulit, LXXX millia hominū occidit. Mox etiam vrbem ingressus, tria millia hominum cōtra fidem da-

tam inermes peremit. Cumq; magna crudelitate aduersus sontes insontesq; sæuiret, Quintus Catulus palàm Syllæ dixit: Cum quibus tandem victuri sumus, si in bello armatos, in pace inermes occidimus? Sylla dehinc Mariũ Gratidianum de caprili casa extractum vinciri iussit, ductumq; trans Tyberim, oculis effossis, mẽbris minutatim fractis vel exectis trucidari. Marium Marij filium Preneste persecutus obsedit, & ad mortem compulit. Rursus pugnam grauissimam habuit contra Lamponium & Carinatem duces partis Marianæ ad portam Collinam. LXXX millia hostiũ in eo prælio contra Syllã fuisse dicuntur. duodecim millia se Syllæ dediderunt. Cæteri in acie, in castris, in fuga, insatiabili ira victoris consumpti sunt. Cn. quoq; Carbo COS. alter ab Arimino in Siciliam fugit, & ibi per Cneũ Pompeium interfectus est: quem adolescentẽ Sylla annos vnum & viginti natum, cognita eius industria, tantis exercitibus præfecerat, vt secundus Sylla haberetur. Occiso ergo Carbone Siciliam Pompeius recepit: trãsgressus inde ad Africam, Domitium Marianæ partis ducem, & Hiarbam regem Mauritaniæ, qui Domitio auxilium ferebat, occidit. Post hæc Sylla de Mithridate ingenti gloria triumphauit. Cneus etiam Pompeius, quod nulli Romanorum tributum erat, quartum & vigesimum annum agens de Africa triumphauit. Hunc finem habuerũt duo bella funestissima, Italicum, quod sociale dictum est, & ciuile;

quæ ambo tracta sunt per annos decem. Consumpserunt autem vltra centũ quinquaginta millia hominum, viros consulares XXIII, prætores VII, ædilitios LX, senatores ferè CCC. Post hæc tamen Sylla mortuo, Lepidus Marianæ partis aduersus Catulum Syllanum ducem consurgens, bellum reparauit. bis tunc acie certatum est. Plurimi Romanorum extincti. Albanorum ciuitas pro eo quòd illuc Scipio Lepidi filius cõfugisset, expugnata, & capta est. Brutus in Cisalpinã Galliam fugiens, apud Rhegiũ interfectus est. Hoc tẽpore Hierosolymis Alexandra vxor Alexandri regnabat: ex cuius ætate Iudæos rerum cõfusio, & variæ clades oppressere.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER SEXTVS.

M Arco Aemilio Lepido, Quinto Catulo coss. cum Sylla remp. composuisset, bella noua exarserũt, vnũ in Hispania, aliud in Pãphilia & Sicilia, Tertiũ in Macedonia, Quartum in Dalmatia. Nã Sertorius, qui partium Marianarum fuerat, timens fortunam eorum qui interempti erant, ad bellum commouit Hispanias. Missi sunt contra eum duces Quintus Cecilius Metellus, filius eius qui Iugurtham regem vicit, & Lucius Domitius prætor. A Sertorij duce Herculeo

Domitius occisus est. Metellus vario successu contra Sertorium dimicauit. Postea cum impar pugnę solus Metellus putaretur, Cneus Pompeius ad Hispanias missus est. ita duobus ducibus aduersus Sertorium fortuna varia sæpe pugnauit. Octauodecimo anno per suos occisus est, & finis ei bello datus est per Cneum Pompeium adolescentem, & Quintum Metellum Pium: atq; omnes propè Hispaniæ in ditionem populi Romani redactæ sunt. Ad Macedoniam missus est Appius Claudius. Post cõsulatum leuia prælia habuit cõtra varias gentes, quæ Verodopam prouinciam incolebãt: atque ibi morbo mortuus est. Missus ei successor Cn. Scribonius Curio post consulatum. Is Dardanos vicit, & vsque ad Danubium penetrauit, triumphumque meruit, & intra triennium finem bello dedit. Ad Ciliciam & Pamphiliam missus est post Seruilius ex consularibus vir strenuus. Is Ciliciã subegit, Lycię vrbes clarissimas oppugnauit, & cepit. In his Phaselidem, Olympũ, Corycum Ciliciæ, Isaurosque aggressus ad deditionem redegit, atque intra triennium bello finẽ dedit. Primus omnium Romanorum in Isauriam iter fecit. Is reuertens triumphum accepit, & nomen Isaurici meruit. Ac in Illyricum missus est Cn. Cosconio proconsule. Is multam etiam partem Dalmatiæ subegit: Salonas cepit: & composito bello Romã post biẽnium rediit. Iisdem temporibus cos. Marcus Aemilius Lepidus Catulo collega ciuile

bellum voluit commouere. Intra tamē vnam æſtatem motus eius oppreſſus eſt. Ita vno tēpore multi ſimul triumphi fuerūt: Metelli ex Hiſpania: Pompeij ſecūdus ex Hiſpania: Curionis ex Macedonia: Seruilij ex Iſauria.

BELLVM SPARTHACVM.

ANno vrbis conditæ ſexcenteſimo ſeptuageſimo ſexto L. Licinio Lucullo, & M. Aurelio Cotta coss. mortuus eſt Nicomedes rex Bithyniæ, & per teſtamentū populū Ro. hæredē fecit. Mithridates pace rupta, Bithyniā & Aſiā rurſus voluit inuadere. Aduerſus eū ambo coss. miſſi nō vnā habuere fortunā. Cotta apud Chalcedonē victus ab eo acie, etiam intra oppidū coactus eſt, & obſeſſus. Sed cū ſe inde Mithridates Cyzicū tranſtuliſſet, vt Cyzico capto totam Aſiam inuaderet, Lucullus ei alter conſul occurrit. Ac dum Mithridates in obſidione Cyzici cōmoraretur, ipſe eum a tergo obſedit, fameque conſumpſit, & multis prælijs vicit. Poſtremo Byzantium, quæ nunc Conſtantinopolis eſt, fugauit: nauali quoque prælio duces eius Lucullus oppreſſit. Ita vna hyeme & æſtate à Lucullo ad centum ferè millia hominum regis extincta ſunt. Anno vrbis Romæ DCLXXVIII Macedoniam prouinciā M. Licinius Lucullus accepit, conſobrinus eius qui contra Mithridatē bellum gerebat. Et in Italia nouū bellū ſubito cōmotum eſt. Septua

ginta enim & quatuor gladiatores ducibus Sparthaco, Chryso, & Oenomao, effracto Capuæ ludo fugerunt. Vesuuium montem occupauerunt. Vnde erumpentes, Clodij præconis, qui eos obsidione cinxerat, castra expugnauerunt: ipsoque in fugam acto, cuncta in prædam auerterunt. Inde per Cosentiam & Metapontum circunducti, ingentia breui agmina collegerũt. Itaque cum cædibus, incendijs, rapinis, stuprisq́ omnia miscerentur, multæque se matronæ ob dolorem pudoris violati necassent, penè non leuius bellum mox q̃ Hannibal mouerunt. Nam multis ducibus, & duobus simul Romanorum COSS. victis, LX ferè millium armatorum exercitum congregauerunt. Victique sunt in Apulia à M. Licinio Crasso proconsule: & post multas calamitates Italiæ, tertio anno bello huic finis impositus est. Sexcentesimo octogesimo primo anno vrbis conditæ P. Cornelio tantum duo grauia bella imperio Romano erant, Mithridaticum, & Macedonicum. Hæc duo Luculli agebãt, Lucius Lucullus, & Marcus Lucullus. Lucius ergo Lucullus post pugnã Cyzicenã, qua vicerat Mithridatẽ, & naualẽ, qua duces eius oppresserat, persecutus est eũ, & recepta Paphlagonia atq; Bithynia, etiã regnũ eius inuasit: Sinopẽ & Amisum ciuitates Ponti nobilissimas cepit. Secundo bello apud Cabira ciuitatem, quo ingentes copias ex omni regno adduxerat Mithridates, cũ XXX millia lectissima regis à quinq; Romanorũ milli-

bus vaſtata eſſent, Mithridates fugatus, & ca ſtra eius direpta. Armenia quoq; minor, quã tenuerat, eidẽ ſublata eſt. Suſceptus tamen eſt Mithridates poſt fugam à Tigrane Armeniæ rege, qui tum ingenti gloria imperabat, Perſas ſæpe vicerat, Meſopotamiam occupauerat, & Syriam Phœnicis partem. Ergo Lucullus repetens hoſtem fugatum, & regnum Tigranis, qui Armenijs imperabat, ingreſſus eſt. Tigranocertam ciuitatem Armenię nobiliſſimam regni accepit: ipſum regem cũ ſexcentis millibus clibanarijs, & cẽtum millibus ſagittariorum & armatorum venientem, xviii millia militum habens ita vicit, vt magnam partem Armeniorum deleuerit. Inde Niſibin profectus, eam quoq; ciuitatem cũ regis fratre cepit. Sed ij quos in Ponto Lucullus reliquerat cũ exercitus parte, vt regiones victas etiam Romanorum tuerentur, negligẽter ſe & auare agẽtes, occaſionem iterum Mithridati in Pontum irrumpendi dederunt, atque ita bellum renouatum eſt. Lucullo paranti capta Niſibi contra Perſas expeditionẽ, ſucceſſor eſt miſſus. Alter autem Lucullus, qui Macedoniam adminiſtrabat, Beſſis primus Romanorum intulit bellum, atq; eos ingenti prælio in Hæmo monte ſuperauit: oppidum Vſcudaniam, quod Beſſi habitabant, eodem die quo aggreſſus eſt, vicit. Cabulem cepit, & vſque ad Danubium penetrauit. Expugnauit etiam gentes quæ Rhodopeis montibus circunfuſæ ſunt, Inter cętera, dictu audituq; hor-

rida quædam in captiuos agebant. Ruptis, cum poculo opus esset, humanorum capitum ossibus, cruentis, capillatisq; adhuc, ac per interiores cauernas male effuso cerebro oblitis, auide, ac sine horrore, tanquam veris poculis vtebantur. Inde multas supra Pōtum positas ciuitates aggressus est. Illic Apolloniam euertit, Calatim, Parthenopolim, Tomos, Histrū, Buziam omnem cepit: belloq; confecto Romam rediit. Ambo tamen triumpharunt: Lucullus, qui contra Mithridatem pugnauerat, maiori gloria, cum tātorum regnorum victor rediisset. Cōfecto bello Macedonico, manente Mithridatico, quod recedente Lucullo rex collectis auxiliis reparauerat, bellum Creticum ortum est. Ad id missus Cecilius Metellus, ingentibus prælijs intra triēnium omnem prouinciam cepit, appellatusque est Creticus, atq; ex insula triumphauit. Quo tempore Libya quoq; Romano imperio per testamētum Appionis, qui rex eius fuerat, accessit: in qua inclytę vrbes erāt, Berenice, Ptolemais, & Cyrene. Dū hæc aguntur, Piratæ omnia mari infestabant, ita vt Romanis toto orbe victoribus, sola nauigatio tuta non esset. Quare id bellum Cneo Pompeio decretum est: quod intra paucos menses ingenti felicitate & celeritate confecit. mox ei delatum bellum etiam contra regem Mithridatem. In Armenia minore nocturno prælio vicit, castra diripuit, quadraginta mille eius occidit, viginti tātum de exercitu suo perdidit, & duos centuriones.

Mithridates cũ vxore fugit, & duobus comitibus. Neq; multo post cum in suos sæuiret, & complures amicos suos, necnon Exipodriam Macharemque filios suos trucidasset, Pharnaces alter filius eius exemplo fratrũ territus, exercitum patris ad persequendũ se missum cõciliauit, & mox aduersum patrem duxit. Mithridates diu ex altissimo muro filium frustra precatus, vbi inexorabilem vidit, ita fertur exclamasse: Quoniã, inquit, Pharnaces mori iubet, vos, si estis dij patrij, p̃cor vt quãdoq; hãc vocẽ ipse audiat à liberis suis. Satimq; descẽdẽs ad vxores, pellices, ac filias suas, venenum omnibus dedit. Quod cum ipse nouissimus omnium hausisset, nec tamen propter remedia quibus se præmunierat, veneno cõfici posset, Gallum quendam Vitigem militem inuitauit, eique iugulum præbuit. Hunc finem habuit Mithridates. Perijt autem apud Bosphorum, vir ingentis industriæ & consilij: qui regnauit annis quadraginta: vixit quinquagintaduos: contra Romanos bellum habuit annis XL. Tigrani deinde Pompeius bellũ intulit. ille se eidem dedidit, & in castra Põpeij XVI milliario ab Artaxata venit: ac diadema suũ, cum procubuisset ad genua Põpei j, in manibus eius collocauit: quod ei Pompeius reposuit: honorificeq; eum habitũ, regni tamẽ parte mulctauit, & grandis pecunia adempta est ei Syri, Phœnice, Sophene. Septẽ præterea talentorũ auri millia, & argenti CCCC millia, quæ populo Ro. daret, quia bellum sine causa

Romanis cõmouiſſet. Põpeius etiã mox Albanis bellum intulit, & eorum regẽ, Herodem ſcilicet, prudenter vicit. Poſtremo per epulas ac munera rogatus, veniam ei ac pacẽ dedit. Hiberiæ quoq; regem Artacem vicit acie, & in deditionem accepit. Armeniam minorem Deiotaro Galatiæ regi donauit, quia ſocius belli Mithridatici fuerat. Attalo & Pylemeni Paphlagoniam reddidit. Ariſtarchũ Colchis regem impoſuit. Mox Ituræos & Arabes vicit. Et cum veniſſet in Syriam, Seleuciam vicinam Antiochiæ ciuitatem libertate donauit, quòd regem Tigranem non recepiſſet. Antiochenſibus obſides reddidit: aliquantum agrorum Damaſcenſibus dedit, quò locus ibi ſpatioſior fieret: delectatus amœnitate loci, & aquarum abundantia. Inde ad Iudæã tranſgreſſus eſt. Hieroſolymam caput gentis obſedit, non ſolum natura loci, verum etiam ingenti muro, foſſaq; maxime munitam. Cum alias aliis legiones diu noctuq; ſuccedere ſine requie cogeret, vix tertio menſe expugnauit, XIII M Iudæorum occíſis, cæteris in fidem acceptis. muros ciuitatis euerti, æquariq; ſolo imperauit: cuius circuitus quatuor millium paſſuum dicitur fuiſſe. Cumque aliquantos principes Iudæorum ſecuri percuſſiſſet, Hircanum ſacerdotio reſtituit, Ariſtobulum captiuum Romam duxit. Hoc bellum orientis cum XXII regibus ſe geſſiſſe ipſe Põpeius narrauit. His geſtis, in Aſiam ſe recepit, & finẽ antiquiſſimo bello dedit, Marco Tul-

lio Cicerone oratore,& Cneo Antonio cōss.

CATILINAE CONIVRATIO.

Anno sexcentesimo urbis conditæ Lxxxix. L. Sergius Catilina nobilissimi generis vir, sed ingenij prauissimi, ad delendam patriam coniurauit cū quibusdam claris quidem, sed audacibus viris. A Cicerone vrbe expulsus est. Socij eius deprehensi, in carcere strangulati sunt. Ab Antonio altero cos. Catilina ipse victus prælio est,& interfectus, DCXC. anno vrbis conditæ. D. Iunio Syllano,& L. Muræna coss. Metellus de Creta triumphauit, Pompeius de bello Piratico & Mithridatico. nulla vnquam pompa triūphi similis fuit. Ducti sunt ante eius currum filij Mithridatis, filij Tigranis,& Aristobulus rex Iudæorum: prælata ingens pecunia, aurum atq; argentum infinitum. Hoc tēpore nullum per orbem terrarum graue bellum erat. Anno vrbis conditæ DCXCVIII. C. Iulius Cæsar, qui postea imperauit, cum L. Bibulo cos. est factus: decreta est ei Gallia Transalpina,& Cisalpina,& Comata. Postea Senatus addidit & Illyricū cū legionibus denis. Primo vicit Heluetios, qui nūc Quadi appellantur. Deinde vincendo bella grauissima vsq; ad Oceanum Britānicum processit. Expugnauit nanq; in ea Heluetios, Tulingos, Latobriges, Rauracos,& Boios, ex quibus CXLVII M perempta sunt, cætera effugerūt. Deinde Ariouistum regem, cui auxiliabantur Aru

des,Marcomāni,Triboci,Vangiones,Nemetes,Sedusij,& Sueui,fugere compulit,duasque vxores eius,totidemq; filias cepit,omnemque exercitum per. L. M. passuum insatiabiliter cecidit.Post hoc gētem Belgarum,cui adhæserant bello Vangij, cum L X M.armatorum, Suessones cum L.M. Neruij pręterea,quorum adeo indomita feritas erat, vt nunquam ad se mercatores accedere sinerent, hi nihilominus L. M. armatorum habentes, Atrebates etiam & Ambiani,Menapij,Caleti,Vellocasses,Viromandui, Atuatici, Conduenses, Eburones, Cæræsi, Pemani, qui vno nomine Germani vocantur, quorum omnium cum ijs quos supra diximus, CCLXXII M.fuisse referūtur: hi cum repente è syluis erumpentes,exercitū Cæsaris perterritum in fugam vertissent, tandem hortatu Cæsaris exercitus restitit, eosque vsque ad internicionem penè deleuit. Dehinc Titurius & Sabinus legatus Cæsaris Aulercos,Eburones,Lexouiosq; incredibili cęde deleuit. P. Crassus alter legatus ex Aquitanis & Cantabris XXXVIII M. interfecit. Cæsar rursus Germanos,qui Rhenum transierant,& totas Gallias sibi subijcere parabant,bello adortus, vsq; ad internicionem cecidit, quorum feruntur CCCCXL M fuisse. Deinde facto ponte Rhenum transgressus, Sueuos maximam & ferocissimam gentem superauit: quorum esse centum Pagos multi prodidere: totamq; Germaniam perterruit:mox in Galliam se recepit. Domuit autem annis IX ferē

omnem Galliam quæ inter Alpes & flumen Rhodanum, Rhenum & Oceanum est, & circuitu patet ad bis tricies centena millia passuum. Britãnis mox etiam bellũ intulit, quibus ante cũ nec nomen quidem Romanis cognitum erat: eos quoq; victos obsidibus acceptis stipendiarios fecit. Galliæ autem tributi nomine annua imperauit HS quadringenties: Germanosq; trans Rhenum aggressus, maximis prælijs vicit. Inter tot successus ter male pugnauit, apud Sergouiam semel præsens, & absens in Germania bis. Nã legati eius Titurius & Arũculeius per insidias cæsi sunt. Circa eadem tempora anno vrbis conditæ DCXCIX M. Licinius Crassus collega Cn. Pompeij Magni consulatu secundo cõtra Parthos missus est, & cum circa Carras cõtra omina & auspicia dimicasset, a Surena Orodis regis duce victus, ad postremum interfectus est cum filio clarissimo eiusdem nominis & præstantissimo iuuene. Reliquiæ exercitus per Cassiũ quæstorem seruatæ sunt, qui singulari animo perditas res tãta virtute restituit, vt Persas rediens trans Euphratem crebris prælijs vinceret. Hinc iam bellũ ciuile successit, execrãdũ & lachrymabile, quo præter calamitates quæ prælijs acciderunt, etiã Romani nominis fortuna mutata est. Cæsar enim rediens è Gallia victor, cœpit poscere aliũ consulatum: atq; cũ sine dubietate aliqua ei deferretur, cõtradictũ est à Marcello cos. à Bibulo, à Põpeio, à Catone, iussusq; vt dimissis exercitibus ad vrbẽ

rediret,& ex Marcelli c o s. authoritate ad legiones quæ apud Luceriam erant, Pompeius cum imperio missus est: propter quam iniuriam Cæsar ab Arimino,vbi milites congregatos habebat,aduersum patriam cum exercitu venit. c o s s.cum Pompeio,senatusq; omnis, atque vniuersa nobilitas ex vrbe fugit, & in Græciam trãsiuit: apud Epeirum,Macedoniam, Achaiam,Pompeio duce,Senatus contra Cæsarem bellum parauit. Cæsar vacuam vrbem ingressus,dictatorem se fecit.inde Hispanias petijt.ibi Põpeij exercitus validissimos & fortissimos, cum tribus ducibus L. Afranio,M. Petreio,M. Varrone,superauit. Inde regressus in Græciam trãsijt:aduersum Pompeium dimicauit.Primum apud Dyrrhachium primo prælio victus est,& fugatus: euasit tamẽ, quia nocte interueniente Pompeius sequi noluit.Dixitq; Cæsar,nec Pompeium scire vincere,& illa tantum die se posse superari. Deinde in Thessalia apud Pharsaliam productis vtrinq; ingentibus copijs dimicauerunt. Pompeij acies habuit x l m peditum,equites in sinistro cornu v i i millia,in dextero d, præterea totius orientis auxilia, totamq; nobilitatẽ,innumeros senatores,prætorios, consulares,& qui magnorum iam bellorũ victores fuissent.Cæsar in acie sua habuit peditum non integra x x x m, equites mille. Nunquã adhuc Romanæ copiæ in vnum neq; maiores neq; melioribus ducibus conuenerant, totum terrarum orbem facile subacturæ, si contra

Barbaros ducerentur. Pugnatum tamẽ est ingenti cõtentione. Cumque diu vtrinq; dubia forte cęderentur, atq; ex alia parte Pompeius inter hortandum diceret, Parcite ciuibus, nec tamen facerent: ex alia vero Cæsar hoc facere vrgeret, dicẽs, Miles faciem feri: tandem omnis Pompeij exercitus fugit. Castra eius direpta sunt. Ipse fugatus Alexandriam petiuit, vt à rege Aegypti, cui tutor à Senatu datus fuerat propter iuuenilem eius ętatem, acciperet auxilia: qui fortunam magis q̃ amicitiam secutus, occidit Pompeium. caput eius & annulum Cæsari misit: quo cõspecto Cæsar etiã lachrymas fudisse dicitur, tanti viri intuẽs caput, & generi quondam sui. Mox Cæsar Alexandriam venit. ipsi quoque Ptolemæus insidias parauit. Cæsar vi insistentium hostium pressus, scapham ascendit: qua mox pondere subsequentium aggrauata, ac mersa, per C C. passus ad nauem vna manu eleuata, qua chartas tenebat, natando peruenit. Mox nauali certamine pulsatus, magna facilitate classem regiam aut depressit, aut cepit. Alexandrinis petentibus reddidit regem, monitum vt amicitiam magis Romanam, q̃ arma experiri studeret. qui tamen illico vt liber fuit, bellum intulit: sed continuo cum toto exercitu suo & ipse deletus est. Nam X X M hominum in eo bello cæsa referuntur, X X M cum L X X longis nauibus dedita, quingenti ex victoribus cecidisse dicuntur. Rex ipse adolescens scapha exceptus vt fugeret, multis insilientibus mer-

Pompeius fugatus Alexandriam petijt

ſus,necatuſque eſt. Corpus eius ad littus deuo lutum,indicio loricæ aureæ cognitũ fuit.Cæſar Alexandria potitus , regnum Cleopatræ dedit Ptolemæi ſorori, cum qua conſuetudinem ſtupri habuerat,quæ poſtea regio comitatu vrbem ingreſſa eſt. Rediens inde Cæſar Pharnacem Mithridatis magni filiũ, qui Põpeio in auxilium apud Theſſaliam fuerat, rebellantẽ in Ponto,& multas populi Romani prouincias occupantem,vicit acie , poſtea ad mortem coegit.Inde Romam regreſſus tertio ſe COS. fecit cum M. Aemilio Lepido,qui ei magiſter equitum dictatori ante annum fuerat.Inde in Africam profectus eſt, vbi infinita nobilitas cum Iuba Mauritaniæ rege bellũ reparauerat. apud Thapſum pugnauit Cæſar cũ illis,& vicit.Duces autẽ Romani erant P. Cornelius Scipio ex genere antiquiſſimo Scipionis Africani. Hic etiam ſocer Magni Pompeij fuerat.M. Petreius Varro,M. Portius Cato,L. Cornelius Fauſtus Syllæ dictatoris filius. Contra hos commiſſo prælio poſt multas dimicationes victor fuit Cæſar. Cato, Scipio,Petreius,Iuba,ipſi ſe occiderunt. Fauſtus Syllæ quondam dictatoris filius, Põpeij gener,à Cæſare interfectus eſt.Poſt annũ Cæſar Romam IIII triumphis ingreſſus eſt. quarto ſe COS. fecit,& ſtatim ad Hiſpanias eſt profectus, vbi Pompeij filij Cn.& Sextus ingens bellũ pręparauerãt. Multa prælia fuerunt:vltimũ apud Mundam ciuitatem:in quo adeo Cæſar penè victus eſt,vt fugiẽtibus ſuis

ſe voluerit occidere, ne poſt tantam militaris rei gloriam in poteſtatem adoleſcentium natus annos LVI veniret. deniq; reparatis ſuis vicit, & Sex. Pompeij filius maior occiſus eſt, minor fugit. Inde Cæſar bellis ciuilibus toto orbe compoſitis, Romam redijt, & agere inſolentius cœpit, & cõtra conſuetudinē Romanæ libertatis. Cũ ergo & honores ex ſua voluntate præſtaret, qui ad populum antea referebantur, nec Senatui ad ſe venienti aſſurgeret, aliaq; regia & penè tyrannica faceret, coniuratũ eſt in eum à LX vel amplius ſenatoribus equitibus Romanis. Præcipui autē fuerunt inter coniuratos duo Bruti, ex eo genere Bruti, qui primus Romæ COS. fuerat, & reges expulerat, & Caius Caſſius, & Seruilius Caſca. Ergo Cæſar cum Senatus die quadam inter cæteros veniſſet ad curiã, XXIII vulneribus confoſſus eſt, vir quo nullus vnquã bellis magis enituit. Eius ſiquidem ductu vndecies centum nonaginta & duo millia hoſtiũ cæſa ſunt. Nam quantum bellis ciuilibus fuderit, noluit annotare. Signis collatis quinquagies dimicauit. M. Marcellũ ſolus ſupergreſſus, qui XXXIX vicibus pari modo fuerat præliatus. Ad hoc nullus celerius ſcripſit, nemo velocius legit. quaternas ſimul epiſtolas dictauit. Tantæ fuit bonitatis, vt quos armis ſubegerat, clementia magis vicerit. Eodē tēpore tres ſimul exorti ſoles, paulatim in eũdem orbē coierũt. Inter cætera portēta quæ in toto orbe facta ſunt, bos in ſuburbano Romæ ad

arantes locutus eſt,fruſtra ſe vrgeri. Nō enim frumenta,ſed homines breui defuturos.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER SEPTIMVS.

Anno vrbis conditæ D CC. ferè ac nono interfecto Cæſare,ciuilia bella reparata ſunt. Percuſſorib⁹ enim Cæſaris ſenatus fauebat. Sed Antonius COS. partium Cæſaris ciuilibus bellis opprimere eos conabatur. Ergo turbata Repub. multa Antonius ſcelera committens,à ſenatu hoſtis iudicatur. Miſſi ad eũ perſequendum duo COSS. Panſa & Hircius, & Octauius adoleſcẽs annos XVII natus,patre Octauio ſenatore genitus, maternũ genus ab Aenea per Iuliã familiã ſortitus,Cęſaris nepos, quẽ ille teſtamento hæredẽ reliquerat,& nomen ſuum ferre iuſſerat. Hic eſt qui poſtea Auguſtus eſt dictus, & rerum fortuna potitus. Quare profecti contra Antoniũ tres duces,vicerunt eum apud Mutinam. euenit tamen,vt victores COSS. ambo morerentur. Quare tres exercitus vni Cęſari paruerũt. Fugatus Antonius amiſſo exercitu confugit in Gallias ad Lepidum,qui Cæſaris magiſter equitum fuerat,& tum militum copias grandes habebat:à quo ſuſceptus eſt. mox Lepido operã dante Cæſar pacem cũ Antonio fecit, & quaſi vindicaturus patris ſui mortẽ, à quo per teſtamentum fuerat adoptatus, Romam cum exercitu profectus, extorſit vt ſibi XX

anno cõſulatus daretur. Senatum proſcripſit: cum Antonio ac Lepido. Rempu.armis tenere cœpit:per hos etiam Cicero orator occiſus eſt,multique alij nobiles. Interea Brutus & Caſſius interfectores Cæſaris ingens bellum mouerunt.Erant enim per Macedoniam & orientem multi exercitus, quos occupauerant. Profecti ſunt igitur contra eos Cæſar Octauius Augu.& M. Antonius.Remãſerat enim ad defendendã Italiam Lepidus.Apud Philippos Macedoniæ vrbem contra eos pugnauerunt. Primo prælio victus eſt.Anto.& Cæſar:perijt tamen dux nobilitatis Caſſius. Secundo Brutum, & infinitam nobilitatem, quæ cum illis bellum geſſerat, interfecerunt. Ac ſic inter eos diuiſa eſt reſpub.vt Auguſtus Hiſpanias,Gallias,& Italiam teneret, Antonius Aſiam,Pontum,& Orientem. Sed in Italia L. Antonius COS. bellum ciuile commouit.Frater eius, qui cum Cæſare contra Brutum & Caſſium dimicauerat, is apud Peruſium Thuſciæ ciuitatem victus & captus eſt, neq; occiſus. Interim à Sexto Pompeio Cn. Pompeij filio ingens bellum in Sicilia commotum eſt, ijs qui ſuperfuerant ex partibus Bruti Caſſijque, ad eum confluentibus.bellatum per Cæſarem Aug.Octauium,& M.Antonium aduerſus Sextum Pompeium.pax poſtremo conuenit. Eo tempore M. Agrippa in Aquitania rem proſpere geſſit, & L. Ventidius Baſſus irrumpentes in Syriam Perſas tribus prælijs vicit. Pacorum regis Orodis fi-

lium interfecit eo ipso die, quo olim Orodes Persarum rex per ducem Surenã Crassum occiderat. Hic primus de Parthis iustissimum triumphum Romæ egit. Interim Pompeius pacem rupit, & nauali prælio victus fugiens ad Asiam interfectus est. Antonius, qui Asiam & orientem tenebat, repudiata sorore Cæsaris Augusti Octauij, Cleopatram reginam Aegypti duxit vxorem. Cõtra Persas etiam ipse pugnauit: primis eos prælijs vicit: regrediens tamen fame & pestilentia laborauit. Et cum instarent Parthi fugienti, ipse pro victore cessit. His temporibus quoque ingens bellum ciuile commouit, cogente vxore Cleopatra regina Aegypti, dum cupiditate muliebri optat etiam in vrbe regnare. victus est ab Augusto nauali pugna clara & illustri apud Actium, qui locus in Epeiro est, ex qua fugit in Aegyptũ: & desperatis rebus, cum omnes ad Augustum transirent, & ipse se interemit: Cleopatra exornata diuersis ornatibus ad Cæsarem venit, sperans eum vt cæteros sua specie ad libidinem illicere: sed ille se intra pudicitiam coartans, ad eius concupiscentiam minime inflexus, eam mox custodiri mandauit: quæ ea custodia elapsa, in pretioso sepulchro iuxta Antonium suum se collocans, sibi aspidẽ admisit, & veneno eius extincta est. Aegyptus per Octauium Augustũ imperio Ro. adiecta est, præpositusq; eius factus est Cn. Cornelius Gallus. Hũc primum Aegyptus Romanũ iudicem habuit. Ita bel-

lis toto orbe confectis, Octauius Augustus Romã redijt XII anno postq̃ COS. fuerat. Ex eo rempu.per XLIIII annos solus obtinuit. Ante enim XII annis cum Antonio & Lepido tenuerat. Deniq; cũ de oriente victor reuersus esset, tum primũ Augustus, eo quòd rẽp. auxerát, cõsalutatus est, atq; extunc summam rerum potestatem, quam Græci μοναρχίαν vocant, adeptus est.

AVGVSTVS CAESAR.

h Is diebus trãs Tiberim de taberna meritoria fõs olei ex terra exũdauit, ac per totũ diẽ largissimo riuo fluxit, significãs ex gẽtibus gratiã CHRISTI. Tunc etiam circulus ad speciem cœlestis arcus circa Solẽ apparuit. Igitur cũ quadragesimosecũdo anno firmissimã verissimãq; pacẽ Cæsar cõposuisset, CHRISTVS dominus in Bethleem natus est: cuius aduẽtui pax ista famulata est. Nullo tẽpore ante Cæsarẽ magis Romana res floruit. Nam exceptis ciuilibus bellis, in quibus inuictus fuit, Romano adiecit imperio Aegyptum, Cantabriam, Dalmatiam, sæpe ante victam, sed penitus tũc subactã, Pannoniam, Aquitaniam, Illyricum, Rhetiã, Vindelicos, & Salassos in Alpibus, omnes Ponti maritimas ciuitates. In his nobilissimas, Bosphorum, & Ponti Cappadociæ. Vicit autem prelijs Dacos, Germanorum ingentes copias cecídit, ipsos quoq; trãs Albin fluuium submouit, qui in barbarico lõge vltra Rhenum est. Hoc tamẽ per Drusum

priuignum suum administrauit, sicut per Tiberium priuignum alterum Pannonicũ. Quo bello cccc millia captiuorum ex Germania transtulit, & supra ripam Rheni in Gallia collocauit. Armeniam à Parthis recepit: obsides, quod nulli antea, Persæ ei dederunt. Reddiderũt etiam signa Romana, quæ Crasso victo ademerant. Scythæ, & Indi, quibus antea Romanorum nomen incognitum fuerat, munera, legatosque ad eum miserunt. Galatia quoque sub hoc prouincia facta est, cum antea regnũ fuisset, primusq; eam M. Lollius pro prætore administrauit. Tãto etiam amore apud Barbaros fuit, vt reges populi Romani amici in honorem eius conderent ciuitates, quas Cæsareas nominarent: sicut in Mauritania à rege Iuba, & in Palęstina, quæ nunc vrbs est clarissima. Multi autẽ reges ex regnis suis venerunt vt ei obsequerentur, & habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt. Adeo denique turbas, bella, simultates execratus est, vt nisi iustis de causis nunquam genti cuiquam bellum indixerit: iactantisq; ingenij, & leuissimi dicebat, ardore triumphãdi, & ob lauream coronã, id est folia infructuosa, in discrimẽ per incertos euentus certaminum securitatem ciuiũ præcipitare: neque imperatori bono quicq̃ minus q̃ temeritatẽ cõgruere. satis celeriter fieri, quicquid commode gereretur: armaq; nisi maioris emolumẽti spe nequaq̃ mouẽda esse, ne cõpẽdio tenui, iactura graui petita victoria, similis

ſit hamo aureo piſcãtibus, cuius abrupti amiſſiq; detrimentum nullo capturæ lucro penſari poteſt. Auunculi quoq; inuentũ arguebat, qui milites Commilitones nouo blandoque more appellans, dum affectat charior fieri, authoritatẽ principis emolliuerat. Deniq; erga ciues clementer verſatus eſt. In amicos fidu. extitit, quorum præcipui erãt, ob taciturnitatem Mecœnas, ob patientiam laboris, modeſtiamque Agrippa. Diligebat præterea Virgiliũ Flaccumq; poëtas. Rarus quidem ad recipiendas amicitias, ad retinendas conſtantiſſimus. liberalibus ſtudijs, præſertim eloquentiæ intãtum incumbens, vt nullus ne in procinctu quidem laberetur dies, quin legeret, ſcriberet, declamaret. Auxit ornauitq; Romam ædificijs multis, iſto glorians dicto. Vrbem lateritiam reperi, relinquo marmoream. Fuit mitis, gratus, ciuilis, animi lepidi, corpore toto pulcher, ſed oculis magis: quorum aciem clariſſimorum ſyderum modo vibrans, libẽter accipiebat cedi ab intendentibus tanquã Solis radijs aſpectu ſuo: à cuius facie dum quidã miles oculos auerteret, & interrogaretur ab eo cur ita faceret, reſpondit, Quia lumen oculorum tuorum ferre non poſſum. Nec tamen vir tãtus vitijs caruit. Fuit enim paululum impatiẽs, leniter iracundus, occulte inuidus, palàm factioſus. Porro autem dominandi ſupra quàm exiſtimari poteſt cupidiſſimus: ſtudioſus aleæ luſor: cumq; eſſet cibo ac vino multum deditus, aliquatenus vero ſomni abſtinens, ſeruiebat tamen li-

bidini vsq; ad probrum vulgaris famæ. Nam inter XII catamitos, totidemq; puellas accubare solitus erat. Abiecta quoq; vxore Scribonia, amore alienæ coniugis possessus, Liuiam quasi marito concedente sibi coniunxit, cuius Liuiæ iã erant filij Tiberius & Drusus. Cum esset luxuriæ seruiens, erat tamen eiusdem vitij seuerissimus vltor, more hominum, qui in vlciscendis vitijs quibus ipsi vehementer indulgent, acres sunt. Annum VII & LXX ingressus Nolæ morbo interijt, quanquam alij scribant dolo Liuiæ extinctum, metuentis, quia priuignæ filium Agrippam, quem odio nouercali in insulam relegauerat, reduci comperérat, eo summam rerũ adepto pœnas ab ea exigeretur. Igitur mortuum, seu necatũ, multis nouisq; honoribus senatus censuit decorandum. Nam præter id quod antea patrem patriæ dixerat, templa tam Romæ quàm per vrbes celeberrimas ei consecrauit, cũctis vulgo iactantibus, Vtinam aut non nasceretur, aut nõ moreretur, vir, qui nõ immerito, & maxima parte deo similis est putatus. Neq; enim facile vllus eo aut in bellis felicior fuit, aut in pace moderatior. XLIIII annis, quibus solus gessit imperiũ, ciuilissime vixit, in cũctos liberalissimus, in amicos fidelissimus: quos tantis euexit honoribus, vt penè æquaret fastigio suo. Imperauit annis LVI, XII cum Antonio, XLIIII solus. qui certe nunquam aut reipu. ad se potentiã traxisset, aut tãdiu ea potiretur, nisi magnis naturæ & studiorũ bonis abũdasset.

TIBERIVS CAESAR.

Nno ab vrbe condita DCCLXVII. a Rempu. beatissimam Tiberio successori reliquit, qui priuign⁹ ei, mox gener, postremo adoptiuus filius fuerat. Iste quia Claudius Tiberius Nero dicebatur, eleganter à iocularibus Biberius Mero ob vinolentiam nominatus est. satis prudēs in armis, satisq; fortunatus ante sumptum imperium sub Augusto fuit: vt nō immerito Reip. dominatus ei cōmitteretur. Inerat ei scientia literarum multa: eloquio clarior, sed ingenio pessimo, truci, auaro, insidioso, simulans ea se velle quæ nollet: his quasi infensus, quibus consultum cupiebat: his vero quos oderat, quasi beneuolus apparens. Repētinis responsionibus aut cōsilijs melior, quàm meditatis. Nusquam ipse pugnauit. bella per legatos suos gessit. quosdam reges ad se per blanditias euocatos nunquam remisit: in quibus Archelaum Cappadocem, cuius etiam regnum in prouinciæ formam redegit, & maximam ciuitatem appellari nomine suo iussit, quæ nunc Cæsarea dicitur, cum Mazaca antea diceretur. Hic vigesimotertio imperij anno, ætatis LXXIX, cum immani furore insontes & noxios suos pariter externosque puniret, resolutis artibus militiæ, Armenia per Parthos, Mœsia à Dacis, Pannonia a Sarmatis, Gallia à finitimis gentibus direptæ sunt: ipse ingenti omnium gaudio mortuus est in Cāpania. XXIII

regnauit annis, obijt ambiguis signis veneni. Huius imperij XV anno dominus IESVS Christus prædicationis suæ sumpsit initium. octauo quoq; decimo eiusdem anno IESVS Christus filius Dei pro nobis sese morti offerens crucifixus est.

C. CAESAR CALIGVLA.

SVccessit Tiberio Caius Cæsar cognomento Caligula, Drusi Priuigni Augusti filius, & ipsius Tiberij nepos, sceleratissimus, & qui etiam Tiberij dedecora purgaret. Bellum cõtra Germanos suscepit, & ingressus Sueuiam strenue nihil fecit. Stupra sororibus intulit: ex vna etiam natã filiam cognouit. Cum aduersum cũctos ingẽti auaritia, libidine, crudelitate sæuiret, interfectus in palatio est anno ætatis suę XXXIX, imperij IIII, mense decimo, dieq; VIII.

CLAVDIVS CAESAR.

POst hunc Claudius fuit, patruus Caligulæ, Drusi, qui apud Maguntiam cum filio monimentum habet, cuius Caligula nepos erat, frater. Hic Medis imperauit, multa gerens tranquille, atque moderate, quædam crudeliter & insulse. Britannis intulit bellum, quos nullus Romanorũ post C. Cæsarem attigerat: eaq; deuicta per Cn. Sentium, Aulum Plautium illustres & nobiles viros, triumphum celebrem egit: quasdam insulas etiam vltra Britannias in Oceano positas

Romano imperio addidit, quæ appellantur Orcades. Filio autem suo Britãnici nomẽ imposuit. Tam ciuilis autẽ circa quosdam amicos extitit, vt etiam Plautium nobilẽ virum, qui in expeditione Britannica multa egregie fecerat, triumphantem ipse prosequeretur, & conscendenti Capitolium lęuus incederet. Vixit annos LXIIII, imperauit XIIII. post mortem consecratus est, Diuusq; appellatus.

NERO CAESAR.

Succeßit huic Nero nepos Caij Caligulæ, auunculo suo simillimus: qui Romanum imperium deformauit & minuit, inusitatæ luxuriæ, sumptuumq;, vt qui exemplo Caij Caligulæ in calidis & frigidis se lauaret vnguẽtis: retibus aureis piscaretur, quæ blatteis funibus extrahebat. Infinitam Senatus partẽ interfecit. Bonis omnibus hostis fuit. Ad postremũ se tãto dedecore prostituit, vt saltaret & cantaret in scena citharœdico habitu vel tragico. Parricidia multa cõmisit, fratre matreque interfectis: vrbem Romam incendit, vt spectaculi eius imaginem cerneret, qualis olim Troia capta arserat. In re militari nihil omnino ausus, Britãniam penè amisit. Nam duo sub hoc nobilißima oppida capta illic, atque euersa sunt. Armeniam Parthi sustulerunt, legionesq; Romanas sub iugum miserunt. Duo tamẽ regna sub eo prouinciæ factæ sunt, Pontus Polemoniacus cõcedente rege Polemone, & Alpes Cottiæ rege

defuncto: propter hoc Romanæ vrbi execrabilis, ab omnibus simul destitutus, & à Senatu hostis iudicatus, quū quæreretur ad pœnam, (quæ pœna erat talis, vt nudus per publicum ductus furca capiti eius inserta, virgis vsq; ad mortem cæderetur, atq; ita præcipitaretur de saxo) è palatio fugit, & in suburbano liberti sui, quod est inter Salariam & Numentanam viam ad quartum vrbis milliarium, se interfecit. Aedificauit Romæ thermas, quę ante Neronianæ dictæ, nunc Alexandrinæ appellantur. Obijt XXXI ætatis anno, imperij XIIII, atque in eo omnis Augusti familia consumpta est. Denique omnibus flagitijs suis etiam hoc addidit, quod sanctos dei apostolos Petrum Paulumq; trucidauit.

SERGIVS GALBA.

Hvic Sergius Galba successit, antiquę nobilitatis Senator. cum LXXIII annū ageret ætatis, ab Hispanis & Gallis imperator electus est, mox ab vniuerso exercitu libenter acceptus. Nam priuata eius vita insignis fuerat militaribus & ciuilibus rebus. sæpe COS. sæpe proconsul, frequenter dux grauissimi belli. Huius breue fuit imperium, & quod bona haberet exordia, nisi ad seueritatem propēsior videretur. Insidijs Othonis occisus est, imperij mēse septimo: iugulatus est in foro Romæ, sepultusque in hortis suis, qui sunt in Aurelia via, non longe ab vrbe Roma.

OTHO SALVIVS.

S Aluius Otho occiso Galba inuasit imperium, materno genere nobilior quàm paterno, neutro tamē obscuro: in priuata vita mollis, & Neronis familiaris. In imperio documentū sui non potuit ostēdere. Nam cum his temporibus quibus Otho Galbam occiderat, etiā Vitellius factus esset à Germanicis exercitibus imperator, bello contra eum suscepto, cum apud Bebriacū in Italia breui prælio victus esset, ingentes tamen copias ad bellum haberet, sponte semet occidit. petentibus militibus ne tam cito de belli desperaret euentu, cum tanti se non esse dixisset, vt propter eum ciuile bellum oriretur, voluntaria morte obijt xxx & octauo ætatis anno, nonagesimo & quinto imperij die.

AVLVS VITELLIVS.

D Einde Vitellius imperio potit⁹ est, familia honorata magis quàm nobili. Nam pater eius non admodū clare natus, tres tamen ordinarios gesserat cōsulatus. Hic cum multo dedecore imperauit, & graui sæuitia, nobilitatus præcipue ingluuie & voracitate. Quippe cū de die sæpe quarto vel quinto feratur epulatus, notissima certe cœna memoriæ mandata est, quā ei Vitellius frater exhibuit, in qua super cæteros sumptus duo millia piscium, septē millia auiū apposita tradūtur. Hic cū Neroni similis esse vellet,

atq; id adeo præ ſe ferret, vt etiam exequias Neronis quæ humiliter ſepultę fuerant, honoraret, à Veſpaſiani ducibus occiſus eſt, interfecto in vrbe prius Sabino Veſpaſiani fratre, quem cum Capitolio incēdit. Interfectus autem eſt, & magno dedecore tractus per vrbem Romam publice nudus, erecta coma, & capite eius ſubiecto ad mētum gladio ſtercore inuoluto, & pectus ab omnibus obuijs appetitum. Poſtremo iugulatus, & in Tiberim proiectus, etiam cōmuni caruit ſepultura. Perijt autē ætatis anno ſeptimo & L, imperij menſe VIII, & die vno.

VESPASIANVS FLAVIVS.

VEſpaſianus huic ſucceſſit, factus apud Palæſtinam princeps, obſcure quidem natus, ſed optimis viris cōparandus, priuata vita illuſtris, vt qui à Claudio in Germaniã, deinde in Britanniã miſſus, tricies & bis cum hoſte conflixit, duas validiſſimas [illegible] XX oppida, inſulam Vectam Britaniæ proximam imperio Romano adiecerit. Romæ ſe in imperio moderatiſſime geſſit. pecuniæ tamen auidior fuit, ita vt eam nullis iniuſte auferret: quam cum omni diligētiæ prouiſione [illegible]ligeret, tamē ſtudioſiſſime largiebatur, præcipue indigentibus. Nec facile ante eum cuiuſquam principis vel maior eſt liberalitas comperta, vel iuſtior. Placidiſſimæ bonitatis, vt qui maieſtatis quoque contra ſe reos nō facile puniret vltra exilij pœnam. Sub

hoc Iudæa Ro. accessit imperio, & Hierosolyma, quæ fuit vrbis nobilissima Palæstinæ. Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzãtium, Samum, quæ liberæ ante id tempus fuerant, itẽ Thraciam, Ciliciam, Tracheam, & Comagenẽ, quæ sub regibus amicis erant, in prouinciarum formam redegit. Offensarũ & inimicitiarum immemor fuit. Conuitia à causidicis & philosophis in se dicta leniter tulit: diligens tamen cohercitor disciplinæ militaris. Hic cũ filio Tito de Hierosolymis triũphauit. Post hæc cũ Senatui, populo, postremo cunctis amabilis ac iucundus esset, profluuio ventris extinctus est in villa propria circa Sabinos, annũ agens ætatis LXIX, imperij nonum & diem septimum: atq; inter diuos relatus est. Genituram filiorum ita cognitam habuit, vt cum multæ coniurationes contra eum fierent, quas patefactas ingenti dissimulatione contempsit, in Senatu dixerit aut filios sibi successuros, aut neminem.

TITVS VESPASIANVS.

HVic filius Titus successit, qui & ipse Vespasianus est dictus, vir omnium virtutum genere mirabilis, adeo vt amor & deliciæ humani generis diceretur. Facundissimus, bellicosissimus, moderatissimus. Causas latine egit, poemata & tragœdias grece cõposuit. in oppugnatione Hierosolymorum sub patre militans, XII propugnatores

XII sagittarum ictibus confixit. Romæ tantæ ciuilitatis in imperio fuit, vt nullum omnino puniret. Conuictos aduersum se coniuratos ita dimisit, vt in eadem familiaritate, qua antea, habuerit. Facilitatis & liberalitatis tantæ fuit, vt cũ nulli quicquam negaret, & cum ab amicis reprehẽderetur, respondit, Nullum tristem debere ab imperatore discedere. Præterea cum quadã die in cœna recordatus fuisset, nulli illa die se quicquam præstitisse, dixerit amicis: Hodie diem perdidi. Hic Romæ amphitheatrũ ædificauit, & quinq; milia ferarum in dedicatione eius occidit. Per hęc inusitato fauore dilectus, morbo perijt in ea qua pater villa, post biennium & mẽses octo, dies XX q̃ imperator erat factus, ætatis anno altero & XL. Tantus luctus eo mortuo publicus fuit, vt omnes tanq̃ in propria doluerint orbitate. Senatus obitu ipsius circa vesperam nunciato, nocte irrupit in curiam, & tantas ei laudes gratiasque congessit, quãtas nec viuo vnquam egerat, nec pręsenti: & inter diuos relatus est.

FLAVIVS DOMITIANVS

Domitianus mox accepit imperium frater ipsius iunior, Neroni aut Caligulæ aut Tiberio similior, q̃ patri aut fratri suo. primis tamen annis moderatus in imperio fuit, mox ad ingentia vitia progressus, libidinis, iracundiæ, crudelitatis,

auaritiæ, tantum in se odij fomitem concita∗uit, vt merita & patris & fratris aboleret. Interfecit nobilissimos ex Senatu. dominum se, & deum primum appellari iussit. Nullam sibi nisi auream & argenteam statuam in Capitolio passus est poni. Consobrinos suos interfecit. Superbia quoq; in eo execrabilis fuit. Expeditiones quatuor habuit, vnā aduersum Sarmatas, alterā aduersus Cattos, duas aduersum Dacos. De Dacis Cattisq; duplicē triūphum egit. De Sarmatis solam lauream vsurpauit. Multas quidem calamitates iisdem bellis passus est. Nam in Sarmatia legio eius cum duce interfecta est, & à Dacis Appius Sabinus consularis, & Cornelius Fuscus præf.prę̨t. cum magnis exercitibus occisi sunt. Romæ quoque multa opera fecit, in his Capitolium & forum trāsitorium Odeum, porticus Isium, ac Serapeum & Stadium. Verum cum ob scelera vniuersis exosus esse cœpisset, interfectus est suorum coniuratione in palatio anno ætatis XLV, imperij XV. Funus eius cum ingenti dedecore per vespillones exportatū, & ignobiliter est sepultum.

EVTROPII DE GESTIS RO-
MANORVM LIBER OCTAVVS.

NERVA COCCEIVS

a Nno octingentesimo & quinquagesimo ab vrbe condita, Vetere & Valente COSS. respu. ad prosperrimum statum rediit, bonis principibus ingēti fœlicitate commissa. Domitiano enim exitiali tyranno Nerua successit, in priuata vita moderatus, & strenuus: nobilitatis mediæ: qui senex admodum operam dante Petronio Secundo præfecto præt. item Parthenio interfectore Domitiani, imperator est factus. Aequissimum se & vtilissimum præbuit. Reipu. diuina prouisione consuluit, Traianum adoptādo. Mortuus est Romæ post annum & quatuor menses imperij sui, ac dies octo, ætatis LXX. & altero anno, atque inter diuos relatus est.

VLPIVS TRAIANVS.

s Vccessit ei Vlpius Crinitus Traianus natus Italicæ in Hispania, familia antiqua magis q̃ clara. Nā pater eius primū COS. fuit. Imperator autē apud Aggrippinam in Gallijs factus est. Rempu. ita administrauit, vt omnibus principibus merito præferatur: inusitatæ ciuilitatis & fortitudinis fuit. Romani imperij, quod post Augustum defensum magis fuerat, q̃ nobiliter

ampliatum, fines longe lateque diffudit. Vrbes trans Rhenum in Germania reparauit, Daciam Decibalo victo subegit, prouincia trans Danubium facta, in his agris quos nũc Taiphali, nunc Victohali & Terungiti habent. Ea prouincia decies cẽtena millia passuũ in circuitu tenuit. Armeniam, quam occupauerãt Parthi, recepit, Sarmato Syriæ occiso, qui eam tenebat. Albanis regem dedit. Hiberorum regem, & Sauromatarum, & Bosphoranorũ, & Arabum & Osdroenorum & Colchorũ insulam accepit. Adiabenos, Marcomedes occupauit, & Anthemuriũ magnam Persidis regionem, Seleuciam, & Ctesiphontem, Babylonem & Edessios vicit, ac tenuit vsque ad Indiæ fines, & ad mare rubrum accessit, atque ibi tres prouincias fecit, Armeniam, Assyriam, Mesopotamiam, cum his gentibus quæ ad eam attingunt. Arabiã postea in prouinciæ formam redegit. In mari rubro classem instituit, vt per eam Indiæ fines vastaret. Gloriam militarem ciuilitate & moderatione superauit, Romę & per prouincias æqualem se omnibus exhibens, amicos salutandi causa frequentans, vel ægrotantes, vel cum festos dies habuisset, conuiuia cum eis indiscreta vicissim habens, sæpe in vehiculis eorum sedens, nullum senatorum lædens, nihil iniustum ad augendum fiscum agens. liberalis in cunctos fuit, publice priuateque ditans omnes, & honoribus augens, quos mediocri familiaritate cognouisset: orbem terra-

rum ædificans, multas immunitates ciuitatibus tribuens, nihil non tranquillum & placidum agens, adeo vt omni eius ætate vnus tantum senator damnatus sit: at is tamen per senatum, ignorante Traiano: ob hoc per orbem terrarum deo proximus nihil non venerationis meruit & viuus, & mortuus. Inter alia dicta hoc illius fertur egregium· Amicis enim culpantibus quod nimis circa omnes comis esset, respondit· Talē se imperatorē esse priuatis, quales esse sibi imperator priuatos optasset. Post ingentē sibi gloriā belli domiq; quæsitā, è Perside rediens, apud Seleuciam Isauriæ profluuio ventris extinctus est. Obijt autem ætatis anno LXII, mense IX, & die quarto, atque inter diuos relatus est. Solus omniū imperatorū intra vrbē sepultus est. Ossa eius collocata in vrna aurea in foro, quod ędificauit sibi, columna ibi posita, sunt: cuius altitudo CXL pedes habet. Huius tātum memoriæ delatum est, vt vsque ad nostram ætatem non aliter in senatu principibus acclametur, Ne sis felicior Augusto, melior Traiano. Adeo in eo gloria bonitatis obtinuit, vt vel assentantibus, vel vere laudantibus occasionem magnificentissimi præstet exempli.

AELIVS ADRIANVS.

d Efuncto Traiano, Aelius Adrianus creatus est princeps, sine aliqua quidem voluntate Traiani, sed operam dante Plotina Traiani vxore. Nam eum Traianus, quanquam consobrinæ suæ filium, vi-

uens noluerat adoptare. Natus est ipse Italicæ in Hispania, qui Traiani gloriæ inuidens, statim prouincias tres reliquit, quas Traianus addiderat, id est Assyriam, Mesopotamiam, & Armeniam. Reuocauit exercitus, ac finem imperij esse voluit Euphratem. Idem de Dacia facere conantem, amici deterruerunt, ne multi ciues Romani Barbaris traderentur, propterea quòd a Traiano victa Dacia, ex toto orbe Romanorum infinitas eò copias hominum transtulerat ad agros & vrbes colendas. Daciæ enim diuturno bello Decibali res fuerãt exhaustæ: pacem tamen omni imperij sui tempore habuit. Semel tantum per præsulem dimicauit: orbem Romanum circumiuit, & multa ædificauit. Facundissimus latino sermone, græco eruditissimus fuit. Nõ magnam clemẽtiæ gloriã habuit, diligentissimus tamen circa ærarium, & militum disciplinam. Obijt in Campania maior sexagenario, imperij anno xx. Senatus nolebat ei tribuere diuinos honores: tamen cum successor illius Titus Aurelius Fuluius Antoninus hoc vehementer exigeret, & vniuersi senatores palam resisterent, tandem obtinuit.

M. ANTONINVS PIVS.

eRgo Adriano successit M. Antoninus Fuluius Boionius, idẽ etiã Pius nominatus, genere claro, sed nõ admodum vetere. Vir insignis, & qui merito Numæ Pompilio conferatur, ita vt Romulo

& Traiano æquetur. Vixit ingenti honestate priuatus in maiori imperio. Nulli acerbus, cunctis benignus. In re militari moderata gloria defendere magis prouincias q̃ amplificare studens. Viros æquissimos ad administrandã rempub. quærens, bonis honorem habens, improbos sine aliqua acerbitate detestans. Regibus amicis venerabilis non minus quàm terribilis, adeo vt Barbarorum plurimæ nationes depositis armis ad eum cõtrouersias suas litesque deferrent, sententiæque eius parerẽt. Hic ante imperium ditissimus, opes quidem suas stipendijs militum, & circa amicos liberalitatibus minuit: verum Aerarium opulentum reliquit. Pius propter clementiam dictus est. Obijt apud Lorios villam suam miliario ab vrbe XII, vitæ anno septuagesimoseptimo, imperij vigesimotertio, atque inter diuos relatus est, & merito consecratus.

M. ANTONINVS VERVS.

Post hunc imperauit M. Antoninus Verus, haud dubie nobilissimus, quippe cũ eius origo paterna à Numa Põpilio, materna à Salẽtino rege penderet: & cum eo L. Annius Antoninus. Tumque primum Romana respub. duobus æquo iure imperium administrantibus paruit, cum vsque ad eos singulos semper habuisset Augustos. Hi & genere inter se coniuncti fuerũt, & affinitate. Nã Verus nepos, Antoninus gener Antonini Pij fuit per vxorem Galeriã, &

per Faustinā iuniorem Galeriæ consobrinam suam. Hi bellum contra Parthos gesserūt, qui post victoriam Traiani tum primum rebellauerunt. Verus & Antoninus ad id profectus est, qui Antiochiæ & circa Armeniam agens multa per duces suos & ingentia patrauit. Seleuciam Assyriæ vrbem nobilissimam cum quingentis millibus hominum cepit. Parthicum triumphum reuexit: cum fratre, eodemq; socero triumphauit. Obijt tamē in Venetia, cum è Cōcordia ciuitate Altinum proficisceretur, & cum fratre in vehiculo sederet, subito sanguine ictus casu morbi quem græci ἀποπληξιν vocāt. Vir ingenij parum virilis, reuerentia tamen fratris nihil vnquam atrox ausus. Hic cum obijsset vndecimo imperij anno, inter deos relatus est.

L. ANNIVS ANTONINVS.

POst eum Antoninus solus remp. tenuit: quem mirari facilius quisquā, quàm laudare posset. à principio vitæ tranquillissimus, adeo vt ab infantia quoq; vultum nec ex gaudio nec ex mœrore mutauerit. Philosophiæ deditus stoicæ. Ipse etiam non solum vitæ moribus, sed etiam eruditione philosophus. Tantæ admirationis adhuc iuuenis, vt eum successorem parauerit Adrianus relinquere: adoptato tamē Pio Antonino genero eius, iccirco esse voluerit, vt hoc ordine ad imperiū perueniret. Institutus est ad philosophiam per Apolloniū Chalcedonensem.

Ad ſcientiam literarum græcarũ per Sextum Cheronenſis Plutarchi nepotem. Latinas autem eũ literas Fronto orator nobiliſſimus docuit. Hic cum omnibus Romæ æquo iure egit. Ad nullam inſolentiam elatus eſt imperij faſtigio, liberalitatis promptiſſimæ, prouincias ingenti benignitate, & moderatione tractauit. Contra Germanos eo principe res feliciter geſtæ ſunt. Bellum vnum ipſe geſſit Marcomãnicum, ſed quantum nulla memoria fuit, adeo vt Punicis conferatur. Nam eo grauius eſt factũ, quo vniuerſi exercitus Romani perierant. Sub eo enim tantus caſus peſtilentiæ fuit, vt poſt victoriam Perſicam Romæ ac per Italiam prouinciaſque maximas hominum partes, militum ferè omnes copiæ languore defecerint. Ingẽti ergo labore & moderatione cum apud Carnũtum iugi triennio perſeueraſſet, bellum Marcomannicum cõfecit, quod tum Quadi, Vandali, Sarmatæ, Sueui, atque omnis barbaria cõmouit. multa millia hominum interfecit, ac Pannonijs à ſeruitio liberatis, Romæ rurſus cum Commodo Antonino filio ſuo, quem iam Cæſarem fecerat, triumphauit. Ad cuius belli ſumptũ cum ærario exhauſto largitiones nullas haberet, ne quis indigeret, neq; prouincialibus aut ſenatui aliquid vellet auferre, inſtrumentum regij cultus, facta in foro diui Traiani ſectione diſtraxit, vaſa aurea, pocula cryſtallina, & murrhina, vxoriam ac ſuam ſericam & aureã veſtem, & multa ornamenta gemmarum: ac per

duos continuos mēſes venditio habita eſt,mul tumq; auri redactum. Poſt victoriam tamen emptoribus precia reſtituit, qui reddere cō parata voluerunt. Moleſtus nulli fuit,qui ma luit ſemel empta retinere. Hic permiſit viris clarioribus,vt conuiuia eodem cultu,quo ipſe & miniſtris ſimilibus exhiberent.In editione munerum poſt victoriā adeo magnificus fuit, vt centum ſimul leones exhibuiſſe tradatur. Cum igitur fortunatam remp. & virtute & manſuetudine reddidiſſet,obijt XVIII imperij anno,vitæ LXI: & omnibus certatim adnitentibus inter diuos relatus eſt.

COMMODVS ANTONINVS.

h Vius ſucceſſor L. Antoninus Cōmodus, qui nihil paternum habuit, niſi quòd contra Germanos feliciter & ipſe pugnauit.Septembrē menſem ad nomen ſuum trāſferre conatus eſt, vt Commodus diceretur: ſed luxuriæ obſcœnitate deprauatus gladiatorijs armis ſępiſſime in ludo, deinceps etiā in amphitheatro cū huiuſmodi hominibus dimicauit. Obijt morte ſubita, adeo vt ſtrangulatus, vel veneno interfectus putetur, cum annis XII. poſt patrem & octo mēſibus imperaſſet,tanta execratione omniū,vt etiam hoſtis humani generis mortuus iudicaretur.

AELIVS PERTINAX.

h Vic ſucceſſit Pertinax grandęuus,& qui cū ſeptuagenariā attigiſſet æta

tem, præfecturam vrbis tum agens, ex s. c. imperare iussus, octogesimo die imperij prætorianorum militum seditione, & Iuliani scelere occisus est.

SALVIVS IVLIANVS.

P Ost eum Saluius Iulianus rempu. inuasit, vir nobilis, & iure peritissimus, nepos Saluij Iuliani qui sub diuo Adriano perpetuum composuit edictum. Victus à Seuero apud Miluium pōtem, interfectus in palatio. Vixit mēsibus septem postquam cœperat imperare.

SEPTIMIVS SEVERVS.

H Inc imperij Romani administrationē Septimius Seuerus accepit, oriūdus ex Africa prouincia Tripolitana, oppido Lepti: solus omniū & ante & postea ex Africa imperator fuit. Hic primū fisci aduocatus, mox militaris tribunus, per multa deinde ac varia officia atq; honores vsq; ad administrationem totius reipu. peruenit. Pertinacem se appellari noluit, in honorem eius Pertinacis, qui à Iuliano fuit occisus. Parcus admodum fuit: natura sæuus. bella multa & feliciter gessit. Pescenniū Nigrum, qui in Aegypto & Syria rebellauerat, apud Cyzicum interfecit. Parthos vicit, & Arabas interiores & Adiabenos. Arabas quoq; superauit, vt etiā prouinciā ibi faceret. Iccirco Parthicus, Arabicus, & Adiabenicus dictus est. Multa toto orbe Romano reparauit. Sub eo etiā Clodius

lbinus, qui in occidẽdo Pertinace socius fue- it Iuliano, & Cæsarem se in Gallia fecit, vi- tus apud Lugdunum, & interfectus est. Se- erus tamen præter bellicam gloriam etiam iuilibus studijs clarus fuit, & literis doctus, hilosophiæ scientiam ad plenum adeptus. ouissimum bellum in Britannia habuit: vtq; eceptas prouincias omni securitate muniret, allum per XXXII passuum millia à mari ad mare deduxit. Decessit Eboraci admodum senex, imperij anno XII, mense III. & D. ap pellatus est. Nam filios duos successores reli- quit, Bassianum, & Getam. Sed Bassiano An- tonini nomen à Senatu voluit imponi. Itaque dictus est M. Aurelius Antoninus, patriq; suc- cessit. Nam Geta hostis publicus iudicatus, confestim perijt

AVRELIVS ANTONINVS CARACALLA.

m Arcus igitur Aurelius Antoninus Bassianus, idemq; Caracalla, morũ ferè paternorũ fuit, paulo asperior, & minax. Opus Romæ egregium fecit lauacri, quę Antoninianæ appellantur. Nihil præterea memorabile. Impatiens libidinis fuit, vt qui nouercam suam Iuliam vxorem duxerit. Defunctus est in Osdroene apud Edessam, mo liens aduersum Parthos expeditionem, anno imperij VI, mense secũdo: vix egressus ætatis XLIII annum, funere publico elatus est.

OPILIVS MACRINVS.

Einde Opilius Macrinus, qui præf. d præt. erat cũ filio Diadumeno facti imperatores, nihil memorabile ex tẽporis breuitate gesserunt. Nam imperiũ eorum, duorum mensium & vnius anni fuit. seditione militari ambo pariter occisi sunt.

AVRELIVS ANTONINVS HELIOGABALVS

Reatus est post hos Aurelius Antoc ninus. Hic Antonini Caracallæ filius putabatur. Sacerdos autem tẽpli Heliogabali erat. Is cum Romam ingenti & militũ & senatus expectatione venisset, probris se omnibus cõtaminauit. Impudicissime vixit, & obscœnissime, bienniocꝫ post & octo mẽsibus interfectus est tumultu militari, & cum eo mater Semiamira.

ALEXANDER.

Vccessit huic Aurelianus Alexãder f ab exercitu Cæsar, à Senatu Augustus nominatus, iuuenis admodum. Susceptocꝫ aduersus Persas bello, Osdroenorũ regẽ gloriosissime vicit. Militarẽ disciplinã seuerissime rexit. Quasdã tumultuãtes legiones integras exauthorauit. Assessorem habuit vel scrinij magistrũ Vlpianum iuris conditorem. Romæ quocꝫ fauorabilis fuit. Perijt in Gallia militari tumultu XIII imperij anno, & die octauo. In Mammeã matrẽ suam vnice pius,

VTROPII DE GE-
STIS ROMANORVM LIBER IX.

MAXIMINI.

P Ost hũc Maximinus ex consortio militari primus ad imperiũ accessit, sola militũ voluntate, cũ nulla Senatus intercessisset authoritas, neq; ipse Senator esset. Is bello aduersus Germanos feliciter gesto, cum à militibus imperator esset appellatus, à Pupieno Aquileiæ occisus est, deserētibus eum militibus suis, cum filio adhuc puero, cum quo imperauerat triennio & paucis diebus.

PVPIENVS ET BALBINVS.

P Ostea tres simul fuerũt Augusti, Pupienus, Balbinus, & Gordianus: duo superiores obscurissimo genere, Gordianus nobilis, quippe cuius pater senior Gordianus consensu militum cũ Proconsulatum Africæ gereret, Maximiano imperante princeps fuisset electus. Itaq; cum Romam venissent Balbinus & Pupienus, in palatio interfecti sunt, soli Gordiano imperio reseruato.

GORDIANVS.

G Ordianus admodũ puer, cum Trãquillam Romæ duxisset vxorem, Ianum geminum aperuit, & ad orientem profectus Parthis bellum intulit, qui iam moliebantur erumpere. Quod quidem

mox feliciter gessit, prælijsq; ingentibus Persas afflixit. Rediēs haud longe à Romanis finibus interfectus est fraude Philippi, qui post eum imperauit. Miles ei tumulum vigesimo milliario à Cirgessio, quod castrum nunc Romanorum est, Euphrati imminēs, ædificauit, exequijs Romā reuexit, ipsum D. appellauit.

PHILIPPI.

PHilippi duo, filius, ac pater, Gordiano occiso imperium inuaserunt, atque exercitu incolumi reducto, ad Italiam è Syria profecti sunt. His imperātibus millesimus annus Romanæ vrbis ingenti ludorum apparatu & spectaculorum celebratus est. Ambo deinde ab exercitu interfecti sunt, senior Philippus Veronæ, Romę iunior. Annis quinq; imperauerunt. inter diuos tamē relati sunt. ex quibus iunior Philippus adeo seueri animi fuit, vt nullo cuiusquam commēto ad ridendum solui potuerit, patremque ludis secularibus petulantius cachinnantem vultu auersato notauerit.

DECIVS.

POst hos Decius è Pannonia inferiori Bubaliæ natus, imperiū sumpsit. bellū ciuile, quod in Gallia motum fuerat, oppressit. filium suum Cæsarem fecit. Romæ lauacrum ædificauit. Cum biennio ipse & filius eius imperassent, vterq; in Barbarico bello interfecti sunt. è quibus senior gurgite paludis immersus est, ita vt nec cadauer

eius potuerit inueniri: digno damnatus iudicio, qui persecutionē in Christianos mouēs, inter cæteros beatissimum Laurentium leuitam & martyrem igne excoxit.

Gallus Hostilianus, & Volusianus.

m Ox imperatores creati sunt Gallus Hostilianus, & Galli filius Volusianus. Sub his Aemilianus in Mœsia res nouas molitus est: ad quem opprimēdum cum ambo profecti essent, Interamnæ interfecti sunt non completo biennio. Nihil omnino clarum gesserunt. Sola pestilentia, morbis, atque ægritudinibus notus eorum principatus fuit.

AEMILIANVS.

a Emilianus obscurissime natus, obscurius imperauit. siquidem Maurus fuerat: ac tertio mense extinctus est.

VALERIANVS

h Inc Licinius Valerianus in Rhetia & Norico se agēs, ab exercitu imperator, & mox Augustus est factus. Galienus quoque Romæ à Senatu Cæsar est appellatus. Horum imperium Romano nomini perniciosum & penè exitiabile fuit, ita vt vel infelicitate principū vel ignauia Germani Rauennam vsque venirent. Valerianus in Mesopotamia bellum gerēs, à Sapore Per-

sarum rege superatus est. Mox etiam captus apud Parthos ignobili seruitute consenuit. Nam quandiu vixit, rex eiusdem prouinciæ, incuruato eo, pedem eius ceruicibus imponens, solitus erat equum conscendere.

GALIENVS.

Galienus cum adolescens factus esset Augustus, imperium primum feliciter, mox cōmode, ad vltimū perniciose gessit. Nam iuuenis in Gallia & in Illyrico multa strenue fecit, occiso apud Mursiam Ingenuo, qui purpuram sumpserat, & Trebelliano. Diu placidus & quietus, mox in omnem lasciuiam dissolutus, tenendæ reipu. habenas probrosa ignauia & desperatione laxauit. Alemanni exhaustis Gallijs in Italiam penetrauerūt. Dacia quæ à Traiano vltra Danubium fuerat adiecta, amissa est. Græcia, Macedonia, Pontus, Asia vastata per Gothos. Pannonia à Sarmatis Quadisque populata est. Germani vsque ad Hispanias penetrauerunt. Parthi Mesopotamia occupata Syriam sibi cœperunt vindicare: cū iam desperatis rebus, & deleto imperio Romano, Posthumius in Gallia obscurissime natus, purpuram sumpsit, & per annos decem ita imperauit, vt consumptas penè prouincias ingenti virtute & moderatione reparauerit: qui seditione militum interfectus est, quòd Magūtiacum, quia aduersum eum rebellauerat, Lolliano res nouas moliente, diripiendā militib⁹ tra

ere noluiſſet.Poſt eũ Marius viliſſimus opi-
ex purpuram accepit, & ſecũdo die interfe-
ctus eſt. Victorinus poſtea Galliarum accepit
imperium,vir ſtrenuiſſimus. Sed cum nimiæ
libidinis eſſet, & matrimonia aliena corrum-
peret, Agrippinę occiſus eſt, Authoriano quo-
dam machinante dolũ,imperij ſui anno ſecũ-
do. Huic ſucceſſit Tetricus Senator,qui Aqui-
taniã honore præſidis adminiſtrãs,abſtinẽs à
militibus imperator electus eſt, & apud Bur-
degalam purpurã ſumpſit. Seditiones multas
militum pertulit.Sed dum hæc in Gallia age-
rentur, in oriente per Odenatum Perſæ victi
ſunt:defenſa Syria,recepta Meſopotamia,vſ-
que ad Cteſiphõtẽ Odenatus penetrauit. Ita
Galieno rempu.deſerente, Romanum impe-
rium in occidẽte per Poſthumium, per Ode-
natum in oriẽte ſeruatum eſt.Galienus inter-
ea fraude Aureoli ducis ſui Mediolani cũ fra-
tre Valeriano occiſus eſt,imperij anno nono.

CLAVDIVS.

CLaudius ei ſucceſſit, à militibus ele-
ctus, à Senatu appellatus Auguſtus.
Hic Gotthos, Illyricũ, Macedoniã-
que vaſtantes,ingenti prælio vicit.Parcus vir,
atq; modeſtus,& iuſti tenax,atq; reip. geren-
dæ idoneus. Aduerſus ducenta millia Alemã-
norum haud procul à lacu Benaco in ſylua
quæ Lugana dicitur,dimicans,tantam multi-
tudinem fudit, vt ægre pars dimidia ſuper-
fuerit:qui tamen intra bienniũ morbo perijt,

& Diuus appellatus eſt. Senatus eum ingenti honore decorauit, ſcilicet vt in curia clypeus ipſi aureus, item in Capitolio ſtatua aurea poneretur.

QVINTILIVS.

q Vintilius poſt eum Claudij frater conſenſu militum imperator electus eſt. Vnicæ vir moderationis & ciuilitatis, æquandus fratri, vel præponendus, conſenſu Senatus appellatus Auguſtus, ſeptimo decimo imperij die occiſus eſt.

AVRELIANVS.

p Oſt eum Aurelianus ſuſcepit imperium, Dacia Ripenſi oriundus, vir in bello potēs, animi tamen immodici, & ad crudelitatem propenſioris, quique Gotthos ſtrenuiſſime vicit. haud diſſimilis fuit magno Alexandro, ſeu Cæſari dictatori. Nam Romanum orbem triennio ab inuaſoribus receptauit, cum Alexander annis tredecim per victorias ingentes ad Indiam peruenerit, & C. Cæſar decimo ſubegerit Gallos, aduerſus ciues Romanos quadriennio cōgreſſus. Iſte in Italia tribus pręlijs victor fuit, apud Placentiam iuxta flumen Metaurum, ac fanum Fortunæ, poſtremum in Ticinenſibus campis. Huius tempore apud Dalmatas Septimius imperator effectus, mox a ſuis obtrū

catur. Iste primus apud Romanos diadema capiti innexuit, gemmisque, & aurata omni veste, quod adhuc ferè incognitum Romanis moribus, vsus est. Hic muris validioribus & laxioribus vrbem sepsit. Templum Soli ædificauit: porcinæ carnis vsum populo instituit. Superauit in Gallia Tetricũ, qui a militibus imperator electus apud Catalaunios, ipso Tetrico prodente exercitum suum, cuius assiduas seditiones ferre non poterat. Quinetiam per literas occultas Aurelianum ita fuerat deprecatus, vt inter alia versu Virgiliano vteretur·Eripe me his inuicte malis. Quem Claudius correctorem Lucaniæ prouexit. Aspergens hominem eleganti ioco, sublimius habẽdum aliquam Italiæ partem, quam trans Alpes regeret. Zenobiam quoque occiso Odenato marito, qui occidentem tenebat, haud longe ab Antiochia non sine graui prælio cepit. Ingressusque Romam, nobilem triumphum quasi rector orientis occidentisque recepit, præcedentibus currum Tetrico & Zenobia. Hoc imperante etiam in vrbe monetarij rebellauerunt, vitiatis pecunijs, & felicissimo rationali interfecto: quos Aurelianus victos vltima crudelitate compescuit: plurimos nobiles capite damnauit. Sæuus & sanguinarius, ac necessarius magis in quibusdam q̃ in vllo amabilis imperator. Trux omni tempore, etiam filij sororis interfector: disciplinę tamen militaris & morum dissolutorũ magna ex parte corrector. Prouinciam Daciã, quam

Traianus vltra Danubium fecerat, intermi-sit, vastato omni Illyrico & Mœsia, desperans eam posse retineri. Abductosque Romanos ex vrbibus & agris Daciæ, in media Mœsia collocauit: appellauitque eam Daciam, quæ nũc duas Mœsias diuidit, & est in dextera Danubio in mare fluenti, cum antea fuerit in læua. Occiditur serui sui fraude, qui ad quosdam militares viros amicos ipsius nomina pertulit, annotata falsò, manum eius imitatus, tanquam Aurelianus ipsos pararet occidere. Itaque vt præueniretur, ab ijsdem interfectus est in itineris medio, quod inter Cõstantinopolim & Heracliam est, stratæ veteris, & locus Cenophrurium appellatur. Mors tamen eius inulta non fuit. meruit quoque inter diuos referri. Imperauit annos V, menses VI.

TACITVS.

Tacitus post hunc suscepit imperiũ, vir egregie morigeratus, & Reipu. gerendæ idoneus. Nihil tamen potuit ostendere, intra VI mẽsem imperij morte præuentus.

FLORIANVS.

Florianus, qui Tacito successerat, duobus mensibus & diebus XX in imperio fuit, neque quicquam dignum memoria egit.

PROBVS.

POst hunc Probus vir illustris gloria militari ad administrationem reipub. accessit. Gallias à Barbaris occupatas, ingenti prȩliorum felicitate restituit. Quosdam imperium vsurpare conatos, scilicet Saturninum in oriente, Proculum, & Bonosum Agrippinæ certaminibus oppressit. Vineas Galos & Pannonios habere permisit. Opere militari Almum montem apud Syrmium, & Aureum apud Mœsiam superiorem vineis conseuit, & prouincialibus colendas dedit. Hic cum bella innumera gessisset, pace parta, dixit in breui milites bene necessarios non futuros. Vir acer, strenuus, iustus, & qui Aurelianum æquaret gloria militari, morum tamē ciuilitate superaret. Interfectus tamen est Syrmio tumultu militari in turre ferrata. Imperauit annos VI, mēses quatuor.

CARVS.

POst hunc Carus est factus Augustus Narbonæ natus in Gallia. Is confestim Carinum & Numerianum Cæsares fecit, cum quibus regnauit duobus annis. Sed dum bellum aduersum Sarmatas gerit, nunciato Persarum tumultu, ad orientem profectus res cōtra Persas nobiles gessit. ipsos prælio fudit. Seleuciam & Ctesiphōtē vrbes nobilissimas cepit. Et cū castra super Tigridē haberet, ictu diuini fulminis perijt. Nume

rianus quoque filius eius, quem secum Cæsarem ad Persas duxerat, adolescẽs egregiæ indolis, cum oculorum dolore correptus in lecticula veheretur, impulsore Apro, qui socer eius erat, per insidias occisus est: & cum dolo occultaretur ipsius mors, quousque Aper inuadere posset imperium, fœtore cadaueris prodita est. Milites enim qui eum sequebantur, fœtore commoti, diductis lecticulæ pallijs, post aliquot dies mortem eius notam habere potuerũt. Interea Carinus, quem Cæsarẽ in Parthos proficiscens Carus in Illyrico, Gallia, Italia reliquerat, omnibus se sceleribus coinquinauit. plurimos innoxios fictis criminibus occidit: matrimonia nobilia corrupit. Condiscipulis quoque, qui eum in auditorio verbi fatigatione taxauerant, perniciosus fuit, atque omnibus bonis inuisus, nõ multo post pœnas dedit.

DIOCLETIANS HERCVLIVS

nAm de Perside victor exercitus rediens, cum Carum Augustũ fulmine, Numerianum Cæsarem insidijs perdidisset, Diocletianum imperatorem creauit, Dalmatia oriundum, virum obscurissime natum, adeo vt à plerisq; scribæ filius, à nonnullis Amilini senatoris libertinus fuisse credatur. Is primum militibus in concione iurauit, Numerianum non suo dolo interfectum. Et cum iuxta eũ Aper qui Numeriano insidias fecerat, cõstitisset, in cõspectu exercitus

manu Diocletiani percussus est gladio. Postea Carinum omnium odio & decertatione viuẽtem, apud Murgum ingenti prælio vicit, proditum à se, exercitu suo, quem fortiorem habebat, certe desertum inter Viminacium, atque Aureum montem. ita rerũ Romanarum potitus, cum tumultum rustici in Gallia concitassent, & factioni suæ sæuæ clarum nomen imponerent, duces autẽ haberent Amandum & Aelianum, ad subigẽdos eos Maximianum Herculium Cæsarem misit: qui leuibus prælijs agrestes domuit, & partem Galliæ reformauit. Per hæc tempora etiam Carausius, qui vilissime natus, in serenæ militiæ ordine famã egregiam fuerat consecutus, cum apud Bononiam per tractum Belgicæ & Armoricæ pacandum mare accepisset, quod Franci & Saxones infestabãt, multis barbaris sæpe captis, nec prẹda integra, aut prouincialibus reddita, aut imperatoribus missa, cũ suspicio esse cœpisset cõsultò ab eo admitti Barbaros, vt trãseuntes cum præda exciperet, atq; hac occasione ditaret se, à Maximiano iussus occidi purpuram sumpsit, & Britannias occupauit. Itaque cum per omnem orbem terrarum res turbatæ essent, & Carausius in Britãnijs rebellaret, Achilleus in Aegypto, Africã Quinquegentiani infestarent, Narseus orienti bellum inferret, Diocletianus Maximianum Herculium ex Cæsare fecit Augustum, Constãtium & Maximianum Cæsares. Quorum Constantius per filiam nepos Claudij traditur. Maxi-

mianum Galerium etiam vt affinitatē coniũgeret, Constãtius priuignam Herculij Theodoram accepit, ex qua postea sex liberos Cõstantini fratres habuit. Galerius filiam Diocletiani Valeriam primus, Constãtius habuit Helenam Constantini matrem, ambo vxores quas habuerant, repudiare cõpulsi. Cum Carausio tamen, cũ bella frustra tẽtata essent cõtra virum rei militaris peritissimũ, ad postremum pax conuenit. Eum post septenniũ Alectus socius eius occidit, atq; ipse post eũ Britãnias triennio tenuit. Qui ductu Asclepidoti præfecti prætorio est oppressus. Ita Britãniæ decimo anno receptæ. Per idem tẽpus à Constantino Cæsare in Gallia pugnatum est circa Lingonas. die vna aduersam & secundam fortunam expertus est. Nam cum repẽte Barbaris ingruentibus intra ciuitatem esset coactus tam præcipiti necessitate, vt clausis portis per murũ funibus tolleretur, vix quinq; horis medijs aduentãte exercitu sexaginta ferè millia Alemannorũ cecidit. Maximianus quoq; Augustus bellum in Africa profligauit, domitis Quinquegentianis, & ad pacem redactis. Diocletianus obsessum Alexandriæ Achillẽ octauo ferè mense superauit, eumq; interfecit. Victoria acerbe vsus est. totam Aegyptum grauibus proscriptionibus cędibusq; fœdauit. Ea tamen occasione ordinauit prouide multa, & disposuit, quæ ad nostram ætatem manent. Galerius Maximianus primum aduersus Narseum prælium, & secundũ habuit, inter Galli-

nicum Carrafq; congreſſus, cũ inconſulte magis quàm ignaue dimicaſſet. admodum enim parua manu cum copioſiſſimo hoſte commiſit. Pulſus igitur, & ad Diocletianum profectus, cum ei in itinere occurriſſet, tanta inſolentia à Diocletiano fertur exceptus, vt per aliqua paſſuũ millia purpuratus tradatur ad vehiculum cucurriſſe. Moxque per Illyricum Mœſiamque contractis copijs rurſus cũ Narſeo Ormiſdę & Saporis auo in Armenia maiori pugnauit ſucceſſu ingenti, nec minore conſilio ſimul & fortitudine: quippe qui etiam ſpeculatoris munus cũ altero aut tertio equite ſuſcepit. Pulſo Narſeo caſtra eius diripuit, vxores, ſorores, liberos cepit. Infinitã extrinſecus Perſarum nobilitatẽ, gazam Perſicam copioſiſſimam, ipſum in vltimi regni ſolitudines egit. Quare ad Diocletianum in Meſopotamia cũ præſidijs tamen morantem ouans regreſſus, ingenti honore ſuſceptus eſt. Varia deinceps ſimul & viritim bella geſſerunt, Carpis & Baſternis ſubactis, Sarmatis victis, quarum nationum ingentes captiuorum copias in Romanis finibus locauerunt. Diocletianus morigeratus callide fuit, ſagax præterea, & admodum ſubtilis ingenio, & qui ſeueritatem ſuam aliena inuidia vellet implere. Diligentiſſimus tamẽ, & ſolertiſſimus princeps, & qui imperio Romano primus regiæ conſuetudinis formam magis quàm Romanæ libertatis inuexit: adorarique ſe iuſſit, cum ante eum cunčti ſalutarentur. ornamenta

gemmarum vestibus calceamentisq; addidit. Nam prius imperij insigne in chlamyde purpurea tantum erat, reliquaq; communia. Herculius autē propalàm ferus, & inciuilis ingenij, asperitatem suam etiam vultus horrore significans. Hic naturæ suæ indulgens, Diocletiano in omnibus, & sęuioribus consilijs obsecutus. Cum tamen ingrauescente æuo parum se idoneum Diocletianus moderādo imperio esse sentiret, author Herculius fuit, vt in vitam priuatam concederent, & stationem tuendæ reipu. viridioribus iunioribusque mandarent. cui ægre collega obtemperauit. Tamen vterq; vno die priuato habitu imperij insigne mutauit, Nicomediæ Diocletianus, Herculius Mediolani post triumphum inclytum, quem Romæ ex innumeris gentibus pompa ferculorum illustri, qua Narsei coniuges, sororesq; & liberi ante currum ducti sunt, gessit. Concesserunt tamen Salonam vnus, alter in Lycaoniā. Diocletianus priuatus in villa, quæ haud procul à Salonis est, præclaro otio senuit. Qui dum ab Herculio atque Galerio ad recipiendum imperium rogaretur, tanquam pestem aliquam detestans, in hunc modum respondit, Vtinam Salonæ possetis visere olera nostris manibus instituta: profecto nunquam istud tentandum iudicaretis. Vixit annos LXXIII, ex quibus communi habitu propè nouem annis egit. Morte absumptus est, vt satis patuit, per formidinem voluntariam. Qui cū à Constantino atq; Licinio vocatus ad festa

nuptiarum, per senectam quo minus interesse valeret, excusauisset se, rescriptis minacibus acceptis quibus increpabatur quòd Maxentio fauisset, ac Maximiano faueret, suspectans necem dedecorosam, venenum dicitur hausisse: inusitata virtute vsus, vt solus omnium post conditum Romanum imperium ex tanto fastigio sponte ad priuatæ vitæ statum, ciuilitatemque remearet. Contigit igitur ei quod nulli post natos homines, vt cũ priuatus obijsset, inter diuos tamen referretur.

EVTROPII DE GESTIS ROMANORVM LIBER DECIMVS.

CONSTANTIVS.

h Is igitur abeũtibus, in administrationem reip. Constantius & Galerius Augusti creati sunt, diuisusq; est inter eos ita Romanus orbis, vt Gallias, Italiã, Africam Cõstantius: Illyricũ, Asiam, Orientẽ Galerius obtineret, sumptis duobus Cæsaribus. Cõstantius tamen contentus dignitate Augusti, Italiæ atq; Africæ administrandæ solicitudinẽ recusauit. Vir egregius, & prꝗstãtissimæ ciuilitatis, diuitijs prouincialium ac priuatorũ studens, fisci cõmoda non admodum affectãs, dicensq; melius publicas opes à priuatis haberi, q̃ intra vnum claustrũ reseruari. Adeo autẽ cultus modici, vt feriatis diebus si amicis numerosiori-

bus esset epulandum, priuatorũ ei argento hostiatim petito triclinia sternerẽtur. Hic nõ modo amabilis, sed etiam venerabilis Gallis fuit, præcipue quòd Diocletiani suspectã prudentiam, & Maximiani sanguinariam temeritatem imperio eius euaserãt. Obijt in Britannia Eboraci principatus anno XIII, atq; inter diuos relatus est. Galeri9 vir & probe moratus, & egregius in re militari, cum Italiã quoq; sinente Cõstantio administrationi suæ accessisse sentiret, Cęsares duos creauit, videlicet Maximianum, quem oriẽti præfecit: & Seuerum, cui Italiã dedit. Ipse in Illyrico cõmoratus est. Constantio mortuo, Constantinus ex obscuriori matrimonio eius filius in Britannia creatus est imperator, & in locũ patris exoptatissimus moderator accessit. Romæ interea prætoriani excitato tumultu Maxentium Herculij filium, qui haud procul ab vrbe in villa publica morabatur, Augustum nuncupauerunt: quo nuncio Maximianus Herculius ad spem erectus resumendi fastigij quod inuitus amiserat, Romã aduolauit è Lucania, quã sedem priuatus elegerat, in agris amœnissimis cõsenescens. Diocletianumq; etiam per literas adhortatus est, vt depositam resumeret potestatẽ. quas ille irritas habuit. Sed aduersum motum prætorianorũ atq; Maxentij Seuerus Cęsar Romam missus à Galerio cũ exercitu venit: obsidensq; vrbem, militum suorũ scęlere confossus est. Auctę Maxentio opes, cõfirmatumq; imperiũ. Seuerus fugiens Rauẽnæ in-

terfectus est. Herculius tamen Maximianus post hæc in cõcione exercituum filiũ Maxentium denudare conatus, seditionẽ, & conuitia militum tulit. Inde ad Gallias profectus est, dolo composito, tanq̃ à filio esset expulsus, vt Cõstantino genero iungeretur. Moliẽs tamen Constantinũ reperta occasione interficere, qui in Gallijs & militum & prouincialium ingẽti iam fauore regnabat, cæsis Francis, atque Alemãnis, captisq; eorum regibus, quos etiã bestijs, cum magnificum spectaculum innumeris parasset, obiecit, detectis insidijs per Faustam filiam, quæ dolum viro nũciauerat, profugit Herculius Massiliam, ibique oppressus, (ex ea etenim nauigare ad filiũ præparabat) pœnas dedit infaustissimi exitij. Vir ad omnẽ asperitatem sæuitiamq; procliuus, infidus, incommodus, ciuilitatis penitus expers.

CONSTANTINVS ET LICINIVS AVGVSTI.

Per hæc tempora à Galerio Licinius imperator est factus, Dacia oriũdus, notus ei antiqua consuetudine, & in bello quod aduersum Narseum gesserat, laboribus strenuus, & officijs acceptus. Mors Galerium cõfestim secuta est. Respu. tum ab his quatuor imperatoribus tenebatur, Cõstãtino, Maxẽtio filijs augustorum, Licinio & Maximiano nouis hominibus. Quinto tamen Constantinus imperij sui anno bellum aduersum Maxentium ciuile commouit. Copias eius multis prælijs fudit. Ipsum postremo Romæ

aduersus nobiles omnibus exitijs sæuientem apud pontem Miluium vicit, Italiaq; est potitus. Maxentium suppositum ferunt arte muliebri tenere mariti animum laborātis auspicio gratissimi partus cœpti à puero. Non multo post deinceps in Orientem quoq; aduersus Licinium Maximianus res nouas molitus, vicinum exitium fortuita apud Tarsum morte præuenit. Constantinus tamen vir ingens, & omnia efficere nitēs quæ animo præparasset, simul principatum totius orbis affectans, Licinio bellum intulit, quamuis necessitudo illi & affinitas cum eo esset. Nam soror eius Constantia nupta Licinio erat. Ac primo eum in Pannonia, secundo ingenti apparatu bellum apud Cibalias instruentē repētinus oppressit, omniq; Dardania, Mœsia, Macedonia potitus, numerosas prouincias occupauit. Varia deinceps inter eos bella, & pax recōciliata, ruptaque est. Postremo Licinius nauali & terrestri prælio victus, apud Nicomediam se dedidit, & contra religionem sacramēti Thessalonicę priuatus occisus est. Hic Licinius annum dominationis ferè post quintumdecimum, vitæ proxime sexagesimum, occiditur, auaritiæ cupidine omnium pessimus, neque alienus a luxu venereo. Asper admodum, haud mediocriter impatiens, infestus literis, quas propter inscitiam immodicam virus ac pestem publicam nominabat, præcipue forensem industriā. Agraribus planè, ac rusticantibus, q; ab eo genere ortus alitusque erat, satis

vtilis,ac militiæ custos,ad veterũ instituta se=
uerissimus. Spadonum,& aulicorum omnium
vehemens domitor, tineas, soricesque palatij
eos appellans. Eo tẽpore res Romana sub vno
Augusto,& tribus Cæsaribus,quod nunquam
aliàs,fuit, cum liberi Constantini Galliæ, O=
rienti,Italiæq; præessent. Verum insolẽtia re=
rum secundarum aliquãtulum Constantinum
ex illa fauorabilis animi docilitate mutauit.
primum necessitudine persecutus egregiũ vi=
rum,& sororis filium commodæ indolis iuue=
nem interfecit, mox vxorem,post numerosos
amicos. Vir primo imperij tempore optimis
principibus,vltimo medijs comparandus. In=
numeræ in eo animi corporisq; virtutes cla=
ruerunt. Militaris gloriæ appetẽtissimus, for=
tuna in bellis prospera fuit,verum ita, vt non
superaret industriam. Nam etiam Gotthos
post ciuile bellum varie profligauit, pace his
ad postremum data:ingentemq; apud Barba=
ras gentes memorię gratiam collocauit. Ciui=
libus artibus & studijs liberalibus deditus,af=
fectator iustitię & amoris,quẽ omnino sibi &
liberalitate & docilitate quæsiuit. Sicut in nõ=
nullos amicos dubius,ita in reliquos egregius,
nihil occasionum prætermittens,quo opulen=
tiores clarioresq; eos præstaret. Multas leges
rogauit,quasdam ex bono & æquo, pluresq;
superfluas,nonnullas seueras. Primusq; vrbem
nominis sui ad tantum fastigium vehere mo=
litus est,vt Romæ æmulam faceret. Bellum
aduersus Parthos moliens, qui iam Mesopo=

tamiā fatigabant, vno & trigeſimo anno imperij, ætatis ſexto & ſexageſimo Nicomediæ in villa publica obijt. Denunciata mors eius etiam per crinitam ſtellam, quę inuſitatæ magnitudinis aliquādiu fulſit. eā gręci κομήτην vocant. atq; inter diuos meruit referri.

CONSTANTIVS, CONSTANTINVS, ET CONSTANS.

IS ſucceſſores filios tres reliquit, atq; vnum fratris filiū. Verum Dalmatius Cęſar proſperrima indole, neq; patruo abſimilis, haud multo poſt oppreſſus eſt facinore militari, & Conſtantio patruele ſuo ſinente potius q̄ iubente. Conſtantinum porrò bellū fratri inferētem, & apud Aquileiā inconſultius prælium aggreſſum Conſtantij duces interemerunt. ita reſp. ad duos auguſtos redacta eſt. Cōſtantij imperiū ſtrenuū aliquādiu, & iuſtū fuit. Mox cū & valetudine improſpera, & amicis prauiorib⁹ vteretur, ad grauia vitia conuerſus, cum intolerabilis prouincialibus, militibus iniucundus eſſet, factione Maxentij occiſus eſt. Obijt haud longe ab Hiſpanis, in caſtro cui Helene nomen eſt, anno imperij decimoſeptimo, ætatis trigeſimo, per omne tēpus ſine graui crudelitate terribilis. Diuerſa Conſtantis fortuna fuit. à Perſis enim multa & grauia perpeſſus, ſæpe captis oppidis, obſeſſis vrbibus, cęſis exercitibus: nullūq; ei contra Saporem regem Perſarū proſperum bellum fuit, niſi quod apud Singarū haud dubiam victoriam ferocia militum amiſit, qui

pugnam ſeditioſe & ſtolide contra rationem belli die iam præcipiti popoſcerunt. Poſt Cõſtantis necem, Maxentio Italiam, Africam, Gallias obtinente, etiam Illyricum nouas res habuit, Veteranione ad imperium cõſenſu militum electo, quem grandæuũ iam, & cunctis amabilem diuturnitate & felicitate militiæ, ad tuendum Illyricum principem creauerũt, virum probum, & morum veterum, ac iucundæ ciuilitatis, ſed omnium liberalium artium expertem, adeo vt nec elementa quidem primarum literarum niſi grandęuus & imperator acceperit. Sed à Conſtantino, qui ad vltionem fraternæ necis bellum ciuile cõmouerat, abrogatũ eſt Veteranioni imperium, qui nouo inuſitatoq; more conſenſu militum deponere inſigne cõpulſus eſt. Romæ quoq; tumultus fuit, Nepotiano Cõſtantini ſororis filio per gladiatoriã manum imperium vindicante, qui ſæuis exordijs dignum exitium nactus eſt. Vigeſimo enim atq; octauo die à Maxentianis ducibus oppreſſus pœnas dedit. Caput eius pilo per vrbem circũlatum eſt: grauiſſimæ proſcriptiones, & nobiliũ cædes fuerũt. Nõ multo poſt Maxẽtius apud Murſam profligatus acie eſt, ac penè captus. Ingentes Romani imperij vires ea dimicatione cõſumptæ ſunt, ad quælibet bella externa idoneæ, quæ multum triumphorum poſſent ſecuritatiſque conferre. Morienti mox Cõſtantino Cęſar eſt datus patrui filius Gallus, Maxẽtiuſq; diuerſis prælijs victus, vim vitæ ſuæ apud Lugdunum

attulit, imperij anno tertio, mēse septimo. Frater quoq; eius Senonis, quem ad tuendas Gallias Cæsarem emiserat. Per hæc tempora etiā à Constantio multis inciuilibus gestis Gallus Cæsar occisus est, vir natura ferox, & ad tyrānidem pronior, si suo iure imperare licuisset. Syluanus quoq; in Gallia res nouas molitus, ante diem trigesimum & ipse extinctus est.

CONSTANTIVS.

Solus in imperio Romano eo tēpore Constātius princeps & Augustus fuit. Mox Iulianum Cæsarem ad Gallias misit patruelem suum Galli fratrē, tradita in matrimonium sorore: cum multa oppida Barbari expugnassent, alia obsiderēt, vbiq; fœda vastitas erat, Romanumq; imperium dubia iā calamitate nutaret: à quo modicis copijs apud Argentoratum Galliæ vrbē ingentes Alemannorum copiæ extinctę sunt. Rex nobilissimus captus. Galliæ restitutæ. Multa postea per eundem Iulianum egregia aduersum Barbaros gesta sunt. Submotiq; vltra Rhenum Germani, & finibus suis Romanum imperiū restitutum. Neq; multo post cū Germani etiā exercitus à Galliarum præsidio tollerentur, cōsensu militū Iulianus factus est Augustus. Interiectoq; anno ad Illyricū obtinēdū profectus est, Cōstātio Parthicis prælijs occupato, qui rebus cognitis ad bellum ciuile cōuersus, in itinere obijt inter Ciliciā Capadociāq;, anno imperij octauo & trigesimo,

ætatis quinto & quadragesimo: meruitq; inter diuos referri. Vir egregiæ trãquillitatis, placidus, nimiũ amicis & familiaribus credẽs, mox etiam vxoribus deditior: qui tamẽ primis imperij annis ingẽti se modestia egerit, familiariũ etiã locupletator, neq; inhonoratos sinens quorum laboriosa expertus fuisset officia. Ad seueritatem tamen propensior, si suspicio imperij moueretur: mitis alias, & cuius in ciuilibus magis quàm in externis bellis sit laudanda fortuna.

IVLIANVS.

Hinc Iulianus rerũ potitus est, ingẽtiq; apparatu Parthis intulit bellũ. Cui expeditioni ego quoq; interfui. Aliquot oppida & castella Persarum in deditionem accepit, vel vi oppugnauit, Assyriãq; populatus, castra apud Ctesiphõtem statiua aliquãdiu habuit, remeansq; victor, dum se incõsultius prælijs inserit, hostili manu interfectus est, sexto Calẽ. Iulij, imperij anno septimo, ætatis altero & trigesimo: atq; inter diuos relatus est. Vir egregius, & rempub. insigniter moderaturus, si per fata licuisset. liberalibus disciplinis apprime eruditus, græcis doctior, atq; adeo, vt latina eruditione nequaq̃ cũ græca scientia cõueniret. Facundia ingẽti, & prõpta, memoriæ tenacissimæ, atq; amplissimæ, in quibusdam philosopho propior. In amicos liberalis, sed minus diligẽs q̃ principem decuit. Fuerunt enim nonnulli, qui vulnera gloriæ eius inferrent. In prouinciales iustissimus,

& tributorum, quatenus ferri posset, oppressor. Ciuilis in cunctos, mediocrẽ habens ærarij curam. Gloriæ auidus, ac per eã animi plerũq; immodici. Nimius religionis Christianæ insectator, perinde tamen vt cruore abstineret. Marco Antonio nõ absimilis, quem etiã æmulari studebat.

IOVINIANVS.

Iouinianus genitus patre Varroniano incola agri Singidonensis prouinciæ Pãnoniç. eius patri, cũ liberos crebro amitteret, præceptũ in somnio est, eũ qui iã instante vxoris partu edẽdus foret, diceret Iouinianũ. Hic fuit insignis corporẽ, lætus ingenio, literarum studiosus. ad obtinendũ imperium consensu exercitus lectus est, commẽdatione patris militibus, quàm sua notior: qui iã turbatis rebus, exercitu quoq; inopia laborãte, vno a Persis atq; altero prælio victus, pacem cũ Sapore necessariam quidem, sed ignobilem fecit, mutatis finibus, ac nõnulla imperij Romani parte tradita, quod ante eũ annis ccc & vigintiduobus ferè ex quo Romanũ imperiũ cõditũ erat, nũq; accidit: quinetiam legiones nostrę, ita vt apud Caudiũ per Põtiũ Telesinũ, & in Hispania apud Numãtiam, & in Numidia sub iugũ missæ sunt, vt nihil tamen finium traderetur, & pacis conditio non penitus reprehendenda foret, ipsa fœderis necessitate, si tamẽ cũ integrũ fuit, multa reuoluisset: sicut à Romanis omnibus his bellis quęcũq; memora ui, factũ est. Nam Samniti-

bus, & Numantinis, & Numidis confeſtim bella illata ſunt. Neq; pax rata fuit, ſed dum æmulũ imperij veretur, intra orientem reſidẽs gloriæ parũ conſuluit. Itaq; iter ingreſſus, atq; Illyricum petens, in Galatiæ finibus repẽtina morte obijt. Vir alias neq; iners, neq; imprudẽs. Multi exanimatum opinantur nimia edulitate. inter cœnãdum enim nimijs epulis indulſerat. Alij odore cubiculi, quod ex recẽti tectorio calcis graue quieſcentibus erat. Quidã nimietate prunarũ quas graui frigore adoleri multas iuſſerat. Deceſſit imperij menſe ſeptimo, quartodecimo Cal. Martias. ætatis, vt qui plurimum, vel minimum tradũt, tertio & trigeſimo anno: ac benignitate principum qui ei ſucceſſerũt, inter diuos relatus eſt. Nam & ciuilitate propria, & natura admodũ liberalis fuit. Is ſtatus erat Romanę rei, Iouiniano eodem & Varroniano COSS. anno vrbis cõditæ milleſimo centeſimo nono & decimo. Quia autem ad inclytos principes, venerandoſq; peruentum eſt, interim operi modũ dabimus. Nam reliqua ſtylo maiore adijcienda ſunt, quæ nunc non tã prætermittimus, quàm ad maiorem ſcribendi diligentiã reſeruamus.

FINIS.

le piante le quali producano
li frutti dolsi ornano ancora
li giardini

Se il nostro duca venesse

Se il nostro Duca venese

PAVLI DIACON. de Gestis Romanorum libri octo ad Eutropij historiam additi.

3

PARRISIIS
APVD SIMONEM COLINAEVM
M. D. XXXI.

Gaspar Rubeus Taurinen

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIB. VNDECIMVS AD EVTROPII HISTORIAM ADDITVS.

Valentinianus & Valens Augusti.

a Nno ab vrbe condita millesimo cẽtesimo decimonono Valentinianus trigesimusoctauus è Pannonia Cibaliensi editus, cum esset tribunus scutariorum apud Niceam, Augustus appellatus, fratrem Valẽtem Constantinòpoli in communionem regni assumpsit. Huius pater Gratianus mediocri stirpe ortus apud Cibalas, funarius appellat9 est, eo quòd venalitium funem portanti quinque milites nequiuerint extorquere. Eo merito adscitus in militiã, vsque ad præfecturæ prætorianæ potentiam conscendit. Ob cuius apud milites cõmendationem, Valentiniano imperium resistenti illatum est. Qui cum sub Iuliano Augusto Christianitatis integrã fidem gereret, cũ, vt dictum est, scutariorum tribunus esset, iussus ab imperatore sacrilego aut immolare idolis, aut militia excedere, sponte discessit: nec mora Iuliano interfecto, Iouinianoque mortuo, Valentinianus, qui pro nomine Christi amiserat tribunatum, in locum persecutoris sui accepit imperium. Qui cum iam anno tertio imperij cum Valente fratre ageret, Gratianum filium necdum bene pube-

rem hortatu socrus & vxoris Augustum creauit. Eodem anno apud Atrebatas vera lana de nubibus pluuiæ mista defluxit. Constantinopoli grando miræ magnitudinis decidēs nonnullos hominum extinxit. Procopius apud Constantinopolim his diebus tyrannidem inuadens, apud Phrygiam salutarem extinctus est. Plurimique eius partis cæsi, atque proscripti sunt. Per hæc tempora terræmotus per totum orbem factus est. Ita mare littus egressum est, vt Siciliæ, multarumque insularum vrbes concussæ, & subrutæ, innumerabiles fermè populos ruinis oppresserint. Valens interea ab Eudoxio arrianæ hæreseos episcopo baptizatus, in sęuissimā hęresim delapsus est, conatusque catholicos persequi: sed fratris authoritate compressus est. Ea tempestate Athanaricus rex Gotthorum Christianos in gente sua crudelissime persequitur, & ad coronam martyrij sublimauit. Valentinianus Saxones gentem in oceani littoribus & paludibus inuijs sitam, virtute atq; agilitate terribilem, in Romanos fines eruptionē meditantem, in Francorum finibus oppressit. Burgundionum quoque plus quàm LXXX millia armatorum ripæ Rheni fluminis insederant. Qui tamen non multo post tempore Christiani effecti sunt. Valentinus inter hæc in Britānia ante quàm tyrannidem inuaderet, oppressus est. Valentinianus anno imperij sui vndecimo, cum Sarmatæ sese per Pannonias diffudissent, easque vastarent, bellum in

eos parans, dum apud Brigionem oppidum Quadorum legationi responderet, anno eius quinto & quinquagesimo subita effusione sanguinis, quæ grece ἀποπληξις vocatur, voce amissa, sensu integer expirauit. quod quidem intemperantia cibi, ac saturitate, qua artus diffuderat, accidisse plures detulerunt. Fuit autem imperator egregius, vultu decens, solerti ingenio, animo grauis, moribus Aureliano similis, sermone cultissimus. quanquam esset ad loquendum parcus, seuerus, vehemens, infestus vitijs, maxime auaritiæ, seueritatem tamen eius nimiam, & parcitatem, quidam crudelitatem & auaritiam interpretabantur. Acer in ijs quæ memoraturus sum, Adrianoque proximus probatur, pingere venustissime pronus. multa meminisse. arma noua meditari. fingere cera seu limo simulacra. prudenter vti locis, temporibus, sermone. Atque, vt breuiter cõcludã, si ei infidis hominibus, quibus sese quasi fidissimis & prudentissimis dederat, carere, aut probatis vti licuisset, perfectus haud dubie princeps enituisset.

VALENS SOLVS.

a Nno ab vrbe condita millesimo centesimo vigesimooctauo Valens trigesimusnonus imperiũ orientis quatuor annis Valentiniano mortuo tenuit, Gratiano Valentiniani filio in occidẽtali parte regnante, qui sibi Valentinianũ fratrem paruulum admodum socium creauit imperij. Hic

enim Valentinianus dudum laudante vxore sua pulchritudinem Iustinæ, sibi eam sociauit in matrimonio, legesque propter illam cōcessit, vt omnes qui voluissent, impune bina matrimonia susciperent. Nam diu populosas fore gentes, quia hoc apud eas solēne est. Accepta ergo, vt diximus, Valentinianus Iustina, edidit ex ipsa quatuor filios, Valentinianum, quem sibi, vt præmisimus, Gratianus sociauit in regno, & Gratiam, Iustamq;, & Gallā. Valens igitur impietatem quam dudum meditatus fuerat, operibus explēs, lege data vt monachi militarēt, nolentes per tribunos & milites fustibus iussit interfici. Quorū innumerā multitudinē per vastas tunc Aegypti solitudines diffusam constat, præcipue quæ apud Nitriam martyrij consecuta est palmam, ac per singulas vbiq; prouincias aduersus catholicas ecclesias, & rectę fidei populos diuersa sunt illata incommoda. Interea in Africę partibus Thirmus sese excitatis Maurorū gentibus regem cōstituens, Africam, Mauritaniamq; vastauit. Contra quem Theodosius, Theodosij qui post imperio præfuit, pater, à Valētiniano missus, effusas Maurorū gentes multis prę lijs fregit. Ipsum quoq; Thirmum afflictum & oppressum ad mortem coegit. Qui postea quàm experientissima prouidētia Africam composuisset, stimulante inuidia iussus à Valēte interfici, apud Carthaginem baptizari in remissionem peccatorum præoptauit. Ac demum gloriosa morte occumbēs, percussori iu-

gulum vltrō prębuit. Ea tempestate gens Hūnorum diu inaccessis seclusa montibus, repētina rabie percita, exarsit in Gotthos, eosq; cōturbatos ab antiquis sedibus expulit. Gotthi transito Danubio fugiētes, à Valēte sine vlla fœderis pactione suscepti sunt. Deinde propter intolerabilem auaritiam Maximi ducis fame compulsi in arma surgentes, victo Valētis exercitu sese per Thracias infudere, omnia cædibus, incendijsque vastantes. Quibus cognitis, Valens Antiochia egressus, cum aduersum Gotthos exercitum aptaret, sera peccati pœnitētia stimulatus, episcopos, cæterosq; sanctos reuocari de exilijs imperauit. Deniq; lachrymabili cū Gotthis bello cōmisso, ad primū Gotthorū impetū perturbatæ equitū Romanorum turmæ, nudatos pedites deseruere. Qui mox equitatu hostiū septi, ac sagittarum nubib9 obruti, insuper cū amētes metu huc illucq; fugitarēt, fūditus interiere. Ipse imperator cum sagitta saucius, versusq; in fugam, ob dolorem nimium sæpe equo laberetur, atque in vilissimā casulam deportatus esset, superueniētib9 Gotthis, igneq; supposito cōcrematus est. Deniq; petētibus Gotthis, vt eis episcopos mitteret, à quibus fidei rudimēta susciperēt, Valens doctores ad eos Arriani dogmatis misit, sicq; vniuersa illas gens effecta est Arriana. Iusto itaq; dei iudicio ab illis igne cremat9 est, quos ipse perfidiæ succenderat igne. Gotthi vero imperatore occiso, iam securi ad vrbem properant Constantinopolitanam, vbi

adhuc Dominica Augusta Valētis vxor multas pecunias plebi largita, ab vrbis vastatione hostes submouit, regnumque cognatis fideliter vtiliterque seruauit.

GRATIANVS.

Anno ab vrbe condita. M. C X X X X I I. Gratianus quadragesimus ab Augusto post mortem Valentis sex annis imperiū tenuit, quamuis iamdudū ante cum patruo Valente & cū Valentiniano fratre regnaret. Igitur Gratianus admodum iuuenis cū inæstimabilem multitudinem hostiū Romanis infusam finibus cerneret, fretus Christi potentia, longe impari militum numero sese in hostem dedit. Et continuo apud Argentariam oppidum Galliarū formidolosissimū bellum incredibili felicitate confecit. Nam plus q̃ X X X M. Alemānorum minimo Romanorū detrimento in prælio interfecta narrātur. hoc deniq; ei recta fidei cultura tribuit. Nam cum vsq; ad id tempus Italia Arrianæ perfidię morbo langueret, post Auxentij seram mortem, cum Ambrosius ex pagano iudice subito apud Mediolanum diuino nutu episcopus fuisset ex cunctis electus, moxque catholico baptismate tinctus, præsul esset ordinatus: cūq; pro fide catholica libros Gratiano imperatori porrexisset, ac reuerentia, qua debuerat, susceptus esset, vniuersa statim ad rectā fidē Italia repullulauit. Eo tēpore in

Gallijs apud Turonos multis beatissimus Martinus florebat virtutibus, totoque orbe doctrinis & scientijs clarus apud Bethleem ciuitatē Palęstinæ situs radiabat Hieronymus. Porrò Gratianus, cum animaduertisset Thraciam Daciamq; tanquam genitales terras possidētibus Gotthis, Triballisq;, atq; omni pernicie atrocioribus Hūnis, & Alanis, extremum Romano nomini periculum instare, eadem prouisione, qua quondam legerat a Nerua Hispanum virum Traianum, per quem respu. reparata est, accitum: & ipse nihilo minus æque ab Hispania Theodosium fauentibus cunctis apud Syrmium purpurā induit, ætatis annum tertium & trigesimum agentem, Orientisque & Thraciæ simul imperio præfecit. Itaque Theodosius afflictam rempu. ira Dei, reparādam credidit misericordia Dei, omnem fiduciam sui ad opem Christi referens. Maximas illas Scythicas gentes formidatas cunctis maioribus, & Alexandro quoq; illi magno euitatas, ac tunc extincto Romano exercitu, Romanis equis armisq; structissimas, hoc est Alanos, Hunnos & Gotthos incūctanter aggressus, magnis multisq; prælijs vicit. Vrbem Cōstantinopolim victor intrauit, & ne paruam ipsam Romani exercitus manum assidue bellando dctereret, extemplo fœdus cum Athanarico rege Gotthorum percussit. Athanaricus Cōstantinopolim ad Theodosium venit: quem ille mira animi iucunditate & affectione recepit. Denique cum vrbem Athanaricus

intrasset,& tam ædificia ciuitatis quàm exornati quasi ad diem festum populi frequētiam cerneret, ac per singula mente inhęreret,cumque deinceps imperatoris regiam ingressus, obsequia,officiaque diuersa conspiceret, sine dubio,inquit, Deus terrenus est imperator: contra quem quicunque manus leuare nisus fuerit, ipse sui sanguinis reus existit. Nec mora tamē superueniente valetudine rebus humanis excessit. Cuius exequias imperator ipse præcedens,dignæ eum tradidit sepulturæ. Ac vniuersæ Gotthorum gentes rege defuncto aspicientes virtutem benignitatemque imperatoris Theodosij, Romano sese imperatori dediderunt. In ijsdem etiam diebus Parthi, cæteræque Barbaræ nationes Romano prius nomini inimicæ,vltro Cōstātinopolim ad Theodosium misere legatos,pacemque supplices poposcerunt: factumque cum eis fœdus est. Interea cum Theodosius in ciuitate subactis Barbarorum gentibus Thracias tandem ab hostibus liberas reddidisset, & Arcadium filium suum consortem fecisset imperij, Maximus vir quidem strenuus & probus, atque Augusto dignus, nisi contra sacramenti fidem per tyrannidem emersisset, in Britannia inuitus ab exercitu imperator creatus, in Galliam trāsijt. At vero Gratianus dum exercitus negligeret,& paucos ex Alanis, quos ingenti auro ad se transtulerat, veteri ac Romano militi anteferret, adeoque Barbarorum comitatu & prope amicitia capitur, vt nōnunquam eo-

dem habitu iter faceret, odia cōtra se militum excitauit. Maximus ergo ab infensis Gratiani legionibus exceptus, eundem subita incussione perterritū, in Italiam transire meditantem, dolis circumuētum interfecit, ætatis nouem & viginti annos habentem: fratremque eius Valentinianum Augustum etiam expulit. Valentinianus in orientē refugiēs, à Theodosio paterna pietate susceptus est. Fuit autē Gratianus literis haud mediocriter institutus. Carmen facere probatus, ornate loqui, explicare controuersias rhetorum more, nihil aliud diu noctuque agere, q̃ spiculis meditari, summæq; voluptatis, diuinæque artis credere, destinata ferire. parcus cibi, somniq;, ac libidinis victor: cunctisq; fuisset plenus bonis, si ad cognoscendam Reip. gerendæ sciētiam animum intendisset: à qua propè alienus non modo voluntate, sed etiam exercitio fuit.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER XII.

THEODOSIVS.

Nno ab vrbe cōdita millesimo cētesimo trigesimooctauo Thedosius ge
a nitus patre Theodosio, matre Termantia, quadragesimusprimus imperator, interfecto per Maximū Gratiano, imperium Romani orbis obtinuit solus, mansitq; in eo annis XI, cū iam in oriētis

partibus ſex annis Gratiano viuente regnaſſet. Itaq; iuſtis cauſis ad bellum ciuile permotus, cum e duobus Auguſtis fratribus, vnius interfecti vltionem, alterius reſtitutionē procuraret, ſeſe aduerſum Maximum tyrannum ſola fide maior (nam lōge minor vniuerſi apparatus bellici cōparatione) proripuit. Aquileiæ tūc Maximus inſederat: Andragatius comes eius ſummam belli adminiſtrabat. Qui cum largiſſimis militum copijs aſtuto conſilio omnes Alpium & fluminum aditus communiſſet, dum nauali expeditione incautum hoſtem præuenire parat, & obruere, ſpōte inſuper eadē quæ obſtruxerat clauſtra deſeruit. Ita Theodoſius nemine ſentiente Alpes intrauit, atq; Aquileiam improuiſus adueniens, magnum hoſtem Maximum, ac trucem, & ab immaniſſimis quoq; Germanorum gentibus tributa ac diſpendia ſolo terrore nominis exigentem, ſine cōtrouerſia clauſit, cepit, occidit. Hanc Maximi perditionem beatus Martinus ante prædixit. Valentinianus recepto Italiæ potit⁹ imperio eſt. Andragatius comes cognita Maximi nece, præcipitem ſeſe è naui in vndas dedit, ac ſuffocatus eſt. Theodoſius incruentam victoriam deo procurante ſuſcepit. Victorem quoq; Maximi filium, quem imperatorem pater Gallis infantili ætate reliquerat, extinxit. Valētinianus iunior, cum in Gallias tranſijſſet, ibiq; tranquille rempublicam ageret, apud Viennam dolo Arbogaſtis comitis ſui ſtrangulatus, atq; vt voluntariā ſibi cō-

ſciuiſſe mortem putaretur, laqueo ſuſpenſus eſt: quo extincto Arbogaſtes tyrannum creauit Eugenium, eligens hominem, cui titulum imperatoris imponeret, ipſe acturus imperiū. Vir barbarus, animo, conſilio, manu, audacia, potentiaq; nimius, contraxit vndiq; innumeras, inuictaſque copias, vel Romanorum præſidijs, vel auxilijs Barbarorum, alijs poteſtate, alijs cognatione ſubnixus. Deniq; extabat genere Francus, cultorq; ſordidiſſimus idolorum. Igitur Eugenius atq; Arbogaſtes cū inſtructa acie Alpium tranſitus tenerent, Theodoſius expers cibi ac ſomni orationi incūbēs, totam noctem peruigil exegit: cum tamen ſe eſſe deſtitutum à ſuis ſciret, ab hoſtibus circunſeptum neſciret, fiducialiter arma corripiens: ſignoq; crucis ſignum prælio dedit, ac ſe in bellum, etiam ſi nemo ſequeretur, victor futurus immiſit. Nam conſultus Ioannes Anachoreta eum victorem ſpoponderat. Quem cum Arbitio hoſtilium partium comes ignarum circumpoſitis excepiſſet inſidijs, conuerſus mox ad reuerentiam Auguſti, eum non ſolum periculo liberauit, verum etiam auxilio inſtruxit. Cumque ad congreſſionem ventum eſſet, vehemens turbo ventorū à parte Theodoſij in ora hoſtium ruit, qui ab eius parte ſpicula miſſa valenter hoſti infigeret, & hoſtili manu miſſa repelleret. Nec mora parua ſuorū data ſtrage, victori ſe Theodoſio hoſtilis exercitus proſtrauit. Eugenius captus, atq; interfectꝰ eſt. Arbogaſtes ſua ſe manu percuſſit. præ-

miserat nanque prius Theodosius decem millia armatorum Gotthorum, quæ ab Arbogaste comite funditus deleta sunt. Quos vtique Theodosio perdidisse magis lucrũ quàm detrimentum fuit. Ad cuius laudem ob insignem victoriam poëta quidam eximius, sed infidelis inter cætera hos versiculos cecinit.

O nimium dilecte deo, tibi militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Huic ferunt somnio nomen parentes monitos sacrauisse, quod in latinum à deo datũ potest intelligi. De hoc etiam oraculo in Asia diuulgatum est, eum Valenti successurum, cuius nomen. θ. & .o. atque .d. literis initiaretur. Qua cognitione principij deceptus Theodorus, cum sibi imperium deberi præsumeret, scelestæ cupidinis supplicia persoluit. Fuit autem Theodosius propagator reip. atque defensor eximius, moribus & corpore Traiano similis, quãtum scripta veterum & picturæ docent, à quo & originem traxit. Sic eminens status, mẽbra eadem, par cæsaries, os simile, absque eo quod illi aliquantulum vellendo, steriles genæ, neque tamen ingentes oculi erant. nescio an tãta gratia, tantusque flos in facie, seu tanta dignitas in incessu fuisset. Mens vero prorsus similis, adeo vt nihil dici queat quod non ex libris eius in istum videatur transferri, Clemens animus, misericors, communis, solo habitu differre se à cæteris putãs. In omnes honorificus, verũ effusius in bonos: simplicia ingenia æque diligere, erudita mirari, sed innoxia, largiri

magno animo magna. amare ciues vel priuato contubernio cognitos, eosq; honoribus, pecunia, beneficijs cæteris munerari, præsertim quorũ erga se velut patrũ aspero casu officia comprobasset. Illa tamẽ quibus Traianus adspersus est, vinolẽtiã scilicet, & cupidinẽ triũphãdi, vsq; adeo detestabatur, vt bella nõ mouerit, sed inuenerit, prohibueritque lege ministeria lasciua psaltriasq; comesationibus adhiberi. Tantum pudori tribuens, & continentiæ, vt consobrinarum nuptias tanquam sororum vetuerit. Literis mediocriter doctus, sagax planè, multumque diligens ad noscenda gesta maiorum. execrabatur cum legisset superbiam dominantium, præcipue perfidos, & ingratos. Irasci sanè reb9 indignis, sed subito flecti: vnde quoque dilatione modica emolliebatur. interdũ seuera præcepta: habuitque à naturæ munere, quod Augustus à philosophiæ doctore. Qui cum vidisset eum facile commoueri, ne asperũ aliquid statueret, monuit vbi irasci cœpisset, quatuor atq; viginti græcas literas memoria recẽseret, vt illa cõcitatio quæ momenti est, aliò traducta, parui temporis interiectu languesceret. Melior haud dubie, quod est raræ virtutis, post auctam annis potentiam regalem, auri, argentique pondera sublata à tyrannis, multis ex suo restituit. Inerat ei cura pietatis eximiæ. Colere patruum tanquam genitorem fratris mortui. Sororisque liberos habere pro suis. Cognatos, affinesque, parẽtis animo comple-

cti. Elegans, lætumq; conuiuium dare, nec tamen sumptuosum, miscere colloquia pro personis, studio, dignitatibus, sermone cum grauitate iucundo, blandus pater, concors maritus. Exercebatur neq; ad illecebras, neq; ad lassitudinem, ambulationibus cum esset otiũ animum reficiens. Regebat valetudinem contin&etilde;tia vescendi. Huius & apud homines mãsuetudo, & quanta extiterit apud Deum deuotio, hoc vno monstratur exemplo. Nam cum apud Mediolanum missarum fruiturus solennijs ecclesiam vellet intrare, cũq; beatus Ambrosius pro quodam facinore, nisi publice pœniteret, nõ admissurum se diceret, & prohibitionem humiliter pertulit, & satisfactionem non erubescens, indictũ ab episcopo pœnitentiæ modum deuotus excepit. Huic sociata in coniugio Flacilla fuit, ex qua Arcadiũ & Honorium genuit: qua defuncta, Gallam Valentiniani maioris & Iustinæ filiam, Valentiniani quoq; iunioris sororem in matrimoniũ duxit: quæ ei Placidiã peperit: cui postea de matris nomine Gallæ cognom&etilde;tum accessit. Itaq; quinquagesimum Theodosius annum ag&etilde;s ætatis in pace apud Mediolanum rebus excessit humanis, vtranq; rempu. vtrisq; filijs Arcadio & Honorio quietam relinqu&etilde;s. Corpus eius eodem anno Constantinopolim translatum, atque sepultum est.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER XIII.

ARCADIVS, ET HONORIVS.

a Nno ab vrbe condita millesimo cētesimo quadragesimonono Arcadius Augustus in oriente factus, Honorius frater eius in occidente quadragesimosecūdo, loco commune imperium, diuersis tantum sedibus tenere cœperunt. Quorum pater curam viris potentissimis mandauerat habere, id est Rufino orientalis aulæ, Stiliconi occidentalis imperij. Vixitque Arcadius post patris excessum annis XII. imperijque summam Theodosio filio paruo admodum moriens tradidit. Interea Gildo comes Africæ cognita Theodosij morte, arbitratus minimā in paruulis spem fore, Africam iure proprio cœpit vsurpare. Huius frater Mascelzer germani perfidiam perhorrescens, in Italiam redijt. Gildo duos eius filios, quos pater reliquerat, dolo circumuentos occidit. Ad hunc iam hostem bello insequendum, Mascelzer frater missus est. Mascelzer iā à Theodosio sciēs quātum viribus desperatissimis oratio hominis per fidem Christi clemētiam dei impetraret, Caprariam insulam adijt. Inde secum sanctos viros adducens, cum quibus orationibus ac ieiunijs dies aliquot continuauit, &

noctes. Ante triduum quoque quàm hosti cō tiguus fieret, cernit noctu beatum Ambrosium paulo ante defunctum, quando victoriam caperet, diem sibi indicantem, & locum: ac tertio demū die post noctem orationibus hymnisq; peruigilem, cum quinq; solummodo millibus aduersus L X X X millia hostium pergens, eos dei nutu sine bello in deditionem accepit. Quo viso, auxiliarij Gildonis barbari illico terga dedere. Gildo & ipse fugā arripiens, ascensa naui, cum in Africā redijsset, post aliquot dies strāgulatus interijt. Sanè idē Mascelzer rerum secundarum insolentia tumens, ecclesiam dei temerare ausus est, atque ex ea quosdam non dubitauit extrahere. secuta mox pœna sacrilegum est. nam post aliquantulum temporis ipse punitus est. Interea Rufinus, cui Oriētalis aulæ à Theodosio cura cōmissa est, malo perfidiæ deprauatus, cum Barbarorum solatijs regnum tentaret inuadere, morte iustissima pœnas luit. Stilico quoq; occidentis tutor imperij, immemor collatorum beneficiorum, immemor affinitatis, nam socer extabat Honorij, regnum & ipse Eucherio filio affectans, ingentia reipu. intulit mala. nam sępe cū delere posset Barbaros, fouit eos, sæpe Alaricum cum Gotthis suis vicit, sæpe cōclusit, sępeq; dimisit. cui quis fuerit exitus, suo melius loco dicetur. Inter hæc omniū antiquorum, præsentiūq; hostium longe immanissimus Radagasus rex Gotthorum totam repentino impetu inuadit Italiam. Nam fuis-

se in eius populo plus q̃ ducēta millia Gotthorum ferunt. Hic supra hanc incredibilem multitudinem, indomitamq; virtutem, barbarus erat, & Scytha, qui omnē humani generis sanguinem dijs suis propinare deuouerat. Inuadit illico Romã pauor infinitus, fit omnium paganorum in vrbe concursus, declamatur à cunctis, se hæc ideo perpeti, quòd neglecta fuerunt magnorum sacra deorũ. Magnis querelis vbique agere: & continuo de repetendis sacris, celebrandisq; tractatur. ferè in tota vrbe blasphemiæ ad nomen Christi tanq̃ lues aliqua probris ingrauãtur. Conducũtur à Romanis aduersus Radagasum duo pagani duces, Gotthorũ Sarus, & Virdinus Hunnorũ. sed non sinit deus rem suæ potentiæ infidelium virtute tueri. Contritus nanque diuinitus Radagasus in aspero Fesulani montis iugo, vrgente vndique timore concluditur, agminaq;, quibus angusta dudum videbatur Italia, latendi spe in vnum, ac paruum montis verticem truduntur: quo cum fame & siti conficerētur, rex Radagasus solus spem fugæ sumens, captus à Romanis in vincula conijcitur, ac paulisper retentus vita priuatur. Tanta vero multitudo captiuorum Gotthorum fuisse fertur, vt in vilissimarum pecudum modum singulis aureis passim greges hominum venderentur. Interea Alaricus Italiam ingressus, cũ ab Honorio sedem qua cũ suo exercitu consistere posset, expeteret, Honorius deliberato consilio ei Gallias cõcessit.

qui dum ad Gallias pergens, ob recuperationem iumentorum apud Polentiam aliquantulum resedisset, Stilico comes in perniciē Reip. Gotthos pertentās, dum eos insidijs aggredi cuperet, belli summam Saulo pagano duci cōmisit: qui ipso sacratissimo die Paschæ, Gotthis nil tale suspicantibus, super eos irruit, magnamq; eorum partem prostrauit. Nam primum perturbati Gotthi, ac propter religionem cedentes, demum arma corripiunt, more solito cohortantur, victoremque virtute potiori prosternunt exercitum. Hinc in rabiē furoris excitantur. Captum iter deserentes, Romam contendunt petere, cuncta per quæ irent, igni ferroque vastantes. Nec mora, venientes vrbem capiunt, deuastant, incendunt, dato tamen prius præcepto, vt si qui in sancta loca, præcipue sanctorum apostolorū Petri & Pauli basilicas confugissent, hos in primis inuiolatos, securosque sinerent, deinde quantum possent prædæ inhiantes, sanguine temperarent. Capta itaque Roma est millesimo centesimo sexagesimoquarto conditionis suæ anno. Die sanè tertia spōte Gotthi vrbe discedunt, facto aliquantarum ædium incendio, sed ne tanto quidem quantum olim à Cæsare factum est. Deinde per Campaniam, Lucaniam, Brutiamque simili strage bacchantes, Rhegium peruenere, in Siciliam transfretare cupientes: quò cum transmeare ascensis nauibus vellent, perpessi naufragium plures suorum amiserunt. Alaricus inter hæc

dum quid ageret deliberaret, apud Conſentiã morte ſubita defunctus eſt. Gotthi Baſentum amnem de alueo ſuo captiuorum labore deriuãtes, Alaricum in medio eius alueo cum multis opibus ſepeliunt, amnemque meatui proprio reddentes, nequis locum ſcire poſſet, captiuos qui interfuerant, extinguũt. Regem deinceps Athaulfum Alarici affinem Gotthi conſtituentes, Romam redeunt: ſiquid reſidui fuit, more locuſtarum eradunt, auferentes deinde Gallam Placidiam Theodoſij principis filiam, ſororem Honorij: quã ſibi Athaulfus apud forũ Cornelij connubio copulauit: quæ multo poſt reip. cõmodo fuit. Nã ad hoc mariti animum acerrimo ingenio, ſubtilibuſque blandimentis eum inflexit, vt vltro à Romanis pacẽ expeteret: qui ad Gallias proficiſcẽs, apud Barcinonem fraude ſuorum occiſus eſt. Poſt quẽ Genſericus regnum capiens, dũ pacẽ Romanis ſeruare diſponit, & ipſe a ſuis perẽptus eſt. Deinde Vuallia regnandi iura ſuſcepit, ad hoc electus à Gotthis, vt pacem infringeret: ad hoc à deo ordinatus, vt confirmaret. Interea comes Stilico Vuandalorum perfidæ & doloſæ gentis genere editus, Eucherium, vt eſt dictum, filium iam a puero Chriſtianorũ perſecutionẽ meditantem, vt imperio ſubſtitueret, ante bienniũ Romanę irruptionis, gentes copijs viribuſq; intolerabiles, hoc eſt Alemannorũ, Sueuorũ, Vuandalorũ, Burgundionũ, vltro in arma ſuſcitauit, eaſq; pulſare Gallias voluit, vt ſub hac neceſſitate à genero in

filium extorquere posset imperium. Tandem vbi imperatori Honorio, exercituiq; Romano hæc tam ingentia dãna patefacta sunt, cõmoto iustissime exercitu occisus est Stilico, qui vt vnum puerum purpuram indueret, totius humani generis sanguinẽ dedit. Occisus ipse est, Eucheriusq; filius eius, paucíq; cũ iisdem satellites tantarum molitionum puniti sunt. Eodẽ tẽpore clarissima loca vrbis fluminibus diruta sunt, quæ inflammari ab hostibus nequiuerũt. Inter hęc apud Britãnias Gratianus tyrannus mox creatus occiditur. Cuius loco Constantinus ex infima militia propter solam spem nominis sine merito virtutis eligitur: qui ad Gallias trãsiens, sæpe à Barbaris incerto fœdere illusus, detrimẽto magis Reipu. fuit q̃ augmento. Tũc duo iuuenes locupletes Didymus & Viridianus acceptis proprijs seruulis & vernaculis, sese patriamq; à Barbaris & tyranno defendere moliti sunt. Aduersum hos Constantinus Constantem filium ex monacho Cæsarem factũ, cum quibusdã fœderatis barbaris in Hispanias misit. Constãs Barbarorum fultus auxilio, eos primo prælio peremit: quibus barbaris dum claustra Pyrenęi mõtis commissa fuissent, ab eis tota, quæ per Gallias bacchabatur, ferocitas gentiũ Hispanarũ prouincijs intromissa est. Itaq; post multas strages, incendia, & rapinas tandẽ diuisis sedibus, Barbari ad aratra conuersi, Romanorum residuos cœperũt vt socios amicosque fouere.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER XIIII.

Gitur imperator Honorius, dum vires reipu.quotidianis cerneret la-
i befactari incommodis, virum stre-
nuum & bellicosum Constantinum comitē ad Gallias cum exercitu misit. Is mox vt Galliam ingressus est, continuo Constantium tyrannum apud Arelatem extinxit. Constans vero eius filius à Gerontio suo comite Viennæ peremptus est. In cuius locum Gerontius Maximum quendam substituēs, à militibus suis iugulatur. Maximus deinde purpura exutus, in Hispania exulans obijt. exinde Iouinus apud Gallias mox vt assurrexit, cecidit. Sebastianus tyrannus frater eius continuo creatus occisus est. Tertullus consul, qui se principem in senatu futurum gloriatus est, pari nihilo minus exitu perijt. Attalus à Gotthis imperator effectus est, postmodum captus à Constantio, missusque Honorio, truncata manu vitæ relictus est. Heraclius quoque cum Sabino genero cum tribus millibus ac septingentis nauibus ex Africa Romam tendens, sed per occursum comitis marini territus, & in fugam versus, arrepta naui solus Carthaginem redijt, ibique peremptus est. Hos omnes Honorius optima religione, magnaque Constantij industria superauit, merito sane, nam

his diebus præcipiente Honorio, fauente Constantio, sopitis apud Africam hæreticis, pax ecclesijs redditur, in qua fulgentissimus tunc apud Hipponē Regiū totiusq; magister ecclesiæ florebat Augustinus. Interea Vuallia Gothorū rex dei iudicio territus, Placidiā apud se honeste habitam, exigente Constantio fratri Honorio reddidit, pacemq; cū eo datis obsidibus pepigit, seq; pro Romanis aduersum Barbaros qui Hispanias inuaserāt, pugnaturum spopondit. Mittunt econtrario Vuandalorum Sueuorumque reges principi Honorio legationem his verbis. Tu cum omnibus pacem habe, omnium obsides accipe. Nos nobis confligimus, nobis perimus. Vicimus tibi: tuę erit quæstus Reipu. si vtrique pereamus. His itaque tantis incommodis deo fauente sopitis, Honorius Gallam Placidiam germanā suam Constantio suo comiti fide integerrimo, & ingenti viro iamdudum promissam, magno cunctorū gaudio sociauit: ex qua Valentinianū filium Constātius genuit: qui postea Reipublic. imperium gessit. Hoc in tempore fœdus Constātius pepigit firmissimum cum rege Gotthorum Vuallia, tribuens ei ad habitandum Aquitaniam Galliæ prouinciam, eiusdemque prouinciæ quasdam ciuitates vicinas. Cernens itaque Honorius vbique se Constātij virtute & ingenio seu per bella, seu pacis moderatione tueri, eū cūctis adnitētibus apud Rauennā in regni consortiū adsciuit: qui necdum septem mensibus euolutis ex

Vuallia Gotthor. Rex.

hac luce subtractus est. His diebus apud Bethleē Palæstinæ beatissimus Hieronymus expletis nonaginta & octo vitæ annis ad Christum migrauit. Sequenti tempore Maximus apud Hispanias factione Iouiniani, qui tūc in re militari primus habebatur, tyrannidem arripuit. Nec multo post superati vtriq; & capti ab Honorij exercitu, eidem cum apud Rauēnam tricennalia sua perageret, præsentantur. Hac tempestate Britanni Scotorum Pictonūque infestationes non ferentes, Romam mittunt, ac sui subiectione promissa, contra hostes auxilia flagitāt. Quibus statim ab Honorio missa militum legio magnā Barbarorum multitudinem strauit, cæterosque Britanniæ finibus expulit. Sed mox vt discessere Romani, aduectis iterum nauibus hostes obuia quæque sibi conculcant, ac deuorant. Rursumque aduolant Romani, cęsumq; hostem trans maria fugant. Hoc tempore dum Vuandali Alanique Hispaniam infestarēt, Honorius ad eas defensandas Castinum ducem cum exercitu dirigit: qui Castinus præclarum virum Bonifacium, ac bellis artibus exercitatum, inepto & iniurioso suo imperio ab expeditionis suæ societate auertit. Bonifacius vero periculosum sibi, indignumq; ratus eum sequi, quē discordem, superbiētemque expertus esset, celeriter se ad portum vrbis, atq; inde ad Africam proripuit. Magnumq; postmodum reipu. detrimentum, totiusq; Africę causa excidij extitit. Castinus vero tāto collega ob suam intempe-

rantiam priuatus,nihil dignum in Hispanijs gessit.Inter hęc Placidia augusta à fratre Honorio pulsa,ad orientem cum Honorio & Valentiniano filijs profecta,à Theodosio Augusto Arcadij alterius Germani sui filio honorifice libenterque suscepta est. Honorius vero postquam cũ minore,de quo præmissum est, Theodosio Arcadij Germani sui filio annis XV imperasset,cum iam antea cum fratre XIII annis, ac sub patre duodecim regnasset,remp.vt cupierat pacatã relinquens,apud vrbem Romam vita exẽptus est,corpusq; eius iuxta beati Petri apostoli atrium in Mausoleo sepultũ est. Huic soboles nulla fuit. Nam duæ Stiliconis filiæ,id est Maria, & Hermantia,vna post alteram ei coniugio sociatæ, vtræq; dei iudicio inopinata morte præuentæ, ex hac luce virgines migrauere.Fuit sanè Honorius moribus & religione patri Theodosio non valde absimilis:cuius temporibus quãuis multa externa bella surrẽxerũt,vel nullo, vel minimo sanguine quieuerunt.

THEODOSIVS IVNIOR.

a Xempto rebus humanis Honorio, fultus pręsidio Castini magistri militum Ioannes inuadit imperium, anno ab vrbe condita millesimo cẽtesimo septuagesimoseptimo. Theodosius Arcadij filius quadragesimustertius regũ Romanorũ orientale regebat imperium. Qui comperto patrui sui Honorij funere,mox Valentinianũ amitæ

suæ Placidiæ filium Cæsarem effectum, cum matre sua Augusta ad recipiendum occidētis dirigit regnum. Quo tempore Ioannes, dum Africam, quam Bonifacius obtinebat, bellare poscit, ad defensionē sui infirmior factus est. Deniq; veniens Placidia Augusta & Valentinianus Cæsar mira felicitate eum cōtinuo opprimunt, regniq; gubernacula victores arripiunt: quorū tunc milites crudeliter Rauennam depopulati sunt, eo quòd illius maxime ciues tyrannicæ parti fauissent. Castinum vero magistrum militū damnat exilio, cuiùs arripuisse factione Ioannes tyrannidem credebatur, data Aetio venia, eo quòd Hunni, quos per ipsum Ioannes acceperat, eius studio remeassent ad propria. Valentinianus igitur consensu totius Italiæ imperator efficitur, itemq; ex decreto Theodosij Augustus appellatur. Dū hæc geruntur, Archillas nobile oppidum Galliarum à Gotthis multa vi oppugnatum est, donec imminente Aetio non impuniti abscesserunt. Bonifacius inter hæc apud Africam potentia gloriaque augebatur. Mittuntur aduersus eum Mauortius & Galbio: qui dū Bonifacium obsidere parant, ab eo interempti sunt. Exinde gentibus, quæ vti nauibus nesciebant, dum à concertantibus in auxilium vocantur, mare peruium factum est. Rursus cōtra Bonifacium Sigisuldus comes dirigitur. Bonifacius vero sentiēs se nō posse tuto Africā tenere, cernēsq; sibi periculū instare, in perniciem reip. efferuescens, Vuandalorum, Ala-

norumque gentem cum Genserico suo rege ab Hispanis euocatos, Africæ intromisit: qui cunctam penè Africam ferro, flamma, rapinis crudelissime deuastantes, catholicam insuper fidē Arriana impietate subuertere. Sub hoc turbine beatissimus, de quo præmissum est, Augustinus Hipponensis episcopus, ne ciuitatis suæ ruinam cerneret, tertio eius obsidionis mēse sex & septuaginta annis vitæ expletis, ex quibus quadraginta in clericatu seu episcopatu transegerat, ad Christum perrexit. Eodem tempore pace totius orbis ex mirabili consensione, Bonifacius ab Africa ad Italiam per vrbem redijt, accepta magistri militum dignitate. Qui cum resistētem sibi Aetium prælio superasset, paucis interiectis diebus morbo extinctus est. Aetius vero cum deposita dignitate in agro suo degeret, ibiq; eū quidam eius æmulus repētino incursu opprimere tentasset, profugit ad vrbē, atq; illinc ad Dalmatiam, deinde Pannonias ad Hunnos peruenit: quorum amicitijs auxilioq; vsus, pacem principum, & ius interpolatæ potestatis obtinuit: nec multo post patriciatus etiam dignitatem adeptus est. Post eā igitur, quæ præmissa est, Africæ cladem, data per Trigetium ad habitandum Vuandalis Africæ portione, pax iisdem necessaria magis quàm vtilis data est. His etiam temporibus Gundicarium Burgundionum regem intra Gallias habitantem Aetius patricius bello obtriuit, pacemque ei supplicanti cōcessit. Interea Gotthi pacis pla-

cita perturbant, & pleraque municipia vicina suis sedibus occupant. Cumq; essent maxime oppido Narbonensi infesti, ciuesque eius longa obsidione & fame affligerent, adueniẽs comes Litorius hostes in fugam vertit, & ciuitatẽ allata frumenti copia à fame liberauit. Dehinc anno sequẽti bellum aduersum Gotthos Hunnis auxiliãtibus gestũ est. Hac tempestate Gensericus apud Africam intra habitationis suæ limites cupiẽs catholicã fidẽ Arriana impietate subuertere, quosdã nostrorum episcopos eatenus persecutus est, vt eos priuatos iure basilicarum suarũ, etiam ciuitatibus pelleret, cum ipsorum constantia nullis superbissimi regis terroribus cederet. His denique diebus Valentinianus Augustus ad Theodosium principem suum fratruelem Constantinopolim profectus est, filiamq; eius vxorem accepit. Per idem tempus piratæ multas insulas præcipue Siciliam populati sunt. Inter hæc Litorius, qui secunda ab Aetio patricia potestate Hunnis auxiliantibus præerat, dum Aetij gloriam superare appetit, dumq; aruspicum respõsis, & dæmonum significationibus fidit, pugnam cum Gotthis imprudenter cõseruit: ac primum quidem magnam hostiũ stragem dedit: postmodũ vero suis penè omnibus trucidatis, ipse à Gotthis turpiter captus est. Postremo pax cum eisdem facta est, cũ eam Romani post huius lachrymabilis belli perniciẽ humilius quàm vnquam antea poposcissent. Aetio itaque rebus quæ in Gallijs compone-

bantur, intento, Gensericus, de cuius amicitia nihil metuebatur, Carthaginem dolo pacis inuadit, omnesque opes eius excruciatis diuerso tormẽtorum genere ciuibus, in ius suum vertit, nec ab ecclesiarum spoliatione abstinens, quas sacris vasis exinanitas, & sacerdotum administratione priuatas, non iam diuini cultus loca, sed suorum esse iussit habitacula, in vniuersum captiui populi ordinẽ sæuus, sed præcipue nobilitati & religioni infestus, vt omnino non posset agnosci, hominibus ne magis an deo bellum intulisset. Igitur Carthago ab Vuandalis hoc modo capta est, annis quingentis octoginta & quinq; euolutis postquàm Romano cœperat iuri parere. Sequenti deinde anno Gensericus ad Siciliam transiens, dum magnis eam calamitatibus affligeret, accepto nuncio de Sebastiano, qui ab Hispanis ad Africam tenderet, celeriter Carthaginẽ rediјt, ratus periculosum sibi ac suis fore, si vir bellandi peritus recipiendæ Carthagini incubuisset. Verum ille amicum se magis quàm hostem videri volens, dum de regis Barbari amicitiјs improuise præsumpsit, infelici morte perẽptus est. Post hoc imperator Theodosius bellum contra Vuãdalos mouit, Ariouindo, & Ausila, atque Germano ducibus magna cum classe directis: qui longis cunctationibus differẽtes negotium, Siciliæ magis oneri quàm Africæ præsidio fuere. Per hæc tempora Hunnis Thracias & Illyricum sæua populatione vastantibus, exercitus qui Sici-

liȩmorabatur, ad defensionem orientaliũ prouincialium reuertitur. Sub his ferè diebus ita terribili terrræmotu Roma concussa est, vt plurimæ eius ædes, ædificiaq; corruerint. Britãni itaq;, de quibus præmissum est, cũ rursus Scotorum Pictorumque incursionibus premerentur, mittũt Aetio epistolam lachrymis erumnisque refertam, eiusq; quantocyus auxilium efflagitant: quibus cum Aetius minime annuisset, eo quòd contra viciniores hostes occupatus existeret, quidam Britannorum strenue resistentes hostes abigunt, quidam vero coacti hostibus subijciuntur. Denique subactam Picti extremam eiusdem insulæ partem, eam sibi habitationem fecere: nec vltra exinde hactenus valuerunt expelli. At vero residui Britannorum, dum continuos Scotorum impetus formidarent, vltra iam de Romanorum præsidio diffidentes, Anglicorum gentes cum suo rege Vertegerno ad defensionẽ suæ patriæ inuitauere: quos amicabili societate exceptos, versa in cõtrariũ vice, hostes pro adiutoribus, impugnatoresque sensere. Sequenti deinceps tempore gens Anglorum, Siue Saxonum, Britãniam tribus longis nauibus aduehitur: quorum dum iter prosperum domi fama retulisset, mittitur nihilo minus exercitus multiplex, qui sociatus prioribus, primum hostes, propter quos petebatur, abigit. Deinde in Britones arma conuertens, cõficta occasione, quasi pro seis militãtibus minus stipendia præparassent,

totam propè insulã ab orientali eius plaga vs-
que ad occidentalem incendio sibi seu gladio
subegit. At vero Theodosius, dũ absq; vigint i
vno, superioribus annis quos cũ Honorio pa-
truo regnauerat, septem & viginti annis im-
perium gessisset, ex quibus & cum Valẽtinia-
no genero vigintiquinque transegit, apud Cõ-
stantinopolim morbo consumptus obijt, ibi-
que sepultus est.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER XV.

Martianus, & Valentinianus iunior.

Nno ab vrbe condita. M. CCIIII. defuncto Theodosio quadragesimoquarto in numero, Martianus orientali aulæ præficitur imperator. Cæterum Valentiniani tempore huius vel superioris imperatoris curriculis asscribuntur. Igitur Valentinianus occidui rector imperij, pacis ea tempestate fœdera cũ Genserico Vuandalorum rege firmauit, certisq; spatijs Africa inter vtrosq; diuisa est. Gensericus de rerum successu tumidus, dum etiam apud suos superbiret, valida aduersus eum cõspiratio est facta. Quorũ molitione detecta, diuersis ab eo excruciati periere supplicijs. Horũ siquidem funeribus non minus virium amisit, q̃ si exuperatus belli certamine fuisset,

Interea rex Hunnorum Attila, dum cum fratre Bleda regnũ intra Pannonias Daciamq́ gereret, Macedoniã, Mysiam, & Achaiã, vtrasq́ etiã Thracias immanissima rabie deuastaret, Bledam suum germanum, regniq́ consortem peremit, eiusq́ sibi parere populos cõpulit. Fultus itaq́ fortissimarum gẽtium, quas sibi subiugarat, præsidio, ad occidentale demoliendum animum intẽdit imperium. Erant siquidẽ subiecti eius dominio rex ille Gepidarum famosissimus Ardaricus, Vualamir etiã Gotthorum regnator, Niso ipso, cui tunc seruiebat, rege nobilior: fortissimæ nihilominus gentes Marcomãni, Sueui, Quadi, præterea Heruli, Turlingi, siue Tungri, cũ proprijs regulis, aliæq́ præter has barbaræ nationes Aquilonis in finibus cõmorantes. Horũ omniũ Attila superbus imperium quanq̃ viriũ robore facile se posse adipisci putaret, quod cuperet, non minori tamen cõsilij astutia, q̃ armorum fortitudine hostes aggredi satagebat. Præuidẽs itaq́ sagacitate, qua callebat, nõ sibi fore tutum, si Gotthi qui intra Gallias morabantur, Romanis auxilio iungerentur, amicum se Gotthis simulãs, aduersum Romanos se asserit præliaturum: Romanorũq́ è diuerso quasi amicitias appetẽs, in Gotthos, eorum videlicet hostes, se pollicetur arma moturum. Agebat itaq́ hæc versuta barbaries, quatenus si hos posset a societate diuidere, faciliusvtrosq́ singulari certamine proculcaret. Quas eius astutias Aetius non minori acumine præui-

dens,legatos ad Theodoricum,qui eo tempore Gotthis apud Tolosam regnabat, dirigit, qui cũ eo pacis fœdera sociarẽt. Annuit iuxta Aetij votum Romanorum legatis Theodoricus,iungitq; cum eis nõ minus sibi prospiciẽs firmissimum fœdus,promittitq; se pariter pugnaturũ.Fuere interea Romanis auxilio Burgundiones. Alani cum Sangibano suo rege, Franci,Saxones,Riparioli,Labrones, Sarmatæ,Armoritiani,Liticiani, ac penè totius populi occidentis.Quos omnes Aetius ne impar Attilæ occurreret, ad belli adsciuerat societatem.Cõuenitur ex vtraq; parte in campos Catalaunicos, qui centum in longitudine leucis, & ex latitudine LXX,vt Gallis mos est metiri,feruntur. Attila itaque primo impetu mox vt Gallias ingressus est,Gundicarium Burgũdionũ regem sibi occurrentem protriuit. Deinde cum ad locum certaminis ventum esset, inquirit aruspicẽ,siquid sibi de belli sorte venturum prædiceret. Qui arte dæmoniaca exta pecudũ perscrutans,Attilæ infausta denunciat:hoc tamen quantulumcunq; solatium fore,quod summus de parte hostili in certamine ductor occumberet. Attila dum hæc de Aetij interitu,cuius mortem sitiebat, denũciari putaret,non dubitauit vel cum suorũ perditione bellum committere, dummodo Aetium suis motibus fortiter obsistentem possit extinguere.Committit itaq; pugnam iam in vesperũ die vergẽte,vt si superaretur ab hostibus, imminentis se noctis tenebris occultaret.Conue

niunt hincinde fortissimæ nationes, conserun-
tur acies, fit bellũ acre nimis, & pertinax, qua-
le vix vlla narratur historia: nec ante a pręlian
di ardore quieuere, q̃ eis nox superueniens pu-
gnandi voluntatem adimeret. Eo siquidem
prælio CLXXX M. hominum cæsa refe-
runtur. Tantumque est sanguinis effusum, vt
paruulus qui ibidem labebatur riuulus, im-
modicus subito torrens effectus, cadauera se-
cũ traheret peremptorũ. Attilã autem de mor
te Aetij sua suspicio fefellit. Nam incolumi
Aetio, rex ibi Gotthorum Theodoricus occu-
buit. In quo prælio quãuis neuter cessisset ex-
ercitus, constat tamen Attilam fuisse supera-
tum. Qui cum die altera intra plaustrorũ mu-
nimenta se continens erumpere non auderet,
nec tamen cessaret tubis & clamore perstre-
pere, Turismundus Theodorici regis filius
dolens de paterno funere, statuit Attilam ob-
sidione coartare, & eum, eiusq; exercitum ad
internicionem vsque delere. Tũc Attila de vi-
tæ fiducia iam desperans, ex equitatorijs in-
gentem pyram sellis construxit, vt ibidem
se Gotthis imminentibus supposito igne cre-
maret, ne aut quisquam de eius lætaretur
vulnere, aut rex tantarum gentium in pote-
statem hostium deueniret. Aetius vero caute
perpendens Romanos à Gotthis perempto
Attila deprimi, nec deinceps aduersum Got-
thos, si necessitas incumberet, habere so-
latium, filio Theodorici, quasi eius rebus
consulens, persuadet, vt domum reuerteret

tur,regnum paternum arriperet, ne ſi ab eius inuaderetur germanis, acerbius ei eſſet cum ſuis,ꝗ cũ hoſtibus dimicare. Hoc ille cõſiliũ tãꝗ pro ſua ſalute prolatũ libenter amplectẽs, domum reuerſus eſt,regnumq́ paternum ſuſcepit. Cæterũ Aetius & ob hoc talia machinatus eſt,vt Attilam ab eius impreſſione ſubduceret.Inſcia heu mens hominũ, quantũ hac prouiſione detrimentũ patriæ, dũ auertere cupit,ingeſſit.At vero Attila cernens ſe relictũ, hoſtes ad propria remeaſſe,erectis animis, ac ſpe ſalutis eleuatus Pannonias repedauit,multoq́ potiorem exercitũ coaceruans,Italiam furibundus introijt,ac primum Aquileiam ciuitatem in ipſo Italię ſitam principio,expugnare aggreſſus eſt.Quam continuo triennio obſidens, cum aduerſus eam,ſtrenue ciuibus repugnantibus,nihil præualeret,iamq́ murmur ſui exercitus non valentis famis tolerare penuriam audiret,cum die quadam ciuitatẽ circuit,vt ex qua eam parte facilius poſſet expugnare inquireret,cernit repente aues in ædificiorum faſtigijs nidificare ſolitas, quæ ciconiæ vocãtur,vno impetu ex vrbe migrare,fœtuſq́ ſuos ſublatos roſtris per rura forinſecus deportare. Aſpicite,inquit ad ſuos, iam aues futurorum præſcias perituram relinquere ciuitatem.Statimq́ adhibitis machinis tormentiſq́ hortatur ſuos.acriter expugnat vrbẽ, ac ſine mora capit.diripiuntur opes,captiuantur vel trucidantur ciues, reſiduũ direptionis igni ſuppoſito flamma conſumit.Fuerat ſiquidem

In ea ciuitate fœminarũ nobilissima Dugna nomine, forma quidẽ eximia, sed cãdore pudicitię amplius decorata. hęc dum habitaculũ supra ipsa vrbis mœnia haberet, turrẽq; excelsam suæ domui imminentẽ, sub qua Natissa fluuius vitreis labebatur fluẽtis, ne sordidissimis hostibus ludibriũ fieret, animęq; pulchritudinẽ velut illata libidine vitiaret, mox vt ingressum hostiũ, captamq; vrbem præsensit, è summa se eadem turre obuoluto capite in gurgitem præcipitem dedit, metumq; amittẽdæ pudicitiæ memorabili exitu terminauit. Plura præterea eiusdẽ regionis castella immanis hostis vel occisis vel captiuatis ciuibus succẽdit, ac diruit. Cõcordiã, Altinũ, siue Pataviũ vicinas Aquileiæ ciuitates fulminis instar demolitionis solo coæquauit. Exinde pervniuersas Venetiæ vrbes, hoc est Vincentiam, Veronam, Brixiam, Bergomum, seu reliquas nullo resistente Hunni bacchantur. Mediolanum, Ticinumq; pari sorte diripiunt, ab igne tamẽ abstinentes, & ferro. Deinde Aemiliæ ciuitatibus similiter expoliatis, nouissime eo loco quo Mincius fluuius in Padum confluit, castra metati sunt. Vbi Attila cõsistens, dũ vtrũ adiret Romam, an desisteret, animo fluctuaret, non vrbi, cui infestus erat, consulens, sed Alarici exemplum pauens, qui captæ a se vrbi non diutius superuixit: Dum ergo has animo tempestates reuolueret, repente illi legatio placidissima a Roma aduenit. Nam per se vir sanctissimus Leo papa ad eum accessit.

Qui cum ad regem barbarum ingressus esset, cuncta vt optauerat obtinens, non solum Romæ, sed totius Italiæ salutem reportauit. territus nanq; nutu dei Attila fuerat, nec aliud Christi sacerdoti loqui valuit, nisi quod ipse præoptabat. Fertur itaque post discessum pontificis interrogatum esse Attilã à suis, cur vltra solitum morem tantam reuerentiam Romano pontifici adhibuerit, quandoquidem penè ad omnia quæ sibi ille imperasset, obtemperaret. Tum regem respondisse, non se eius qui aduenerat, personam reueritũ esse, sed aliũ se virum iuxta eum in habitu sacerdotali adstantem vidisse, forma Augusta, & canicie venerabilem, illumq; euaginato gladio sibi terribiliter mortem minitantẽ, nisi cũcta quæ ille expetebat, explesset. Igitur Attila tali modo à sua sæuitia repressus, relicta Italia Pannonias repetit: ad quẽ Honoria Valẽtiniani principis germana, dum à fratre ob decus pudicitiæ districte seruaretur, suum eunuchum dirigit, quatenus eam sibi à fratre in matrimoniũ extorqueret. Accepto itaque hoc Attila nuncio, qui iam Italiæ fines excesserat, nec statim fatigato exercitu regredi poterat, mandat Valẽtiniano imperatori, minitans peiora se proxime illaturum Italiæ, nisi mox ei suam germanã cũ parte regni debita transmisisset. Qui reuersus ad proprias sedes, supra plures quas habebat vxores, puellã valde decorã indito nomine sibi in matrimoniũ iunxit. Ob cuius nuptias profusa conuiuia exercens, dum tan-

tum vini quantum nunquam antea insimul bibisset, cũ supinus quiesceret, eruptione sanguinis, qui ei de naribus solitus erat effluere, suffocatus & extinctus est. Eadem deniq; apud Constãtinopolim nocte Martiano imperatori in somnis dominus apparens, arcum Attilæ fractum ostendit. quo scilicet armorum genere gens illa fidere in bello maxime solet. Dũ hæc geruntur, apud Britãniam Pelagianæ hæreseos assertores Britãnorum tentant subuertere fidem: qui à Gallorum episcopis auxiliũ petentes, ad rectę fidei defensionẽ sanctissimũ virũ Germanũ, multisq; iam virtutibus clarum Altissiodorensis ecclesię episcopum accipiunt, & Lupum Tracasenum præsulem, atq; apostolicæ gratiæ virum, qui nõ minus signorum miraculis, quàm doctrinæ verbis, omnes ad sanæ fidei confessionem reduxerat. Ecce autem adhuc ibidem sanctis episcopis existentibus, valida Saxonum Pictonumque manus Britãniam aduehitur. Nihilo minus Britones mox arma corripientes hostibus obuiam pergunt: cum quibus beatissimus Germanus episcopus sponte se offerens, vnà pergit ad prælium. Cumque ipse dux belli ante confertam aciem constitisset, iamque hostes conglobati propius aduentarent, non tubæ clangoribus, non gladijs fidens, imperat solummodo sanctus Antistes, vt cum ipse prior inclamasset, omnes voce consona eundem responderent sermonem. Moxque eleuata magna voce, Alleluia sonauit: cumq; omnis exer-

citus ſublato ad ſydera clamore Alleluiá reſpondiſſet, cunctaque per circuitum loca reſultaſſent, continuo tantus hoſtes pauor inuadit, vt diſſoluta acie fugam arripientes, ac ſi ſingulorum ceruicibus gladius immineret, tremebūdi ad propria refugerēt. Igitur quia virtus ſemper inuidiam parit, Valentinianus imperator, quantum res docuit, proſperos Aetij ſucceſſus, vt præmiſſum eſt, pertimeſcens, eū, ſimulque Boetium ſenatorem nobiliſſimum gladio peremit. Ita vir bellicoſiſſimus Aetius, & quondam Attilæ regis potentiſſimi terror occubuit, cum quo pariter & occidentis imperium, ſaluſque reip. corruit, nec hactenus vltra valuit releuari. Sed nequaquam Valentiniano mors Aetij impune ceſſit. nam & ipſe anno ſequēti à Traſila Aetij milite cū xxx annis imperium geſſiſſet, confoſſus interijt. E quibus cum Theodoſio ſocero xxv, cum Martiano v imperauit. Mortuo Valentiniano, regni iura Maximus apud vrbē inuadens, necdū duobus expletis menſibus à Romanis peremptus eſt. Continuo aduectis ex Africa nauibus adeſt Genſericus cū validiſſimo ſuæ gentis exercitu, fultus inſuper præſidio Maurorum, cum adhuc Romanæ eccleſię beatiſſimus Leo ageret pōtificatū. Percuſſis itaq; Romanis tam terribili nuncio, nobilibuſq; ſimul ac popularibus ex vrbe fugientibus, vrbem omni præſidio vacuam Genſericus obtinuit, occurrentes ſibi extra portam eodem ſancto Leone epiſcopo: cuius ſupplicatio ita eum

deo adiuuante leniuit, vt quia omnia potestati eius essent tradita, ab igne tamen & cęde abstinerēt, atq; supplicijs. quatuordecim interim dies secura, & libera scrutatione omnibus opibus suis Roma vacuata est, multaque millia captiuorū, prout cuiq; ætate aut arte placuerunt, cum regina Eudoxia, quæ Gensericum ad hoc facinus inuitauerat, duabusque eius filiabus Carthaginem adductæ sunt. Capta itaq; hoc modo à Genserico Roma est, postquā eam primo Alaricus inuaserat: Sed iam vice expletis ab eo tempore XLIII annis, à conditione sua M CC atq; octo euolutis. Relicta itaque vrbe, per Campaniam sese Vuandali Mauriq; effundentes, cuncta ferro flammisq; consumunt: quicquid superesse potest, diripiunt: captiuāq; nobilissimā ciuitatem ad solū vsque abijciunt, captiuant, prędantur, Nolam nihilo minus vrbem ditissimam: aliæq; complures pari ruina prosternuntur. Neapolim præterea, quasq; ob infirmitatem capere non poterant, rebus agrarijs exinanitas relinquūt. quicunq; gladio superfuerant, captiuitatis iugo subijciuntur. Inter has procellas vir pijssimus Paulinus Nolanæ vrbis episcopus, postq̄ quicquid habere potuit, in captiuorum redēptionem expendit, nouissime cum nihil ei aliud nisi ipse sibi solummodo superesset, pro cuiusdā viduæ filio maternas non valens ferre pijs visceribus lachrymas, cum eadem ad Africam proficiscens, quò iam hostes descenderāt, sese barbaro viro vice vicaria in seruitium

tradidit: cuius sanctitas cum apud eandē barbaram gentē dei nutu cognita fuisset, demum cum omnibus suis ciuibus ad vrbem propriam remeauit. At vero Gensericus postquam ditatus Italiæ opibus ad Africā regressus est, Valētiniani principis gnatam, quam ab vrbe captiuitatis sorte abduxerat, Transmundo filio suo in matrominiū copulauit: ex qua Hildericus natus est, qui quartus post modum à Genserico in Vuādalis apud Africā regnauit. Recedente igitur ab vrbe Genserico, Romani insequenti mense exinanitę reipublicæ imperatorem Auitum præficiunt. Vuisigotthæ quoq; circa hæc tempora cum rege suo Theodorico Theodorici filio transcensis Pyrenæi iugis Hispanias inuadunt. At vero Martianus imperator cum apud Cōstantinopolim VII annis regnum administrasset, facta suorum conspiratione peremptus est.

p. bejinnen

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER XVI.

LEO AVGVSTVS.

Anno ab vrbe cōdita. M. C C X I. post Martiani imperatoris interitū Leo quintus ac quadragesimus Romanorum regum apud vrbē Cōstantinopolim augustali potitus est dignitate: qui deinceps sequenti tēpore Leonem suum filiū sui imperij consortem effecit. Exē

pto quoq; in Italia humanis rebus Auito, Maiorianus apud Rauennam inuadit imperium: quod cum propè annis quatuor optinuisset, haud procul à Tertrionensi ciuitate iuxta Hiriam flumen occisus est. Statimque Seuerus apud Rauennam imperator efficitur, & Augustus appellatur. Tertio huius imperij anno Biorgor rex Alanorum cum exercitu adueniens, occurrente patricio Ricimere superatus non longe à Bergomo ciuitate Venetiæ, atque extinctus est. Seuerus cum quatuor annis imperasset, morte propria apud vrbem occubuit. Eodem tempore egresso inopinate igne magna Constantinopolis ædium strage cremata est. Deinde totius consensu militiæ post Seueri mortem iura imperij Antemius suscepit. Sequenti anno Seruandus Gallorum præfectus imperium tentans inuadere, iussu Antemij principis in exilium trusus est. Rursus annali emenso spatio Romanus patricius imperij iam fraudulenter satagēs arripere dignitatem, præcipiente Antemio capite cęsus est. His quoq; diebus Gensericus iterum Italiam aduentare nauibus cupiēs, à Basilico patricio nauali superatus certamine Carthaginem inglorius repedauit. At vero in orientis partibus Asper patricius Leoni Augusto insidias moliens, suum filium Cæsarem effecit. Leo victorem exercitum statim è Sicilia vocans, patricium cum nouello Cæsare, alioq; eius germano digno vitæ mulctauit excidio. Hoc denique ipso in tempore inter Antemium prin-

cipem, eiusq; generum Ricimerẽ patricium, qui tunc Mediolani positus præerat Liguriæ, magnus discordiarum fomes exortus est: quibus se vir senectute cõspicuus Epiphanius Ticinensis episcopus interponens, eos primum ad concordiam reuocauit: deinde barbarica perfidia fœdus Ricimer rumpens (erat enim Gotthus prosapia) cum manu mox valida ad vrbem contendit, atq; apud Anienis pontem castra posuit. Diuisa itaq; Roma est, & quidã fauebant Antemio, quidam vero Ricimeris perfidiam sequebantur. Inter hæc Olimbrius à Leone Augusto missus ad vrbem venit, viuoq; adhuc Antemio regiam adeptus est potestatem. Billimer Galliarũ rector cognita aduersus Antemium conspiratione Ricimeris, Antemio ferre pręsidium cupiens, Romã properauit. Is cum Ricimere apud Adriani pontem prælium committens, continuo ab eo superatus, atq; occisus est. Extincto Billimere, mox victor Ricimer vrbem inuadẽs, quatuor iam annos agentem iura imperij Antemium gladio trucidauit. Præter famis denique, morbique penuriam, quibus eo tempore Roma affligebatur, insuper etiam grauissime deprędata est, & exceptis duabus regionibus, in quibus Ricimer cũ suis manebat, cætera omnia sunt prędatorũ auiditate vastata. Sed non diutius de perfidia lætatus est Ricimer. Nã post mensem tertium excruciatus lãguoribus & ipse interijt. Mortuo Ricimere, Olimbrius imperator Gundibarum eius nepotem patri-

cium effecit. Olimbrius quoque, dum ſeptem menſes imperiũ geſſiſſet, morte propria Romę defunctus eſt. Poſt huius funus Liarius domeſticus à Gundibaro patricio totius etiam voluntate exercitus apud Rauennam imperator efficitur. Anno deinde ſequenti inopinate Nepos patricius cũ exercitu veniẽs Licerium regia exuit poteſtate, eũq; apud Salonas Dalmatiarum vrbem epiſcopum ordinauit. Eo tempore cũ apud Toloſam Vuiſigotthorum populis Euricus regnaret, ac per Italiæ & Galliæ fines inter Nepotem & Euricũ litium fomenta creuiſſent, bellumq; è diuerſo vtrique præpararent, interueniente Epiphanio, de quo præmiſſum eſt, Ticinenſi epiſcopo, fœderis inter eos iura firmata ſunt. Haud procul ab his temporibus Theodoricus cognomẽto Strabo Triaci filius cum magna Oſtrogotthorum multitudine, vſque ad quartum vrbis milliarium armatus aduenit, nulli tamen Romanorum noxius: continuoque ad Illyricum reuerſus extinctus eſt. Exigit nũc locus dicere, quã ob cauſam Gotthorum alij Oſtrogotthæ, alij vero Vuiſigotthæ ſint dicti: opportunumque eſt aliquantulum ad ſuperiora tempora regredi: quatenus horum ratio vocabulorum poſſit exponi. Temporibus Valentiniani ſuperioris Auguſti, cum intra Thracię fines Gotthorum tunc populi communiter habitarent, bifarie per Alaricum ac Fridigernum diuiſi, decreuerunt vt vtrãq; rempu. id eſt Fridigernus cum ſuis orientalẽ, Alaricus vero cum ſuo exercitu

occidentalem opprimeret. Hi ergo, qui cum Frigiderno in orientali remanserant parte, lingua patria ab oriente Ostrogotthæ, id est orientales Gotthi dicti sunt. Isti vero, qui occiduas petiere regiones, ab occidente Vuisigotthę, id est occidentales Gotthi sunt appellati. Leo igitur Augustus postq̃ oriẽtale decem & septem annis rexit imperiũ, diem clausit extremum.

ZENO IMPERATOR.

MOrtuo Leone, Zeno continuo Augustalem nactus est dignitatẽ. Leonem itaque, de quo præmissum est, quẽ pater Leo in regni asciuerat potestatem, mater sua Zenonis imperium formidans occulte clericum fecit. Exigente autem vehemẽter Zenone, vt filium proderet, pro eo alium forma similem obtulit. Qui Leo deinceps in clericatu ad Iustiniani vsq; tempora vixit.

AVGVSTVLVS.

IPso quoq; anno Augustulus apud Italiam aduersus Nepotem cum exercitu veniens, effugato eo, imperij regimen inuasit. Annali deinceps circulo euoluto cum rege Vuandalorum Genserico fœdus initum est ab Oreste patricio. Hæc dũ apud Romanos geruntur, Odoacer cum fortissima Herulorum multitudine, fretus insuper Turtilingorum siue Scyrorum auxilijs, Italiam ab extremis Pannoniæ finibus properare contendit: qui dum adhuc per Noricorum rura exer-

citum duceret, cognita Seuerini fama CHRISTI domini serui, qui illis tunc degebat in locis, ad eũ vt sibi benedictionẽ petiturus accessit. Qui dum benedictione percepta ab eius egredi cellula vellet, & caput, ne superliminari ostij, eo quòd proceræ esset staturæ, allideret, inclinasset, à dei viro futurorum præscio mox talia audiuit· Vade nũc ad Italiam, vade Odoacer vilissimis interim animantium pellibus indutus, multis cito plura largiturus. Hæc ille verba rerũ exitu comprobauit. nam aliquantis postmodum annis totius Italiæ, insuper & vrbis vsus est potestate. Ingresso itaque Italiam Odoacre, statim ei apud Liguriæ terminos Orestes patricius occurrit, qui aduersus fortissimã multitudinem nihil se præualere cõspiciens, maxime cum eum iam quidam suorum deseruissent, metu trepidus intra Ticinum se munitionis fiducia conclusit. Mox adueniens cum exercitu Odoacer expugnatam fortiter ingreditur ciuitatem. vastantur vniuersa rapinis. sæuit vbique gladius. diuina quoque, priuataque ædificia ignis absumit. Captus demum Orestes ab hostibus, Placentiam vsque perducitur, ibique gladio detrũcatur. Exinde per vniuersas ijdem Barbari vrbes diffusi, cunctam sine aliqua tarditate Italiam iuri proprio subdidere, multasq; tunc ciuitates parantes resistere, extinctis habitatoribus ad solum vsque deiecere. Odoacer itaque prosperos sibi cernens successus accrescere, statim regiam arripuit potestatem. Augu-

ſtulus quidem, qui imperij præſumpſerat dignitatem, cernens vniuerſam Italiam Odoacris viribus ſubdi, inopinabili metu perterritus, ſponte miſerabilis, purpuram abijciens, cum vix vndecim menſibus Rempu. obtinuiſſet, imperialem depoſuit maieſtatem. Ita Romanorum apud Romam imperium toto terrarum orbe venerabile, & auguſtalis illa ſublimitas, quæ ab Auguſto quondam Octauiano erecta eſt, cum hoc Auguſtulo perijt, anno vrbis conditæ M. CCXXIX. A Caio vero Cæſare, qui primo ſingularem arripuit principatum, anno DXVII. Ab incarnatione vero Domini, anno quadringenteſimo ſeptuageſimo
475. quinto.

ODOACER SERVLVS.

IGitur deiecto ab Auguſtali dignitate Auguſtulo, vrbem Odoacer ingreſſus, totius Italiæ adeptus eſt regnũ, quod cum annis XIIII nullo inquietante tenuiſſet, ab orientis tunc partibus veniens Gotthorum rex Theodoricus Italiam poſſeſſurus intrauit. Sed vt ad liquidum ob quam cauſam, vel vnde adueniret, poſſit agnoſci, neceſſe eſt aliquantiſper ad ſuperiora repedare. Vualamir Oſtrogotthorum rex, de quo ſuperiori bello præmiſſum eſt, quòd Attilæ Hunnorum regi ſubiectus extiterit, mox vt Attila occubuit, ab Hũnorum ſe, ſuoq; dominio auitæ libertatis memor excuſſit. Idem quoque & Gepidarum rex Ardaricus, cæteræq; Hun-

nis subiectæ faciunt nationes. Hunni vero dolentes Vualamirem, eiusq; exercitum non solum se a suæ ditionis iugo excussisse, sed etiã cæteris nationibus, vt similia facerẽt, incentores fuisse: mox vt fugitiua mancipia eos insequentes, ad seruitutẽ pristinam armis aggressi sunt reuocare. Conglobatis itaque suis, super Hunnos Vualamir irruit, tantaque in eos cæde grassatus est, vt de reliquo, qui superfuerãt Hunni, Ostrogotthorum arma formidarent. Leo denique imperator cum Gotthis post hęc Illyricũ vastantibus fœdus iniit, ac Theodoricum Thiodimeris filium ex Arilena concubina genitum, ab Vualamire eius patruo obsidẽ accepit. Occiso deinde Vualamire à Syris, Thiodimer eius germanus regia iura suscepit. Diuiso deinceps regno, Thiodimer orientis, Vindimer vero occiduũ sortitur imperium deuastandum. Sed mox vt Vindimer Italiam ingressus est, rebus excessit humanis, successorem Vindimer filiũ relinquens. Vindimer vero acceptis a Licerio tunc imperatore muneribus, Gallias contendit, seseque cum parentibus Vuisigotthis iungens, vnum populum effecit. Interea dum suaui patrata victoria Vindimer domum reuertitur, Theodoricũ filium a Leone imperatore missum gratanter excepit: qui Theodoricus dum iam XVIII annũ ageret, inscio patre aliquantis secum satellitibus ascitis vicinam sibi Sarmatarum gentem inuadens, opima ex eorum nauibus patri spolia, prædãq; copiosam reportauit. Thiodi-

mere itaq; vita decedente, vniuersis adnitentibus ad regni gubernacula Theodoricus ascendit. Quod factum cũ ad Zenonem Augustũ perlatum esset, gratanter accepit, eumq; ad se rursus euocatum Constantinopolim, magno simul honore & diuitijs extulit, in tantum vt etiam consularibus eum fascibus sublimaret, quæ dignitas post imperiale fastigium prima est, æneamq; illi equestrem statuam ante suum palatium collocaret. At vero dum huiuscemodi Theodoricus delicijs apud Constantinopolim afflueret, gens illius, id est Ostrogothæ, dum eis per fidei sanctionem prędas agere more solito non liceret, nec tamẽ ab imperatore oblata stipendia sufficere possent, cœpere non minimam egestatis penuriam pati. Execrantur fœdus compositũ, vituperãt inutilem pactionem, mittũtq; continuo ad Theodoricum, qui dicerent, quod cũ ipse Græcorũ epulis superflueret, illi inopiæ miserias sustinerent. Hortantur vt si suis, sibiq; cõsulere velit, citius redeat, quatenus ne cuncta gens pessundetur, & nouas ad habitãdum sedes exquirant. His Theodoricus cognitis, ad Augustũ Zenonem confestim accedit, questus insuper, penuriamq; suorum exponit, Italiam sibi dari postulat, absolutionem efflagitat, adijciens, quod si superare Odoacrem possit, Italiamq; obtinere, ad eius redũdaret gloriam, a quo directus fuisset. si in bello superatus foret, nihilo minus lucri accresceret, quandoquidẽ quotidianorum stipendiorum exactoribus care-

ret. Talia Zeno audiens cõtristatus quidẽ est, eo quòd eũ nollet dimittere. Attamẽ deliberato cõsilio Reip. vtilitati prospiciens, eius petitionibus annuit. Italiã ei per pragmaticũ tribuẽs, sacri etiã velaminis dono cõfirmauit: Senatũq; illi, populũq; Romanũ cõmendãs abire permisit. Egressus igitur Cõstãtinopolim Theodoricus ad Ostrogotthas reuertitur, hortaturq; cõtinuo, vt q̃primum parati sint, quatenus possessuri Italiã proficiscantur. Attamẽ prius q̃ ad Italiã aduentaret, Trasillam Gepidarũ regem insidias sibi molientem bello superans, extinxit, Busamque Bulgarorũ regem magna cum suis agminibus cæde prostrauit. Egressus itaque à Mysia cum omni Ostrogotthorum multitudine, vniuersaque supellectili, per Syrmium Pannoniásque iter faciens, ad Italiam venit. Ac primum iuxta Sontium flumen, quod non longe ab Aquileia labitur, castra componens, dum vberrimis, quæ eo loco habentur, pascuis fatigata aliquantulum ex itineris longitudine iumenta reficeret, ibi mox ei cum grandi suorum exercitu totius Odoacer Italię viribus occurrit. Quem Theodoricus alacriter excipiẽs, magno superatum prælio postremo in fugam conuertit. Exinde Theodoricus mouens cum Veronam venisset, iterum aduersus eum Odoacer non minori quàm prius belli sese apparatu opponit. Cõtra quẽ Theodoricus haud procul a Veronẽsi vrbe confligens, nimia eius exercitũ cæde contriuit, ipsumq; pariter & omnem illius

multitudinẽ dare terga coegit. Qui dũ fugæ metu se præcipites in Athesim fluuium mergunt, ex magna parte rapidissimis eius gurgitibus impliciti suffocantur. Theodoricus vero dum ipso impetu subsequitur fugientes, Veronam, illico pauore ciuibus cõsternatis, inuadit. Odoacer autem cum ijs qui euaserant, fugiens, Romam cõtendit, sed obseratis continuo portis exclusus est. Qui cum sibi denegari introitum cerneret, omnia quæ attingere potuit, gladio flammisq; cõsumpsit. Inde quoque egrediens, Rauẽnam ingressus est. Ibique quibus se aduersum hostes tueretur, munitionũ præparare obstacula cœpit. Theodoricus itaq; à Verona digrediẽs, Mediolanum peruenit: vbi dum consisteret, magna ad eum multitudo militum, pluresq; Italiæ populi conuenere. Sed paucis interiectis diebus rursus deditus totus exercitus, Tuffa quodam nomine instigante, Odoacris se partibus reddidit. Ea res Theodoricum in tantum perterruit, vt se, suumq; exercitũ apud Ticinensem vrbem muniret. Talium rerum varietates Burgundionũ rex Gũdubadus aspiciens, Liguriam cum ingenti exercitu ingressus, cuncta quæ reperire poterat, pro voluntate diripiens, infinitam secum ad Gallias captiuorum multitudinem adduxit. Theodoricus itaque aliquandiu intra munitiones exercitum retinens, demum relictis ibi matre, sororibus, vniuersaque vulgi multitudine, nihil planè dubius de Epiphanij viri sanctissimi fide, cum expeditis

armatorum cuneis ad Odoacris obsidionem Rauennam perrexit: dumque eo loco cui Pinetum nomen est, nõ procul ab vrbe castra po suisset, per cõtinuum penè triennium Odoacrem obsedit. Qui cum frequenter ex vrbe cũ suis egrediens, eius exercitum inquietaret, nouissime noctu in castra irruens, magna Theodorici exercitum strage prostrauit. Victus ad extremum, fortissime Gotthis resistẽtibus, in vrbem cõfugit. Nec multo postea à Theodorico in fide susceptus, ab eo truculente peremptus est. Egressis deniq; à Ticinensi vrbe post triennium Gotthis, eãdem mox vrbem Rugi inuasere, cũcta per circuitum loca, simulq; & ciuitatem per continuum biennium populatione vastantes, cum beatissimus Epiphanius superesset, cuius in tantis periculis sanctitate ciues releuabantur afflicti. Hic a Theodorico Gallias ad Gũdubadum pro captiuis redimẽdis directus, excepta innumera multitudine, pro quibus primum tribuit sex millia captiuorum ob solam sanctitatis suæ reuerentiã sibi concessa, secum reduxit. Igitur Theodoricus extincto apud Rauennam Odoacre, totius Italiæ adeptus est ditionẽ: nec multo post Romam profectus, a Romanis magno gaudio susceptus est, quibus ille singulis tritici ad subsidium annis viginti millia modiorum concessit. Dum hæc apud Italiam geruntur, à Bulgaris vniuersa Thracia deuastatur. Constantinopolis etiam ipsis diebus maximo con flagrauit incendio. Ast vero apud Africã Ho-

ricus, qui mortuo Genserico in regnum suc cesserat, Arriana perfidia trusis in exiliũ effugatisq; amplius quàm CCCCXXXIIII catholicis episcopis, & ecclesijs eorũ clausis, plebem varijs supplicijs affecit. Et quidẽ innumeris manus abscindens, linguas eorum præcidit, nec tamen loquelam catholicæ confessionis eripere potuit. Apud Britanniam quoq; Ambrosius Aurelianus, qui solus forte Romanæ gẽtis Saxonũ cædi superfuerat, purpuram induit, victoresq; Saxones Britonum ducens exercitum superauit sæpe: atq; ex eo tempore nunc hi, nunc illi palmã victoriæ habuerunt, donec Saxones potentiores effecti, tota per longũ insula potirẽtur. Theodoricus interea, vt sui regni vires constabiliret, Audefredã Ludouici Francorum regis filiam sibi in matrimonium iunxit, Almafredam germanam suam Vuandalorum regi Honorico, eius Almafredæ filiam Malabergam Toringorũ regi Ermenfredo, Theodicodo quoq; & Ostrogottho ex concubina filias, alteram Alarico Vuisigotthorum regi, alteram Sigismundo Burgundionum consociauit. Amalasiuntham vero tertiam filiam Eutharico ex Alemannorum stirpe veniẽti euocato ab Hispania tradidit. Nec fuit aliqua vicina Italiæ gens, quæ Theodorico aut coniunctionis affinitate, aut pactionis fœdere sociata nõ fuerit. Zeno itaque Augustus cum per annos XVII Reipu. præfuisset, apud vrbem Constãtinopolim vitæ terminum accepit.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM

LIBER XVII.

ANASTASIVS.

Essante iam Romanæ vrbis imperio, vtilius, aptiusque mihi videtur ab annis Dominicæ incarnationis supputationis lineam deducere, quò facilius quid quo tempore actum sit, possit agnosci. Anno ab incarnatione domini CCCCXCII post Zenonis excessum Anastasius pupuram induit, qui XLVII in regũ numero extitit. Hic Romani decus imperij Eutychianæ hæreseos illuuie maculauit. Huius temporibus tanta propter Symmachi & Laurentij electionem Romæ dissensio facta est, vt Faustus senatorum nobilissimus & exconsul, & alius exconsul Probinus Laurentij partibus fauentes aduersus Faustum exconsulem, cæterosq; qui Symmacho adhærebant, pontifici bellum inferrent, multasq; cædes, & homicidia in medio vrbis facientes, plerosque ex sacerdotali numero, multos etiam clericorũ, perplures ciuium Romanorum extinguerẽt. Eo tempore Transamũdus, qui fratri Honorico apud Africam in Vuandalorum regna

ſucceſſerat, fratris vel patris Genſerici ſecutus perfidiam, clauſis catholicorum eccleſijs, ducentos viginti epiſcopos in Sardiniā exilio relegauit. Quibus beatus papa Symmachus quotidiana ſubſidia miniſtrare nō deſtitit. Inter has tempeſtates beatus Fulgentius in confeſſione fidei & ſciētia floruit. His ipſis apud Africam diebus, dū Arrianus quidam Olympius nomine corpus aquis balnearib9 abluēs, indigna quædam & blaſphema de ſanctæ trinitatis fide verba euomeret, veniente ſubito ignito cœlitus iaculo viſibiliter cōbuſtus eſt. Barbas quoque quidam Arrianus epiſcopus dum contra regulam fidei, minorem ſcilicet patre filium, & ſpiritum ſanctum aſſerere cupiens, baptizaturus dixiſſet, Baptizo te ego Barbas in nomine patris maioris, & filij minoris, in ſpiritu ſancto: ſtatim aqua quæ ad baptizandum allata fuerat, nuſquam comparuit. Quod aſpiciens qui baptizandus erat, confeſtim ad eccleſiam catholicam cōfugiens, iuxta morem fidei baptiſmum Chriſti ſuſcepit. Theodoricus vero dum per idem tēpus pacifice apud Italiā regnaret, per ſingula quæq; celebriora loca regia ſibi habitacula cōſtruxit. Anaſtaſius itaq; dū in hęreſi qua delapſus fuerat, perſeueraret, duaſq; in Chriſto naturas, deitatis videlicet, & humanitatis, Eutychē hęreſiarchā ſequens denegaret, Hormiſda papa, qui Symmacho ſucceſſerat, direxit Euodiū Ticinēſem epiſcopū, alioſq; cū eo Cōſtātinopolim legatos, cū catholicæ fidei inſcripto,

quatenus Anastasium ad ecclesiæ reduceret gremium. Is non solum salubria eorum monita spreuit, sed insuper etiam à suis aspectibus eos non sine contumelia expulit, nauiq; fragili impositos mandat, ne vspiam per totā Græciam ad aliquam ciuitatem accederent. quam eius impiam temeritatem diuina continuo vltio subsecuta est. Nam cum iam septimum & vigesimum imperij annum ageret, ictu fulminis percussus interijt.

IVSTINVS.

a Nno ab incarnatione Domini quinquagesimo octauodecimo punito Anastasio hæretico Iustinus catholicus Augustali potitus est solio. Ad hūc ob causam redintegrādæ fidei directus ab Hormisda pōtifice vir sanctitate præcipuus Germanus Capuanæ vrbis episcopus, digne susceptus est, multorumq; dubia corda in fide solidauit. Eo tempore apud Africam defuncto Transamūdo Vuādalorum rege Arrianæ perfidiæ, Hildericus eius filius ex captiua Valētiniani principis filia ortus, adeptus est regnum. Qui non patrē hæreticum, sed matris catholicæ monita sequens, rectæ fidei cultor enituit. Hunc pater Transamundus ad mortem veniens, quia cernebat eum catholicæ parti fauere, sacramēti nodis astringere curauit, ne vnquam in suo regno catholicis consuleret. Qui mox vt suus genitor vita caruit, priusquam etiam regni iura assumeret, vniuersos episcopos quos Tran-

518

samundus in exilium coegerat, regredi fecit, eisq; ecclesias reformare cœpit, septuaginta iam & quatuor euolutis annis, ex quo à Genserico primitus apud Africam ecclesiæ fuerāt destitutæ. At vero in orientis partibus, dum adhuc eo tēpore per loca singula Arriana hæresis vigeret, Iustinus ardore orthodoxæ fidei omnimodis satagere cœpit, vt hæreticorū nomē extingueret: statuitq; vt vbiq; eorum ecclesias catholica religione consecraret. Quod dū in Italia rex Theodoricus Arriana lue pollutus audisset, Ioannem papam, simulq; cum eo Theodorum importunum, atq; Agapitum consulares viros, aliumq; Agapitū patricium Constantinopolim ad Iustinum principem dirigit, mandatq; per eos interminitans, vt nisi quantocyus hæreticis ecclesias suas redderēt, eosq; in pace degere sinerent, vniuersos Italiæ populos ipse gladio extingueret. Qui peruenientes ad Augustū, cū ab eo digne, vt cōpetebat, suscepti essent, magnis eum de sua, suorūq; salute soliciti fletibus postulant, vt suę legationis seriem, quanquam esset iniusta, libenter exciperet, Italiæq; perituræ consuleret. Quorū fletibus Iustinus permotus, eis quod petebatur cōcessit, Arrianosq; suo iuri reliquit. Dū hi in itinere demorantur, Theodoricus rabie suæ iniquitatis stimulatus, Symmachū excōsulem ac patricium, & Boetium seniorem & excōsulem catholicos viros gladio trucidauit. His diebus extincto à Francis Alarico Vuisigotthorū rege, Theodoricus per Ippam suum

comitem plus quàm xxx M. Francorum cædens, Thiodem suum armigerũ post mortem Alarici tutorem Amalarici nepotis constituit. Ioannes vero pontifex reuertens à Constantinopoli, dum cum ijs cum quibus ierat, profectus ad Theodoricum Rauennam fuisset, Theodoricus ductus malitia, quòd eum Iustinus catholicæ pietatis defensor honorifice suscepisset, eum simul cum socijs carceris afflictione peremit. Sed hanc eius immanissimã crudelitatem mox animaduersio diuina secuta est. Nam nonagesimooctauo post hoc facinus die, subita morte defunctus est: cuius animam solitarius quidam apud Liparam insulam vir magnæ virtutis aspexit inter Ioannem papam & Symmachum patriciũ deduci, & in Vulcani ollam, quæ ei loco proxima erat, demergi. Igitur Theodorico tali modo punito, Gotthi sibi Alaricum, de quo præmissum est, ex Theodorici filia procreatum cum eadem Amalasiuntha matre sua in regnum præficiũt. At vero Iustinus cum Augustalem dignitatẽ annis vndecim administrasset, apud Constantinopolim in pace quieuit.

IVSTINIANVS.

a Nno ab incarnatione Domini quingentesimo vigesimonono Iustinianus sororis Iustini filius Romanorum principum nonus ac quadragesimus, Augustalẽ adeptus est principatum. Qui mox vt 529

imperialia iura suscepit, ad reparationẽ Reip. status animum intendit. Ac primum per Bellisarium patricium ingentem virũ Persas aggressus est, qui transgressis Romanorum terminis eorum regiones grauiter populabantur: quos Bellisarius magnis prælijs fudit. Atq; ex voluntate principis Cõstantinopolim triumphans ingressus est. Interea Atalaricus Gothorum rex, cum nondum expletis quatuor annis regnasset, immatura morte præuentus vitæ subtractus est: cuius mater Amalasiũtha post eius funus Theodatum socium asciuit in regnum. Sed Theodatus idem immemor collati beneficij, eam post aliquod tempus in balneo strangulari præcepit, quia ipsa dum aduiueret, se, suumq; filium principi commẽdauerat. Audita Iustinianus Augustus eius morte, graui mox aduersus Theodatum iracundia exarsit. Sentiens Theodatus sibi infensum habere principem, beatũ papam Agapitum Cõstãtinopolim dirigit, quatenus apud Iustinianum ei factorum impunitatem impetraret. Qui sanctus Põtifex dum Iustinianum principem adisset, facta cum eodem de fide collatione, reperit eum in Eutychetis dogma corruisse, à quo primitus graues beatus Antistes minas perpessus est. Sed cum illius inconcussam in fide catholica Iustinianus constantiam cerneret, siquidem ad hoc vsq; verbis progressum fuerat, vt talia à præsule audiret: Ego ad Iustinianum imperatorem Christianissimum venire desideraui, sed Diocletianum inueni.

Atalaricus Rex Gothor. contra: Rex Theodorici ... pag. 182

Tandem ex voluntate dei eius monitis acquiescens, ad catholicæ fidei confeſſionem cum multis pariter, qui ſimiliter deſipiebāt, regreſſus eſt. Anthemium quoq; eiuſdem regiæ ciuitatis epiſcopum præfatæ hæreſeos defenſorē conuictum publice communione priuauit, ac perſuaſo principe in exiliū coëgit. Nec multo poſt idem pontifex apud eandem vrbem diē obijt. Interea ad Africam, quā iam multis annis Vuandali poſſidebant, à Iuſtiniano cum exercitū Belliſarius miſſus eſt: qui mox prælio cum Vuandalis commiſſo, eorum magnas copias fudit, regemq; ipſorum Gilimerum viuū capiens, Conſtantinopolim miſit. Carthago quoq; poſt annum ſuæ excisionis XCVI recepta eſt. Porrò dum Agapitus pontifex, qui à Iuſtiniano principe pacem Theodato poſtularet, apud Conſtantinopolim obijſſet, Iuſtinianus Belliſarium patriciū multis iam prælijs glorioſum aduerſus Theodatum dirigit, vtque etiam Italiam à Gotthorum ſeruitio liberaret. Belliſarius itaq; dum aliquantulū tēporis apud Siciliam moram faceret, rex Gotthorum Theodatus extinctus eſt. Huius in loco Vitigis ſucceſſit, qui mox vt regnum inuaſit, Rauennam profectus Amalaſiunthæ reginæ filiam per vim ſecum auferens, ſibi matrimonio iunxit. Conceptas ergo contra Theodatum Belliſarius belli vires in Vitigem conuertit. Egreſſuſq; ex Sicilia, ad Campaniam Neapolim venit: quem Neapolitani ciues noluerunt excipere. Qui indignatus acriter ad

eiusdem vrbis expugnationem totis se viribus erexit. Aliquantisque fortiter in pugnam diebus deductis, tandem per vim capiens ingressus est. Tantaq; nō solum in Gotthos, qui ibi morabantur, sed etiā in ciues ira desæuit, vt non ætati, non sexui, postremo non sanctimonialibus, vel ipsis etiam sacerdotibus parceret, viros in conspectu coniugum miserabili visu perimens. Superstites matres ac liberos captiuitatis iugo abduxit, cuncta rapinis diripiens. Nec à sacrosanctis ecclesijs expoliandis abstinuit: indeq; egrediens Romam properauit. Quo Romam ingresso, Gotthi qui in vrbe morabantur, noctu inde egressi, relictis patentibus portis Rauennam fugiunt. Vitigis vt talia comperit, mox aduersus Bellisarium Romam cum ingenti exercitu venit. Bellisarius non aptum sibi tempus ad bella conijciens, intra vrbis se mœnia clausit, eamque circunsepsit. Gotthi vrbem obsidentes, vniuersa per circuitum direptionibus & incēdijs absumunt: quoscunq; Romanos reperiunt, gladio extinguūt: cuncta sacra loca denudantes; ipsis etiam venerabilium martyrū sepulchris manus impias inferunt. Continue vrbem impugnant, sed cauta Bellisarij defensatur industria. Præter belli instantiam angebatur insuper Roma famis penuria. Tanta siquidem per vniuersum mundum eo anno maxime apud Liguriam fames excreuerat, vt sicut vir sanctissimus Datius Mediolanensis antistes retulit, pleræque matres infelicium natorum

membra comederent. Cumque per annum continuum Gotthi Romam obſediſſent, demum territi Rauennam rediere. Belliſarius vero proficiſcens Neapolim, eamque vt competebat ordinatam relinquēs, Romam regreſſus eſt. Statimque ei à Theodora Auguſta præceptio allata eſt, vt papam Siluerium conuictum accuſatione falſorum teſtium, in exilium truderet, eo quòd Anthemium hæreticum Conſtantinopolitanum epiſcopum reuocare noluiſſet. quod Belliſarius, licet nolens, nihil moratus effecit. Pulſus deniq; papa Siluerius ad Pontiam inſulam eſt, in qua & exulans obijt. Vitigis vero coacto rurſus in vnum magno Gotthorum exercitu, cum Belliſario conflixit, factaque maxima ſuorum ſtrage, in fugam conuerſus eſt. Quem Iohannes magiſter militum cognomento Sanguinarius noctu fugientem perſequens viuum comprehendit, Romamque ad Belliſarium adduxit. Patrata Belliſarius victoria, Conſtantinopolim redijt, ſecum Vitigem deferens. quo viſo Iuſtinianus valde lætatus eſt, eique non multo poſt patricio effecto, adminiſtrationem illi iuxta Perſarum terminos tribuit. ibique Vitigis degens vitam finiuit. Belliſarius vero dignis euectus honoribus, iterato ad Africam aduerſus Guntarith mittitur, qui Vuandalos rurſus ſolicitans, apud eos arripuerat regnum. Belliſarius vt Africam attigit, Guntarith ſub dolo pacis illico peremit, reſiduoſque Vuandalorum Reipublicæ iugo ſubſtrauit.

Victor exinde Bellisarius Romam venit. Auream crucem centum librarum pretiosissimis gemmis exornatam, in qua suas victorias descripserat, beato Petro per manus papæ Vigilij obtulit. His apud Casinum tēporibus post solitariam vitā in sancto degēs cœnobio stupendis beatissimus pater Benedictus, nec minus futurorum præscius radiabat virtutibus. Hac etiam ætate gens Langbardorum amica tunc populi Ro. apud Pannonias degebat, quibus in regni gubernaculo Audoinus præerat. Is eo tempore cum Turisendo Gepidarum rege confligens, per Alboinum suum filium iuuenem strenuum victoriā nactus est. Deniq; inter ipsas Alboinus sese acies Turismādum Turisendi regis filium appetentem alacriter aggressus extinxit, perturbatisq; hac occasione Gepidis, suis victoriam peperit. At vero apud vrbem Romam papa Vigilius ob eandem, qua & decessor suus causam indignatione Augustæ per Antimum Scribonem ductus Constantinopolim, indeq; in exiliū actus est. Capto igitur Vitige, Gotthi transpadani Ildebrandum sibi regem constituunt, qui eodem anno perimitur. Cui successit Errarius, & ipse nondum anno expleto iugulatus. Dehinc sibi Badiulam, qui & Totila dicebatur, in regnum præficiunt. Moxq; collecto vndiq; exercitu vniuersam rursus Italiam inuadūt. Exinde per Campaniā, viriq; dei Benedicti patris cœnobium iter facientes perueniunt, perq; Lucaniæ ac Brutiorum fines Regium pro-

ficiſcuntur. Nec mora Siculum tranſgreſſi fretum Siciliam inuadunt. Inde quoque Romam petunt, eamque obſidionibus circuncludunt. Quæ tantam tunc famis penuriam perpeſſa eſt, vt præ magnitudine inopiæ natorum ſuorum carnes comedere vellent. Feſſis nimium Romanis, nec valentibus mœnia tueri, Totila à porta Hoſtienſi vrbem ingreſſus eſt. Qui parcere Romanis cupiens, per totam noctem clãgere buccinam iubet, quò ſe a Gotthorum gladijs aut eccleſijs tuerẽtur, aut quibuſcunque locis occulerent. Habitauitque aliquanto tempore cùm Romanis, quaſi pater cum filijs. Hanc illi (vt videtur conijci) animi benignitatem, qui nimiæ antea crudelitatis extiterat, beati Patris Benedicti, quem olim adierat, monitio contulit. Elapſi ab vrbe aliqui è numero Senatorum Conſtantinopolim afflicti properant: quibus calamitatibus Roma ſubijceretur, principi narrant: qui ſtatim Narſem eunuchum ſuum & cubicularium cum manu valida mittit, vt afflictæ Romæ quantocyus ſubueniat. Is ad Italiam veniens, magno cum Gotthis certamine conflixit. Quibus ad internecionem penè conſumptis, regem Totilam, qui vltra iam decem annos regnauerat, interfecit, vniuerſamq; Italiam ad Reipu. iura reduxit. Quia vero reſtant adhuc quæ de Iuſtiniani Auguſti felicitate dicantur, in ſequenti, deo præſule, libello promenda ſunt.

PAVLI DIACONI DE GESTIS ROMANORVM LIBER XVIII.

C Vm iam, vt pręmissum est, Romanorum desierit apud Italos imperium, plurimæque gentes irruerent contra ipsos, ad iusque pertransierat Pelasgũ, hac tempestate Iustinianus Augustus Romanum eundem felici sorte regebat imperiũ, qui & bella prospere gessit, & in causis ciuilibus mirificus extitit. Nam per Bellisarium patriciũ Persas fortiter deuicit, perq; ipsum Bellisarium Vuãdalorum gẽtem, capto eorũ rege Gilimere, vsq; ad internecionem deleuit, Africãq; totã post annos XCVI imperio Romano restituit: rursusq; Bellisarij viribus Gotthorũ in Italia gẽtem, capto Vitige eorũ rege, superauit. Maurosq; post hæc Africam infestantes, eorũq; regem Attilã per Ioannem excõsulem mirabili virtute prostrauit: pari etiam modo, vt alias gentes, belli iure compressit: quam ob causam propter horum omnium victorias, vt Alemãnicus, Gotthicus, Alanicus, Vuandalicus, Africanusque diceretur, habere hæc nomina meruit. Leges etiam Romanorum, quarum prolixitas nimia erat, & inutilis dissonantia, mirabili breuitate correxit. Nam omnes cõstitutiones principum, quæ vtique in multis voluminibus habebantur, intra XII libros coartauit. Idem quoque volumen Codi-

cem Iustiniani appellari præcepit: rursusque singulorum magistratuum siue iudicum leges, quæ vsque ad duo millia penè librorum erant extensæ, intra L. librorum numerum redegit, eumque Codicem Digestorum siue Pandectarum vocabulo nuncupauit. Quatuor etiam Institutionum libros, in quibus breuiter vniuersarum legum textus comprehenditur, nouiter composuit: nouas quoque leges, quas ipse statuerat, in vnum volumē redactas, id est codicem, Nouellam nuncupari sanciuit. Extruxit quoq; idem princeps intra Cōstantinopolim vrbem ipsi domino, qui est sapiētia dei patris, templum, quod græco vocabulo ἁγίαν σοφίαν, id est sanctam sapientiam nominauit. Cuius opus adeo cuncta ædificia excellit, vt in totis terrarum spatijs huic simile non possit inueniri. Erat enim hic princeps fide catholicus, in operibus rectus, in iudicijs iustus: ideoque omnia ei concurrebant in bonum. Huius temporibus Cassiodorus apud vrbem Romam tam seculari quàm diuina scientia claruit: qui inter cætera quæ nobiliter scripsit, psalmorum occulta præcipua potentissime reserauit. Hic primum COS. denique senator, ad postremum vero monachus extitit. Hoc etiam tempore Dionysius Alba in vrbe Roma constitutus paschalem calculum mirāda argumentatione composuit. Tunc nihilominus Arator Romanæ ecclesiæ subdiaconus poeta mirabilis apostolorum actus versibus hexametris ex-

Nars.

Alboinus

arauit. His quoq; diebus beatiſſimus Benedictus pater, & prius in loco qui Sublacus dicitur, qui ab vrbe Roma XL millibus paſſuũ abeſt, & poſtea in caſtro Caſini, quod Clarum appellatur, & magnæ vitæ meritis, & apoſtolicis virtutibus effulſit. Igitur cum circumquaque Langbardorũ victoriæ perſonarent, Narſes chartularius imperialis, qui tunc præerat Italiæ, bellum aduerſus Totilam Gotthorum regem pręparans, cum iam pridem Langbardos fœderatos haberet, legatos ad Alboinum dirigit, quatenus ei pugnaturo cum Gotthis auxilium miniſtraret. Tunc Alboinus electã è ſuis manum direxit, qui Romanis aduerſus Gotthos ſuffragiũ ferrẽt: qui per maris Adriatici ſinum in Italiam tranſuecti, ſociati Romanis pugnam inierũt cum Gotthis. Quibus vſque ad internecionem deletis pariter cũ ſuo Totila rege, onerati multis muneribus victores ad propria remearunt, omniq; tẽpore quo Langbardi Pannoniam poſſederunt, Romanæ Reipu. aduerſus æmulos adiutores fuerũt. Tunc quoque apud Conſtantinopolim Priſcianus Cæſarienſis grammaticæ artis (vt ita dixerim) profunda rimatus eſt. His tẽporibus Narſes etiam Buccellino duci bellum intulit, quem Theudebertus rex Francorum cum in Italiam introiſſet, reuerſus ad Gallias cum Amingho duce ad ſubijciendam Italiam reliquerat. Qui Buccellinus cum penè totam Italiã direptionibus vaſtaret, & Theudeberto ſuo regi de præda Italiæ munera copioſa

conferret, & cum in Campania hyemare disponeret, tandem in loco cui Tanetum nomen est, graui bello à Narsete superatus, extinctus est. Aminghus vero, dũ Auidin Gotthorũ comiti contra Narsetem rebellanti auxilium ferre conatus fuisset, vtrique à Narsete superati sunt. Auidin captus Constantinopolim exulat. Aminghus vero, qui ei auxilium præbuerat, Narsetis gladio perimitur. Tertius vero Frãcorum dux nomine Leutharius Buccellini germanus, dum multa præda onustus ad patriam cuperet reuerti, inter Veronam & Tridẽtum iuxta lacum Benacũ propria morte defunctus est. Habuit nihilominus Narses certamen aduersus Sindual Brentorum regem, qui adhuc de Herulorum stirpe remanserat, quos secum in Italiam veniens solummodo Odoacer adduxerat. Huic Narses fideliter sibi primum adhærenti, multa beneficia contulit. Sed nouissime superbe rebellantem, & regnare cupientem, bello superatum, & captum, celsa de trabe suspendit. Eo quoque tempore Narses patricius per Dagistheum magistrum militum virum bellicosum & fortem vniuersos Italiæ fines obtinuit. Hic Narses quidem primũ chartularius fuit, deinde propter virtutem merito patriciatus honorẽ meruit. Erat autem vir pijssimus, in religione catholicus, in pauperes munificus, in recuperandis basilicis studiosus satis, vigilijs & orationibus in tantum studens, vt plus supplicationibus ad deum profusis, quàm armis

bellicis victoriam obtineret. Inter hæc Iustiniano principe vita decedente, Iustinianus minor Rempub. apud Constantinopolim regendam suscepit. His quoque temporibus Narses patricius, cuius ad omnia studium vigilabat, Vitalem episcopum Altinæ ciuitatis, qui ante annos plurimos ad Francorum regem confugerat, hoc est ad Agathēsem ciuitatem, tandem apprehensum apud Siciliam exilio damnauit. Igitur deleta vel superata Narses omni Gotthorum gente, & ijs quoq;, de quibus diximus, pari modo deuictis, dum multum auri & argenti, seu cæterarum rerum diuitias acquisisset, magnam ab his ducibus, qui multa contra hostes eorum laborauerat, inuidiam pertulit, qui contra eum Iustino Augusto, & eius coniugi Sophiæ in hæc verba suggesserũt dicentes. Quia expedierat Romanos Gotthis potius seruire, q̃ Græcis, vbi Narses eunuchus imperat, & nos seruitio opprimit, & hoc noster pijssimus princepsignorat. Aut libera nos de manu eius, aut certe & ciuitatem Romã, & nosmetipsos gentibus tradimus. Cumq; hæc Narses audisset, hæc breuiter retulit verba. *Si male feci cum Romanis, male inueniam.* Tũc Augustus in tãtum aduersus Narsetem commotus est, vt statim in Italiam Longinũ præfectum mitteret, qui Narsetis locum obtineret. Narses vero his cognitis valde pertimuit, & in tantum maxime à Sophia Augusta territus est, vt regredi vltra Constantinopolim non auderet. Cui illa inter cætera, quòd eunu-

chus erat, hoc fertur mandaſſe, vt cum puellis in gynæcio lanarum faceret penſa diuidere. Ad quæ verba Narſes dicitur hæc reſponſa dediſſe: Talem ſe telam orditurum, qualem ipſa dum viueret, deponere non poſſet. Itaque odio metuq́ꝫ exagitatus in Neapolim Campaniæ ciuitatē ſecedens, legatos mox ad Lāgbardorum gentem dirigit, vt paupera Panno niorum rura deſererent, & ad Italiam cunctis repletā diuitijs poſſidendam venirent. Simulque multimoda pomorum genera, aliarumq́ꝫ rerum ſpecies, quarum Italia ferax eſt, mittit, quatenus eorum ad veniendum animos poſſit allicere. Langbardi læta nuncia, & quæ ipſi præcipue optabant, gratanter ſuſcipiunt. Denique futuris cōmodis animos attollunt. Cōtinuo apud Italiam terribilia noctu ſigna viſa ſunt, hoc eſt igneæ acies in cœlo apparuerunt, eum, qui poſtea effuſus eſt, ſanguinem coruſcantes. Narſes vero de Campania Romam regreſſus, ibidem non poſt multum tempus ex hac luce ſubtractus eſt. Cuius corpus poſitum in locello plumbeo cum omnibus eiuſdē diuitijs Conſtantinopolim eſt perlatum.

IVSTINIANVS IVNIOR.

PEr hæc tempora apud Conſtantinopolim, vt ſupra præmiſſum eſt, Iuſtinianus minor regnabat, vir in omni auaritia deditus, contemptor pauperum,

ſenatorum ſpoliator. Cui tanta fuit cupiditatis rabies, vt arcas iuberet ferreas fieri, in quibus ea quæ rapiebat auri talenta cõgregaret. Quem etiam ferunt in hæreſim Pelagianam delapſum. Hic cũ à diuinis aurẽ cordis auerteret, iuſto dei iudicio amiſſo rationis intellectu, amẽs effectus eſt. Hic & Tiberium Cæſarem adſciuit, qui ei palatiũ vel ſingulas prouincias gubernaret, hominem iuſtum, vtilem, ſtrenuum, ſapiẽtem, eleemoſynarium, in iudicijs æquum, in victorijs clarum, &, quod his omnibus ſupereminet, veriſſimum Chriſtianum. Hic cum multa de theſauris quos Iuſtinianus aggregauerat, pauperibus erogaret, Sophia Auguſta frequentius increpabat eum, quod Rempu. redegiſſet in paupertatem, dicẽs, Quod ego multis annis cõgregaui, tu intra paucum tempus prodige diſpergis. Aiebat autem ille. Confido in domino, quia non deerit pecunia fiſco noſtro, tantum vt pauperes eleemoſynam accipiãt, vt captiui redimãtur, hoc eſt magnus theſaurus, dicente domino: Theſaurizate vobis theſauros in cœlo, vbi neque ærugo, neq; tinea corrumpit, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Ergo de his quæ dominus tribuit, congregemus theſauros in cœlo, & dominus nobis augere dignabitur in ſeculo.

TIBERIVS CONSTANTINVS.

IGitur cũ Iuſtinianus vndecim annis regnaſſet, amẽtiã quã incurrerat, tan-

dem cum vita finiuit. Bella ſanè quæ per Narſetem patricium Gotthis vel Francis illata ſuperius per anticipationem diximus, huius tẽporibus geſta ſunt. Deniq; & cum Roma tem poribus Benedicti papæ vaſtantibus omnia per circuitum Langbardis, famis penuria laboraret, multa frumẽti millia nauibus ab Aegypto dirigens, eam ſub ſtudio miſericordiæ releuauit. Mortuo igitur Iuſtiniano, Tiberius Cõſtantinus Romanorum regum quinquageſimus ſumpſit imperium. Hic cum, vt ſuperius diximus, Iuſtiniano adhuc Cæſare palatiũ regeret, & multas quotidie eleemoſynas faceret, magnam ei dominus copiã ſubminiſtrauit. Nam deambulans per palatium, vidit in pauimento domus tabulam marmoream, in qua erat crux dominica ſculpta, & ait. Crucẽ domini, qua frontem noſtram & pectora munire debemus, eam ſub pedibus cõculcamus? & dicto citius iuſſit eandem tabulam auferri de foſſa. Qua leuata atq; erecta inueniũt ſubter & aliam hoc ſignum habẽtẽ: qui & ipſam iuſſit auferri. Qua amota, repererunt & tertiã: iuſſuq; eius cum hæc fuiſſet ablata, inueniunt magnum theſaurum habẽtem ſupra mille auri centenaria. Sublatumq; aurum pauperibus adhuc abundantius quàm cõſuetus fuerat, largitur. Narſes quoque patricius Italiæ, cum in quadam ciuitate intra Italiam domum magnam haberet, ad ſupra memoratã vrbem aduenit, ibiq; in domum ſuam occulte ciſternam magnam fodit, in qua multa millia cẽtenario-

tum auri atq; argenti reposuit, interfectisque omnibus conscijs, vni tantummodo hoc per iuramentum ab eo exigens commēdauit. Defuncto vero Narsete, supradictus senex ad Cęsarem Tiberium veniēs dixit: Si mihi aliquid prodest, inquit, magnam rem Cæsar dicam. Cui ille, Dic ait, quiduis. proderit enim tibi, si quod nobis profuturum est, narraueris. Thesaurū, inquit, Narsetis recōditum habeo: quod in extremo vitæ positus celare non possum. Tunc Cæsar Tiberius gauisus mittit vsq; ad locum pueros suos. Præcedente vero sene, hi sequuntur attenti: peruenientesque ad cisternam, deopertam ingrediuntur. In qua tantum auri vel argenti repertū est, vt per multos dies vix à deportantibus potuisset euacuari. Quæ ille penè omnia secundum morem suum erogatione largiflua dispensauit egenis. Hic cum Augustalem coronam accepturus esset, eumq; secundum consuetudinem ad spectaculum populus expectaret, insidias ei pręparauit Sophia Augusta, vt Iustinianum Iustini nepotem ad dignitatem imperatoriam sublimaret. Ille per loca sancta prius procedens, deinde vocato ad se pontifice vrbis, cū consulibus ac præfectis palatium ingressus, indutus purpura, diademate coronatus, throno imperiali impositus, cum immensis laudibus in regni gloria est cōfirmatus. quod eius aduersarij audientes, nihilque ei, qui in domino spem suam posuerat, officere valentes, magno sunt confusionis pudore cooperti. Trāsactis autem pau-

cis diebus Iuſtinianus pedibus ſe proiecit im-
peratoris, ob meritum gratiæ x v ei auri cẽ-
tenaria deferens: quem ille ſecundum patien-
tiæ ſuæ meritum colligens, ſibi in palatio aſſi-
ſtere iuſſit. Sophia vero Auguſta immemor
promiſſionis quam quondam in Tiberium
habuerat, inſidias ei tentauit ingerere. Proce-
dente autem eo ad villam, vt iuxta ritum im-
perialem x x x diebus ad vindemiam iucun-
daretur: vocato clàm Iuſtiniano, voluit eum
ſublimare in regno. quo comperto, Tiberius
curſu veloci Cõſtantinopolim regreditur, ap-
prehenſamque Auguſtam omnibus theſauris
expoliauit, ſolum ei victum quotidianum in
alimenta relinquẽs. Segregatiſque pueris eius
ab ea, alios ex fidelibus ſuis poſuit, qui ei pare-
rent: mandans prorſus vt nullus de anteriori-
bus ad eam haberet acceſſum. Iuſtinianum ve-
ro verbis ſolummodo obiurgatum, tãto in po-
ſterum amore dilexit, vt filio eius filiam ſuam
promitteret, rurſuſque filio filiam ſuam ex-
peteret. Sed hæc res minime, quam ob cau-
ſam neſcio, ad effectum peruenit. Huius exer-
citus ab eo directus Perſas potentiſſime de-
bellauit, victorque regrediens tantam molem
prædæ cũ viginti pariter elephantis detulit, vt
humanæ crederetur poſſe ſufficere cupiditati.

MAVRITIVS.

Iberius igitur Conſtantinus poſtquã
t imperium ſeptem rexerat annis, ſen-
tiẽs ſibi diem mortis imminere, vnà

cum consilio Sophię Augustæ Mauritium genere Cappadocem virum strenuum ad imperium elegit, ornatamq; suam filiam regalibus ornamentis tradidit ei, dicens: Sit tibi imperium meum cum hac puella concessum. vtere eo felix, memor semper vt ęquitate & iustitia delecteris. Hæc postquam dixit, de hac luce ad æternam patriam migrauit, magnũ luctum populis de sua morte relinquens. Fuit enim summæ bonitatis, in eleemosynis promptus, in iudicio iustus, in vindicando cautissimus, nullum despiciẽs, sed omnes in bona voluntate complectẽs, omnes diligens: ipse quoq; est dilectus à cunctis. Quo defuncto, Mauritius indutus purpura, redimitus diademate, ad curiam processit, acclamatisq; sibi laudibus, post largita populo munera, primus ex Gręcorum genere in imperio confirmatus est.

Hoc tẽpore Mauritius imperator Childeperto Francorum regi L. M. solidorum per legatos suos direxit, vt cum exercitu super Langbardos irrueret, eosq; de Italia exterminaret: qui cum innumera Francorum multitudine in Italiam subito introiuit. Langbardi vero in ciuitatibus se cõmunientes, intercurrentibus legatis, oblatisq; muneribus pacem cum Childeperto fecerunt. Qui cum ad Gallias remeasset, cognito imperator Mauritius, quia cum Langbardis fœdus inierat, quod ei ob detrimẽtum Langbardorum dederat, repetere cœpit. Sed ille suarum virium fretus potẽtia, pro hac re nec responsum reddere voluit. His ita

gestis, Autharis rex Brixellum ciuitatem super Padi marginem positam expugnare aggressus est, in qua Dociruph dux à Langbardis cõfugerat, seseq; partibus imperatoris tradens, sociatus militibus Langbardorum exercitui fortiter resistebat. Iste ex Sueuorum, hoc est Alemannorum gente oriũdus, inter Langbardos creuerat: & quia erat forma idoneus, ducatus honorẽ meruerat. Sed vbi occasionem vlciscendæ suæ captiuitatis reperit, contra Lãgbardorum illico arma surrexit. Aduersus quem Langbardi grauia bella gesserunt. Tandemq; eum cum militibus quos ducebat, exuperantes, Rauennam cedere compulerũt. Brixellus capta est, muriq; eius vsq; ad solum destructi sunt. Post hæc Autharis rex cum Smaragdo patricio, qui tunc Rauennæ præerat, vsq; in annum tertium pacem fecit. Deniq; per Benedictum papam Pelagius Romanæ ecclesiæ põtifex absque iussione principis ordinatus est, eo quòd Lãgbardi Romam per circuitum obsiderent, ne posset quisquam à Roma progredi. Hic Pelagius Heliæ Aquileiensi episcopo nolenti tria capitula Chalcedonẽsis synodi suscipere, epistolam satis vtilem misit: quam beatus Gregorius cũ esset adhuc Diaconus, conscripsit. Rursum Mauritius Augustus legatos ad Childepertum mittẽs, eum vt contra Langbardos exercitum in Italiam dirigeret, persuasit. Childepertus existimãs suã adhuc germanam apud Cõstantinopolim viuere, legatis Mauritij acquiescẽs, vt suã posset

ſororem accipere, iterum aduerſus Langbardos Francorum exercitum ad Italiam direxit: contra quos dum Langbardorum acies properarent, Franci & Alemanni inter ſe diſſenſionem habentes, ſine vllius conquiſitione ad patriam ſunt reuerſi. Eo tempore fuit diluuium in finibus Venetiarum & Liguriæ, ſeu cęteris regionibus Italię, quale poſt Noe tempora creditur non fuiſſe. Factæ ſunt lacunæ poſſeſſiones, ſeu villarum hominumq; pariter & animãtium magnus interitus. Deſtructa ſunt itinera, diſſipatæ viæ. Tantum tunc Atheſis fluuius excreuit, vt circa Baſilicam ſancti Zenonis martyris, quæ extra Veronenſis vrbis muros ſita eſt, vſque ad ſuperiores feneſtras aquæ pertingerent: licet, ſicut beatus Gregorius poſtea papa ſcripſit, in eandem baſilicam aqua minime introiuit. Vrbis quoq; eiuſdem Veronenſis muri ex parte aliqua, eadem ſunt inũdatione ſubruti. Facta eſt autem hæc inundatio decimoſexto Calen. Nouembris. Sed & tantę coruſcationes & tonitrua fuerunt, quantæ fieri vix æſtiuo tempore ſolent. Poſt duos quoq; menſes eadem vrbs Veronenſium magna ex parte incendio concremata eſt. In hac diluuij effuſione in tantum apud vrbem Romam fluuius Tyberis excreuit, vt aquæ eius ſuper muros vrbis influerent, & maximas in ea regiones occuparent. Tunc per alueum eiuſdem fluminis cum multa ſerpentum multitudine Draco etiam magnæ miræque magnitudinis per vrbem tranſiens, vſque ad mare

descendit. Subsecuta est statim hanc inundationem grauissima pestilentia, quam inguinariam appellant: quæ tantæ populum stragi destinauit, vt de inæstimabili multitudine vix pauci remanerent. Primumque Pelagium papam virũ venerabilem perculit, & sine mora extinxit. Deinde pastore intercempto, sese per populum extendit. In hac tanta tribulatione beatissimus Gregorius, qui tunc leuita erat, à cunctis generaliter papa electus est. qui dum septiformem litaniam fieri ordinasset, vnius horę spatio, dum hi deum precarentur, octoginta ex eis subito ad terram corruentes spiritum exhalarunt. Septiformis autem litania dicta est, quia omnis vrbis populus à beato Gregorio in septem partibus deprecaturus dominum est diuisus. In primo nanque choro fuit omnis clerus, in secundo omnes abbates cum monachis suis, in tertio omnes abbatissæ cum congregationibus suis, in quarto omnes infantes, in quinto omnes laici, in sexto vniuersæ viduę, in septimo omnes mulieres coniugatæ. Ideo autem de beato Gregorio plura dicere omittimus, quia iam ante aliquot annos eius vitam deo auxiliante texuimus: in qua ea quæ dicenda erant, iuxta tenuitatis nostræ vires vniuersa descripsimus. Hoc tempore idẽ beatus Gregorius Augustinum, & Melitum, & Ioannem cum alijs pluribus monachis timentibus deum in Britanniam misit, eorumque prædicatione ad CHRISTVM Anglos cõuertunt. His diebus

defuncto Helia Aquileiensi patriarcha, postq̃ quindecim annis se sacerdotem gesserat, Seuerus huic succedens regendam suscepit ecclesiam: quē Smaragdus patricius veniens de Rauenna, in gradus per semetipsum basilica trahens, Rauēnam eum in curiam duxit, cũ alijs tribus ex Histria episcopis, id est Ioanne Parentino, & Seuero atque Vindemio, necnon etiam Antonio iam sene ecclesiæ defensore: quibus comminans exilia, atque violentiam inferens, communicare compulit Ioanni Rauennati episcopo trium capitulorum damnatori, qui à tempore papæ Vigilij vel Pelagij Romanæ ecclesiæ desciuerant societate. Exēpto vero anno, è Rauenna ad gradus reuersi sunt: quibus nec plebs communicare voluit, nec cæteri episcopi eos receperũt. Smaragdus patricius à dæmonio non iniuste correptus, successorem Romanorũ patriciatus accipiens Constantinopolim remeauit. Post hæc facta synodus decem episcoporum in Martiniano congregatur: vbi receperunt Seuerum Patriarcham Aquileiensem dantem libellum erroris sui, qui trium capitulorum damnatoribus cõmunicarat Rauennæ. Nomina vero episcoporum qui se ab hoc schismate continuerunt, hæc sunt, Petrus de Altino clarissimus, Ingenuus de Sabione, Angelus Tridētinus, Iunior Veronensis, Horontius Vicentinus, Rusticus de Taruisio, Fonteius Feltrinus, Agellus de Acedo, Laurentius Belunensis, Maßentius Iuliensis, & Adrianus Polensis. Cum patriarcha

autem communicauerunt isti episcopi, Seuerus Parentinus, Ioannes patricius, Vindemius, & Ioannes.

PHOCAS.

IGitur Mauritius augustus postq̃ vno & viginti annis rexit imperiũ cũ filijs Theodosio & Tiberio, Cõstantinoq;, à Phoca, qui fuit strator Prisci patricij, occiditur. Fuit autem vtilis Reipu. nam sæpe cõtra hostes dimicans, victoriã obtinuit. Hunni quoq;, qui & Auares appellãtur, eius virtute deuicti sunt. His diebus defuncto Seuero patriarcha, ordinatur loco eius Ioãnes Abbas patriarcha in Aquileia vetere cum cõsensu regis etiam Gisulfi ducis. In gradus quoq; ordinatus est à Romanis Cãdianus antistes. Rursus mense Nouembri & Decẽbri stella cometes apparuit. Candiano vero defuncto, apud gradus ordinatur patriarcha Epiphanius: qui primicerius notariorum ab episcopis, qui erãt sub Romanis: & ex illo tempore cœperũt esse duo patriarchæ. Phocas igitur, vt præmissum est, extincto Mauritio eiusq; filijs, Romanorũ regnũ inuadit. Per octo annorũ curricula principatus est. Hic rogante papa Bonifacio statuit sedem Romanæ ecclesiæ, vt caput esset omniũ ecclesiarum, quia ecclesia Constantinopolitana primã se omnium ecclesiarũ scribebat. Idem alio papa Bonifacio petente iussit in veteri fano quod Pãtheon vocabatur, ablatis idololatriæ sordibus, ecclesiã beatæ semper virginis Mariæ, & omnium sanctorum mar

tyrum fieri, vt vbi quōdam omnium non deorum, sed dæmoniorum cultus agebatur, ibi deinceps omnium fieret memoria sanctorum. Huius tempore Prasini & Veneti per Orientem & Aegyptum ciuile bellum faciūt, ac sese mutua cæde prosternunt. Persæ quoq; aduersus Rempu. grauissima bella gerētes, multas Romanorum prouincias, & ipsam Hierosolymam auferunt, & destruētes ecclesias, sancta quoq; profanantes, inter ornamenta locorum sanctorum vel communium etiam vexillum Dominicæ crucis abducunt.

Heraclianus, eiusq; posteri.

Contra hunc Phocam Heraclianus, qui Africam regebat, rebellauit, atq; cum exercitu veniens, eū vita, regnoque priuauit, remq; publicam Romanam Heraclius eiusdem filius regendam suscepit. His diebus defuncto Heraclio augusto apud Constantinopolim, Heraclionas eius filius cū matre Martina regni iura suscepit, rexitq; imperiū duobus annis. Quo vita decedente, successit in loco eius Constantius germanus eiusdem, filius Heraclij, imperauitq; mēsibus sex. Hoc etiam mortuo, Constantinus eiusdem filius ad regni dignitatem ascendit, tenuitq; regnum annis vigintiocto. Circa hæc tempora regis Persarum coniunx nomine Cæsarea de Perside exiens cum paucis suis fidelibus priuato habitu propter Christianæ fidei amorē Constantinopolim venit. Quæ ab imperatore honorifice suscepta, post aliquot dies, vt de-

ſiderabat, baptiſmum cōſecuta eſt, & ab Auguſta de ſacro fonte leuata eſt. Quod vir eius Perſarum rex audiens, legatos Conſtantinopolim ad Auguſtum direxit, quatenus eidem vxorem ſuam redderet: qui ad imperatorem venientes verba regis Perſarum nunciant, qui requirebat ſuam reginam. Imperator hoc audiens, remq; omnino ignorans, eis reſponſum reddidit dicens. De regina, quam quæritis, fatemur nos nihil ſcire, præterquā quod ad nos hic aliqua mulier priuato habitu aduenit. Legati vero reſponderunt dicentes. Si placet, noſtro conſpectu volumus hanc, quam dicitis, mulierem videre. quæ cum iuſſu imperatoris aduenifſet, mox vt eam legati conſpiciunt, ad eius veſtigia prouoluuntur, eiq; venerabiliter, quia eam vir ſuus requireret, ſuggerunt. Quibus illa reſpondit. Ite renunciate regi veſtro, & domino, quia niſi ſicut ego iam credidi, ita & ipſe Chriſtum crediderit, me iam vltra con ſortem thori habere nō poterit. Quid multa? Legati reuerſi ad patriā, vniuerſa quæ audierant, regi renunciant. Qui nihil moratus, cum LX millibus viris Conſtantinopolim pacifice ad imperatorem venit: à quo gratāter & ſatis digne ſuſceptus eſt: qui cū vniuerſis Chriſtum dominum credēs, pariter cum omnibus ſacri baptiſmatis vnda perfuſus, & ab Auguſto de fonte leuatus, catholica fide confirmatus eſt, multiſque muneribus ab Auguſto honoratus, accepta ſua cōiuge lætus & gaudens ad ſuam patriam repedauit.

CONSTANTINVS.

His diebus Constantinus, qui & Constans est appellatus, Italiam à Langbardorum manu eruere cupiens, Cōstantinopolim egressus, per litora iter habens, Athenas venit. Indeq; mare trāsgressus, Tarētum applicuit. Qui tamē prius ad solitarium quendā, qui prophetiæ spiritum habere dicebatur, adijt, studiose ab eo sciscitās vtrum gentem Langbardorum, quæ in Italia habitabat, superare, & obtinere posset: à quo cum seruus dei spatiū vnius noctis expetisset, vt pro hoc ipso dominum supplicaret, facto mane ita eidem Augusto respondit. Gens Langbardorum superari modo ab aliquo non potest, quia regina quædam ex alia prouincia veniens, basilicam beati Ioannis Baptistæ in Langbardorum finibus construxit. Et propter hoc ipse beatus Ioannes pro Langbardorum gente continuo intercedit. Veniet autem tempus, quando ipsum oraculum habebitur despectui, & tunc gens ipsa periet. Quod nos ita factum esse probauimus, quia ante Langbardorum perditionem, eandem beati Ioannis basilicam, quæ vtiq; in loco qui Modoetia dicitur, est constituta, per viles personas ordinari conspeximus, ita vt indignis personis, & adulterinis, nō vitę merito, sed præmij datione largiretur. Igitur, vt diximus, cū Constās Augustus Tarentum venisset, egressus exinde Beneuētanorū fines inuasit, omnesq; per quas

penè venerat Langbardorum ciuitates cepit, Luceriãq; opulentam Apuliæ ciuitatẽ expugnatam fortius inuadens diruit, & ad solum vsq; prostrauit. Acherũtiam sanè propter munitissimã loci positionem capere minime potuit. Deinde cũ omni suo exercitu Beneuentũ circundedit, & eam vehemẽter expugnare cœpit: vbi tunc Romualdi filius adhuc iuuenculus ducatũ tenebat: qui statim vt imperatoris aduẽtũ cognouit, nutriciũ suũ nomine Sesualdum ad patrem Grimoaldum trans Padũ direxit, obsecrans eũ, vt quantocyus veniret, filioq; suo, ac Beneuẽtanis, quos ipse nutrierat, potenter succurreret. Quod Grimoaldus rex audiens, statim cũ exercitu filio laturus auxiliũ Beneuentũ pergere cœpit. Quẽ plures ex Langbardis in itinere reliquerunt, quia expoliasset palatiũ, & iam nõ reuersurus repeteret Beneuentũ. Exercitus interim Constantis Beneuẽtum diuersis machinis vehementer expugnabat, & contra Romualdus cum Langbardis fortiter resistebat. Qui quamuis cũ tanta multitudine congredi manu propter paucitatem exercitus non auderet, frequenter tamẽ cum expeditis iuuenibus hostiũ castra irrumpẽs, magnas eisdem inferebat vndiq; clades. Cumq; Grimoaldus eius pater iam properaret, eundem nutriciũ eius, de quo præmisimus, ad filium misit, qui ei suũ aduentũ nunciaret: qui cum prope Beneuentũ venisset, à Græcis captus imperatori delatus est: qui ab eo vnde veniret requirens, ille se à Grimoaldo rege ve-

nire dixit, eundemque regem citius aduentare nunciauit. Statimque imperator territus, consilium cum suis inijt, quatenus cum Romualdo pacisceretur, vt Neapolim possit reuerti: acceptaque obside Romualdi sorore, cui nomen Gisa fuit, cum eodem pacem fecit. Eius vero nutricium Gesualdum ad muros duci præcepit, mortem eidem minatus, si aliquid Romualdo, aut ciuibus de Grimoaldi aduentu nunciaret, sed potius quidem asseueraret, eundem venire minime posse. Quod ille se facturum, vt ei præcipiebatur, promisit: sed cum prope muros aduenisset, velle se Romualdũ videre dixit. quò cũ Romualdus citius aduenisset, sic eũ allocutus est. Constãs esto domine Romualde, & habẽs fiduciã noli turbari, quia tuus genitor citius tibi præbiturus auxilium aderit. Nã scias eũ ista nocte iuxta Saticrũ fluuiũ cum valido exercitu manere: tantũ obsecro, vt misericordiã exhibeas cum mea vxore, & filijs, quia gens ista perfida me viuere nõ siniet. Cumq; hoc dixisset, iussu imperatoris caput eius abscissum, atq; cum belli machina, quã petrariã vocant, in vrbem proiectũ est. Quod caput Romualdus sibi iussit deferri, idq; cũ lachrymis osculatus est, dignoq; in loco tumulari præcepit. Metuẽs subito Grimoaldi regis aduẽtũ imperator, dimissa Beneuenti obsidione, Neapolim proficiscitur: cuius tamẽ exercitum Micola Capuanus comes, iuxta fluẽta Caloris fluminis, qui vsq; hodie pugna dicitur, vehemẽter attriuit. Post-

q̃ vero imperator Neapolim peruenit, vnus ex eius optimatibus, cui nomen Saburrus erat, ab Augusto, vt fertur, viginti millia militũ expetijt, seq; cũ Romualdo pugnaturũ, victoreq; spopõdit. qui cũ accepto exercitu ad locũ cui nomẽ Floricius est aduenisset, ibiq; castra posuisset, Grimoaldus, qui iã Beneuentũ aduenerat, hęc audiens, cõtra eũ proficisci voluit. Cui filius Romualdus: Nõ est opus, inquit: sed tantũ nobis partẽ deuestro exercitu tribuite. Ego deo fauẽte cum eo pugnabo: & cũ vicero, maior vtiq; gloria potẽtiæ vestrę adscribetur. Factũq; est, vt accepta aliqua parte de patris exercitu, pariterque cũ suis hominibus cõtra Saburrum proficiscitur: qui prius quàm bellum cum eo iniret, à quatuor partibus tubas insonare præcepit. Cumque vtræq; acies forti intentione pugnarent, tunc vnus de regis exercitu nomine Amangus, qui contum regium ferre erat solitus, quendam Græculum eodem conto vtrisque manibus fortiter percutiens, de sella super quam equitabat sustulit, eumq; in aera supra caput suũ leuauit. Quod cernens græcorũ exercitus, immẽso pauore perterritus in fugam cõuertitur, vltimaq; pernicie cæsus, sibi fugiens mortẽ, Romualdo & Langbardis victoriã peperit. Ita Saburrus, qui se imperatori suo victorię trophæũ de Langbardis promiserat patrare, ad eũ cũ paucis remeans ignominiã deportauit. Romualdus vero patrata de inimicis victoria, Beneuentũ triumphans ingressus est, patri gaudium, & cunctis securi-

tatem sublato hostiũ timore conuexit. At vero Constans Augustus, cũ nihil se contra Lãgobardos gessisse conspiceret, omnes sæuitiæ suę minas cõtra suos, hoc est Romanos contorsit. Nã ingressus Neapolim, Romã perrexit: cui sexto ab vrbe milliario Vitalianus papa cũ sacerdotibus & Romano populo occurrit. Qui Augustus cũ ad beati Petri limina peruenisset, obtulit ibi pallium auro textum: & manẽs apud Romam diebus duodecim, omnia quæ fuerant antiquitus instructa ex ære in ornamẽtũ ciuitatis, deposuit, in tantũ, vt etiã Basilicam beatæ Mariæ, quę aliquãdo Pãtheõ vocabatur, & condita fuerat in honorẽ omnium deorũ, & iam ibi per concessionẽ superiorum principũ, locus erat omniũ martyrũ, discooperiret, tegulasq; æreas exinde auferret, easq; simul cũ omnibus alijs ornamentis Constantinopolim transmitteret. Deinde reuersus imperator Neapolim, in littore Tyrrheno perrexit ciuitatem Rhegynam. Ingressusq; Siciliã per indictionem septimam habitauit Syracusas: & tales afflictiones in suo populo, seu habitatoribus, vel possessoribus Calabriæ, Siciliæ, Africæ, atque Sardiniæ exercuit, quales antea nunquam auditæ sunt, ita vt etiam vxores à maritis, vel filij à parentibus separarentur. Sed & alia multa & inaudita harum regionum populi sunt perpessi, ita vt alicui spes vitæ non relinqueretur. Nam & vasa sacra vel similia sanctarum dei ecclesiarum imperiali iussu, & græcorum auaritia subla-

ta sunt. Mansit autem imperator in Sicilia ab indictione septima vsque in duodecimam. Sed tandem tantarum iniquitatũ pœnas luit, vt qui dum se in balneo lauaret, à suis extinctus est: & ibidem magna cum solennitate à suis, vt decuit, tumulo traditus est.

CONSTANTINVS.

Interfecto igitur apud Syracusas Cõstante imperatore, Mezētius in Sicilia regnũ arripuit, sed absq; oriētalis exercitus voluntate: contra quē Italiæ milites, alij per Histriã, alij per partes Cãpaniæ, alij vero à partibus Africæ & Sardiniæ venientes in Syracusas, eũ vita priuarunt: multiq; ex iudicibus eius obtrũcati Constantinopolim perducti sunt: cũ quibus pariter & falsi imperatoris caput est deportatũ. Hæc audiens gens Saracenorum, quæ iam Alexandriã & Aegyptũ peruaserat, subito cũ multis nauibus veniētes, Siciliã inuadunt, Syracusas ingrediuntur, multamq; stragem faciunt populorũ, vix paucis euadētibus: per munitissima castra, & iuga cõfugerunt montiũ, auferentes quoq; prædã nimiam, & omnē illum quē Constans Augustus à Roma abstulerat ornatũ in re & diuersis speciebus: sicq; Alexãdriã simul reuersi sunt. Porrò regis filia, quã de Beneuēto obsidis nomine sublatam diximus, in Siciliã veniens, diem suũ clausit extremũ. Igitur extincto, vt diximus, apud Siciliam Constante Augusto, punitoq; qui ei successerat Mezentio tyrãno, Romanorum regnũ Constantinus Constantij Augusti

filius suscepit regẽdũ, Romanisq́ principatus est annis decẽ & septẽ. Constantij sanè tẽporibus Theodorus archiepiscopus, & Adrianus his tẽporibus abbas existẽs, vir æque doctissimus, à Vitaliano tũc papa missi in Britanniã, plurimas ecclesias Anglorũ doctrinæ ecclesiasticæ fruge fœcũdarunt. E quibus etiã Theodorus archiepiscopus peccantiũ iudicia quãtis supplicijs, sed pro vnoquoq́ peccato quis pœnitere debeat, mirabili & discreta cõsyderatione venustissime ac multum notabiliter descripsit. Dũ hæc geruntur, hæresis apud Cõstantinopolim orta est, quę ita opinãdo errauit, quia vnã in domino nostro Iesu Christo voluntatẽ & operationẽ asseuerabat. Hãc autẽ hæresim excitarũt Gregorius patriarcha Cõstãtinopolitanus, Macarius, Pyrrhus, Paulus, & Petrus. Quã ob causam Cõstantinus Augustus centũ quinquaginta episcopos cõgregari fecit, inter quos fuerunt etiã legati sanctæ Romanæ ecclesiæ missi ab Agathone papa, Ioãnes diaconus, & Ioãnes Portuẽsis episcopus: qui omnes candẽ hæresim dãnauerunt. Ea hora tantę aranearum telæ in medio populi ceciderunt, vt omnes mirarentur: ac per hoc significatum est quod sordes hæreticę prauitatis depulsæ sunt. & Gregorius quidẽ patriarcha correctus est, cæteri vero in sua defensione perseuerantes, anathematis sunt vltione cõpulsi. Eo tempore Damianus Ticinensis ecclesiæ episcopus sub nomine Mansueti Mediolanensis archiepiscopi hac de causa satis vtilẽ, rectæq́ fidei episto-

lam cōposuit, quæ in præfata synodo non mediocre suffragiū tulit. Recta autē & vera fides est, vt sicut in domino nostro Iesu Christo duę sunt naturæ, hoc est dei, & hominis, sic etiam duæ credātur esse voluntates, siue operationes. Vis audire de eo quod deitatis est? Ego, inquit, & pater vnū sumus. Vis audire quod humanitatis? Pater maior me est. Certe secundum humanitatem euangelista ait, Iesus autem dormiebat in puppi super ceruical. Vide diuinitatē. Tunc surgens imperauit ventis, & mari, & facta est tranquillitas magna. Hæc est sexta synodus vniuersalis Constantinopoli celebrata, & græcorum sermone conscripta, tempore papæ Agathonis, & obsequente & adsistente Constantino principe intra septa palatij sui.

IVSTINIANVS.

d Ehinc apud Constantinopolim imperator moritur Cōstātinus, & eius minor filius Iustinianus Romanorū regnū suscepit: cuius per decem annos gubernacula tenuit: ac Africā à Sarracenis abstulit, & cū eisdē pacem terra mariq; fecit. Hic Sergium pontificem, quia in errorē illius synodi quā Cōstātinopoli fecerat, fauere & subscribere noluit, misso Zacharia protospathario suo iussit Cōstantinopolim deportari. Sed militia Rauennæ, vicinarūq; partium, iussa principis nefanda contēnens, eundem Zachariā cū contumelijs ab vrbe Roma & iniurijs expulit. Cōtra hūc Iustinianū Leo augustalem dignitatē arripiens, eū imperio priuauit, regnūq; Roma

norũ tribus annis rẽgẽs, Iustinianũ exulem in Ponto seruauit. Rursusq; Tiberius cõtra hũc Leonem insurgens, regnũ eius inuasit, eumq; toto quo ipse regnauit tẽpore in eadem ciuitate in custodia permaxima tenuit. Hoc tẽpore Aquileia ob imperitiã fidei quintũ vniuersale cõciliũ suscipere diffidit, donec salutarib⁹ beati papæ Sergij monitis instructa, & ipsa huic cũ cęteris CHIRSTI ecclesijs annuere cõsensit. Facta est autẽ hæc synodus Cõstantinopoli tẽporibus papę Iulij sub Iustiniano principe contra Theodorũ, & omnes hæreticos qui beatam Mariam solũ hominem, non deũ & hominẽ genuisse affirmãt. In qua synodo catholice est institutũ, vt beata Maria semper virgo θεοτόκος diceretur: quia sicut catholica fides habet, non solũ hominem, sed vere deũ & hominem genuit. Hoc tẽpore apud Gallias in Frãcorum regnũ Anchis Arnulfi filius, qui de nomine Anchisæ quõdã Troiani creditur appellatus, sub nomine Maiorisdom⁹ gerebat principatũ. At vero Iustinianus, qui amisso principatu in Ponto exulabat, auxilio Trebellij Bulgarorũ regis regnũ rursus recipiens, eos qui se expulerant patricios occidit. Leonẽ quoq; & Tiberium, qui locũ eius vsurparãt, cepit, & in medio circo corã omni populo iugulari præcepit. Gallicinũ vero patriarchã Constantinopolitanũ erutis oculis Romam misit: Cyrũq; abbatem, qui eũ in ponto exulem aluerat, episcopũ in loco Gallicini cõstituit. Hic Constãtinũ papam ad se venire iubẽs, honorifice susb

cepit, ac remisit. Quem prostratus in terra pro suis peccatis intercedere rogans, cūcta eius ecclesiæ priuilegia renouauit. Qui cū exercitum in ponto mitteret ad cōprehēdendū Philippicum, quē ibi relegauerat, multū eum idē venerabilis papa prohibuit ne hoc facere deberet: sed tamen inhibere nō potuit. Exercitus quoq; qui missus contra Philippicū fuerat, ad patrē se Philippici contulit, eūq; imperatorē fecit: qui Cōstantinopolim contra Iustinianū veniens, cū eo ab vrbe milliario duodecimo pugnauit, vicit, & occidit, regnūq; eius adeptus est. Imperauit autē Iustinianus cū filio Tiberio in hac secunda vice annis sex: quē Leo in expulsione illius naribus detruncauit. Qui post iterū assumpto imperio, quoties defluentē guttā rheumatis manu detersit, penè toties aliquos ex ijs qui contra eū fuerāt, iugulari præcepit.

PHILIPPICVS.

T vero Philippicus, qui & Dardanes, a postq̄ imperiali dignitate cōfirmatus est, Cyrū, de quo dixeramus, de pontificatu eiectū, ad gubernādum monasteriū suū Pontum redire præcepit. Hic Philippicus Cōstantino papæ literas praui dogmatis direxit: quas ille cū apostolicæ sedis cōsilio respuit: & huius rei causa fecit picturā in porticu sancti Petri, quæ & gesta sex sanctarū synodum vniuersalium continet. Nā & huiusmodi pictura cū haberetur in vrbe regia, Philippicus iusserat auferri. Statuit populus, ne hæretici imperatoris nomen, aut chartā aut figuram solitas

susciperet. Vnde nec eius effigies in ecclesia introducta est, nec nomē ad missarum solemnia prolatum. Hic cū annum vnum & sex mensibus regnum gessisset, cōtra eū Anastasius, qui & Arthemius dictus est, insurgens, eum regno expulit, oculisq; priuauit, nec tamē occidit.

ANASTASIVS.

Hic Anastasius literas Cōstantino papę Romā per Scholasticum patriciū, & hexarchū Italię direxit, quibus se fautorem catholicæ fidei, & sanctæ sextæ synodi vel concilij prædicatorem esse declarauit.

THEODOSIVS.

Hoc tēpore Anastasius imperator classem in Alexandriā contra Sarracenos direxit: cuius exercitus ad aliud versus consiliū, ab itinere medio Cōstantinopolitanā vrbē regressus, Theodosiū orthodoxum inquirens, imperatorē elegit, atq; coactum in solio imperiali confirmauit. Qui Theodosius apud Niceam ciuitatem Anastasium graui prælio vicit, datoq; sibi sacramēto, eum clericum fieri, ac presbyterum fecit ordinari. Ipse vero vt regnum suscepit, mox in regia vrbe imaginē illam venerandā in qua sanctæ synodus erant depictæ, & à Philippico fuerat deiecta, pristino in loco erexit. His diebus ita Tyberis fluuius inundauit, vt alueum suum egressus, multa Romanę fecerit exitia ciuitati, ita vt via lata ad vnam & semis staturam excresceret, atq; sancti Petri vsq; ad pontem Miluium aquę descendentes contingerent. Mansit autem die-

bus ſeptem, donec agentibus litanias crebras ciuibus, octauo demum die reuerſæ ſunt.

LEO.

Inter hęc defuncto imperatore Theodoſio, qui vno ſolũmodo imperiũ rexerat anno, ei⁹ in loco Leo Auguſtus ſubrogatur. Hoc etiã tempore eadę Sarracenorum gens cum immenſo exercitu Conſtantinopolim circundedit, ac per continuũ trienium obſedit, donec ciuibus multa inſtantia ad deũ clamantibus, plurimi eorũ fame & frigore, bello, peſtilentia, tabeq; perirent, ac ſic partes obſidionis abſcederent. Qui inde egreſſi, Bulgarorum gentem, quæ eſt ſupra Danubiũ, bello aggrediuntur: & ab hac quoq; victi ad ſuas naues refugiunt. Qui cum altum peterent, irruente ſubita tempeſtate plurimis etiã merſis ſiue contritis nauibus perierunt. Intra Cõſtantinopolim vero trecẽta millia peſtilẽtia perierunt. Hac tempeſtate Leo imperator apud Cõſtãtinopolim ſanctorũ imagines depoſitas incendit, Romanoq; pontifici ſimilia facere, ſi imperialẽ gratiã habere vellet, mãdauit. Sed pontifex hoc facere contẽpſit: omnes quoq; Rauẽnæ exercitus vel Venetiarũ talib⁹ iuſſis vno animo reſtiterũt: & niſi eos põtifex prohibuiſſet, imperatorẽ ſuper ſe conſtituere aggreſſi fuiſſent. Eo tẽpore Langbardorũ rex Liutprandus Rauennã obſedit, claſſem inuaſit, atq; deſtruxit. Tũc Paulus patricius extra Rauennã miſit qui pontificẽ interimerẽt. Sed Lãgbardis pro defenſione põtificis repugnan-

tibus, Spoletanis in ſolatio poſitis,& ex alijs partibus Langbardis Thuſcis reſiſtētibus,conſilium Rauennatium diſſipatum eſt. Rurſus cum Rauennam Liutprandus regis nepos,& Peredeo Vicentinus dux obtinerent, irruentibus ſubito Venetis, Liutprandus ab eis captus eſt, Peredeo viriliter pugnans occubuit. Per idem tēpus Leo Auguſtus ad peiora progreſſus eſt,ita vt compelleret omnes Cōſtantinopolim habitantes, tam vi, quàm blandimentis,vt deponerent vbicunque haberent imagines,tam ſaluatoris,quàm eius ſanctæ genitricis, vel omnium ſanctorum: eaſq; in medio ciuitatis incēdio concremari fecit. & quia pleriq; è populo tale ſcelus fieri præpediebāt, aliquanti ex eis capite truncati, alij parte corporis multati ſunt. Huius errori Germanus patriarcha non conſentiens, à propria ſede depulſus eſt,& eius in loco Anaſtaſius preſbyter ordinatus eſt.

Pauli Vuarnefrid Lāgbardi,qui fuit filius Diaconi Foroiulienſis, librorū quos ad Eutropij compendium addidit, vltimi finis.

